çin deyince

1. Cilt

m.antonietta macciocchi

Belgeler/bilgiler/bölgeler

23

E YAYINLARI / Ankara Caddesi 13 Telefon 26 81 42 / Kısa Yazışma adresi: E Yayınları P.K. 12 İstanbul / Belgeler/Bilgiler/Bölgeler Dizisi: 23 / Kitabın orjinal adı: Dalla Cina, İlk yayınlayan: Feltrinelli / Yayın hakları, M.A. Macciocchi e yayınları 1976, Kapak fotografı Camera Press / Dizgi: Doğuş Matbaası, Baskı: Er-Tu Matbaası, dizgi düzeni: 10/12 Sorbon No. 326 / Birinci Baskı: Mayıs 1976●

Ünlü İtalyan yazarı Maria Antonietta Macciocchi, peşpeşe yayınlanan iki eseriyle bütün dünyada büyük ilgi uyandırdı. Yoğun siyasal içeriğine rağmen her iki kitap gerek ilk yayınlandığı İtalya'da gerek çevrildiği bütün dillerde en çok satan kitaplar arasına girdi. Kuşkusuz *Çin Deyince...* ve *Gramsci Üzerine* adlarını taşıyan bu iki kitabın gördüğü ilgi yazarın bakış açısından ve bilimsel yaklaşımından olduğu kadar, konuların öneminden de kaynaklanıyor.

Çin'de olup bitenler bütün dünyayı aynı yoğunlukta ilgilendiriyor Sürekli bir kara çalma ile karşı karşıya gelişen Çin Devrimi önemini her gün biraz daha artırıyor. Akla gelebilecek her şey söylendi Çin Devrimi için: alayla, kinle ve iki yüzlülükle dolu her şey.

«İşte Maria Antonietta Macciocchi ÇİN DEYİNCE... adlı bu eseri, gerçekleri görmekten ve dile getirmekten korkmayan dürüst bir insanın bütün bunlara verdiği güzel bir cevaptır. Macciocchi, bu kitabında, Çin halkının günlük hayatında neler yaptığını, binlerce yıllık köhnemiş düşünceleri ve alışkanlıkları nasıl yere çaldığını, yeni düşünceyi ve yeni hayatı nasıl büyük bir coşkuyla benimsediğini, kendini, hayatı ve dünyayı nasıl yaratıcı bir biçimde değiştirdiğini somut örneklerle anlatıyor. İnsanoğlunun bütün başarılarından övünç duyan, tarihi ilerleten biricik gücün halk olduğuna inanan bütün dürüst insanların bu kitabı severek okuyacaklardır. Bu kitabın, yeryüzünün uzak bir yöresinde yaşayan, kültürünü ve uygarlığını pek iyi bilmediğimiz bir halkı bizim halkımıza tanıtacağını ve yakınlaştıracağını umut ediyoruz.»

m.antonietta macciocchi

çin deyince

Birinci cilt

türkçesi: celal üster

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

İnsanlık tarihi, zorunluluk dünyasından özgürlük dünyasına doğru sürekli bir gelişimin tarihidir. Bu süreç sonsuzdur. Sınıfların var olduğu bir toplumda sınıf mücadelesi hiç bir zaman ortadan kalkmaz. Sınıfsız toplumda da eski ile yeni, doğru ile yanlış arasındaki mücadele hiç bir zaman ortadan kalkmayacaktır. İnsanlık, üretim mücadelesi ve bilimsel deney alanlarında durmadan gelişme sağlar, doğa sürekli olarak değişime uğrar ve bunlar hiç bir zaman aynı düzeyde kalmaz. Bu yüzden insanoğlu durmadan tecrübeleri toparlamalı, durmadan keşfetmeli, icat etmeli, yaratmalı ve ilerlemelidir. Hareketsizlik, karamsarlık, uyuşukluk ve durumundan hoşnut olma gibi şeyler yanlıştır. Yanlıştır, çünkü bunlar ne son bir milyon yıllık toplumsal gelişmenin tarihî gerçeklerine uymaktadır, ne de (gök cisimlerinin, yeryüzünün, hayatın ve öteki doğa olaylarının tarihinin yansıttığı) doğanın bugüne kadar bilinen tarihî gerçeklerine.

Mao Zedung

Çin çok uzun bir dönem boyunca feodalizmin karanlığında yaşadı. Daha sonra halkın sırtındaki feodalizm yüküne bir de emperyalizm yükü eklendi. Büyük çoğunluğu yoksul köylü yığınlarından oluşan Çin halkı son derece ağır baskı, sömürü ve zulüm şartlarında büyük acılar çekti. Ama tarihinin hiç bir döneminde zalim toprak ağalarına, Batının «uygar» efendilerine ve kana susamış Japon istilacılarına boyun eğmedi. Çin toprakları yüzyıllar boyu köylü isyanlarına sahne ol-

du. Ardından Batılı emperyalistlere karşı mücadeleler patlak verdi. Ne var ki, bütün bu mücadeleler ya kendiliğinden bir nitelik taşıyor ya da doğru ve sağlam bir önderlikten yoksun olarak yürütülüyor, bu nedenle de geçici başarılar elde etmekten öteye gidemiyorlardı. Rusya'da gerçekleşen Ekim Devrimi Çin halkına devrimci düşünceyi ulaştırdı. Devrimci düşünceyle halkın somut mücadelesinin kaynaşması, Çin'deki özgürlük savaşının görünümünü tepeden tırnağa değiştirdi. 1 Temmuz 1921'de kurulan Çin Komünist Partisi ülkenin somut şartlarını inceleyerek, sosyalizme giden yolda zorunlu olarak geçilmesi gereken tarihî bir aşamayı, işçi sınıfı önderliğinde yeni demokratik devrim aşamasını saptadı. Birinci Devrimci İç Savaş, Toprak Devrimi Savaşı, Japon Saldırısına Karşı Direnme Savaşı ve Halk Kurtuluş Savaşı dönemleri boyunca Çin belki de tarihin en uzun ve en kanlı kurtuluş mücadelelerinden birini verdi. Çin halkı 1921'den 1949'a kadar yabancı emperyalistlere ve onların yerli işbirlikçilerine karşı amansız bir savaş yürüttü. Japon saldırganlarının yenilgiye uğratılmasından sonra, gerici Çan Kay-şek yönetimi ABD emperyalizminin de desteğiyle bir iç savaş çıkardı. Mao Zedung'un önderliğindeki Çin halk yığınları ve Halk Kurtuluş Ordusu, Çan Kay-şek'in Birleşik Amerika tarafından dişine kadar silahlandırılmış sekiz milyonluk ordusunu yerle bir etti; Tayvan dışında tüm Çin topraklarını kurtardı; ve Çan Kay-şek'in saltanatını mezarına gömdü. 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti ilan edildi. Yarı-sömürge ve yarı-feodal eski Çin, sosyalist yeni Çin'e dönüştü. O gün bu gündür işçisiyle, köylüsüyle, aydınıyla tüm Çin halkı ülkelerinde sosyalizmin inşası uğruna coşku dolu bir uğraş veriyor. Başta Paris Komünü devrimi ve Ekim Devrimi olmak üzere insanlığın bütün bir sınıf

mücadeleleri tarihini özümlüyor, dersler çıkarıyor ve sadece yeni bir üretim ilişkileri sistemi ve yeni bir ekonomi değil, aynı zamanda yeni bir kültür ve sanat, yeni bir insan yaratmaya çalışıyor.

Ne var ki, her türden emperyalist güçler en başından beri Çin Halk Cumhuriyeti'ne sürekli olarak kara çaldılar. Bazıları onu dünyada yalnız bırakmaya, giderek ortadan kaldırmaya çabaladılar. Bazısı da Çin'de «küçük burjuva askerî diktatörlüğü»nün hüküm sürdüğünü, Çin'in sosyalist bir ülke olmadığını, «iki Çinliye bir pantolon düştüğünü» ileri sürdüler. Ama gerçek, bir kere daha devrimci olduğunu kanıtladı. İşte Maria Antonietta Macciocchi'nin ÇİN DEYİNCE adlı bu eseri, gerçekleri görmekten ve dile getirmekten korkmayan dürüst bir insanın bütün bunlara verdiği güzel bir cevaptır. Macciocchi, bu kitabında, Çin halkının günlük hayatında neler yaptığını, binlerce yıllık köhnemiş düşünceleri ve alışkanlıkları nasıl yere çaldığını, yeni düşünceyi ve yeni hayatı nasıl büyük bir coşkuyla benimsediğini, kendini, hayatı ve dünyayı nasıl yaratıcı bir biçimde değiştirdiğini somut örneklerle anlatıyor. İnsanoğlunun bütün başarılarından övünç duyan, tarihi ilerleten biricik gücün halk olduğuna inanan bütün dürüst insanların bu kitabı severek okuyacaklarına inanıyorum. Bu kitabın, yeryüzünün uzak bir yöresinde yaşayan, kültürünü ve uygarlığını pek iyi bilmediğimiz bir halkı bizim halkımıza tanıtacağını ve yakınlaştıracağını umut ediyorum.

19 Ocak 1976 Celâl Üster

ÇİN'E GİRİŞ

26 Ekim 1970 günü saat 13.30'da Paris-Şanghay uçağına bindim. Pekin'e gidiyoruz. Air France'ın DC-8'ine adımımı atıncaya kadar, sanki Merih'e gidiyormuşum gibi bir duygu vardı içimde. Ama her şey yolunda gitti. Uçak Atina, Kahire ve Karaşi üzerinden Şanghay'a gitmek üzere havalandı. Karaşi'den kalktıktan dört saat sonra, habire ardından koşturduğumuz şafağın içine dalıverdi jetimiz. Güneybatı Çin'in toprak sarısı ve kestane rengi çöllük alanlarını seyrederken ilk kez epey büyük bir heyecana kapıldım. Aşağımızda alabildiğine uzanan dev ülke artık en sonunda yanına erişilebilir, ulaşılabilir ve davetkâr görünüyordu. Birine açılmak ihtiyacını duyuyordum. Paris'ten beri bizimle birlikte yolculuk etmekte olan Çinli diplomata yaklaştım. Yanına oturdum, başımla dışarıyı işaret ederek, «Biliyor musunuz,» dedim, «ilişkilerin dondurulduğu on yıldan bu yana, daha doğrusu on yıllık ayrılıktan bu yana, kocamla ben Çin'e giden ilk komünistleriz...» Diplomat, cevaptan çok özetlemeyi andıran bir-iki sözden sonra hemen sonuca geçiveren Çinlilere özgü o diyalektik tutumla, «Çin'in iyi dostları olsanız gerek,» diye cevap verdi.

Gene böyle coşku dolu daha başka anlar da hatır-

lıyorum. Genç bir kızdım o sıralar; Brest-Litovsk'ta sınırda pasaportlarımızı toplamak üzere trene binen bir Sovyet askeriyle ilk karşılaştığımda da böyle coşkulu bir an yaşamıştım. Bizler yeraltı direnme mücadelesinden henüz çıkmıştık. Asker ise «çelik kadar sert», «elmas kadar saf» muzaffer komünizmi temsil ediyordu. Bugünse pek çok insan, düş kırıklıklarına, savsaklamalara, Batıdaki mücadelenin durgunlaşmasına karşı, burada, Asya'nın göbeğinde gücü yerinde bir koruyucunun, dört dörtlük bir komünizmin bulunabileceğini söylüyor.

Oysa bizler hâlâ Prag olayının, dünyadaki iki süper devletin oluşturduğu mengeneyi andıran pençenin, işçi hareketindeki bölünmenin, sadece Moskova ile Pekin'i değil, yeryüzünün her yanındaki sosyalizm mücadelesini ilgilendiren büyük teorik ve siyasî çatışmanın baskısı altında değil miyiz?

Bizim, Çin deneyine, 1950'lerde Sovyet deneyine sarıldığımız gibi körü körüne sarılacağımızı ya da daha önceler Sovyetler Birliği'ne bağladığımız umutları bu kez Çin'e bağlayacağımızı sanmıyorum. Bir tarihî hatanın bedeli başka bir tarihî hatayla ödenemez. Mao Zedung'un Çin'i gibi engin bir konuyu ciddi bir biçimde incelemek için elimizden geleni yapmamız gerekir. Acaba ben bu işin üstesinden gelebilecek miyim?

Uçakta Paris'ten beri birlikte yolculuk ettiğimiz Çinliler birden hareketleniyor, aralarında hızlı hızlı konuşmaya başlıyorlar. *Yurtlarına* geldiler; mutlulukları gözlerinden okunuyor. Bütün yol boyunca Fransız hostesin karşısında hayret dolu bir suskunluk içindeydiler. Kendilerine sunulan içkileri geri çeviriyor, yerlerinden pek ender kalkıyor, çok gerekli olmadıkça konuşmuyorlardı. Oysa şimdi, Afrika'dan, Cezayir'den, Brazzaville Kongosu'ndan geldiklerini, az gelişmiş ül-

kelere yardım eden teknik işçiler olduklarını anlatıyorlar bizlere. O ülkelerdeki işçiler nasıl yaşıyorsa, onlar da aynı öyle yaşıyorlarmış. Onlarla aynı ücreti alıyorlarmış. Mühendislerle vasıfsız işçiler arasında bir ayırım yapılmıyormuş. Çünkü Çin'de emeğin alt ve üst kademelere bölünmesi kaldırılmış. Bu yüzden, dış ülkelerde de kendi ülkelerindeki gibi yaşıyorlarmış. Gerçekten de bu grubun içinde, Cezayir'de Arapça konuşan şoförle Paris'te heyet başkanlığı yapan diplomatı birbirinden ayırt etmek çok zor. Aralarındaki ilişkilerde, Batıda başarının simgesi kabul edilen ve bir nişan gibi ortaya sürülen hiyerarşi anlayışının hiç bir izine rastlanmıyor. On saatlik uçuş süresince onları yakından izleme fırsatını buldum. Bilinmeyen bir dünyaya ilişkin ilk dolaysız deneyimdi bu.

Ama şimdi bu yol arkadaşlarımı unutmuş, olanca dikkatimi bunca yüksekten Çin konusunda neler keşfedebileceğim üzerinde toplamış durumdayım. Derin bir heyecan ve taşkın bir sevincin karmaşık ve çelişmeli duygularını yaşıyorum. On altı yıl sonra —Eylül-Ekim 1954'ten 26 Ekim 1970'e— Çin'e dönüşüm, kişisel bir erdemden çok, rastlantılarla dolu bir olaylar dizisine bağlı.

Çin'le İlk (Kişisel) Tanışmam

Yurt dışında karşılaştığınız bir Çinlinin size soracağı ilk soru şu olur: «Hiç Çin'de bulundunuz mu?» Eğer cevabınız evet ise, konuşmanız sıkıcı bir havaya bürünmez. Çünkü bilir ki, Çin gibi karmaşık bir dünyaya karşı tutumunuz kitaplardan edinilmiş ya da teorik bir tutum değil, ne kadar sıradan olursa olsun pratik bir tecrübeden doğmuş bir tutumdur. «Bir ar-

mudun tadının nasıl olduğunu öğrenmek istiyorsanız, onu ısırmanız gerekir,» diyor Mao. Ben Çin'i 1954'te tanımıştım. Ama o tecrübenin ne kadar önemli olduğunu tam anlamıyla kavramam ancak daha sonraları oldu. Çin gezim (Mukden'den Şanghay'a kırk beş gün) içime güçlü bir maya katmıştı. Yurda döndükten sonra aylarca alışık olduğumuz hayata uyamamıştım. «Çin hastalığı»na tutulmuştum. Çok daha olağandışı ya da kişisel nedenleri saymazsak, herhangi bir başka ülkede başıma böyle bir şeyin gelebileceğini sanmıyorum. O sıralar yirmi beş yaşındaydım. Benden Çin'de çalışmamı isteselerdi, kabul ederdim. Ama siyasî hayat beni başka yerlere sürükledi. Bir partinin etkin bir elemanı kendisini Sinolojiye adayamaz, ama bazı siyasî seçimlere de bağlı kalmak zorundadır. Benim içimde kopan fırtına aslında siyasî bir seçimin sonucuydu. 1954 yılındaki gezim sırasında, Çin'in eninde sonunda dünya devrimine güçlü bir atılım kazandıracağını, stratejisinin tüm hareket üzerinde etkili olacağını belli belirsiz sezinlemiştim. Tarihî bakımdan, Marksizm-Leninizmin bu ülkeye gelişi, o zamanlar 600 milyon insanın yaşadığı böylesine büyük bir ülkede yeni bir sosyalist devrimi temsil etmekle kalmıyor, aynı zamanda kendine özgü, son derece gelişmiş, beş bin yaşındaki bir uygarlığın devrimini de temsil ediyordu. Geçmiş yüzyıllarda Yunan ve Roma uygarlıklarına yakıştırılanlara benzer bir etkiye sahip, dünya çapında bir gücün doğuşunu belirliyordu. Ama bir farkla; bu, sosyalizmin uygarlığıydı.

Bu geziye çıkarken, 1954'te yazdığım makaleleri yanıma aldım. Bunlar son derece coşkulu yazılardı. O zamanki temel sezgimde bugün değiştireceğim hiç bir şey yok. Kısaca aktarayım:

Sömürgeciler, serüvenciler ve Batılı kapitalistlerin karılarının gözünde Çin, kendi yüksek insanlık aşamaları ile *zencilerinkiyle birlikte dünyanın en ucuz insan eti olan kuli*'lerin [uzak Doğu'da hamal ya da rençber] *aşağı insanlık aşaması* arasındaki büyük uçurumu temsil etmekteydi... Ama işte insanlara zerre kadar değer verilmeyen bu topraklardır ki, İngiliz, Fransız, Alman ve Amerikan sömürgeciliğine karşı ilk isyan hareketini yaratmış, «beyaz adam»a ilk yenilgiyi tattırmıştır «Beyaz adam» boş yere tanklarına, uçak gemilerine, bombardıman uçaklarına başvurdu. Çinliler onları kumarhaneleri, kerhaneleri, afyon tekkeleri, casusları ve fahişeleriyle birlikte sürüp attılar. Şimdi «beyaz adam» Amerika'da ve İngiltere'de, Çin'in kana susamış yasadışı devrimcilerin eline düştüğünü ileri sürerek abuk sabuk söyleniyor. Kerhanelerden, afyon tekkelerinden, kumarhanelerden ve salgın hastalıklardan nasibini alma· «özgürlüğü»ne yeniden kavuşturulması uğrunda Çin'in kurtarılması için bir savaşı savunuyor; dünya «sarı tehlike»den kurtarılsın diye. Çin Devrimi, emperyalizmin tarihî yenilgisini temsil ediyor.

Çin Devriminin, yeraltı direnme hareketinden yeni çıkmış bir kuşak için, aynı zamanda bizzat yaşanılan bir Ekim Devrimi olduğunu şimdi anlıyorum. Mao Şanghay'a doğru yürürken, gemici kılığına giren ve Amerikalılar tarafından korunan Çan Kay-şek sarı villasını bırakıp kaçmıştı. Bir Çin yelkenlisiyle Hvang Po'dan Formoza'ya gitmişti. Gerillalar düşmandan ele geçirdikleri silahlarla savaşıyorlardı. Batı ülkelerinde silahlarını teslim etmek zorunda bırakılmış olan bizler, Çinliler tarafından ruhen kurtarıldık. Çin, Yalta

Konferansında dünyanın nüfuz alanlarına bölünmesinden etkilenmedi. Daha doğrusu, Çin daha o zamanlar bloklar mantığından kopmuştu. Çin'in siyaseti incelenecek olursa, o dönemden bu yana hiç değişmeyen şeyin, her iki bloka bağlanmayı da inatla ve kesinlikle reddetme olduğu görülür. Yenilgisinden çok kısa bir süre önceye kadar Çan Kay-şek'le birleşik cepheyi savunan Stalin'e karşı Mao. Bir «asi köylü şefi» olarak gördüğü Mao'ya karşı Stalin.

1954'te Çin'e gittiğim zaman, gelecekteki gelişmeleri gösteren hiç bir belirti yoktu. Kurtuluşun yedinci yıldönümü dolayısıyla 1 Ekimde Pekin'de Tien An Men meydanında kurulmuş olan kürsüyü hatırlıyorum. Çevresi binlerce konukla çevrili olan Mao Zedung'un, o zamanki Rusya Komünist Partisi sekreteri Kruşçev'le birlikte öne çıktığını görmüştüm. Sovyetler Birliği ile Çin arasındaki ilişkiler çok iyi bir durumdaydı.

Mao ile Kruşçev yan yana Pekin'in kızıl kitlelerini selamlıyorlardı. Gökyüzünü kırmızı beneklerle dolduran, kırlangıçlar gibi uçuşan yüzlerce uçurtmayı ve minyatür uçağı uçuran okullu çocuklara kasketlerini sallıyorlardı. Mao'yu bir kez daha Büyük Halk Salonunun kabul odasında gördüm. Kruşçev gene yanındaydı. Mao'nun gittiği her yere o da gidiyordu. O zaman hiç birimizin dikkatini çekmemişti Kruşçev. Oysa iki yıla kalmadan Yirminci Kongreye gizli raporunu sunacaktı. Büyük dost sosyalist ülkenin başı Kruşçev'in «sarı tehlike»den söz edebileceğini kim düşünürdü?

Mao, Pekin otelinin kabul salonuna hiç beklenmedik bir biçimde gelivermişti. Geçen gün randevu defterimdeki şu notu yeniden okudum: «Olağanüstü bir an bu... Başkan Mao habersiz olarak yan kapıdan çıkageldi. Üzerinde her zamanki gri giysisi vardı. Çok

sade giyinmişti... Akla gelebilecek bütün dillerde sevgiyle selamlandı. Bu selamlara, konuklarının onuruna kadeh kaldırarak karşılık verdi... Yakından bakıldığında, yüzü ışık saçıyordu sanki. Buruşuksuz, düzgün bir yüz ve bu yüzde her yana yayılan ince bir alay.»

O zamanki Dışişleri Bakanı Cu En-lay heyetimize (İtalyan Kadınlar Birliğinden —Komünist, Sosyalist, Katolik— sekiz delegeydik) yaklaştı. Gezimizden hoşnut kalıp kalmadığımızı sordu bana. Kabul törenine katılan heyetlere yaptığı kısa bir konuşmadan sonra bir kez daha kibarca yanımıza geldi. Kadehini kaldırıp, «İtalya'nın sağlığına,» dedi. (İtalya'nın Pekin'le diplomatik ilişki kurması için daha on altı yıl geçmesi gerekeceğini kim bilebilirdi ki?) Daha önce Cu En-lay ve o eşsiz çalışma arkadaşı Kung Peng'le (bir ay önce Pekin'de ölen biricik Çinli kadın dostum) 1954 ilkbaharında Cenova'da, Çin Hindi'yle ilgili konferansta Çin tarih sahnesine çıkışını resmen ilan ettiği sırada tanışmıştım.

Çin'le aramda daha başka bağlar da kurulmuştu. 1956 Ekiminden sonra, Curzio Malaparte'den, o sıralar başyazarı olduğum İtalya Komünist Partisinin haftalık dergisi *Vie Nuove* adına bir Çin gezisi yapmasını istedim. Malaparte'yi, bana denize doğru yürüyen kırmızı bir balıkçıl kuşunu hatırlatan Kapri'deki villasında ziyaret ettiğimi hatırlıyorum. Gezisi sırasında kansere yeni tutulmuştu. Onulmaz şekilde hastaydı. Hastaneye kaldırılmış, Pekinli hekimler tarafından üç ay tedavi edilmişti. Ölümünden kısa bir süre önce yurda dönmüş, vasiyetnamesinde villasını Çin'e bırakmıştı. Villanın Çinli aydınlar için bir inceleme merkezi olmasını diliyordu. Çin'den ayrılırken son sözleri, «Çinlileri seviyorum,» olmuştu. Hem bunu orada öğrendiği Çincesiyle söylemişti: *Vo ai çungkuo jen*. Oysa hükü-

met makamlarımızın gözünde Çin «yasal bir varlık» değildi. Bu yüzden, Malaparte'nin vasiyeti yerine getirilemedi. Villa hâlâ orada yapayalnız, beklercesine duruyor.

Sahne değişiyor. Paris, 1964, Elisée Sarayında General de Gaulle'ün basın toplantısı. General, Çin'in diplomatik olarak tanındığını ilan ettiği sırada, ben Salles de Fettes'de bu tarihî olayı beklemekte olan bin gazetecinin arasındaydım. *Unita*'nın muhabiriydim. Başkalarının gözünde bu bildiri, geçilmesi gereken sıradan bir haberden öte bir şey değildi. Oysa ben, de Gaulle'ün sözlerini dinlerken, engin Çin'in muzaffer sosyalizminin tarihî anlamına dalıp gittiğimi hissetmiştim. Bundan böyle aramızda ya suskunluk ya da polemik olacaktı. Oysa burada bir burjuva generali, bizim Çin'imizi bizim yüzümüze çarpmaktaydı!

Çin'le İkinci (Daha Az Kişisel) Tanışmam

> ...Partl tarihiyle ilgili sorunları incelerken, tek tek bazı yoldaşların sorumluluklarına değil, hataların işlendiği şartların tahlilîne, hataların özüne ve sosyal, tarihî ve ideolojik köklerine ağırlık vermeliyiz...
>
> Mao Zedung, **İncelememiz ve Şimdiki Durum**

Çin'e uçuyorum. On altı yıllık ara, Çinlilerin zaman ölçüsüne göre bir dakikalık bir zamandır. Ama gene de yıllar ve tecrübelerle dolu bir arayı temsil eder. Bu süre içinde meydana gelen en yaralayıcı olay, 1960'ta Sovyet teknisyenlerinin geri çağrılmasıyla başlayan ve Çin'i «afaroz etme» kampanyasının ve Çin aleyhtarı propagandanın açılmasıyla devam eden Çin'

den hesaplı kopuştu. Son *Unita* muhabiri Çin'den 1961' de ayrılmıştı.

Çoğumuz (fırtına şiddetini artırırken) Çin'in sınırsız devrimci canlılığına olan inancımızı koruyorduk. Hiç kuşkusuz, aydın olduğumuz ya da olağanüstü sezgilerimiz olduğu için değil; Reuters, Associated Press ve Tass'a kulak asmadığımız için de değil. Sadece siyasî aktivistler olarak hayatımızda kesin iki etken bulunduğu için: Ekim Devrimi ve Çin Devrimi. Bu kanıyı birçok Parti üyesi paylaşıyordu. Bizim ayrı düşmemize yol açan şey, Sovyetler Birliği'nin Çin'le olan sözleşmelerini Çin ekonomisini ciddi güçlüklerle karşı karşıya bırakacak biçimde tek yanlı olarak feshetmesi değildi. İtalya Komünist Partisinin 1962 Aralığındaki dramatik Onuncu Kongresi de değildi. Bu kongrede bir Komünist önder bu ayrılığı «Roma Kilisesi ile Bizans Kilisesi arasındakine benzer ve onun kadar sürecek bir kopma»ya benzetmiş ve 1020 delege ayağa kalkıp, Çin delegesi Çao Yi-ming'in konuşmasını coşkun bir biçimde alkışlamıştı. Sanırım bu davranışımızla biz, daha binlerce kişi gibi, suçlamayı reddettiğimizi göstermiştik.

Bir yıl geçmemişti ki, İtalya Komünist Partisinin o zamanki başkanı Palmiro Togliatti, Çinlilerin görüşlerine katılmamakla birlikte, büyüyen çatlaktan ve bunun işçi hareketine yansımasından kaygı duymaya başladı. «Çin'in Meydan Okuması» adlı ünlü yazısında ileri sürdüğü daha esnek bir tutumu benimsedi. Ne var ki, (Fransa Komünist Partisi başkanı Maurice Thorez'in karısı) Jeanette Vermeersch gibi bazı Fransız komünistleri bunu açıkça Çin yanlısı bir davranış saydılar. Vermeersch, Togliatti'nin yazısını Fransa Komünist Partisinin On Yedinci Kongresinde suçladı ve komünist öğrenci dergisi *Clarté*'yi *[Aydınlık.]* bu

yazıyı yayınlamak istemesinin hesabını vermeye çağırdı. Gözdağı verircesine şunu söyledi: «Bu dergiye 'Aydınlık' değil, bulanıklık demek gerekir.»

Gerçi Togliatti Çin'in stratejisine şiddetle karşıydı; ama hayatının son yıllarında derin tereddütler geçirdiği yolunda dolaysız gözlemlerim oldu. Fransa Komünist Partisinin On Yedinci Kongresinden sonra, Roma'daki evine onu görmeye gitmiştim. Çin'le ilgili yazısından söz etti ve sonra da çok önemli bir dinleyiciye anlatıyormuşçasına şöyle dedi: «Uluslararası işçi hareketi içindeki tartışma, Çinli önderlerden kopmakla ciddi olarak baltalanmıştır. Kısır, tek yanlı ve hemen hemen cansız bir hale gelmiştir.» Çok heyecanlanmıştı. Kruşçev'in o sıralardaki kabalığı ile taban tabana zıt bulduğu Çinlilere olan siyasî saygısını dile getirmişti.

Togliatti, vakit kazanmak, Çin tezleri üzerinde bir tartışma başlatmak, böylece onları teorik açıdan çürütmek ve her şeyden önce de, Kruşçev'in Çin'i afaroz edecek bir mahkeme haline getirmek istediği dünya Komünist Partileri kongresinin toplanmasını geciktirmek istiyordu. Bir yorumcunun da açıkladığı gibi: «1957 ve 1960 kongrelerinin ardından toplanacak yeni bir dünya kongresi, bizi Sovyet yoldaşlara karşıt bir tutumda bulacaktı.»(*)

Togliatti'nin son hareketi, «çekimserlik imzası atarak» yaptığı gezi oldu. 1964'te hasta ve yorgun olmasına rağmen Moskova'ya giderek, Kruşçev'den, İtalya Komünist Partisinin hatalı bulduğu Çin'i «afaroz etme» planından vazgeçmesini istemeye çalıştı. Ama Togliatti görevini tamamlayamadan, hattâ Kruşçev'le görüşemeden Yalta'da öldü. (Deminki yorumcudan aktaracak

(*) A. Natta, Ore di Yalta (Rome: Editore Riuniti, 1970).

olursak, Kruşçev'le görüşememesi onu daha da üzmüştü. Anlaşılan Togliatti bunu kuşkulu bir durumun belirtisi olarak görmüştü.) Togliatti, bölünme siyasetinin doğruluğu konusundaki derin kuşkularını öne sürerek, *Yalta Vasiyetnamesi* olarak bilinen belgeden çıkarmış olduğu satırları belgeye geri almayı reddetti. İşçi hareketi tarihinde ikide bir ortaya çıkan çelişmelerden biri sayesinde bu siyaset Onuncu Kongrede Kruşçev'in siyasetine boyun eğme havasına kapılmış kimseler arasında yandaşlar bulmuştu. İlk kez Togliatti, Kruşçev'in Çin'e saldırısını onaylamadığını açıkça belirtti; «Sovyet teknisyenlerinin Çin'den niçin geri çağrıldığını işçi hareketinin hiç bir zaman anlamadığını» ilan etti. Togliatti'nin ölümünden sonra İtalya Komünist Partisi başkanlığına getirilen Luigi Longo'nun, Moskova'ya gittiği zaman *Yalta Vasiyetnamesi*'ni yayınlamaya karar vermiş olduğu bilinen bir şeydir. «Onu yayınlamanın zamanı gelmiştir. Onu hemen kamuoyuna açıklamamız gerekir.» Sovyetlerin muhalefetine (Kruşçev ve Brejnev) kulak asmayan bu davranış uluslararası hareket içinde özel siyasetlerinin geliştirilmesinde önemli bir adımdı. Ama bu gelişme her zaman düz bir çizgi izlemedi. En sonunda, Prag istilasının suçlanmasıyla ve Komünist Partileri kongresinin hazırlık toplantılarında ve kongre sırasında Enrico Berlinguer tarafından benimsenen çeşitli tutumlarla sonuçlandı. Ayrıca, İtalya Komünist Partisi yönetimi, 8 Ağustos 1964'te daha Yalta'da iken Longo'ya şunları yazmıştı: «Togliatti tarafından bırakılan belge, Partimizin uluslararası komünist hareketin şimdiki durumu karşısındaki tutumunu açıkça onaylamaktadır.»

Bütün bu olayların ışığında, 1966 Martında *Unita*'nın yönetmeni Mario Alicata'nın benden Paris'teki Çin elçiliğine, «Çin'deki hayat ve parti üzerine doğrudan

bilgi» edinmek üzere Çin'e gitmesine izin verilmesi yolunda bir mektup götürmemi istemesinin nedenini anlamak belki de daha kolay olur. O günlerde Boulevard Bineau'da bulunan elçiliğe girmek için bile izin koparamamıştım. Telefon ettiğimde, çapraşık adımı hecelemem, gazetemin adını söylemem istendi. Sonunda şunu sordular: «*Unita* nedir? Bir Sovyet gazetesi mi?» «Hayır, İtalyan Komünist gazetesi.» «Nasıl, Amerikan mı dediniz?» Falan filan. Elçiliğin kapısındaki yoldaşlar beni içeri salmadılar. Diplomatlar beni kabul etmeye yanaşmadılar. Çin Komünist Partisi ile İtalya Komünist Partisi arasındaki ilişkilerin Onuncu Kongreden beri kopmuş olduğunu bildirdiler. Çinliler, bütün girişimlerimi, bize yönelttikleri keskin, fakat ince bir alayla reddettiler.

Ama ben gene de hem gazeteci olduğumdan, hem de işin içinde bir gazete bulunduğundan, sonuna kadar «Çin sabrıyla» direttim. En sonunda bir gün mektubumu Boulevard Bineau'daki Yeni Çin Haber Ajansına verebileceğim söylendi. Bundan sonra iki haftada bir gidip cevabı sormaya başladım, ama mektup hiç bir zaman cevaplanmadı. Bununla birlikte, Yeni Çin Haber Ajansındaki yoldaşlarla kurduğum arkadaşlıkla avunuyordum. Komünistler her zaman ortak bir dil bulmayı beceriyorlar. Paris basınının deyişiyle bu «sırrına erişilmez» Çinliler, çok geçmeden, Kültür Devrimi patlak verdiğinde beni bu konuda biraz olsun aydınlatan yürekten ve son derece akıllı yoldaşlarım haline geldiler. Bu, *France-Soir*'ın «Çin Keşmekeş İçinde» ya da «Mao'nun Sonu mu?» koca koca manşetler attığı, *Figaro*'nun —bunu çok iyi hatırlıyorum— «Maoizm çöküyor» diye ortalığı velveleye verdiği dönemdi. Çin ajansındaki gazeteci arkadaşlarım bana heberleri düzenli olarak gönderiyorlardı, hattâ 1968 başlarında

evime ziyarete geldiler. O günlerde Paris'ten İtalya'ya gitmek üzereydim. *Unita* adına üstlendiğim görevin sonuçsuz kaldığından kuşkum yoktu, ama haber ajansındaki yoldaşlarım umudumu yitirmememi söylediler. Dostça ayrıldık. Ben başka bir hayata başlıyordum, ama onları unutmayacaktım. Beni anlamışlardı, iyiliğimi istiyorlardı. Yeni Çin Haber Ajansına parasız abonem Roma'ya aktarıldı. Dostum Charles Bettelheim'ın ricam üzerine beni 1967 yılında kabul etmeyi reddetmiş olan elçiye takdim ettiği 1970 Ocağına kadar onlarla bir daha karşılaşmadık. Çin elçiliği artık Neuilly'de değildi. Tayvan «temsilcileri»nin çıkarıldığı Avenue V. George'daki güzel yapılara taşınmıştı.

Bu karşılaşmamız sırasında, kendisi pekâlâ haberli olduğu halde, elçiye Çin gezisinden söz açmadım. Onun, beni önceki yıl gittiğim Hindistan'dan ve yıllarca ilgilenmiş olduğum Avrupa'dan söz etmek zorunda bırakan çapraşık konuşma tarzına ve dolambaçlı sorularına kendimi alıştırdım. Aslında o, Hindistan'ı, Avrupa'yı ve (çok iyi bildiği) Japonya'yı değil, beni, benim anlayışımı, benim siyasî tutumumu değerlendiriyordu. Her şey ince ayrımlarla ve dolaylı bir biçimde dile getiriliyordu. Bu diplomatla konuşurken, bizim akıl yürütme ve kavrayış tarzımızı (ki bunun Descartes'çı akılcılıkla yakın ilişkisi vardır) Çinlilerin daha karmaşık ve daha ince akıl yürütme ve kavrayış tarzına (ki bu, bizim genellikle tamamen kıyaslamaya dayanan «akıl yürütme mantığımızın» tersine, her bir ince ayrımın ve dolaylı anlatımın kavranışını değerlendirir) uydurmanın zorluğunu daha iyi anlamaya başladım.

Oturduğumuz oda sarı kanapelerle döşenmişti. Çok iyi bir çevirmen Fransızcadan çeviri yapıyordu. Saatlarca konuştuğumuz halde, elçi bir kez olsun saatına

bakmadı. Kısa bir süre sonra, Paris ve hırçın Batı dünyasıyla çevrili olduğumu unutmuştum bile. Bu Komünist diplomatın siyasî inceliği beni almış, uzaklardan belli belirsiz el eden sevgili Çin'e götürmüştü. Şu sıralar Çinliler hakkında söylenen en aşağılık dedikodulardan biri de, onların Komünist Partilerini bölmek istedikleridir. Ama güneş balçıkla sıvanamaz. Görüşlerini her zaman somut olarak ortaya koyan Çinliler gerçekten de Batılı Komünist Partilerinin içinde «Çin dostu» sayılabilecek kimselerle diyalog kurmaya ilgi göstermişlerdir. Onlar aramıza çekilmiş olan güvensizlik duvarlarını yıkıp geçmek istiyorlar; ama kimseyi zor durumda bırakmadan.

Elçi ile sadece üç kez karşılaştım. Kendisi o günlerde Paris'teki İtalya elçisi Gardini'yle Çin'in diplomatik bakımdan tanınması sorununu tartışmaktaydı. (Sırası gelmişken, bu tartışmaların başarılı geçtiğini söyleyeyim.) Kimi zaman, sanki onunla pek çok defa karşılaşmışım gibi geliyor. Olayları gerçek yanlarıyla görmeye başlayınca Çin'i daha yakından tanımamı sağlayan uzun toplantılar, tartışmalar, düşünceler. Partiyi bu toplantılardan haberdar ettim.

Sonra, Çinliler 24 Nisan 1970'te kendi uydularını fırlattılar. (Şimdi Pajetta'nın yönettiği) *Unita,* Alberto Jacovielo tarafından yazılan ve Çin'in bu başarısını öven bir yazı yayınladı. Aynı yazı *Le Monde* ve bütün dünya basını tarafından da tekrar tekrar yayınlandı. Çin'e karşı yeni tutumumuz çeşitli biçimlerde yorumlanıyordu. Elçi bizimle ilk kez gerçekten ilgileniyormuş gibi geldi bana. «O yazıyı kim yazdı?» diye sordu. Kızardım. «Kocam,» diye karşılık verdim. Sonra da ekledim: «Kendisiyle tanışmak ister miydiniz acaba?» «Memnunlukla,» diye cevapladı, «hem de en kısa zamanda.»

Sanırım, *Le Monde*'un «Serbest Sütun»unda Alberto'nun, «Sarı Tehlike»ye karşı bir çeşit kutsal ittifak çağrısında bulunan Sovyet gazetecisi Dadianze'ye cevap olarak yazmış olduğu polemik yazısından da haberi vardı. İşte o zaman anladım ki, Çinli diplomatlar ve uluslararası sorunlarla ilgili Parti yöneticileri, öteki Komünist Partilerinden söz eden her şeyi okuyorlardı. Merkez Komitesinde tartışmaların yayınlanan tutanaklarından, bizim açık belgelerimizden anında haberdar oluyorlar, *Unita*'da çıkan Çin'le ilgili her satırı biliyorlardı.

Bölgesel seçim kampanyasından sonra kocamla birlikte Paris'e gittik. Elçiyle basın ataşesi bizi elçinin Boulevard Bineau'daki konutuna öğle yemeğine çağırdılar. Haziran ayıydı. Boğucu bir sıcak vardı. Paris'in rutubetli, kasvetli havası tozla doluydu. Elçi, kocamla Avrupa'dan Almanya'ya, sosyalist kampa, Akdeniz'e ve Orta Doğu'ya kadar uzanan olağanüstü bir siyasî görüşme yaptı. Sonra Alberto *Unita* adına resmen vize istedi. Elçi kabul etmiş görünmekle birlikte, bunun iki parti arasındaki ilişkilerin çerçevesi içinde incelenmesi gereken nazik bir konu olduğunu söyledi.

Ağustos ayında sayın Colombo birbirini izleyen bunalımlar atlatmış olan kabineyi sunarken, hiç beklenmedik bir biçimde parlamentoda hapis kalmıştım. İşte tam o sırada, elçiden («Sayın Bayan, Sayın Bay..») diye başlayan ve acil bir mesajla ilgili olarak bizi en kısa zamanda görmek istediğini bildiren bir not aldım. Kocam tatile çıkmıştı. Bunun gerçekten acele olup olmadığını öğrenmek için Paris'teki elçiliğe telefon ettim. Oradaki çevirmen birtakım soruşturmalarda bulunduktan sonra, evet *aceledir*, diye cevap verdi. Parti yöneticilerine danıştım ve o gece döneceğime söz vererek 12 Ağustos sabahı uçağa bindim. Doğrusu, vize-

nin verileceğini hiç mi hiç ummuyordum. Her zaman olduğu gibi elçi beni Hong Kong, Japonya ve Seylan'a yaptığım son geziler konusunda sorguya çekti. Beni uzun uzun konuşturdu. Sanki görüşmemizin asıl amacı buymuş gibi dikkatle dinliyordu beni. Sonunda şunları söyledi: «Pekin'den, sizin ve kocanızın vizelerinizin verilmiş olduğu bildirildi. Bu vizeler Çin'in iki dostuna verilmiştir. Hiç kuşkusuz, sizin siyasî aktivistler olduğunuzu biliyoruz. Ama siz bir parti heyeti değilsiniz. Bir parti mesajı da vermeyeceksiniz. Resmî muhabir de değilsiniz. Dönüşünüzde, ama ancak dönüşünüzde, dilediğiniz şeyleri dilediğiniz yerlerde yayınlamakta özgürsünüz. Çin'de istediğiniz her şeyi görebileceksiniz. Gezi programınızı kendiniz düzenleyebilecek ve gerekli gördüğünüz yerlerde istediğiniz kadar kalabileceksiniz. Mümkün olduğu kadar çabuk gelmeniz bekleniyor. Pekin'de turist ajansı tarafından karşılanacaksınız. Çünkü ne Partinin, ne de hükümetin konuğusunuz. Siyasî bağlarınız çok iyi bilinmekle birlikte, sizler Çin'in iki dostunuz. Bütün yabancılar gibi sizin geziniz de turist ajansı tarafından düzenlenecek.»

«Mükemmel,» dedim, «mutlu bir gün bu.» Ama hemen ekledim: «Peki, bazı güçlükler çıkarsa ne yapmamız gerekecek?» Elçi birden çok uzaklardaymışçasına bana baktı ve her sözcüğü tartarak, «Evet, o zaman gezinizi daha uygun bir tarihe ertelersiniz.»

Kocam da ben de hemen yola çıkmak istiyorduk. Ama işler o kadar kolay değildi. Onca yıl süren polemikten sonra bir Komünist milletvekili ile *Unita*'nın dış ülkeler bölümü yöneticisinin Çin'e gitmesi bir sürü sorun çıkaran önemli bir olaydı. Parti yöneticileri bu işi biraz düşünmek istediler. En sonunda, kendilerinin açıklamış oldukları, proletaryanın bütün deneyleri incelemesi zorunluluğuna uygun olarak (belki de oybirliği ol-

madan) yola çıkabileceğimize karar verildi. Ağustos sonunda elçi Doğu Berlin'e atandı. Artık Paris'te değildi. Sanırım, bizim geziyi düzenlemesi, onun Paris'teki son diplomatik eylemlerinden biriydi. Vizelerimiz 20 Ekimden başlayarak iki ay geçerliydi.

Çin'e Uçuyorum

Bu uçakta geçirdiğim on sekiz saat boyunca, bu geziye bir başlangıç ve giriş olarak, önemli önemsiz pek çok şey üzerinde geçmişe dönerek düşündüm, tekrar tekrar geçmiş olaylara döndüm. Yola çıkmadan, kendi gözlerimle görüp inceleyeceğim bu ülkenin gerçekleri konusunda 1963'ten bu yana bizim İtalyan gazetelerinde yazılanları döne döne okuduğumu belirtmem gerekir. Dikkatimi çeken şu oldu: Bizim «yerli» Çin uzmanlarımız, teorik ve siyasî açıdan böylesine önemli bir konuyu bile bile yüzeysel bir biçimde ele alıyorlardı. (Bunun «baş çelişmesi» Çinlilere karşıdır, «talî çelişmesi» ise Sovyetler Birliği'ne!) Elbette yüzeysellik pek çok Komünist Partisi yöneticisinin ortak yanıdır ve bunu daha yerinde bir deyimle kendiliğindenlik diye nitelemek gerekir. Bu, «Çin Komünistlerinin hataları»ndan başlar, eşine zor rastlanır sövgülü bir dile kadar uzanır. Partimizin, Amerika Birleşik Devletleri konusunda bile böyle bir densizlik göstermemiş olduğu söylenebilir. Bu yazıları okurken, onların tek bir varsayıma, «Çin yolu»nun foslayacağı, Çin üzerinde Sovyet vesayetinin yeniden kurulacağı varsayımına dayandıklarını düşünmemin nedeni budur.

Başkaları, hiç şüphesiz, bu sorunu daha çok polemik açısından ele alacaklardır. Ama ben sadece Çin tarzının gerçeklerinin kavranmasıyla ilgileniyorum. Be-

nim yaptığım herkesin yararınadır. Çünkü kopmanın niçin meydana geldiği ve sonra da niçin büyüdüğü ciddi olarak incelenmeksizin birlik sağlanamaz. Ben kendi payıma, böyle bir anda Çin karşısındaki tutumumuzun, Partimiz ile Sovyetler Birliği Komünist Partisi arasındaki özel bir tarihî ilişkiyi yansıttığından eminim.

Sözgelimi, bizim Yugoslavya'yla ilişkimizi kesip sonra yeniden başlatmamızın gerçek nedeniydi? Bunun birçok yan nedeni olabilir. Ama asıl neden, Sovyet yöneticilerinin yargısına olan «inancımız»dı. Kominform'un kararından *sonra* Yugoslavya'dan koptuk. Kruşçev'in Belgrad'ı ziyaretinden *sonra* ilişkileri yeniden başlattık. Hiç şüphe yok ki, biz Yugoslavya'ya karşı Sovyetler Birliği ve öteki Komünist Partilerinden daha az hırçındık. Ama gene de, siyaset açısından aynı davranışı gösterdik. Bu, Çin sorununda da aynıydı. Başkaları, «Mao çizgisi»nden söz ederlerken kesinlikle edepsizlik etmekteydiler. İtalya Komünist Partisi hiç bir zaman bu kadar ileri gitmedi. Fakat siyaset açısından biz de aynı tutumu benimsedik. Kruşçev'in her dört Çinliye bir pantolon düştüğünü söylemesini duymazlıktan geldik; üstelik de «muazzam Çin bunalımı»ndan söz ettik. Çin Komünist Partisinin Dokuzuncu Kongresinin ardından, «Lin Piao'nun(*) Çin-merkeziyetçiliği» diye bir kavramı küstahça öne sürdük. Geçenler-

(*) Bu kitap yazıldığı sırada Çin'in Başkan Yardımcısı olan Lin Piao, 1971 sonlarında, Çin'deki proletarya iktidarını gaspetmek, Partinin temel çizgisini kökünden değiştirmek, Marksist-Leninist Çin Komünist Partisini revizyonist ve faşist bir partiye dönüştürmek ve kapitalizmi geri getirmek amacıyla bir hükümet darbesi düzenledi. Ama bu karşı-devrimci darbe boşa çıkartıldı ve Lin Piao kaçarken uçağının düşmesi sonucunda öldü.

de Çin olaylarına ilişkin «dengeli» tahlilleriyle böbürlenen bazı önderler Çin Komünist Partisi yöneticilerinin «hizipçilik»ten suçlu olduklarını bir papağan gibi tekrarlayıp dururlarken, biz daha da ileri gittik. Onlar bu «hizipçiliğin», aslında Çinlilerin çok büyük güçlüklerle karşılaştıkları bir sırada Kruşçev'in Komünist Partisinin teknisyenlerini geri çekmek ve iktisadî, bilimsel ve teknik işbirliği anlaşmalarını tek yanlı olarak bozmak yolundaki amansız kararı sonucunda ortaya çıktığını unuttular. Ama gene de, Togliatti'nin *Yalta Vasiyetnamesi*, İtalya Komünist Partisine bunun akıl almaz bir şey olduğunu öğütlemişti. Eski tezlere ve kara çalmalara bu geri dönüş, Çin konusundaki Sovyet bildirisini «eleştirisiz» kabullenmek eğiliminden başka bir şeyle açıklanabilir mi? Tabii bu durumda Çinliler de, bizim Partimizi revizyonizm suçlamalarına kattılar ve sözlerini sakınmadılar.

Pekin üzerinde uçarken işte bunları düşünüyordum. Kanımca, sonunda çok kötü bir duruma varılmadan bu tutum değiştirilmelidir Sovyetlerin Çin konusundaki görüşlerini kabul ettiğimiz zaman benimsemiş olduğumuz *eleştirisiz yöntemi* kazıyıp atmadan, bağımsız bir eleştirici tutuma sahip olduğumuzu söylemeye kalkışmak şu anda bana garip görünüyor. Ben, Çin konusundaki bilgilerimize mütevazı bir katkıda bulunarak —ciddi bir bağımsız tutuma giden ilk adım olarak— bu sonucu kolaylaştırmak isterdim. Bu isteği Partinin de paylaştığı kanısındayım. Yoksa kocamla ben şu anda Çin üzerinde uçuyor olmazdık. «Çin'in dostları» olarak ikimiz, Partinin onayı ve yardımıyla Çin yolundayız. Aslında bu, Çinlilerin bize vize vermelerine bir iyi niyet gösterisiyle karşılık verme isteğinin bulunduğunu gösterir. İşte bu nedenledir ki bu kez, Belgrad sorununda olduğu gibi, bir Sovyet yöneticisinin

seleflerinin izlediği siyasetten ayrılmasını beklemeye gerek kalmadı. Alberto bunun üzerinde duruyordu. *Unita* onu 1955'te Yugoslavya'ya, Kruşçev'in «barışma» ve «özeleştiri» ziyaretini desteklemek için göndermişti. Bu kez, «Pekin'e giden yolda» bir Sovyet yöneticisinin peşinden gitmiyoruz. Bölünmeden bu yana, Batılı bir Komünist Partisinin Çin'i ziyaret eden ilk üyeleriyiz.(*)

Bu olguyu gereğince değerlendirebilmek için, İtalya Komünist Partisinin bir zamanlar Çekoslovakya'daki askerî müdahaleye karşı çıkışında olduğu gibi Moskova'dan bağımsızlığını kanıtladığını hatırlamamız gerekiyor. Birlikte getireceğimiz bilgi ve izlenimlerin Parti içinde nasıl bir tepki uyandıracağını zaman gösterecek. Bunlar, Çin'de geçirilen (Çin'e şöyle bir uğrayan Komünist gazetecilerin ve önderlerin Çin konusunda berbat sonuçlara varmaları için yeterli olan) birkaç saatlik ya da birkaç günlük bir gezinin değil, anlaşmamıza uygun olarak *Çin gerçeğini* göreceğimiz kapsamlı bir gezinin sonucu olacaktır.

Benim amacım, Bizanslı Çin bilimcilerinin üslûbuyla Çin üzerine bilgiççe risaleler yazmak değil, Kültür Devriminden sonraki Çin'in «öyküsünü anlatmak»tır. Bu gezi dolayısıyla kendine çok şey borçlu olduğum değerli dostum Charles Bettelheim Paris'te bana şöyle demişti: «Biliyor musun, şu sıralarda Çin üzerine yazılanların çoğunlukla sıkıcı, ukalalıklarla dolu, sıradan insanların ilgisini çekmekten tamamen yoksun şeyler oluşu müthiş bir şey. Bizim yazdıklarımız yalnızca uzmanlara ilginç gelen, cansız, içine kapanık şeyler. Ka-

(*) Üstelik biz, geçen ay Pekin'de bulunan Edgar Snow'la birlikte, **gözlemde bulunmak** ve **bildirmek** üzere ilk davet edilenleriz.

nımca şu sırada gerekli olan, *Çin'in öyküsünün* yalın ve canlı bir biçimde, milyonlarca Avrupalı aktivistin gözüyle görülen bir ülke olarak anlatılmasıdır.»

Hareketimden kısa bir süre önce de Simone de Beauvoir şöyle demişti: «Biliyorsun, artık Çin'le ilgili hiç bir şey bilmiyoruz. Kişisel deneylerini ne kadar yazarsan, Çinlilerle doğrudan görüşmelerini ne kadar aktarırsan, görüşleri konusunda bize ne kadar çok şey anlatırsan, bize o denli katkıda bulunmuş olacaksın. Çin konusunda tepeden tırnağa cahiliz.» «Peki, sekiz hafta bunun için yeterli olacak mı?» diye sordum. «Niye olmasın? İnsan düzenli olarak, her gün inatla yazmalı. Napoli'den söz eden kitabında olduğu gibi, mektup yazıyormuşçasına.»(*)

Hong Kong'da oturan çok tanınmış bir televizyon muhabiri ise şöyle dedi: «Ayda traş olan bir adamı anlattığım zaman halk kendinden geçiyor. Çin bizim ay'ımızdır. Halk Çinlilerle ilgili en sıradan şeyleri öğrenmek istiyor. Özellikle gençlik arasında, Çin'in geleceği temsil ettiği yolunda belli belirsiz bir duygu var. Ama bu geleceğin ne olduğu konusunda da epeyce belirsizlik var.»

Napoli'deki bazı genç yoldaşlar, «Çin'den mektuplar» önerisinde bulundular. «Çin'den mektup yazsanıza?»

«İyi ama kime?»

«Belli bir kimseye değil,» dedi içlerinden biri, «bütün yoldaşlara, dostlara olduğu kadar düşmanlara da seslenen mektuplar.»

Hayır, ben Kültür Devriminden sonraki Çin'den mektuplar değil, yalın ve açık yazılar yazacağım.

(*) Lettere dall' interno del PCI (Milan: Feltrinelli, 1971).

BİRİNCİ BÖLÜM

PEKİN'DE

Çin henüz büyük bir devlet değildir.
Mao Zedung

27 Ekim 1970: Şanghay ve Pekin'e Varış

Yirmi dört saatlik bir jet yolculuğundan sonra, daha kendimi tam olarak toparlayamadan, ilk izlenimlerimi tutarlı, nesnel bir biçimde düzene sokmaya çalışıyorum. Anti-emperyalist, anti-kapitalist, anti-revizyonist Kültür Devriminin ülkesi burası. Burası Mao Zedung'un kızıl yüreğinde taht kurduğu ülke.

Şanghay hava alanında, parlatılmış alçıdan koskoca bir Mao eliyle sizi selamlıyor. Sol elinde, eski Romalıların *volumen*'i tuttukları şekilde bir tomar kağıt tutuyor. Arkasında kızıl bir zemin üzerinde altın harflerle yolculara Çince ve İngilizce hoşgeldiniz diyen ve çok yumuşak bir biçimde de olsa onları daha başından politize etmeyi amaçlayan şu sözler yazılı: «Emperyalizmin çöküş, sosyalizmin zafere ilerleme saati gelip çatmıştır.» Hava alanları genellikle kendilerine özgü bir görünüm taşırlar: Parfümler, ipekliler, ünlü içkiler, Japon fotoğraf makinaları ve saatleri, Uzak Doğunun

havasını taşıyan inciler, Alman fotoğraf makinaları, hattâ lale sovanı gibi bin bir ıvır zıvır. Bu hava alanı ise kazaklar, yün başlıklar, siyasetle dolup taşıyor. Kırmızı bir masa üstüne Mao düşüncesinin küçük kitapları, Mao'nun eserleri ve resimli dergiler yığılmış. İngilizce, İtalyanca, Vietnamca, Korece, Rusça, Japonca ve Fransızcaya çevrilmiş bütün Çin yayınları var. Herkese göre bir şeyler bulmak mümkün. Harıl harıl ceplerimizi dolduruyoruz. Bir afişte, «Parasızdır, alınız,» yazılı. Söyleneni yapmaktan geri kalmıyoruz.

İlk imge: Dünyada sosyalizmin ilerlemesi. İkinci imge: Siyasileştirme. Sağda, Air France DC-8'in kanatlarının hemen altında iki düzgün sıra halindeki genç kızlar bize Mao'nun küçük kızıl kitabını sallıyorlar. Birilerini mi karşılıyorlar acaba? Belki de Afrika'dan dönen yolculuk arkadaşlarımızı karşılıyorlardır. Her neyse. Kızıl Muhafızların Batıdan gelen bir uçağı karşılamaları olağan bir şey. Bir yığın fotoğrafta göre göre alıştığımızdan olacak, kırmızı pazubentli kızları hiç yadırgamıyorum. Tek şaştığım şey, benim burada oluşum.

Epeyce genç birkaç kız, zaten bir kuyumcu vitrini gibi pırıl pırıl parlayan terminal salonunu temizliyor. Bazıları çay sunuyor. Mavi giysiler var üstlerinde. Keçe ayakkabılar, beyaz çoraplar, Mao rozeti, gözlere kadar indirilmiş küçük kepler. Daha başkaları hava alanının çevresinde birtakım işler yapıyorlar. Varış saatini bildiriyorlar. Pasaport, aşı belgesi, para kontrolu yapıyorlar. Sanki okullu genç kızlar Çin'in hava alanını şakacıktan işgal etmişler.

Göze çarpan bir başka özellik de, *anti-teknokratik bir dünya,* aşırı sanayileşmenin bir karşı modeli (öteki ülkelerdeki körü körüne taklit burada yok). Bu durum, kazaklar, yün bereler, kürk astarlı ceketler, iş-

lemeli masa örtüleri, küçük mendiller, termoslar, saatlar, dolmakalemler, fotoğraf makinalarıyla dolu hava alanı dükkanlarına bakar bakmaz anlaşılıyor.

Mao Çin'in olağanüstü başarılarından ötürü kendisini kutlayan Bettencourt'a (bu arada Çin çarşamba günü Kuzeybatı Çin'de Lob-Nor bölgesinde üç megatonluk bir atom bombası patlatmıştı) 13 Temmuzda şu mesajı göndermişti: «Çin henüz büyük bir devlet değildir. Gazeteler büyük olduğunu söylüyorlarsa da, ben bu kanıda değilim... Henüz Çin'in fazlaca bir ağırlığı yok.» Ya uzay uydusunun başarıyla fırlatılması? Mao bunun «büyük bir başarı olmadığını» söylüyor. Sonra da şunu ekliyor: «İki süper devlet bundan büyük iki uyduyu, Fransa ve daha başka ülkeler de birkaçını yörüngeye soktular...»(*)

Çin, ne şekilde olursa olsun kendisini olduğundan farklı göstermeye kalkışmayan bir ülkedir. Çok geçmeden 750 milyona ulaşacak nüfusunun (Snow gibi bazı kimseler bu rakamı 800 milyon tahmin ediyorlar) 500 milyonu köylü olan bir tarım ülkesidir Çin. Az önce Şanghay hava alanından aldığım Mao'nun küçük kızıl kitabındaki şu sözler bu ülkeyi çok güzel tanımlıyor:

> Her şey durmadan gelişiyor. 1911 devriminden bu yana sadece kırk beş yıl geçti, ama bugün Çin'in çehresi tamamen değişmiştir. Bundan kırk

(*) 16 Ekim 1970'te Le Monde'da yayınlanan yazıdan alınmıştır. **Halkın Gazetesi** 1 Ocak 1971'deki başyazısında şunları belirtiyordu: «Dünya büyük bir devrimci değişme ile karşı karşıyadır. Devrimci durum beklenenden de hızlı gelişmektedir... Başkan Mao'nun öğütlerine uygun olarak, Çin, proletaryanın, halkın ve ezilen milletlerin yanındadır... **Çin ne şimdi, ne de gelecekte hiç bir zaman ve hiç bir şart altında, bir süper devlet gibi hareket etmeyecektir.**» (Altını ben çizdim.)

beş yıl sonra, yani yirmi birinci yüzyılın başlangıcı olan 2001 yılına kadar Çin'in çehresi daha da büyük değişiklikler geçirmiş olacaktır. Çin, sanayileşmiş güçlü bir sosyalist ülke olacaktır. Ve böyle olması gerekir. 9.600.000 kilometre karelik bir yüzölçümüne ve 600 milyonluk bir nüfusa sahip bir ülke olan Çin, insanlığa daha da büyük katkılarda bulunmalıdır. Çok uzun bir süredir bu katkı pek az olmuştur. Bundan üzüntü duyuyoruz. Fakat alçak gönüllü olmalıyız; hem de sadece bugün değil, kırk beş yıl sonra da. Her zaman alçakgönüllü olmalıyız. Uluslararası ilişkilerimizde biz Çin halkı, büyük-devlet şovenizmini kesinlikle, kökünden, toptan ve tamamiyle tasfiye etmeliyiz.

Yuan satın almak için hava alanı döviz bürosuna uğruyoruz. Bizi karşılayan yoldaş, «Ne tür paranız var?» diye soruyor. «Dolardan başka her parayı değiştirebilirsiniz. Dolar kabul etmiyoruz ve değiştirmiyoruz.» Peki, neden? «Biz Amerikan emperyalizmiyle mücadele içindeyiz. Neden Amerikan parasını kabul edelim!» Dolar «kağıttan bir kaplan»dır.

Kadın ve Erkek Kabin Memurları: Kızıl Muhafızlar

Air France'ın haftada bir yapılan Paris-Şanghay seferinin (Batı Avrupa'dan Çin'e en çabuk yoldur) varış saatinden iki saat sonra kalkan Çinlilerin Şanghay-Pekin uçağında genç kabin memurları kol dayayacak yerlere ilişip yolcularla çene çalıyorlar. Cezayir'de üç yıl kalan ve bizimle birlikte Paris'ten buraya

uçan şoföre sorular soruyorlar: Günde kaç mil araba sürüyordun? Cezayirliler nasıl insanlar? İklim ve yiyecekler nasıldı? Sorular öğrenme konusundaki ciddiliklerini ve istekliliklerini yansıtıyor.

Çoğu kez Batı'da Çinlinin kendi içine kapanık olduğu, ya da Amerikalıların iddia ettikleri gibi «kabuğuna çekilmiş olduğu» söylenir. Ama biz çabucak onların başka ülkeler konusundaki her şeyle, o ülkeleri taklit etmek amacıyla değil —asla taklit etmek için değil— tıpkı makinelerde de yaptıkları gibi anlamak, sökmek, takmak ve mükemmelleştirmek amacıyla ilgilendiklerini farkediyoruz.

Kız kabin memurlarından biri aynı zamanda bir Kızıl Muhafız: Henüz on sekizinde yok, yaşını söylemiyor. Tabii ki Kültür Devrimine katılmış, ama şimdi çalışıyor. Erkek kabin memuru on sekizinde, Sian'da oturuyor. Orta öğrenimini yaparken Kültür Devrimine katılmış. Kızıl Muhafızların gösterilerine katılmak üzere iki kez Pekin'e gitmiş. İki yıldır kabin memuru olarak çalışıyor.

Erkekler ve kızlar gençliğin başlıca modeli olan Halk Kurtuluş Ordusu erleri gibi giyiniyorlar. Bu bir moda değil, siyaset sorunu. Çin yolcu uçaklarının mürettebatı bu meseleyi tartışmak için yaptıkları bir toplantıda, hava kuvvetlerinin üniformasını seçtiler, yeşil ceket, mavi pantalon. O zamanki erkek ve kadın kabin memurlarının giyimini, «halkın giyiminden çok farklı olduğu için» reddettiler.

Uçak inişe geçiyor. Pekin üzerinde uçuyor. Dik açıyla kesişen minik minik ışıklar. Sianlı Kızıl Muhafız, anlayışlı bir gülümseyişle, aydınlanmış bir meydanı, belki de Yasak Kent'i gösteriyor: «Orada... Mao Zedung orada.»

Şimdi artık her şey beklenmeyen bir hızla olup

bitiyor. Küçük hava alanı salonunda üç adam bize doğru ilerliyorlar. En gençleri beni hayretler içinde bırakacak kadar mükemmel bir İtalyanca ile bize hitap ediyor: «Turist ajansı adına Çin'e hoş geldiniz derim. Adım Lu'dur. Bu, Çin Uluslararası Gezi Servisinin temsilcisidir. Bu da gene ajanstan Cao yoldaştır.» Hayretler içindeyim. Herkes Çin'de İtalyanca mihmandar bulunmaz demişti. On altı yıl önce Fransızcası oldukça zayıf bir mihmandarım vardı. Şöyle şeylerle karşılaşırdınız: «Sup'u (çorbayı) banyoda bulursunuz.» (Tabii ki soap, yani sabun demek istiyordu.)

«İtalyancayı ne zaman öğrendiniz?»

«Kültür Devrimi sırasında. Ondan önce Pekin Radyosundan bir öğretmenden birkaç ders görmüştük. Sonra kendimiz çalıştık, birbirimizin yanlışlarını düzeltik, pratik yaptık... Kendimize güvenmemiz gerekir.»

«Niye İtalyancayı seçtiniz?»

«Kanımca dünya devrimi davasına yararlı.»

«Seviyor musunuz o dili?»

«Güzel bir dil, ama İspanyolca, Fransızca, İngilizce de güzel.»

Artık ıssızlaşan hava alanında ev sahiplerimizle başbaşa bir masaya oturuyoruz. Bize şunları söylüyorlar: «Biz Çin Uluslararası Gezi Servisini temsil ediyoruz. Sizler turistsiniz ve Çin'in dostlarısınız. Ajansımız burada kalışınızdan hoşnut olmanızı diler. İyi misiniz? Çin yiyecekleri ister misiniz? Sizi hoşnut bırakmaya çaba göstereceğiz. Ne de olsa, sizin isteklerinizi bilmemiz önemlidir.» Bana dönerek, «Siz daha önce Çin'de bulunmuştunuz değil mi?»

Bizi yoldaş diye çağırmıyorlar ve nazik sesinden dostluk yayılan mihmandar Lu dışındakiler şaşırmış, soğuk görünüyorlar. Çok geçmeden turist ajansınca hazırlanan ve yarın onayımıza sunulacak olan progra-

ma yapılan sürekli değinmelerden rahatsız oluyoruz.

«Paris elçiliğiniz, bizim siyasî ricalarımızı kapsayan mektubumuzu iletmiştir herhalde...»

«Ondan haberimiz var... ama biz turist ajansını temsil ediyoruz. Turist ajansının faaliyet alanı içine girmeyen şeylerle, ilgili bölüm ilgilenir... Turist ajansı sizin siyasî ricalarınızı iletmekten öte bir şey yapamaz.»

İçimden şöyle demek geçiyor: «Biz turist-murist değiliz. Bunun bir uydurmaca olduğunu hepimiz biliyoruz. Bizim Komünist olduğumuzu pekâlâ biliyorsunuz, yoldaşlar.» Ama Alberto masanın altından ayağıyla dürtüyor beni. Konuyu değiştirmemi istiyor. Yoldaşlar bavulları taşımamıza yardım ediyorlar. Bu büyük bir dostluk simgesidir: Çin'de bir yabancının bavulunu kimse taşımaz. Hamal yoktur.

On Altı Yıl Sonra

Beyaz perdeleri olan —koca bir Sovyet Zim'i— içi geniş bir otomobil bizi alıyor. Perdeyi yana çekerek dizili yapıları görebiliyorum. Yirmi iki mil kadar görünen sonsuz bir caddede ilerliyoruz. Her iki yanında kuka direkleri gibi sıralanmış yeşil ağaçların ardından sayısız yapı cepheleri görünüyor. Artık iki ton istatistik yutmaktan daha iyi anlıyorum ki, on altı yıl önce tanımış olduğum Pekin, bugün seramik kiremitli çatılarda boydan boya yeşil seramik hayvanların dizili olduğu eski üslûbun yerini yalın ve fonksiyonel bir üsluba bıraktığı çok büyük ve bilinmeyen bir kentin bir bölümü olmuş çıkmıştır. Hem de öylesine ki, modern mimarların yeni bir tür kent planlamasını uyguladıkları bir Kuzey ya da Orta Avrupa kentinin varoşlarından geçmekte olduğum izleniminime kapılıyorum.

«Pekin değişmiş mi, ne dersiniz? 1954'te burada bulunduğunuza göre karşılaştırabilirsiniz. Kentin nüfusu şimdi 4 milyondur.»

«Evet, çok şey değişmiş, ama yalnızca Pekin'de değil. Bu on altı yılda Çin'de olan değişiklikler yalnızca kentin topoğrafyasını değil, diğer her şeyi de anlamamıza yardım edecek.»

Yeni kent çevremizde, Alman öğrenci Schinkel'in bize anlattığı şekilde uzanıyor: «Pekin caddelerin kestiği bir dikdörtkendir. Köşelerde birbirine kavuşan duvarlarla çevrili ve kapalı olan kent, Yasak Kent'in duvarlarının ötesinde taş bir çekirdeği çevreleyen geometrik biçimli bir meyve gibi uzanır... Yeşim kiremitlerle kaplı duvarların içinde uzun, düşünüyorlarmış gibi görünen ağaçlar, heykellerle bezeli taş kütlelerin ve mezarların üzerinde hafif hafif salınır.» Şüphe yok ki Pekin dünyanın en güzel kentlerinden biridir.

Sin Çao otelinde ışıklar loş. Mao'nun hava alanındakine benzeyen beyaz bir heykeli, alışılmış kolu kalkık jestiyle bizi selamlıyor ve ışık saçıyormuş gibi bir görünüş taşıyor. Burası bana öğrencileri uykuda olan bir parti okulunu hatırlatıyor. Fransızca konuşan ve otelin müdürü sanısını veren bir yoldaş yaklaşıp kibarca soruyor: «Geziniz iyi geçti mi, madam?» Sonradan kendisinin aslında turist ajansının siyasî işçisi olduğunu anlıyoruz.

Dördüncü kattaki odamız bir apartman katı kadar geniş. Soluk yeşil perdelerle ikiye ayrılmış: bir yanda yataklar, bir yanda ise oturma odası. Sanki çalışkan siyasî aktivistleri barındırmak amacıyla yapılmış gibi sessiz bir görünüşü var. İçinde gereksiz hiç bir şey yok. Duvara Mao'nun bir sözü çerçevelenip asılmış: «Siyasî iktidar silahın namlusundan doğar.»

Bizi yalnız bırakıyorlar. Alberto ve ben yalnız,

hem de yapayalnız kalıyoruz. Bakışıyoruz; gezinin mutlu heyecanı yerini siyasî sorumluluk duygusuna bırakıyor. *Revizyonist Batı Avrupa*'dan iki Komünistin bugünkü Çin'e yaptıkları gezinin, bizim Çin görüşünü anlama yetimiz bakımından bir meydan okuma, bir tür siyasî sınav olduğunu hissediyoruz.

Çin'den Yazmak

Bu hiç de kolay bir iş değil. Yolumuzun üstüne tarihî bir boşluk dikilmiş. On altı yıllık aradan sonra Çin'i «yeniden keşfe» kalkan birinin ilk tepkisi, bizleri ayıran «cehalet perdesi» bu, (Felix Green'in Çin'i konu alan kitabının adıdır) ile karşılaştığı zaman büründüğü alçak gönüllülüktür. Benim hissettiğim sorumluluk duygusu belli belirsiz değil, gerçektir. *Çin'den* nasıl yazabilirim? Çin'i nasıl yorumlamam, anlamını halkıma nasıl iletmem gerekir? Bu, salt olduğu gibi «anlatmak» meselesi midir? Şanghay'a şöyle bir göz atmak, Pekin'in içinden hızla geçip gitmek, Batılı bir gezgin olarak benim şu olguya tanık olmama yetmişti: yığınlara mal olmuş bir tutku, milyonlarca insanı kaplayan bir ilgi olarak siyaset. Ama bu hava içinde yazarsam, mutlaka yüzeysel kalmak ya da Çin konusunda mitler yaratmış olmakla eleştirileceğim. Sopsoğuk bir nesnel olma isteği altında eziliyorum. Ayda üslenmiş bir gözlemcinin dünyayı anlattığı şekilde yazmak: bir tarih-coğrafya atlası için ham veriler sağlamak. Sözgelimi, Çinlilerin tek bir bacakları ya da kafalarının dört köşe olduğu doğru değildir. Ama «cehalet perdesi»nin ardındaki biri mutlaka itiraz edecektir: «İki ayakları da olsa, belki bir ayakları öbüründen kısa olabilir. İyi bak! Sen Çin'e eleştirici bir gözle bakmıyorsun; çok fazla etki

altında kalanlardansın.» İyi ama ben, 750 milyon Çinlinin ayaklarını nasıl ölçeceğim? Altı bin mil uzaktakiler benden «eleştirici» yöntemi uygulamamı istiyorlar. En yetişmiş kafalar, bizim alışılagelmiş yöntemimizi, sosyalist bir toplumun eleştirisel çözümlemesini yapmam gerektiğini söylüyorlar. İş sadece bu yöntemin gerçekten *alışılagelmiş* mi, yoksa *eleştirisel* mi olduğunu görmeye kalıyor.

Üzerinde durulması gereken bir soru daha var. Çin'e gelen hiç birimiz *Çinliler için* yazamayız. O «sol abuk sabuklukların» altında yatan olağan kusur budur. Biz sadece *kendimiz,* uzak Batı dünyasında yaşayan, yarım yamalak bilgileri olan insanlar için yazabiliriz. Ben bir gözlemcinin hakim nirengi noktasını mı benimsemeliyim? Yoksa bir tarih yazıcısınınkini mi? İyi ama bu yetmez; halk benim bir tavır almamı, bir seçme yapmamı istiyor; itirazi kayıtlar yapmamı istemiyor. Üstelik, bundan böyle insanın sosyalizme ilişkin bir şey için coşkulu şeyler söylememesi nerede yazılı? Kusurlu olan, Fransa'da dedikleri gibi «sunulabilir olmayan» sosyalizm türlerinin var olduğu doğru ise, bu, sosyalist toplumun sağlıklı bir değerlendirmesini yapmanın tek yolunun kendi kafasının dikine ukalalığı kutsama bahanesi olmamalıdır. Heyecan demek, aziz menkıbeleri yazmak değildir. Çin'i gerektiği şekilde ele almaktaki bütün zorluklar gerçek bir kavrayışa varmaktaki nesnel güçsüzlüğü yansıtıyor ve bu güçlük de «ırkçılığın biçimlerinden» değil, bizim dünyamızın Candide'in sözleriyle «söylenebilecek sözlerin en iyisini» temsil ettiği inancına bağlı düşünme alışkanlıklarından ve bilinçsiz benzetmelerden çıkıyor.

Mao'nun «siyasî iktidar silahın namlusundan doğar» sözü altındaki yatağımda Batı'dan gelen ilk Komünist siyasî «kaşifler» olarak taşıdığımız sorumlulu-

ğa yaraşır bir şekilde *Çin'den* nasıl yazmak gerektiği konusunda bu düşüncelere dalmış gitmiş yatarken, kapıya kibarca ısrarla vuruluyor.

Yoldaşlarımız bizim için hazırlanan programı tartışmaya gelmişler. Bu, hemen hemen iki aylık bir dönemi kapsayan yoğun bir gezi programı. Pekin'de ve Şanghay'da ricamıza uygun iki durağa ek olarak Tienzin, Nanking, Hançov, Şaoşan ve Kanton (Kvançov)'daki duraklarla 3.500 millik bir geziyi kapsıyor. Noel'den önce Kanton'dan Hong Kong'a döneceğiz. 1954'teki gezinin tersine, şimdi sıfırın beş-on derece altında olan Mançurya yok. Buna karşılık Kanton'u ilk kez ziyaret edecek ve bir Honan turu yapacağız. Her kentte turist ajansının mahalli temsilcilerinin yardımıyla daha sonraki gezilerimizin önce bize danışılacağını anlatıyorlar.

Pekin programı, Kültür Devriminin sonunda Çin içine, olaylarla dolu siyasî bir dalış olmaya yüz tutuyor; Zinhua Üniversitesine bir günlük bir ziyaret var; bunu üniversite devrim komitesiyle tartışma izleyecek. Parti ve devlet yönetim kadrolarının Kültür Devriminden bu yana yeniden eğitilmekte oldukları 7 Mayıs Okulunu ziyaret edeceğiz. Bu iki kurumu şimdiye değin Batılı hiç bir Komünist ziyaret etmemiştir. Halk Kurtuluş Ordusunun öncülük ettiği deneysel bir akupünktür yöntemi ile tedavi yapan sağırlar okulunu ziyaret edeceğiz. Üzerinde yapılan tartışmaların Kültürel Devrimi tutuşturduğu çağdaş devrimci oyunlar ve Dokuzuncu Parti Kongresini izleyen Merkez Komitesi Bildirisinde sözü edilen ağır makine fabrikası ile program tamamlanacak. Bu faaliyetlerin turistlikle bir ilgisi olmadığı meydanda. Bu faaliyetler siyasî mi siyasî, hem de Paris'te dile getirdiğimiz isteklere tastamam uygun. (Biz ayrıca bir fabrika Parti komitesi

ile de tartışma yapmak istedik. Bu daha sonra Şanghay'da olacak.)

Yoldaşlarımız titiz bir dürüstlükle, ajans ücretlerinin uygun olup olmadığını soruyorlar: Her kentte oteller, yemekler ve bir arabadan yararlanma dahil adam başına kırk yuan(*) ikimiz için 32 dolar kadar. Gezi programında olmayan ek geziler için ücret, gezi başına 214 yuan olacak. Turist ajansı emrimize cömertçe iki çevirmen kılavuz veriyor: İtalyanca konuşan genç Lu ile, Fransızca konuşan ve her zaman aradığımız siyasî açıklamaları yapacak durumda olduğu görülen kırk yaşlarındaki Çao. Bütün gezi boyunca bize eşlik edecekler; ama her kentte, daima turist ajansının temsilcileri olarak hareket eden daha başka kılavuzlar da bize katılacaklar.

Uluslararası Gezi Servisi temsilcisi anlamlı bir şekilde: «Genellikle ne kılavuzları, ne de çevirmenleri katmayız, bunların masraflarını turist yüklenir. Ülkemizde turist ajansını Parti yönetir. Burası sosyalist bir ülkedir,» diyor.

Bizim kesinkes bir turist muamelesi görmediğimizi, programımızın turistler için alışıldık programlardan biri olmayıp tersine Komünist konuklar için bir program olduğunu anlamak tamamen bize bırakılıyor. Biz Batılı alışkanlıklarımızı ortaya koydukça Çinlilerin yaklaşımları berraklaşıyor, kendimizi ortaya sermemizi sağlayan bir yol bu. Aslında durmadan anlamaya çaba göstermemizi, şeylerin yüzeyinden derinlerine inmemizi istiyorlar. Çin'de istenen olağanüstü sezgi kolayca edinilemiyor; bu çabayı yapmaya alışık olmadığımızdan değil de, yalnızca bir sürü şeyi bir çırpıda

(*) Resmî kurda 1 yuan 40 dolar değerindedir, 10 mao'ya ve 100 fen'e ayrılabilir.

yapmak zorunda oluşumuzdan: mihmandara iyice dikkat edilecek, notlar alınacak, gözlemlerimiz üzerinde iyice düşünülecek, Çinli tavrının bilinmeyen yanları ardarda kavranılacak. Bununla birlikte, Çin gerçeği özünde siyasî olduğundan Marksist-Leninist yöntem bu gerçekliğinin *özünün* kavranmasına imkan verir. Bu, öz şu yalın belitsel (aksiyomatik) gerçek şeklinde özetlenebilir: Çin, başarılmış olan, ama gene de her şeye nüfuz eden büyük bir devrimi, Proleter Kültür Devrimini yaşamaktadır. İklim, şu soluk alıp verdiğimiz havanın kendisi devrimcidir.

İzlenimlerimiz, okuyarak ve teorik incelemeler yaparak diğer devrim olayları —Paris Komünü, Ekim Devrimi, v.b.— konusunda edindiğimiz izlenimlerle karışıyor. Milyonlarca sıradan insanın değişmesine yardım ettikleri bir dünyanın geleceğine doğru ani sıçramalarını, hummalı çabalarını anlamamıza yardım ediyor.

On altı yıl önceki gördüğüme oranla Pekin şimdi bambaşka: kadınların yüzleri gibi örtüsüz ve doğal görünüşte. O eski, kakma Çince dükkan isimleri geçmişte kalmış; altın ve gümüş pırıltılı değerli kumaşlar geçmişte kalmış; evlerin cephelerindeki seramik süslerin göz alıcı renkleri maziye karışmış; uzun yarıklı saten gömlekler geçmişte kalmış; hafiflik, lüks, yüzeysellik geçmişte kalmış. Çoğunlukla ayrıntı, çılgın renklerden tekdüze griye dönüşmüş renk tonlarında kendisini gösteriyor. 1954'te şunları yazmıştım:

> Evlerde sarı sırlı seramik kiremitli çatılar, kırmızı sütun başlıkları ve sütunlar var; kapılar sarı kafesli ve seramik panolarla süslenmiş. Dekor, bütün renkleri yüz kat yoğunlaştıran kızgın bir güneşin iliklerine kadar işlediği canlı renkleri olan bir ülkeyi hatırlatıyor bana. Çatılarda küçük sera-

mik hayvan figürleri koşuşuyor, sonsuz sokaklar boyunca uzanan binlerce dükkanı çerçeveleyen cephelere doğru başlarını uzatıyorlar. Pekin'de kasvetli görünüşte tek bir dükkan yok; hatta cenaze levazımatçılarının kapılarının üzerine renkli harflerle yazılmış işaretler ve ipek abajurlu fenerler sergilenmiş. En unutulmaz olanlar, çıkıntılı kırmızı diş etlerinin oluşturduğu zemin üzerinde inci gibi takma dişleri sergileyen muazzam büyük kağıttan dişlerle süslü vitrinleriyle dişçi muayene dükkanları; ve bütün bu dişler uzun bir dizi halinde sıralandıkları için, bir arada kocaman bir mutlu gülüş simgesi yaratıyorlar. Aynı şekilde fırınların, giysi satan dükkanların, fotoğrafçıların ve cenaze levazımatı dükkanlarının üzerindeki reklam tabelaları da unutulmayacak gibi. Yeniden diş sahibi olmak —daha birkaç yıl öncesine kadar bu imkansız bir şeydi— ya da alımlı bir tabut satın alabilmek ne hoş şey! Her tarafta halkı satın almaya çağıran şişman Çinli erkek ve kadınları gösteren resimler ve afişler var.

Teşhir vitrinleri bugün bambaşka bir dünyaya ait. Bunlar Mao'nun portreleri, Mao'nun sözleri, devrimci çalışmaya adanmış afişler ve Halk Kurtuluş Ordusu erlerinin resimleriyle kaplanmış durumda. Bunlarda saatler gibi dikkatle dizilmiş ve çok az sayıdaki satılık eşyayı neredeyse tamamen gizleyen her büyüklükte ve cinste Mao rozeti sergileniyor. Çin yazısını okuyamıyorsanız, bir saatçı dükkanını bir eczaneden, bir kunduracı dükkanını bir fırından, bir gazete bayiini bir kumaşçıdan ayırmanıza imkan yok. Caddelerdeki kalabalık, güdülen bir yığın gibi değil, tersine yedi milyonluk şehir ahalisinin bir komünü imiş gibi görü-

nüyor. Herkes aynı mavi pamuklu giysileri (unutulmasın, bu eski bir Çin adetidir), bebeklerin patiklerine benzer keçe terlikleri giyiyor, matbaa harfleri ile Mao Zedung'un basılmış sözleri okunan küçük plastik çantalar taşıyor: «Dünya tarihini yaratan itici güç, sadece ve sadece halktır.»

Pekin, hoşgörüsüz devrimci su katılmamışlığın başkenti, eşitler toplumunun başkenti gibi görünüyor. Sonu gelmek bilmeyen siyasî bir geçit alayı var. Önlerinde Mao'nun portresi: grup grup çocuklar, davulların sesine ayak uydurarak okullarına gidiyorlar. Çoğu kez okuldan sonra toplantı ve konuşma yapmaya ya da dansetmeye ve devrimci eserleri seslendirmeye giderlerken sandalyelerini de birlikte götürdükleri görülüyor. Pekin'e girerken insanın gözüne hemen bir komüne un çuvalları taşıyan, tarlalarda çalışan ya da Çin-Sovyet sınırını oluşturan Ussuri kıyılarında dövüşen Halk Kurtuluş Ordusu erlerinin afişleri göze çarpıyor. Bunlar caddelerde yanaşık düzende, çoğunlukla sırtlarında çantaları ve battaniyeleriyle aralıksız geçiyorlar. Çoğu genç; on yedisinde, bilemedin yirmisindedir.

Sözün kısası Pekin siyasileşmenin ve çözüme ulaşmamış, sürüp giden bir mücadelenin hakim olduğu bir kent görünümünde. Pekin'de on altı yıl önce kaldığım, davetleri, kabul törenleri, yabancı konukları, şarkı, söylev ve tokuşan kadehlerin sürekli uğultusu ile Umut (Barış) otelini hatırlıyorum. Orasını tekrar görmeye gittim. Şimdi tıpkı Sin Çao gibi: soluk ışıklar, yılların soldurduğu sırma, atmış renkler ve her zamanki gibi kocaman Mao heykeli. Lüks otel anlayışı bir yana bırakılmış. Şimdi otel, kalacak başka yeri olmayan insanları barındıran yerdir; artık yüksek hayat yaşayan zorba seçkinlerin uğrağı olmaktan çıkmıştır. Her

şey konforludur, servis mükemmeldir, ama lükse kaçan hiç bir şey yoktur. Yabancılara ait yerlerde bile Batı alışkanlıklarına herhangi bir şekilde uyma belirtisi, bizim yaşama tarzımızın bir belirtişi yoktur. Her şey sınıfsal karşıtlıkları azaltma çabasına uygun olduğundan, ağırbaşlıdır. Otel iki restoranıyla övünüyor: alt kattaki Çin lokantası, üst kattaki Batı lokantası. Bunlar kafetertaları andırıyorlar, ama yemekleri fevkalede. Menünün başlığında Mao'nun revizyonizme ve emperyalizme saldıran bir düşüncesi yazılı. Batı dinî Kurtuluş Ordusununkini hatırlatan yemek saatleri, katı sağlık korunumu gereklerine ve sabah çok erken başlayan çalışkan ve uğraş dolu hayatın isteklerine uygun olarak yaşama tarzını basitleştirmiş bir toplumun yemek saatleridir. Akşam üzeri en geç 6 ile 8 arasında akşam yemeği yeniyor, 7-10 arasında ise yatılıyor. Akşamları hiç bir eğlence yeri 7.15'ten geç başlayıp 10'dan geç bitmiyor. Rahatça yıkanabilesiniz, giyinebilesiniz ve aynı zamanda da uzun verimli bir gününüz olsun diye sizi sabah 7'de kibarca, ama ısrarlı bir şekilde uyandırıyorlar.

Zaman zaman restorandaki salon aniden bir gençler kalabalığı otel işçileri ile doluveriyor. Ellerinde küçük Mao kitaplarıyla olayları çözümledikleri, eleştiri-özeleştiri uyguladıkları, siyasi toplantı yaptıkları komşu odalardan birinde gözden kayboluyorlar. Toplantının sonunda Mao'nun ünlü bir sözünü bir ağızdan tekrarladıklarını, ya da «dümenci gemiye yol gösterir, Mao Zedung devrime yol gösterir» adlı neşeli bir marşı söylediklerini duyuyorsunuz.

Otele yeni gelen biri, konukların, sıkıntıdan patlayan ve eğlenceleri daha çok yeni yeni kimselerin gelişini tartışmaktan ibaret olan müşterilerin, iş adamlarının, diplomatların ve gazetecilerin hemen ilgisini

çeker. Bir sürü patavatsız söz ve fısıldanan bir sürü bilgi kırıntısı başınızın çevresinde fırıl fırıl döner, sulu havadisler haber bültenleri gibi size geçilir. Kimi odalarda en ufak fısıltıyı bile kaydeden gizli mikrofonlar bulunduğu yolunda uyarılıyoruz. Böyleleri bizi her şeyden şüphe ettirmeye çalışıyorlar.

Heveskar habercilerimiz bize, odamızdan pek de uzakta olmayan, Kültür Devrimi konusunda asılsız sayılan haberleri göndermekle suçlanan bir Reuter muhabirinin bir yıl kapatıldığı odayı gösteriyorlar. Dediklerine göre bu, «önemli konuklara» ayrılan odalardan biriymiş. Muhabirin odası, saatin yanında (biri erkek, biri kadın) iki er tarafından muhafaza altına alınmış, ama muhabirin sağlığına çok özen gösterilmiş, iştahı ve morali bozulmasın diye sabah yürüyüşleri yapma izni verilmiş.

Kültür Devrimi başlayınca Sin Çao'nun müdürü alt kat garsonu oldu. Şimdi bizim kaldığımız beşinci katta çalışıyor. Dolgun vücutlu, dost, mütevazi bir adam. Görünüşe göre eskiden kendini beğenmiş biriymiş, ama şimdi işçi olarak yeniden eğitilmiş, işini işçi arkadaşlarının hoşnut kalacağı şekilde görüyor. Bizim en sık gördüğümüz garson o. Bize büyük termoslarla sıcak su getiriyor, bardağıma çok fazla çay koymamamı öğütlüyor, ketenlere özen gösteriyor ve bizimle İngilizce bir iki laf ediyor. Ara sıra oda anahtarlarının bulunduğu resepsiyonda şarkı söylediğini işitiyoruz. Öylesine dinlenmiş görünüyor ki, patron kalmak daha mı hoş olur, merak ediyorum. Bize ilk anlatılanlardan biri, Çin'deki yönetim görevlerinin, ancak halkın çıkarlarına tamamen bağlı kalmak şartıyla mübah sayıldığı, mevki düşkünlüğüne doğru en ufak bir eğilimin bile devrimci görevlere eksiksiz bağlılıkla bağdaşmayacağıdır. «Bürokrat olmak ya da mevki el-

de etmek için değil, örnek bir devrim savaşçısı olmak için Parti üyesi olmak istiyorum»; bunu ikide birde, hatta çok yaşlı bir köylü kadından bile duyuyoruz.

Çin gibi kesinlikle eşitlikçi bir toplumda, görünüşe bakılırsa hiç bir türde düzey farkı yok. Rütbeler, orduda olduğu kadar, üniversitelerde, hastanelerde, fabrikalarda ve dairelerde de kaldırılmıştır. Otelin sekizinci katındaki restoranda bize hizmet eden genç kadın mükemmel bir İspanyolca konuşuyor ve ortaöğrenimi tamamlamış bulunuyor. Şimdi garson olarak iki yıllık çalışma süresini geçirmekte. Üniversiteye devam edip etmeyeceğine işçi arkadaşları karar verecekler, bu ise onun, Mao düşüncesi ve devrimci siyaset konusundaki yaratıcı anlayışa erişip erişemeyeceğine bağlı olacaktır. Birkaç Batılı diplomat onun «korkunç geleceği»nden yakınıyorlar.

Bu noktada bazı genel düşünceler ardarda sıralanıyor. Çin'i Batı ölçüleri ile yargılamaya kalkan turist, hiç bir şey anlamayacak, apışıp kalacaktır. Böyle biri, bir kültür mandarini gibi, müzelerin kapatılmasından yakınacak, kendi aydın statüsünün Batılı ifadelerini umutsuzca ve boş yere arayacaktır. Bir Teksaslı dehşet içinde Çinlilerin Cadillac'ları olmadığını, bisiklete binenlerin açlık içinde kıvrandıklarını haykıracaktır. Kendine özgü bir örnek verirsek, Kruşçev Batı'da çok yaygınlık kazanan, «iki Çinli bir tek pirinç kasesini, dört Çinli bir pantolonu paylaşır,» gibi sloganlar yaydı. Bugün bile yüze bir şamar gibi inen bu sözleri hatırlamayan tek bir Çinli yoktur. Ama işte bu öfkeleridir ki, Başkan Mao'nun ünlü kuralını yürekten kavramalarıma imkan vermiştir. «Kendi gücümüze güvenelim.»

Bunu tam olarak başarmış da görünüyorlar. Devrim zafere ulaşmıştır. Böylece Çin'de en basit Çinli,

düşman bir dünyanın iktisadî ve siyasî baskılarını yenmiş olmaktan gözle görünür şekilde gurur duymaktadır. Ama tekrarlıyorum, Çinlileri bizim kendi alıştığımız *hayat standardı* ve *teknolojik gelişme* kavramlarımızla —ki, bildiğimiz gibi çoğu kez yanlış sonuçlara götürüyor— yargılamaya kalkışmak çok ciddi hatalara yol açar. Geleneksel değer yargılarımızdan kolayca sıyrılabileceğimizi söylemek istemiyorum. Biz, başka bir toplumun ve kültürün çocuklarıyız. Kavramlarımızın çoğu epitel hücreleri gibidir. *Görmeyi yeniden öğrenmek* (üstyapı katında devrim yapmak) bizim için zor, hattâ kimi zaman yaralayıcı bir uğraştır. Aramızda kendilerini en fazla adamış «devrimciler» bile bu kendini toptan adama, bu bireysel ve kollektif kahramanlık, şu güzel düsturun ilham ettiği bu kendini silme çabası karşısında kendini felce uğramış hisseder: «Kararlı ol, hiç bir fedakarlıktan çekinme.»

Sözün kısası, Çin'de bütün nirengi noktalarının değiştiğini söyledikleri zaman bu uzaktan açık seçik görünebilir, ama orada bulunanlar için hiç de açık seçik değildir.

Lu, «Her gün, her an kendi devrimimizi yapmamız gerekir,» diyor.

«Bu, bizim dilimizde karşılığı bulunmayan bir deyiş,» diye karşılık veriyorum.

«Başlangıçta var olmayan, ama tarihî deneylerden doğan sözcükler vardır.»

Asya'yı Anlamak

Hindistan ve Asya'yı benim kadar tanıyan herkes —Batılı dar düşünce biçimlerinden kurtulup Çin'e gitmek isteyen herkese bu Güney gezisini salık veririm—

az gelişmişlik, beslenme, giyinme, sağlık, eğitim ve millî birlik meselelerini çözmek üzere dünyanın bu en büyük ülkesince girişilen muazzam çabayı anlayabilir.

1953'te bir sendikacılar heyeti, Çin'in kendi halkını beslemeye yetecek besini «hiç bir zaman» üretemeyeceğini, İngiliz-Fransız-Amerikan idaresi olmadan Şanghay limanını yönetemeyeceğini söylemişti. Her iki varsayım da asılsız çıktı ve Çin uydu bile fırlattı. Bizim Avrupa sovenliğimizi ve Amerikan bilgisayarlarının yağdırdığı her türlü basmakalıplıkları bekleyen akıbet de budur.

Yazlık Saray'da yürüyüş yapmak için Sovyet Zim'inden iniyoruz.

Pekin caddeleri bisikletlilerle inanılmayacak kadar dolu. Şimdi ise son gelişimden daha fazla: o sıralar ulaşım araçları daha fakir, daha mütevaziydi; arabalar, yük arabaları ve çekçekler. Bu günlerde, otobüsler ve otomobiller milyonlarca bisikletli yüzünden zorlukla ilerleyebiliyor. Her aracın önünde daima dört beş bisiklet oluyor. İkisinin çarpışmasını gördüm. Biniciler şiddetle yere düştüler. Yarı baygın öylece kala kaldılar. Trafik polisi küçük kulesinden düdüğünü çaldı, trafik durdu. İki adama yardım yapıldı, polis de adreslerini, adlarını aldı. Zim'imiz bisiklet yığınları arasından yavaş yavaş yol alıyordu. Şoför bir itfaiye arabasındaymışçasına durmadan klakson çalıyordu. Dünyanın en pervasız bisiklet sürücülerinin otomobilin önüne geçmek için çekirgeler gibi sıçraşmalarını, ön tamponun hemen önünde bir o yana, bir bu yana seğirtmelerini seyrederken yüreğimiz ağzımıza geliyordu. Şoför ehliyeti almak için baş vuran ve gerekli sınavları veren Pekin'deki talihsiz bir İngiliz diplomatına ilişkin bir öykü dinlemiştim. Ona, «Araba kullanmayı biliyorsunuz, ama size henüz ehliyet veremeyiz, çünkü

klaksonu gerektiği kadar çalmıyorsunuz,» demişlerdi.

«İyi ama benim ülkemde insanın klakson çalmasına izin verilmez.»

«Trafik sıkışık değildir herhalde.»

1954'te bol bol not aldığım Yazlık Saray'ın bütün sanat eserleri dikkatle kaldırılmış. Artık müzeler yok. Yapma göle doğru inen çimenli yamaçlar boyunca dizili beş pavyon görkemlilik bakımından birbirleriyle yarışırlardı. Artık hangi imparatorluk sülalesine ait olduğunu hatırlayamadığım yaldızlı cumbalar, biblolar, mücevherler, değerli taşlarla bezeli yüksek arkalıklı iskemleler, duvar halıları vardı. Baştan aşağı boyaya yapıştırılan incilerle süslü, sağ elinde yüzük ve küçük parmaklarında harem ağalarını dürtüklemek için kullandığı iki altın, pençe şeklinde yüksük taşıyan imparatoriçe Zu Si'nin portresini hatırlıyorum.

Bütün bunlar yok olmuş. Burada yalnızca büyük su leylakları ile kaplı gölde donanmaya ayrılan paralarla Zu Si'nin inşa ettirdiği taştan gemi kalmış. Durduğum yerden onu göremiyorum; kendi kendime onun demir alıp bütün sanat eserleriyle birlikte yelken açıp gitmiş olduğunu söylüyorum. Beş pavyonda şimdi Mao'nun büyük heykelleri ve kitlelerin hayatını ve kahramanlıklarını canlandıran eserler var. Ortadaki pavyonda kollektif fedakarlığın iki örneğini yücelten iki kocaman, doğal büyüklükte kartonpat röliyef görülüyor: Kızıl Muhafızlar, kayıklarını batıran fırtınadan kurtarmakta olan Halk Kurtuluş Ordusu erleri, çökmekte olan bir tüneli sırtlarıyla tutarak arkadaşlarını kurtaran madencilerle yüz yüze.

Çao bana soruyor: «1954'te Yazlık Saray'daki son gezinizden bu yana ne gibi değişiklikler görüyorsunuz?»

İhtiyatlılıkla, «Bilmem,» diyorum. Düşünüyor, son-

ra içtenlikle ekliyorum: «Değişik bulduğum belki de bu bahçenin artık 1954'teki gibi minicik sargılı ayaklarıyla kuşlar gibi seken kadınlarla dolu olmaması.»

Ünlü Müzeler ve Restoranlar

Unutulmasın ki artık bütün bir kuşak ortadan kalkmıştır. Gelecek on yıl içinde ne olacaktır? Bana Yazlık Saray'ın ünlü sanat eserlerinin hepsinin Yasakkent müzelerinde olduğu, bunların dikkatle korunup sınıflandırıldığı söylendi. 1954'te Yasak Kent'te gezmiş olduğum, Kutsal Pagoda'sını, esrarlı ve zalim gülümsemesiyle yirmi ayak yüksekliğindeki Altın Buda'sını unutamadığım müzeyi görmemin mümkün olup olmadığını sordum. Henüz kapalı olduğunu söylediler.(*) Dostlarımızla birlikte yürüdüğümüz «Kömür Tepe»den, Marco Polo'nun Pekin'e hâlâ Cambaluc dendiği on yedinci yüzyılda tanımladığı en ünlü Çin anıtı Yasak Kent'i çeviren seddin ana hatlarını görebiliyoruz. Sessiz pavyonların içi ıssız görünüyor. Ama biliyoruz ki Mao, Lin Piao ve Parti ile Hükümet önderlerinin çoğu kollektif yaşama kurallarına uygun bir şekilde burada oturuyorlar.

Sanat ve müzelerin yeniden düzenlenmek üzere kapatılması konusunda Çao şunları söylüyor: «Liu Şao-şi ayrım gözetmeden bütün geçmişi muhafaza etmek istedi. O, artık kitlelerin dehasına inanmayan ve siyasete önem vermeyen bir teknokrattı. Mao ile Liu arasındaki fark, iki çizgi, iki sınıf arasındaki, sosyalizm ile revizyonizm arasındaki farktır ve bu, sanat için de geçerlidir.»

(*) Yasak Kent ve müzeleri 1971 yazında halka yeniden açılmıştır.

Çömelmiş aslanlı kapıların önünde yabancı bir gazeteci bize şunları bildiriyor: «Şüphesiz bilirsiniz, Pekin'in çevresinde bu şekilde dokuz kapı vardı. Şimdi yalnızca altı tanesi yerinde. Diğer üçü Kültür Devriminde yıkıldı. Çin Seddi'nin bazı kısımları da aynı akıbete uğradı.»

İki gün yaşamış olduğumuz her olay, günün her kesimi bizi aynı sonuca ulaştırıyor: Burada gerçek, yeni ve zor bir devrim gerçekleşmiş.

Otele dönerken ve Pekin'in ciddi bir siyasî geçmişe sahip tek arabası soylu Zim öbür ufak tefek ve önemsiz arabalar arasında park ederken, düşünceliyiz. Gözümüze perdeleri esrarlı parıltılar saçan bir anıt gibi görünüyor. Bilgili bir sosyalist diplomat, bu otomobilin, Çince karşılığı «*guebing*» olan «onur konuğu» statümüzü açıkladığını anlatıyor. Bunun belirtisi yalnızca yapmakta olduğumuz gezinin niteliğinden değil, Çin ile SSCB arasındaki dostluk döneminden kalan ve tabii ki şimdi Parti Merkez Komitesine ait olan bu Sovyet yapısı otomobildir. Bizim gezi programımızın kendisi «onur konukları»na uygulanan programdır ve bize tanınan tercihli ücretler yanlış yola sapmış olsalar da Komünistlere tahsis olunan ücretlerdir. Diğerleri, burjuvalar bunun hemen hemen iki katını ödüyorlar, çevirmenlerin ek ücreti de cabası. Ücretler ve döviz kuru, bütün farklara rağmen sosyalist siyasî kıstasları yansıtıyor. Dolar kağıttan bir kaplandır, değeri yoktur. Çin'in Moskova ile şiddetli ideolojik polemiğine rağmen ruble Pekin'deki gözde dövizdir, en yüksek döviz kuru olmak durumundadır. Diplomatlar, insanın rublesi oldu mu, mesele yok diyorlar. Söylenenlerden fazlasını anlatmak için, yabancı Komünistin ilk karşılaştığı muameledeki bu ince farklara dikkat edilmesi gerekir.

Ertesi gün Lu bana, «Sovyet radyosu gene Çin'i açlığın kasıp kavurmakta olduğunu söyledi,» diyor.

Saat 11.00-12.30 arasında halkın öğle yemeğine çıktığı dar caddelerde yürüyoruz. Yirmi fen'e (sekiz sent kadar) pirinç, balık, sebzeler ve çeşitli çorbalar satın alınıyor. Akla gelebilecek her şeyin satın alınabildiği Şitan kapalı çarşısında bir fuardaki pavyonlar gibi sıralanmış açık hava lokantaları, dumanı tüten et suları, kızarmış elmalar, etler, balıklar, suplar sunuyor. Sessiz sessiz çiğneyen ağızlara yemek çubukları gidip geliyor. On binlerce Çinli, aile mensuplarından birinin pişirmek zorunda bulunmadığı bir yemek için birkaç sentten fazlasını ödemiyor: herkes çalışıyor, böylesi daha ucuz oluyor ve gereksiz şişmanlamayı önlüyor. Pirinç kasesi konusundaki masallara zıt olarak Çinlilerin bol ve çeşitli yiyecekleri var. Öğleyin hiç kimse sırf çerezle doymuyor. Çünkü Çinliler boğazlarına düşkün kimselerdir. 11.00 ile öğle arasında Pekin, işleri hızla görülen, sonra da kaybolan birkaç milyon aç konuğu besleyen kocaman bir kızarmış yiyecek dükkanı haline geliyor. Bütün yemek işi on-otuz dakika alıyor. Kültür devrimi üzerine iyi bir kitap yazmış bulunan John Esmain(*) bana şunu söylüyor: «Unutma, Çin'e gidince ideolojik bir belit (aksiyom) olarak dört elle sarılacağınız üç olgu vardır: halk hemen hemen karşılıksız olarak bol bol yer; herkese yetecek kadar yiyecek vardır ve herkes siyasete, siyasî felsefeye tutkundur.»

Eskiden seçkin tabakaya özgü restoranlar, bu saatlerde Şitan kemerleri altında ya da cadde boyundaki açık aşevlerinde yemek yiyen işçilerle doluyor. Pekin'de en ünlü ördeği yapan Pekin Ördek'te ya da Küçük

(*) **La Revolution Culterelle** (Paris, Edition da Seuil, 1970).

Moğol'da masa bulmak zor. Yeri birkaç gün önceden ayırtmak gerek. Bu yerler şimdi çocuklu kadınlara, askerlere, gençlere, işçilere, yakın ve çok uzak komünlerden gelen Taçay taburundakilerinki gibi beyaz şapkaları olan köylülere, birkaç nineye ve çifte, kısacası akşam furyasında New York metrosunda rastlanabilecek bir kalabalığa hizmet ediyor. Ve burada bütün insanlar en büyük inci süsler, heykelli tavanlar ve masif siyah eşyalar arasında rahat rahat oturuyorlar. Her devrim kendine özgü imgeleri yansıtır; benim Çin'den edindiğim ilk «imgelerim», varlıklı müşteriler yerine basit insanlarla dolup taşan bu debdebeli restoranlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÜNİVERSİTELERDEKİ KÜLTÜR DEVRİMİ

Kızıl Muhafızlar ve Devrimci Gelenek

Çin'de okullar ve üniversiteler 1968'in sonu ile 1970 yazı arasında yeniden öğretime başladılar. Kapısını açan ilk kurum, öğrenime 1970 Haziranında başlayan Pekin'deki Bilim Enstitüsü oldu. Burayı ziyaret edebilme olasılığı bizi çok heyecanlandırdı, çünkü bu kurum üstyapıdaki devrimin ilk somut örneğini oluşturur. Kızıl Muhafızlar sınıflarına dönmüşler ya da tarlalarda, komünlerde, fabrikalarda, otellerde, (kendileriyle ilk karşılaştığımız gibi) uçaklarda, her yerde çalışıyorlar. Şanghay'da olduğu gibi Komünist Gençlik Birliği yeniden kurulmuş. Bu arada Parti, artan sayıda eyalet kongreleri düzenlemekle meşgul.

Duyduğuma göre şimdi çalışmaya dönen gençler, savaşa girmiş ya da devrim yapmış gençlerde olduğu gibi tepeden tırnağa değişmişler. Kızıl Muhafızlar (yüzlerce genç bunun özel pazubendini takıyorsa da) bir örgüt olmayıp on dört ile yirmi beş yaşlar arasındaki Çinliler kuşağıdır. Bunlar Uzun Yürüyüşü yapan gençlere, Yenan ve Japonlara karşı savaş kuşağına çok benziyorlar. Mao'nun Kültür Devrimini başlatacak ilk atılımı vermek üzere yapmış olduğu gibi, bu gençlere gene başvurulabilir.

Her devrimin kendi kızıl muhafızları vardır. Ben bu olgunun Komünizm kadar eski olduğu kanısındayım. Bu «külhanbeyleri», «vandallar», «hiyerarşi yıkıcıları» nın ortaya çıkışından dehşete düşen Batılılar, tarihi unutmuşlardır. 1930'lardaki ve 1940'lardaki devrimci iç savaşlarda Kızıl Muhafızlar vardı. 1946'da Çin Kızıl Ordusunun adı Halk Kurtuluş Ordusu olarak değiştirildi. Sovyet Ordusu ise «Kızıl Ordu» oldu. John Reed Rusya'da 1905'teki ve 1917'deki Kızıl Muhafızlardan, hazırlıksız, disiplinsiz, ama devrimci dinamizmle dopdolu insanlardan söz eder. Paris Komününün Millî Muhafızı *kızıldı* ve *silahlıydı* (Lissagaray'nın anlattıklarına bkz.). Komün, Kültür Devrimine bir başka bakımdan da benzetilebilir. «Devrim, bütün duvarlara yapıştırılan, en büyük renk ve düşünce çeşitliliğini gösteren afişlerde dile gelmişti,» diye yazıyor Lissagaray.

Oynamış oldukları rol geçici olmakla birlikte —Kültür Devrimi yalnızca iki yıldan biraz fazla sürdü— Kızıl Muhafızlar Çinlilerin vazgeçilmez devrimci mirasları olarak kalacaktır. Ama bu ilk Kültür Devrimidir. Mao daha başkalarının da olacağını peşin peşin söylemiştir; «Çin rengini yalnızca gelecek beş, on, yirmi yıl içinde değil, gelecek yüz, bin, on bin yılda da değiştirmesin» diye. Bu ayaklanmanın en belirgin yönü, Mao'nun kendilerinden «devrim davamızın halefleri» diye söz ettiği kimselerin iradesinin bizzat aktörü oldukları bir devrim içinde çelikleştirilmesi çabasından ibaret oluşudur. Mao'nun 1965 Temmuzunda André Malraux ile yaptığı görüşmede anlattıklarından daha açık ve daha dramatik bir şey olamaz:

> Devrimi geçmişe ait bir duygu haline getirirsek, her şey dağılıp gider. Bizim devrimimiz yalnızca zaferin istikrara kavuşturulmasından ibaret

olamaz... Gençler «kızıl» doğmamışlardır, devrimi tanımamışlardır... İnsanlar hayatları boyunca devrim yükünü taşımak istemezler... Pek çok genç somut kafalı, azimli, uyanık devrimcilerdir. Buna karşılık koca bir dogmatik gençler kuşağı var, dogma ise sığır gübresinden daha az yararlı bir şeydir. İnsan ondan dilediği şeyi peydahlayabilir, revizyonizmi bile...

1965'te Mao, Edgar Snow'la görüşürken de aynı nokta üzerinde durmuştu:

Yeni kuşağın devrimi sürdürmesini ve kesintisiz bir devrimle yeniden canlılığa kavuşturulması gerekecek olan proleter çizgiyi esas olarak tamamlamasını dilerim. Yoksa on yıl içinde bastırılma, kapitalizmin yeniden kurulması, hatta Çan Kayşek'in iktidara dönmesi tehdidi ile karşı karşıya kalırız. Ama gençliğin gelecekte nasıl davranacağını önceden göremeyiz. Buna kendilerinin karar vermeleri gerekecektir.

Gençliğin devrimci dönüşümü okullar aracılığıyla —ilkokullar, ortaokullar, liseler ve üniversiteler aracılığıyla— süzgeçten geçiriliyor. Tepeden tırnağa değişmeyi gerçekleştirme çabasının gösterildiği yer üstyapının işte bu kesimindedir. Okulların yıkıldıktan sonra yeniden inşa edildikleri kültürel arka planı anlamamız için Mao'nun eğitime ilişkin sözlerinin, üniversiteyi ziyaretimizi anlatan bu bölüme alınması gerekiyor. Bunların tarihleri 1966-1967 arasında. Başlıkları da ben koydum.

Üstyapı ve Proletarya

Proletarya, bütün kültürel kesimler de dahil olmak üzere bütün üstyapı alanında burjuvazi üzerinde topyekün diktatörlük uygulamalıdır.

Şimdiki Öğretim Yöntemleri
İmparatorluk Sınavları
Zamanındakiler Gibidir

Bugün programlar aşırı yüklenmiştir. İnsanı öldürüyor. Ortaokul, lise öğrencileri, aynı şekilde de üniversite öğrencileri sürekli bir gerginlik içinde yaşıyorlar. Programın en azından yarısını atmalı. Sınavlar sanki bir düşmana karşı hazırlanan savunma gereçlerine benziyor. Bunlar muamma dolu acaip sorularla dolu pusulardır. Bu da «sekiz ayaklı makaleleri»yle imparatorluk sınavlarında uygulanan yöntemin ta kendisidir.

Okullara İşçiler ve Köylüler Önderlik Etmelidir

Eğitimde proletarya devrimini başarmak için işçi sınıfının önderliği zorunludur. Kitleler bu devrime katılmalı, Halk Kurtuluş Ordusu erleri ile işbirliği yaparak eğitimde proletarya devrimini sonuna kadar götürmeye kararlı olan öğrenciler, öğretmenler, okul ve kolejlerdeki işçilerle devrimci bir üçü-bir-yerde devrimci birleşmeyi gerçekleştirmelidirler. İşçi propaganda ekipleri sürekli olarak okullarda kalmalı, oralarda mücadele-eleştiri-dönüştürmeye ilişkin bütün görevle-

re katılmalı ve bu durumlara daima önderlik etmelidirler. Köylük bölgelerde okullarla meşgul olmaları gerekenler, işçi sınıfının en sağlam müttefikleri yoksul ve orta köylülerdir.

Öğretim Kadrosunun Yeniden Eğitilmesine Özen Gösterelim

Öteden beri çalışmakta olan ve aynı zamanda da çalışmaya daha yeni başlamış bulunan çok sayıdaki üniversite ve orta öğrenim mezunlarının kendilerini işçiler ve köylülerle bütünleştirmeleri için yeniden eğitilmelerine özellikle dikkat gösterelim.

...Böylelerini ve başkalarını cesaretlendirmek için bunlar halka açıklanmalıdır. Gerçekten imkansız, yani iflah olmaz, kitlelerde müthiş gazap uyandırmış olan, ve o yüzden de yerlerinden atılması gereken kapitalist yolun yolcuları sayıca azdır. Hatta böylelerine bile fırsat tanınmalıdır. İnsanlara fırsat vermeyi reddetmek proletarya siyaseti değildir. Yukarıda sözü edilen siyasetler, ister sanat, ister bilim alanında çalışıyor olsunlar, hem yeni, hem de eski aydınlara uygulanmalıdır.

Genç Mezunların Merkezden Uzaklaştırılması

Genç aydınların köylük bölgelerde yoksul ve aşağı-orta köylüler tarafından eğitilmeleri zorunludur. Kentli kadrolar, ortaokulu ve liseyi ya da üniversiteyi bitiren çocuklarını köylük bölgelere göndermeye ikna edilmelidir; köylük böl-

gelerdeki yoldaşlar böylelerine içten hüsnü kabul göstermelidirler.

Zinhua'daki Yuvarlak Masa Tartışması

Zinhua Üniversitesi Çin'in en ünlü bilim enstitüsüdür. Burayı ziyaret etmek bir savaş alanını tavaf etmek gibidir, çünkü Kültür Devriminin başlatılması sırasındaki yol değiştirici mücadelelerden birine burası sahne olmuştu.

Dört kemerli pencerelerden giren ışıkla aydınlanan büyük bir odada —rektör kabul odasında— yer alıyor tartışmamız. Barikatı andıran dokuz metre boyundaki masif meşeden bir masada karşılıklı oturuyoruz: Bir yanda çevirmenleri ve mihmandarları ile yabancı konuklar, öbür yanda ise üniversite devrimci komitesi üyeleri ve katılan diğer kimseler var.

Kültür Devriminden bu yana Çin'de gitgide yaygın hale gelen bu «yuvarlak masa» tartışmalarının hiç bir zaman önceden hazırlanmış ya da âdet yerini bulsun diye yapılan şeyler olmadığını belirtmek gerekiyor. Sosyalist ülkelerde, hatta o çok gerilerde kalmış 1954'te Çin'de benim de katılmış olduğum o toplantılar bambaşka türde toplantılardı. Biri çıkar konuşur, öbürleri de söylenenleri papağan gibi tekrarlar ya da mumya gibi katılaşmış suspus otururlardı. O günlerde insanların dilleri ancak siyasî tartışmaların ardından gelen içki molaları sırasında açılırdı. Görkemli yemeklerde insanlar birbirlerini dostça dürterler, hem melankoli, hem de yüce gönüllülükle birleşmiş Gogolvari, Tolstoyvari «Rus Ruhu» bütün ikilemiyle kendisini gösterirdi. Çinlilerin bugünlerdeki tartışmaları çok değişik düzende.

Amacın ciddiliğini bütün derinliğiyle yansıtan bu yeni üslup (bunun diyalektik niteliği dört-beş yıllık Kültür Devriminden doğmakta ve doğal olarak Çin'in siyasî geleneğinden kaynaklanmaktadır.) Engels'in son yıllarında savunmuş olduğu gibi en çok sayıda insanın ve grubun tartışmaya katılmasına olanak sağlamaktadır. Öte yandan Kültür Devriminin «berat»ı, «on yedi maddelik karar», «tartışma sırasında her devrimci konuları kendisi iyice düşünmeli ve bir Komünistin konuşmaya cesaret, düşünmeye cesaret, hareket etmeye cesaret ruhunu geliştirmelidir» der.(*)

İnsan Çinlilerin konuşmalarını, birbirlerinin sözlerini kesişlerini ve en ufak bir duraksama göstermeden bütün soruları cevaplandırmalarını dinlerken sözlerini esirgemediklerini, eski ölçülere uygun olacak şekilde *bizleri hoşnut etmektense*, Batılılar olarak bilgi yoksunluğumuzu yüzümüze vurmaya daha çok ilgi gösterdiklerini açıkça görüyor. İleride göreceğimiz gibi, daha başka durumlarda biz çoğu kez rahatsız olduk. Oysa onlar olmadılar. Sözgelimi, zaman kazandıracak «Kültür Devrimi» yerine «Büyük Proleter Kültür Devrimi», ya da «iki sınıf, iki çizgi, iki yol arasındaki mücadele» gibi resmî deyimleri kullanmayı hiç bir zaman ihmal etmediler; ama bunu, bu deyimler (Çin yazısının titiz yazı özelliklerinin gerektirdiği gibi) çok açık ve seçik olarak tanımlanmış kavramlar oldukları ve tartışmanın *asgari müştereklerden* yola çıkmasını sağlamak için yaptılar.

Toplantının başında bizi, mavi giysiler giymiş ve soğuktan korunmak için ellerini yenlerine sokmuş bir

(*) Bu, Çin Komünist Partisi'nin Ağustos 1966'da kabul etmiş olduğu «Büyük Proleter Kültür Devrimine İlişkin Merkez Komitesi Kararının 6. Maddesi»dir.

yoldaş karşılıyor, Çin ile İtalya arasında yeniden ilişki kurulması adına gelişimizi selamlıyor ve bu ziyaretimizden halklarımız arasında gelecekteki dostluk ve karşılıklı anlayışı temsil eden bir şey olarak hararetle söz ediyor. Oysa diplomatik ilişkiler evvelki gün yeniden kurulmuştu. Henüz meydana gelen bir olgunun bu şekilde hızla kabulü bürokrasiye karşıt bir anlayışı iyice yansıtıyor.

Devrimci komitenin üyeleri ve toplantıya katılan öbür kişiler bize tanıştırılma sırasıyla şöyleydi:

Ling Ping. Kültür devriminden önceki parti komitesi birinci sekreter yardımcısı ve üniversite devrimci komitesinin resmi temsilcilerinden biri. Kültür Devriminden sonra yeniden seçilen parti sekreter yardımcısı, Çin Üniversitelerindeki mücadelede seçkin bir siyasî kişi. Köşeli bir yüzü, gözlükleri ve sinirli elleri var. Elli-elli beş yaşlarında gösteriyor.

Çien Pey-çang. Dinamik profesörü. Hem Çin'de, hem Çin'in dışında yaygın bir ünü var. Eserleri birçok Avrupa ülkesinde ve Amerika Birleşik Devletlerinde çevrilip yayınlanmış. Yeniden eğitilmiş profesörlerden biri.

Şih Kuo-heng. Sosyoloji profesörü. Şu anda üniversitenin kitaplığında çalışıyor, çünkü sosyoloji artık okutulmuyor. Eserleri Çin'de büyük ün yapmıştı. Amerika'da öğrenim görmüş; orada da çok tanınıyor. Bu da yeniden eğitilmiş bir profesör.

Kuo Açin-fo. Kültür Devrimi sırasında Kızıl Muhafız. Bu yıl mezun olmuş bir metalürji mühendisi. Yüzü henüz sivilceli ve olsa olsa yirmi üç yaşlarında.

Lien Çi-ta. Kültür Devrimi sırasında Kızıl Muhafız.

Bu yıl mekaniği bitiriyor. Yirmi iki yaşında, kararlı ve ciddi görünüşlü ufak tefek bir kız.

(Bu iki Kızıl Muhafız öğrenimlerini bitirdikten sonra çalışmak ve incelemeler yapmak için üniversitede kaldılar. Her ikisi de devrim komite üyesi.)

Ma Yun-siang. Kendi deniz müfrezesi tarafından üniversiteye gitmek üzere seçilen genç bir kadın denizci. Saçı kurdeleyle bağlı, şen, değirmi yüzlü bir kız; on dokuzundan fazla değil. Devrimci komite üyesi.

Ruan Si-min. Devrimci Komitenin resmî bir temsilcisi.

Liu Min-yi. İşçi, Mao Zedung Düşüncesi Propaganda Ekibinin başkanı. Kırkında olabilir, ama otuzunda gösteriyor. Çok sıcakkanlı. Koskoca elleri, Çinlilerin o alışılmış narin ellerine benzemiyor. Geniş bir yüzü, çıkık elmacık kemikleri var. Bütün uygulamalı işlerde, üniversitenin başı.

İlk olarak Liu Min-yi konuşuyor:

«Genel olarak Büyük Proleter Kültür Devrimi üzerinde bilgi vereceğiz, özel olarak da bunun üniversiteye yayılış biçimi üzerinde duracağız. Burası bir sanayi üniversitesidir. Bir bakıma Amerikan emperyalizminin kültürel saldırısının bir ürünüdür. 1911'de Bokser Ayaklanmasından sonra Çin'in ödediği tazminatlar, Birleşik Amerika tarafından bu üniversitenin Çin halkını hedef alan bir kültür silahı olarak kurulmasında kullanıldı.

«Üniversite elli dokuz yaşındadır. Kurtuluşumuzdan önceki otuz sekiz yıl boyunca bu üniversitenin tek işi ve amacı komprador aydınlar, yabancıların kültür kuklaları ve her türden aşağılık politikacı üretmek olmuştu. 1948'deki kurtuluştan sonra üniversite, iki sı-

nıf, iki çizgi ve iki yol arasında şiddetli mücadeleye sahne oldu. Üniversitenin kapılarını işçilere ve köylülere açması gerekiyordu, ama Lui Şao-çi 'Kızıl Bayrağa karşı Kızıl Bayrağı sallayarak' kültür alanında kapitalizmin geri gelmesi için ajitasyon yapmaktaydı. Revizyonist çizgisini eğitim alanında öne sürmek için gerek duyduğu ajanı Rektör Çiang Nan-siang'ın kişiliğinde buldu. Bu kişiler Mao'nun eğitim konusundaki çizgisinin yerine Batı (sırasıyla Avrupa, Amerikan ve en sonunda da Sovyet) eğitim uygulamalarını getirdiler. Partiyi akademik yetkiye sahip bir 'profesörler partisi'ne çeviren burjuva ve gerici profesörlerle doldurarak niteliğini bozdular. Bu yüzden, üniversite parti komitesinin otuz dokuz üyesinin on beşi burjuva profesörüydü, tek bir işçi yoktu. Ülkenin proletarya diktatörlüğü ile yönetildiği bir sırada Zinhua Üniversitesi burjuva tahakkümü altındaydı.

«Hem rektör, hem de Parti sekreteri olan Çiang Nan-siang, bireyci bilgi teorisinin, 'üne erişmek için okumak' ve 'çok iyi para alan uzman ve toplum hiyerarşisinde kesinkes yüksek mevkiler alacak memur' olma anlayışının sözcüsü oldu. Saçmalıkları içinde ünlü 'av tüfeği ve yiyecek' sloganı da vardı. Okullar öğrenciye bir 'av tüfeği' verirdi, 'yiyecek' değil; yiyecek miktarı er geç azalırdı ama, av tüfeği daima avcıya yiyecek bulma olanağını sağlardı.(*) O bu saçmalıkları, 'bilgi bireysel bir iştir, ün ve başarı kazanmaya

(*) 12 Hazıran 1970'te Şanghay'da yapılan bir tartışma, eğitimde devrimi de kapsıyordu. (**Kızıl Bayrak**, sayı 8, 1970). Eski rektörün iddialarına tartışmacılardan biri şöyle cevap verdi: «Şanghay'da av tüfeğinden başka bir şeyiniz yoksa aç kalırsınız. Bu trafiğin ortasında ne avlayacaksınız? Demek istediğim şu ki, salt öğretme, uygulamalı bilginin sorunlarını çözemez.»

yarar' iddiasıyla haklı göstermeye çalışıyordu. Ayrıca teorinin her şeyden üstün olduğu anlayışı, işçi ve köylüleri basit şeylerin gerçekte derin muammalar olduğuna inanmaya götürüyordu. Böylece pratik eylemleri küçümseyerek rektör, Zinhua Üniversitesinin 'mühendislerin beşiği' olduğunu ve 'üç büyük devrimci hareketin militanlarının laboratuvarlarından dışarı adım atmadan gereken şekilde eğitilebileceklerini' söylüyordu.(*)

«Bu yol, 'üç ayırım' yoludur. Bu zehirli çizgi gençliği yozlaştırdı. En önemli olan dereceydi. Var olan değerlendirme yöntemleri öyleydi ki her derste en yüksek beş dereceyi alan biri yetenekli bir öğrenci sayılıyor ve bir üniversite profesörü olmaya ve yurt dışında öğrenim yapmaya aday olabiliyordu. Başarının temeli olarak derecelere bu tutkunluğun feci sonuçları oldu. Aslı işçi sınıfından gelen bir kız öğrenci öğrenim döneminin sonunda en yüksek notları almak için son derece fazla çalışmış, oysa sınavda ona beş yerine üç verilmişti; bu notla güç bela ancak sınıf geçilebiliyordu. Hiç bir zaman üniversite öğretim üyesi olamayacağına ya da yurt dışına gönderilmeyeceğine inandı ve başarısız sonuçtan öylesine utanç içine düştü ki, umutsuzluğa kapıldı, kimseyle görüşmemeye başladı. Sonunda da kendisini astı. İşte size eğitimdeki revizyonist çizginin bir kurbanı.

«Birçok öğrenci bu gerici yön verişe içerlediler. Mao bize her keresinde gençliği yozlaştıran eğitim düzeniyle mücadele etmemizi, derslerin kısaltılmasını, konuların basitleştirilmesini, eğitim alanındaki burjuva tahakkümünün tasfiye edilebilmesi için eğitimde köklü bir

(*) Üç devrimci hareket şunlardır: üretim, sınıf mücadelesi ve bilimsel deney.

devrim yapılmasını öğretmiştir. Zinhua'da kritik bir aşamaya gelmiş çatmıştık. Üniversitede iki çizgi, iki sınıf ve iki yol arasındaki mücadele kaçınılmaz hale gelmişti. Mao'nun, iktidarın yeniden halkın eline geçmesini sağlamak amacıyla, bir avuç revizyoniste karşı Büyük Proleter Kültür Devrimini başlattığı ve ona önderlik ettiği 1966 yılında Zinhua'da biz de isyanı başlattık.»

Eski Kızıl Muhafız, şimdiki metalürji mühendisi Kuo Açin-fo:

«1 Haziran 1966'da Mao ilk dazubao'yu Pekin Üniversitesinde yayınlamaya karar vermişti.(*) Bu dazubao'nun içindekiler radyo ve *Halkın Gazetesi* tarafın-

(*) Dazubao, fabrikalarda, okullarda ve komünlerde Çin kamuoyunun Kültür Devrimine katılmasına olanak sağlayan, duvarlara yapıştırılan veya kaldırımlara serilen iri yazılarla yazılmış posterlerdir. Mao bunları «devrimin keskin kenarı» olarak nitelemiştir. 1 Haziran 1966'da Mao ilk Marksist-Leninist dazubao'nun yayınlanmasını onamıştır. Bu dazubao Pekin Üniversitesine asıldı ve «Büyük Proleter Kültür Devriminin güçlerini harekete geçirdi ve ana hedefi güçlü parti mevkilerini ellerinde tutan ve kapitalizme giden yolu açmakta olan bir avuç insan olan bir kitle hareketiyle sonuçlandı.» (**Halkın Gazetesi**, 1 Ocak 1967, başyazı.) Gene başyazıdan şu sonucu çıkarmak mümkün oluyor: Kızıl Muhafızların üniversiteye kendi dazubao'larını asma olanağını ele geçirdikleri 28 Mayıs 1966'dan sonra Mao bu dazubao'nun 1 Haziran 1966 tarihli **Halkın Gazetesi**'nde yayınlanmasını **istedi.** 1 Temmuz 1971 tarihli **Halkın Gazetesi**'nde Çin Komünist Partisinin 50. yıldönümü üzerine yazılmış başyazıda şu ayrıntılar vardı: «Partinin Ağustos 1966'daki Sekizinci Merkez Komitesi On Birinci Genel Toplantısında Başkan Mao **Büyük Proleter Kültür Devrimine İlişkin Karar**'ın alınmasına başkanlık etti ve Liu Şao-çi'nin revizyonist çizgisini resmen teşhir ederek kendi «Karargâhı Bombalayınız» adlı dazubao'sunu astı. Büyük Proleter Kültür Devriminin büyük dalgası böyle başladı.»

dan yayınlandı. ve Yeni Çin Haber Ajansı tarafından her yana yayıldı. Zinhua'daki öğrenciler ve öğretmenler buna rektörü eleştirmeye başlayarak cevap verdiler. Kapitalist yolu tutanların komplo ve suçlamalarını açığa çıkaran dazubao'larını astılar. Dazubao'lar ve açık toplantılarla biz açıkça rektöre saldırdık: 'Mao düşüncesine ve Proleter Kültür Devrimine niçin karşı çıkıyorsunuz? Mao Zedung'un felsefî düşüncesini incelemeye koyulmuş grupları niye baltaladınız ya da dağıttınız? İşçi sınıfının ve köylü ailelerinin çocuklarını niye dövdünüz ve öğrencileri bir aristokrasi, üniversiteyi de sınıf hiyerarşilerinin türeyeceği bir yer ilan ettiniz?'»

Mekanik mezunu genç Kızıl Muhafız kadın sözü alıyor:

«Sözün kısası, herkesin önünde şu ikilem vardı: Rektör revizyonist midir? Yoksa Marksist midir? Bize göre cevap açıktı. Kapitalist yolu tutmuşlardan biriydi. Rektörün müstebit gücünü on gün içinde temelinden sarstık. Aşağılık felsefesini, yabancıların uygulamalarını tatlı dille sokuşturmayı gitgide gizleyemez hale geldi. Rektörün müttefiki Liu Şao-çi, Zinhua'daki gelişmelerden son derece rahatsız oldu ve kaygılandı. Karısı Vang Kuang-mey'in yönetimindeki bir çalışma ekibini buraya gönderdi. Bu heyet revizyonist eğilimde çeşitli gruplara mensup parti kadroları ile birlikte üniversiteye geldi.(*)

(*) 1966'da Sosyalist Eğitim Hareketi sırasında kurulmuş bulunan bu çalışma ekipleri ya oldukları gibi kalmışlar, ya da onlardan yararlanmak isteyenlerce değiştirilmişlerdi. Liu Şao-çi 1966 haziran-temmuz aylarında bunlardan kendi amaçları için yararlandı. Joan Robinson'a göre, Zinhua Üniversitesindeki çalışma ekibi içinde diğerleri arasında Başbakan yardımcısı Ho Lung ve eski Sanayi Bakanı Po İ-po da vardı; Jean Daubier'ye göre ise bunlar sadece «danışman» idiler

«Bu çalışma ekibi üniversiteye varır varmaz solcu tavırlar ya da özünde daima sağcı olan solcu tavırlar yaymaya koyuldu. Ekip, azınlığı korumak amacıyla çoğunluğa yüklenmek istedi. 150'den fazla profesörü ve öğrenciyi fesatçılıkla damgaladı ve bu kimseleri partiyi yıkmak gibi melun bir niyet taşımakla suçlayan ve karşı-devrimci niteliklerine ilişkin sahte kanıtlar dolu dosyalara dayanarak saldırıya geçti. Dazubao'yu hazırlayan 800'den fazla öğretmen ve öğrenci sağcılıkla suçlandı. Çalışma ekibi Zinhua içindeki devrimci eleştiri hareketini bastırmaya çalıştı. Öğrencilerin gözünde saygınlığını yitirmiş bulunan rektörü taktik nedenlerle uzaklaştırdı, onun görevlerini üzerine aldı ve partiyi bir tek kendisinin temsil ettiğini ilan etti. Liu Şao-çi'nin karısı, ekibe karşı çıkan herkesin bizzat partiye karşı çıkmış olacağını bildirdi. Çalışma ekibi üniversiteyi devraldı. Yönetimin denetimini, sonunda da parti önderliğini ve komitesini ele geçirdi.»

«Üniversitede çoğunluk bunlara düşman idiyse, bütün bu işleri nasıl başarabildi bunlar? Herhalde çok etkili sloganları vardı, herhalde gerçekten etkiliydiler?» diye iki genç Kızıl Muhafıza soruyorum.

Genç denizci söze giriyor:

«O günlerde Liu Şao-çi cumhurbaşkanı ve Parti başkan yardımcısıydı. Şu iki etken işlerin gerçek yüzünü gizledi: Liu'nun karısının bulunuşu ve çalışma ekibinin Partiyi temsil etme iddiası.»

«Liu Şao-çi'nin karısı bile olsa sırf bu kadının varlığı, öğrenci ve öğretmen aktivistlerini, ekibin gerçekten de Partiyi temsil ettiğine ve bu ekibin faaliyetlerinin Partinin irade ve çizgisini yansıttığına ikna etmeye yeter mi?»

Kadın Kızıl Muhafız Lien Çi-ta:

«Doğru. Ama işler o kadar basit değil. Henüz hiç

kimse Liu Şao-çi'den revizyonist hizbin başını çeken Parti yetkilisi olarak söz etmemişti. Mao, kendi dazubao'su 'Karargahı Bombalayın'ı 5 Ağustos 1966'da yazmıştı(*), fakat düşmanın kimliğini ortaya çıkarıp yenmek görevi kitlelerindir, devrimci eleştiri hareketi de gençlik arasında hızla yayılıyordu. Bizler işleri gerçek yüzleri ile görmeye ve çalışma ekibine karşı mücadelemizin ardından Liu Şao-çi'ye adıyla saldırmaya başladık. 18 Ağustosta gazetelerimiz de doğrudan doğruya ona saldırmaya başladılar.

«Çalışma ekibi her ikimizi de gerici Kızıl Muhafızlar olarak damgaladı. Siyasî fikir ayrılığımızı ya da daha başka görüşlerimizi belirtmek hakkımızdan yoksun kılındık. Hiç tartışma yoktu, yalnızca demir disiplin vardı. Partiye karşı çıkan herkes yerle bir ediliyordu. Çoğumuz özeleştiri yapmaya zorlandık. Ama biz Mao Zedung'un eserlerini inceliyorduk, bir siyasetin devrimci niteliğine körü körüne inanılmaması, emirlerin önceden tartışılmadan uygulanmaması gerektiğini, yanlış hedef gösteren, yanıltıcı talimatlara karşı koymanın

(*) **Karargâhı Bombalayın; Benim Dazubao'm, Başkan Mao: «Çin** in ilk Marksist-Leninist dazubao'su ve Halkın Gazetesi'nde bu dazubao'yu konu alan Yorumcu'nun makalesi gerçekten olağanüstü bir şekilde yazılmıştır! Yoldaşlar, lütfen bunları gene okuyun. Son elli-altmış gün içinde merkezden mahallî kademelere kadar olan yönetici yoldaşlar bunun tam tersine hareket ettiler. Burjuvazinin gerici tavrını benimseyerek zor yoluyla bir burjuva diktatörlüğü kurdular ve proletaryanın Büyük Kültür Devriminin yükselen dalgasını darbeleditler. Gerçekleri ters yüz ettiler, akı kara gösterdiler, devrimcileri kuşatıp bastırdılar. Kendilerininkinden farklı fikirleri boğdular, beyaz terörü empoze ettiler ve kendilerinden çok hoşnut kaldılar. Burjuvazinin arsızlığını pohpohlayıp proletaryanın moralini bozdular. Hem de ne kadar zehirli bir şekilde! 1962'deki sağ sapma ve 1964'teki biçimde 'Sol', oysa özde Sağ olan yanlış eğilimlerle birlikte düşünülünce, bunun insanın gözünü dört açtırması gerekmez mi?»

ya da itaat etmemenin ödevimiz olduğunu öğrenmiştik. O yüzden şu şiarı hazırladık: 'Kellemizi uçurmakla tehdit edebilirler, kan akabilir, ama Mao düşüncesini terketmeyeceğiz.' Bu şiarı kanla yazdık. Bundan amacımız, yalnızca dramatik bir etki uyandırmak değildi, aynı zamanda kararlılığımızı en açık bir şekilde belirtmek istiyorduk.»

Kızıl Muhafız Kuo Açin-fo:

«Mao düşüncesine karşı çıkan herkesle, Partideki önderlik mevkiine bakmadan, savaşılması gerektiği fikrini kavramaya başlıyorduk.»

«İyi ama, Mao'ya karşı çıkan kimdi?»

Genç Kızıl Muhafız:

«Hiç kimse ona açıktan açığa karşı çıkmadı. Çalışma ekibi bile onun adına hareket ediyormuş gibi gösteriyordu kendisini. Bizim yüzeyden derinlere inmemiz, durumu yakından çözümlememiz, olayları büyük dikkatle araştırmamız gerekiyordu. Mücadele içinde olgunlaşıyorduk. Tartışmalarımızda devrimci güzel sözlerin revizyonist özünü ortaya çıkarmayı başardık. Zinhua' daki siyasî mücadele son derece önemliydi. Liu Şao-çi karısıyla birlikte buraya çok kez gelmişti. Gelmesinin nedeni de salt yiğitlik değildi. Amacı *bütün üniversitelerde* etkili olacak sindirici bir taktik gerçekleştirmekti. Zinhua, bütün ülke üzerindeki öğrenci ayaklanmasını bastırmak amacıyla çoğaltılıp yayılacak bir model olacaktı.»

«Ama, sanırım temmuzda, Liu Şao-çi'den sonra Cu En-lay da birkaç günlüğüne Zinhua'ya gelmiş ve çalışma ekibi tarafından karşı-devrimci oldukları için hapsedilmiş bulunan öğrencilerle görüşmüştü. Bu olaylar bir iyiye dönüş değil miydi?»

Kızıl Muhafız:

«Elbette. Ama, en zor anda, 1 Ağustos 1966'da Zin-

hua Kızıl Muhafızlarına mektup gönderen Mao'nun kendisi oldu. Ondan sonra...»

Genç öğrenci-denizci kız coşkulu bir şekilde söze karışıyor, esas rol oynamış bulunduğu olayları anlatmak istiyor. (Onun Çin'in ilk Kızıl Muhafızlarından biri olduğunu bu sayede öğrendik.)

«Ben o sıralar Zinhua Üniversitesine bağlı ortaokula gidiyordum, Donanmaya girmeden önce 1968'de mezun oldum. Bütün ülke üzerindeki ilk Kızıl Muhafızlardan biriyim. Mao'nun mektubu benim okuluma gönderilmişti. Son derece zor bir zamanda imdada yetişmişti. O mektubu alınca sevinçten zıplamaya başladık, çünkü Başkan'ın bizi desteklediği meydandaydı. 'Çok Yaşa Mao!' diye bağırmaya başladık. Çalışma ekibine meydan okuyorduk, çünkü yolumuzun doğruluğuna, Mao'nun bizimle birlikte olduğuna kesin kanıtımız vardı. Bu mektupta Mao (kız bir defter açıyor) şunları yazmıştı:

> Kızıl muhafızların devrimci eylemleri toprak ağası sınıfına, burjuvaziye, emperyalizme, revizyonizme, aynı zamanda da işçileri köylüleri, devrimci aydınları, devrimci grup ve partileri sömüren, onlara karşı çıkan çakallara karşı duyulan öfkeyi ve suçlamayı dile getiriyor. Sizler, gericilere karşı isyan etmenin haklı olduğunu gösteriyorsunuz... Bu mektubumla sizi coşkunlukla desteklediğimi belirtiyorum... Bizler sizleri desteklerken, aynı zamanda da kendileriyle birleşilebilecek herkesle birleşmeye özen gösterilmesini isteriz. Ciddi hatalar yapmış olanlara gelince bu gibi kimselere de hataları gösterildikten sonra çalışmak, hatalarını düzeltmek, hayata yeniden başlamak fırsatı verilmelidir. Marks, proletaryanın, yalnızca kendisini değil, bütün insanlığı kurtarma-

sı gerektiğini söylemişti. Proletarya bütün insanlığı kurtaramazsa o zaman kendisi de kesin kurtuluşa kavuşamayacaktır. Sizin bu gerçeğe önem vermenizi özellikle istiyorum yoldaşlar.

«Size 'Kızıl Muhafızlar'ı örgütlemenizi kim söyledi?» diye soruyorum. Kız sakin sakin ve kibarca cevap veriyor:

«Hiç kimse. 29 Mayıs 1966'da birkaç kişi okulumuzun arka bahçesinde buluştuk. Orada gizli toplantılar ve tartışmalar yapardık. Kendimizi Kızıl Muhafızlar olarak atladık. Bu, Mao'nun 1 haziran dazubao'sunun yayınlanmasından iki gün önce oluyordu. Ara verdiğimiz bir sırada grubumuzun resmî adının ne olması konusunda tartıştık. Birçok öneriler yapıldı: *Doğu Rüzgarı, Kızıl Ordu, Doğuya Doğru İleri.* Sonunda *Kızıl Muhafızlar* üzerinde anlaştık. Bu adı oybirliğiyle seçtik. Niçin? *Hungvey ping* üç karakterden oluşur. Kızıl Muhafızlar adını oluşturan üç karakter, üzerinde uzun süre tartıştığımız kavramı dile getiriyordu: *Hung* (Kızıl) 'Kızıl kalplerimiz Mao'ya sadıktır' anlamına gelir; *Vey* (savunma) 'Mao çizgisini kanımız ve canımızla savunmaya kararlıyız' anlamına gelir. *Ping* (asker) ise, 'Biz işçilerin ve köylülerin arasından geliyoruz; her zaman Halk Kurtuluş Ordusu saflarına katılmak istedik ve insanlığın kurtuluşunu gerçekleştirmeğe çağırıldığımızı biliyoruz' anlamına gelir. Okulumuzdaki burjuva gericiler biz Kızıl Muhafızlara hemen Beyaz terörleriyle saldırdılar. On dört yaşındaki Kızıl Muhafızlar bile gericilikle damgalandı, ama onlar Mao'nun eserlerini incelediklerinden teslim olmadılar. İçimizde henüz on yaşına gelmemiş olanlar bile teslim olmadılar. Mao, Marksist-Leninist mücadelenin birçok nedeni olduğunu öğretir. Belirli bir aşamada

isyanın haklı olduğunu söylemek mümkündür. İsyan etmek zorunludur. Bu fedakarlıkları gerektirir, ama düşman hangi kılığa girerse girsin yok edilmelidir. Devrimci isyanın doğası böyledir.»

«Onlar on üç - on dört yaşındaki çocuklara nasıl saldırabildiler?» diye soruyorum.

Genç öğrenci-denizci kız:

«Ortaokulda çocuklar gerici çizgiye karşı, çalışma ekibinin yüzüne 'sizler gericisiniz!' diye haykırmak gibi çeşitli isyan biçimleri kabul etmişlerdi. Aynı zamanda çalışma ekibine saldıran dazubao'lar da hazırlamışlardı.(*) İsyancı öğrenciler şiddetli bir sağcı karşısaldırının hedefi olmuşlardı, ama onların küçük bir grubu kendisini hedef alanları dazubao'lar ve toplantılarla teşhir etmeye devam ettiler. Genç isyancıların nasıl sindirildiklerine gelince, olan şudur. Bunların dazubao'larını asmalarına engel olundu, bir takım dazubao'lar da yırtıldı; ayrıca isyancı örgütler kurmakta büyük güçlüklerle karşılaştılar. Açık toplantılarda şiddetle eleştirildiler ve özeleştiri yapmaya zorlandılar. Siyasî eylem yapma hakları reddedildi. Hatta, çalışma ekibi onları Parti Gençlik Birliğinden attı da. Ama çocuklar Lenin'in şu sözlerini biliyorlardı: 'Yalnızca ad olarak Parti üyesi olmak yetmez, insanın bir Komünistin cesaretine de sahip bulunması gerekir.' Bizler genç olduğumuz halde, revizyonist çizgiye karşı çıkmazsak, revizyonizmin dört başı mamur bir zafer kazanacağını anladık. 23 temmuzda 'Yaşasın proletarya devriminin ruhu!' başlıklı üç dazubao hazırladık. 28

(*) Temmuz 1966'nın sonlarına doğru önderlik için Liu Şao-çi ile Mao arasında çok şiddetli bir mücadele patlak verdi. Edgar Snow ve Joan Robinson'a göre başlangıçta Mao'yu destekleyenler azınlıktaydı. (Mao ile ona karşı çıkanlar arasındeki güç dengesi için 12. Bölüm'e bkz.)

temmuzda bunları Kültür Devrimi ile yükümlü Parti Merkez Komitesi ekibine götürdük. Bu üç dazubao Mao' nun dikkatini çekti, biraz önce sözünü etmiş olduğum mektupla karşılık verdi. Mektup, biz Kızıl Muhafızlara hitap ediyordu.»

Genç Kızıl Muhafız:

«Bizim en unutulmayacak deneyimiz, 18 Ağustos 1966'da Mao, Tien An Men meydanında Kızıl Muhafızlarla karşılaştığında oldu. Mao'nun sıcak selamı yüreğimizi büyük bir gururla doldurdu ve bize ilerki mücadelenin yolunu gösterdi. Okula ve üniversiteye dönünce 'Kahrolsun Liu Şao-çi!' şiarını benimsedik. Onun gerçek kimliğini anlamıştık, şimdi adıyla saldırıyorduk ona. Kendimizi fedaya kararlıydık; Liu'yu yenmek mutlaka zorunluydu... O büyük toplantıda bütün ülkeden gelmiş bir milyonu aşkın Kızıl Muhafız hazır bulunmuş olsa gerekti.»

«Mao size ne dedi?»

Genç kadın Kızıl Muhafız:

«'İyi günler yoldaşlar' dedi ve el salladı.»

Genç Kızıl Muhafız:

«Mao'dan sonra Başkan Yardımcısı Lin Piao konuştu. Zinhua'ya dönünce çalışma ekibini üniversiteden kovduk.»

«Tam anlamıyla mı?» diye soruyorum.

«Evet,» diye gülerek cevap veriyorlar.

Kızıl Muhafız delikanlı devam ediyor:

«Mao'yu incelemek, bizim 'uzun yürüyüşümüz'dü. Bu bize Liu'yu teşhir etme ve devrimci alevi körükleme olanağını verdi. Kültür Devrimi sırasında bütün ülkeden on üç milyon Kızıl Muhafız Pekin'de toplandı ve ayrı ayrı sekiz defa Mao ile karşılaştı. Bütün ülke üzerindeki gençlerin tek bir şiarı vardı: 'Gericilere karşı ayaklanmak doğru bir şeydir.'»

«Esas mesele olarak neyi kabul ettiniz?» diyorum.

«Kültür Devrimi sırasında esas meselenin iktidar meselesi olduğunu kavradık. Gericilerin pençesinden iktidarı koparmak. Kültür Devrimi, proletarya diktatörlüğü için iktidarı ele geçirme mücadelesiydi. 1 Ocak 1967'de yeni kurulmuş örgütlerin yüzde doksanı ile parti kadrolarının çoğunluğu arasında büyük bir devrimci ittifakın kurulması sonucunda üniversitede başarıya ulaştık.»

İşçi Liu Min-yi:

«Kültür devrimi Kızıl Muhafızları, hatta çocukları savaşçı haline getirdi. Bunlar öncüydüler ve başarıları son derece övgüye değerdi. Ama, mücadele-eleştiri-dönüştürme hareketinin gelişmesi bize bir gerçeği öğretti: aydınlar kendi başlarına bir üstyapı devrimini başaramazlar. İşçi sınıfının müdahale etmesi gerekir. Mao, işçi sınıfını eğitimdeki devrimin kesin önderliğini üstüne almaya çağıran büyük çağrısını yapmıştı. Mao, 'eğitimde proleter devrimi başarmak için, işçi sınıfının önderliği zorunludur. İşçi kitleleri bu devrime katılmalı, Halk Kurtuluş Ordusu savaşçılarıyla işbirliği yaparak öğrenciler, öğretmenler ve işçiler arasındaki faal unsurlarla devrimci bir üçlü birleşmeyi oluşturmalıdırlar. İşçilerin propaganda ekipleri okul ve kolejlerde sürekli olarak kalmalı, oralardaki mücadele-eleştiri-dönüştürmenin bütün görevlerine katılmalı, bu kurumlara daima önderlik etmelidirler.' Kim kimi dönüştürecek, kim kimi kendisine çekecek? İki sınıf, iki çizgi, iki yol arasında bir mücadelenin patlak vermesi, bu sorunlar üzerinde olmuştur. Mücadele sırasında işçi sınıfının önderliği güçlendi. Benim çalıştığım çelik işletmesi Yeni Çin'deki işçiler(*), altmış-

(*) Fabrikası bu işçiye ücretini vermeye devam etmektedir. Kendisi, işçi arkadaşlarının kararıyla üniversiteye atanmıştır.

tan fazla fabrikanın işçileriyle ve Halk Kurtuluş Ordusu erleri ile elele verdiler ve hep birlikte Mao Zedung Düşüncesi Propaganda Ekibini örgütledik. 27 Temmuz 1968'de üniversiteye vardık. Otuz bin kişiydik.»

«Üniversitenin içinde ve dışında işçileri kendi denetimleri altına almaya devam eden öğrencilerle dövüşmek zorunda kaldığınız doğru mudur? Onları kuvvete başvurmaktan alıkoymak, birliği tekrar kurmak ve derslerin yeniden başlamasını sağlamak için, sözgelimi? (Kuşkusuz devrimci bir rol oynamış bulunan Kızıl Muhafızların belli bir noktada bağnazlığa ve hizipçiliğe düştükleri görünüyor. İşçiler Üniversiteye geldikleri zaman burasının topu topu üç yüz öğrenciden oluşan iki karşıt grup tarafından işgal edilmiş olduğunu gördüler.)

Kızıl Muhafız kadın:

«Aramızda karşıt gruplar vardı. Birbirimizi karşılıklı olarak aşırılık ve revizyonistlikle suçlayıp duruyorduk. Öylesine bencilleşmiş ve kendi içimize kapanmıştık ki, yoldaşı düşmandan ayıramaz hale gelmiştik. Bu da çok sayıda sınıf ajanının örgüte sızmasına imkan sağladı. Şöyle diyorlardı: 'Çelişme çözülemez. Gene şiddete başvurmamız gerekir', ya da 'silahlı mücadele, devrimin en yüksek aşamasıdır.' Birbirimizi Guomindang ajanı olmak, aşırı-solcu Troçkist olmakla suçluyorduk. 23 Nisan 1967'de üniversite savaş alanı haline geldi. İşte bu bina ile karşıdaki bina hizipler arasındaki savaşın ileri karakollarıydı. Miğferli öğrenciler birbirlerine sopalar, mızraklar, kargılar ve sapanlarla saldırıyorlardı. Bu silahları kendimiz yapmıştık. Bütün bu işlerde saçma olan taraf, birbirimize saldırdığımız halde, hepimizin Liu Şao-çi'nin yakasından yakalamak istemesiydi. Sözün kısası hepimiz de devrimciydik. Üç yüzümüz dövüşmek için üniversitede kal-

mıştık. Yirmi bin kişi ise gitmişti. Üniversite bir savaş alanı haline gelmişti, artık öncü rolünü oynayamaz olmuştu.»

Dalgın görünüşlü işçi söze karışıyor:

«Durum kolayca çözülecek gibi görünmüyordu. Dövüş kadar, hizipçiliğe de bir son vermemiz gerekiyordu. Bu, düşmanın ekmeğine yağ sürüyordu. Sonunda dostu düşmandan ayırt edemeyen devrimciler arasındaki bu saçma dövüşü durdurmayı başardık. İşçiler adına üniversitenin yönetimini üzerimize aldık, ama açıkça anlaşılacağı gibi bunu Komünist Partisinin önderliğinde yaptık.»

Ben, «Parti önderliğinden söz ederken, herhalde Mao'nun proleter karargahını kastediyorsunuz,» diyorum, «o halde Parti üniversitedeki rolünden vazgeçmiş durumdaydı.»

İşçi:

«Evet, durum aynen böyleydi. Biz, meselenin köküne vurmaktan, Partiye vurmaktan çekinmedik. Mao'nun talimatına sadık olarak bu şekilde hem partiyi düzeltme ve sağlamlaştırma, hem de eğitimde devrim davasını ileri götürdük. 1 Ağustos 1969'da üniversite devrimci komitesini kurduk. 1 Ocak 1970'te Parti komitesini yeniden örgütledik. Mücadele-eleştiri-dönüştürme hareketi içinde kadrolar meselesini çözüme bağladık. Liu'nun revizyonist çizgisine göre, bir avuç kadroyu himaye etmek için geniş kadro kitlesine eziyet etmek ya da yüklenmek bir parti ilkesiydi. Üniversitede karşılaştığımız durumda biz işçiler Mao'nun kadrolar meselesine ilişkin çizgisini uyguladık: çoğunluk iyidir, ya da nispeten iyidir; oysa kötüler küçük bir azınlıktır. Devrimci kitleleri örgütledik, içlerine sızmış kötü kadrolardan partiyi kurtardık. Bugün kadroların çoğunluğu yeniden eğitilmiş, kitlelerle bütünleşmiştir. Öğretim

kadrosunu hemen hemen tepeden tırnağa yeniden kurmayı başardık; öğretim üyeleri revizyonist tavırlardan kendilerini kurtardılar, şimdi devrimci çizgiye tam anlamıyla bağlıdırlar. Bu yeniden eğitimin amacı proleter devrimi ilerletmektir.»

(Duvardaki kocaman yağlı boya tabloda kızıl bayrakları ve kurtuluş programını taşıyan işçilerin üniversiteye girişleri görülüyor. Bu resim işçi sınıfının Kültür Devrimine bağlılığının ifadesidir.)

İşçi sözüne devam ediyor:

«156 üniversite kadrosunun yüzde doksan beşinden fazlası devrimci çizgiye dönmüştür. Önder devrimci kadrolar, devrimci kitle örgütlerinin önderleri ve Halk Kurtuluş Ordusu temsilcilerinden oluşan 'üçlü birleşim' ilkesine dayanan devrimci komitelerde çeşitli kademelerde önderlik görevleri yüklenmeye başladılar. Kültür Devriminden önce bu üniversitenin 10.000 öğrencisi vardı. Kapılarını sosyalist bir üniversite olarak 15 Haziran 1970'te yeniden açtığı zaman yeni kabul şartlarına göre üniversiteye 800 öğrenci yeniden alındı. 1970'in sonlarında 2800 öğrenci bulunuyor. Öğrenciler fabrika kollektifleri ve komünler tarafından bireyci kıstasların değil, genel çıkarları, 'halka hizmet'in gereklerini gözeten kıstasların ışığında seçiliyor. Öğrencilerin yüzde kırk beşi fabrikalar, yüzde kırkı komünler, yüzde on beşi de Halk Kurtuluş Ordusu tarafından seçilmiştir. Kültür Devriminden önce üniversiteye devam eden 10.000 öğrencinin yüzde 60'ı işçi kökenli değildi.»

«Oysa, 1966 sonu ile 1968 sonu arasında, bu üniversite kapalı kaldı. Başka ülkelerde de Çin'in eğitim ve araştırma alanında ciddi gerilemelere uğradığı öne sürüldü.»

İşçi:

«Onlar anlayamazlar. Gençliğin kafasını diyalektik materyalizm ve Marksist araştırmayı alabilecek hale getiren Kültür Devrimi ve kitle demokrasisi sayesinde öğrenciler iki-üç yıllık üniversite öğreniminde erişemedikleri niteliksel ilerlemeyi sağlamayı başarmışlardır. Ayrıca, onların sınıf düşmanına karşı mücadelesi, kendisinden öncekilerin tersine, düşman konusunda doğrudan doğruya tecrübe sahibi olmayan bir gençlik kuşağını çelikleştirmiştir. Şimdi devam etmemiz gerek. Yeni yeni şekillere bürünecek olan bitmez tükenmez bir devrim ihtiyacı konusunda onların bilinçlerini derinleştirmemiz gerekiyor. Mao'nun dediği gibi bu, birçok kültür devriminden yalnızca birincisidir.»

İsyancı öğrenciler tarafından uzaklaştırılan, sonra yeniden seçilen üniversitedeki Parti birinci sekreter yardımcısı Ling Ping, ilk kez konuşuyor. Bu adam kendini yeniden bulmuştur.

«Kültür Devriminden önce birinci sekreter yardımcısıydım. Üniversiteye 1965'te yoldaşım Vu Tien ile birlikte geldim. Ondan önce Partide yüksek kademede siyasî çalışmalar yapmıştım. Üniversitede *kim kimi dönüştürür* ana meselesi ile yüz yüze gelmemiz gerekti.

«Biz, ideolojik mücadelenin ön safındaydık. Bu mücadele nasıl yürütülecekti? Şimdi gerilere bakıp düşünüyorum da, ne denli cahil olduğumu anlıyorum. *Kim kimi dönüştürür* sorusu bir tek nokta etrafında dönmekteydi: kültür eğitimi konusunda doğru çizgi nedir? Çizginin söz konusu olduğu yerlerde tavizlerin, uzlaşmaların yararı yoktur. Mao'nun öğrettiği gibi şu, kesinlikle doğrudur: 'Doğu rüzgarı dinerse, batı rüzgarı ortalığı kaplar.' Bütün mücadelenin özü, önderlik sorunudur. Lin Piao bize *önderliğin iktidar olduğunu* öğretiyor. Üniversite Parti Komitesi ya proleter çizgiyi ya da revizyonist çizgiyi seçecekti.

«Uzun bir geçmişim var. 1938'den bu yana devrimci mücadelenin içindeyim. Japon Emperyalizmine Karşı Üniversite'ye devam etmiştim. Yenan'daki bu Üniversite Mao tarafından kuruldu, rektörlüğünü de Lin Piao yapıyordu. Mao Zedung Yenan'da bize felsefe okuttu. Başkanla birlikte onun 'Çelişme Üzerine,' 'Pratik Üzerine' adlı eserlerini izledik. Bu, dünyanın en ilerici üniversitesiydi ve orada okumuş olmak benim için gerçekten bir şanstı...»

İşçi kuvvetle başını sallıyor. Genç kadın-öğrencidenizci, öbür Kızıl Muhafıza Mao'nun bir sözünü okuyor; tartışmalarının, Mao'nun dünyanın en seçkin üniversitesinde ders okuttuğu bu seçkin yoldaşın düşünceleri ile ilgili olduğu açık. Birbirlerine gülümsüyorlar.

Ling Ping devam ediyor:

«Japonya'nın teslim olduğu yılda ve kuruluşundan sekiz yıl sonra 1946'da Yenan'daki üniversite 100.000'den fazla devrimci kadroyu eğitmiş bulunuyordu. Yenan'da bu üniversite ruhunun içine girmiş olmak olağanüstü bir deneydi; derslerimizin yanında tarım üretimini ve askerî taktikleri de öğreniyorduk, pratik faaliyetlere girişiyorduk. Bu, örnek niteliği bugün bile esin verici bir yaşama biçimiydi. Askerler her türlü göreve katılıyor, bencillikle savaşıyor, ahlakça, vücutça ve zekaca gelişiyorlardı. Birçokları silahlı mücadelede canlarını hiçe saydılar. Düşmanla savaşırken ölen birçok arkadaşımı hatırlıyorum.

«Mao, 'Yenan Sanat ve Edebiyat Forumunda Konuşmalar'ında esas meseleye parmak basmıştı: *Kimin için?* Esas mesele kime, nasıl hizmet ettiğini bilmektir. Bu dersi iyice hatırlıyorum. Bütün ülkede zafer kazanıldıktan sonra da, Yenan geleneğini ve devrimci yolu izlemenin hâlâ gerekli olup olmadığı me-

selesi ortaya çıktı. Bu bir çizgi meselesi, dolayısıyla demin de söylediğim gibi bir iktidar meselesiydi.

«Zinhua'ya geldiklerinde o zaman Parti birinci sekreteri olan Liu Şao-çi ile müttefiki Cang Nan-siang beni aşağılamaya başladılar. İşçi sınıfının modern bilimin çeşitli alanlarında önderlik edemeyeceğine inanan profesörler ballı şekerli gülücüklerle: 'İyi düşün, sen gerçek üniversiteye hiç gitmiş değildin. Kurslarınızda öğrendikleriniz artık geçerli değil, çünkü o yöntemin çağı geçmiştir, o yöntem modern bilimin getirdiği meselelerle köhnemiştir.' diyorlardı bana. Profesörler ve sağcı unsurlar beni azarlayıp duruyorlardı: 'Alığın birisin sen, Çin'in en ünlü teknoloji enstitüsünde bir geri zekalısın. Bilimsel bilgi olmadan burada neyi başarabilirsin? Başka yere gitsen isabet olur.' Bin bir hakaretten, ünlü profesörlerin verdikleri gözdağlarından ve Parti içerisinden gelen bütün bu sağcı baskılardan sonra, dört bir yanım kuşatılmış bir durumda, kendimi zayıf hissettiğim için, boyun eğdim. Yenan yolunu bıraktım, burjuva revizyonist çizgisini papağan gibi tekrarlamaya başladım. Mao'nun Çin Komünist Partisi Yedinci Merkez Komitesi İkinci Genel Toplantısında öne sürdüğü gibi ben 'şekere bulanmış kurşunlara göğüs geremeyen Komünistlerden biriymişim' meğer. Dokuzuncu Kongrede ise Lin Piao burjuvazinin 'şekere bulanmış kurşunlarının önünde diz çökmememizi' istemişti.

«Bütün bunları okumuş, ama gerçekten ne demek istediklerini anlamamıştım. Ben Zinhua'ya Honan eyaletinden kültür önderliği görevine katılmak üzere gelmiştim. Mao bana bütün burjuva eğitim sisteminin parçalanması gerektiğini öğretmişti. Ama onu anlayamamıştım. Eğitimde kapitalist, revizyonist bir çizgi kavramını kavrayamamıştım. Rektörün önünde yere

kapandım ve öğrencilerime burjuva eğitimi vermeye koyuldum. O şekere bulanmış kurşunlar yere devirmişti beni. Hatalarımın farkında değildim, tersine Parti çıkarlarının böylesine ünlü üniversite profesörlerini desteklememi gerektirdiğini sanıyordum. Kültür Devrimi gözlerimi açtı. Çok sayıda öğrenci ve öğretmen, hatalarımı şiddetle eleştirdiler. Kızıl Muhafızların astıkları dazubao'yu her gün görüyordum, ya da isyancı öğrencilerin toplantılarında hararetli eleştirilere tabi tutuluyordum. Başlangıçta içerliyordum, bana reva görülen suçlamaları anlamaktan tamamen acizdim.

«Sonra yavaş yavaş elimde olmadan düşünmeye koyuldum: Bunlar niçin üzerime düşüyorlar? Zinhua'daki yaşayışımın her yanını ince eleyip sık dokumayı ve tahlil etmeyi öğrendim. Kitleler bir Komüniste, bir Parti sekreter yardımcısına niye böylesine akıl almaz suçlamalar yapıyorlardı? Niçin benim peşimi bırakmıyorlardı? Sonra da Mao'nun öğrettiklerini hatırladım: Biz Komünistler devrimin gücüyüz, ama kendimizi kitlelerden kopartmamalı, halktan kopuk Parti üç kağıtçıları olmamalıyız. Kitleler bana karşıydılar. Niçin? Bu tedirgin edici düşünceler kafama üşüşüyordu. Bu düşünceler gece-gündüz yakamı bırakmadı; giderek nerede yanlışa düştüğümü kavramaya başladım.

«Marksistler iç nedenin belirleyici olduğunu, dış nedeni ise şartların oluşturduğunu ileri sürerler. Ama belli bazı şartlar altında, dış neden de belirleyici duruma gelebilir. Benim durumumda da olan buydu işte: devrimci kitleler tarafından yapılan eleştiriler, beni hatalarımın bilincine varmaya zorladı. Çok geçmeden bütün acı ve hoşnutsuzluk yok olup gitti. Devrimci eleştiri ile hata arasındaki bağ, uyarıcı ve hatta hayatî bir düşünme kaynağı haline geldi. Yeni düşünce ufukları açılıyordu önümde.

«Olayların köklerine inmeye başladım. Bilincimi yükselttim ve yaşamış olduğum gerçekliklere ilişkin taze bir anlayış edindim. Bir bakıma, Yenan'a dönen yolu yürümeye başlamaktaydım. Sanki yeniden gençleşiyordum.»

Bu sırada fizik profesörü küçük kızıl kitabı açıyor ve sanki yalnız başınaymışçasına kitaba gömülüyor. Üniversitenin saati öğleyi çalıyor. Çan sesleri «Doğu Kızıldır»ı ezgiliyor. İki kız, özeleştiri yapan bir Parti sekreter yardımcısının karşısındaki tepkimizi gözlemliyor, birbirleriyle konuşuyor, düşüncelere dalıyor, zaman zaman da kahkahaları patlatıveriyorlar. Onlarda uyandırdığımız izlenimi merak ediyorum. Herhalde bizim şekere bulanmış kurşunlarla kalbura dönmüş olduğumuzu düşünüyorlardır. Paltolarımıza sarınmış, keplerimizi gözlerimize kadar indirmiş durumda oturduğumuz bu kocaman buz gibi odanın dört büyük penceresinden içeri güneş ışınları doluyor. Arkamızda Marks, Engels ve Lenin'in portreleri; onun yanıbaşında da bir nöbetçi gibi duran Stalin'in alışılmış portresi kusursuz bir şekilde sıralanmış olan Mao'nun potresi daima öbürlerinden ayrı duruyor. Mao'nun resimleri genellikle cepheden, ender olarak da profilden yapılmış. Mao'nun potresi, her iki yanda üçer tane olmak üzere altı tane Çin Komünist bayrağının ve kızıl kadife perdelerin üzerinde salonun baş köşesinde duruyor.

Ling Ping:

«Propaganda toplantısında Çin Komünist Partisi Yedinci Merkez Komitesi raporunu inceledim, daha bilinçli ve kararlı hale geldim. Halk Kurtuluş Ordusuna ve işçi propaganda ekibine mensup yoldaşlar bana sınıf eğitimi verdiler. Geçmiş üzerinde düşündük. Eski Çin'in sefil hayatını, devrimci savaşta Mao'nun izinden gittiğimiz yılları düşündük. Ben, Mao ve Lin

Piao'nun öğretilerinde bunca yarar sağlamış olduğum Yenan dönemini ve savaşta ölen kahramanların yanıbaşındaki mücadelelerimizi düşündüm. İşçiler ve askerlerle yaptığım bu tartışmalardan cesaret alarak, tüm hayatımı elekten geçirip yeniden eğitimimi tamamladım. İki çizgi, iki yol arasındaki mücadelenin gerçekliğini kavradım. Mao'nun devrimci çizgisine geri döndüm. Parti üyeleri ve devrimci kitlelerin temsilcileri beni tekrar Parti birinci sekreter yardımcısı görevine getirdiler. Şimdi Zinhua devrimci komitesi daimî komite üyesiyim.»

Yuvarlak Masa Tartışmamıza Ara Veriyor ve Zinhua Üniversitesi Fabrikalarını Ziyaret Ediyoruz

Zinhua Üniversitesi, kendi fabrikalarını çalıştıran «açık» üniversitelerde yeni «üçlü» —eğitim, bilimsel araştırma ve üretim— birleşimi gerçekleştirmeyi hedef alan bir pilot üniversiteydi.

Kültür Devriminin, yalnızca belirli bölgelerde örgütsel yapı, öğretmenin yeniden eğitilmesi, ya da öğrenci seçimi gibi değişiklikleri gerçekleştirmeyi değil, «eğitim, proleter siyasî amaçlara hizmet etmeli ve üretim çalışması sayesinde daha da ilerletilmelidir» ilkesine dayanan geniş kapsamlı bir devrimi gerçekleştirmeyi de amaçladığı açıktır.

Kendileriyle üç saatten fazla konuştuğumuz devrimci komite üyeleri şimdi bize atelyelere giderken eşlik ediyorlar. Eski karşı-devrimci rektörün istediği neydi? Zinhua Üniversitesini «laboratuvarlarından çıkmadan» devrimci olabilecekleri inancıyla bir «mühendisler beşiği» haline getirmek. Bugün durum bambaşka. Fabrikalarda öğretmen, öğrenci ve işçileri yanyana

görmekteyiz. Yaşlarına dikkat edilmese bunlar çoğu zaman birbirlerinden ayırt edilemezler. Aynı zamanda, geleceğin mühendislerine ders veren genç işçilerle de karşılaşıyoruz. Zaman zaman iki güzel yüz aynı makinenin üzerine eğiliyor. «Subaylar askerlere, askerler subaylara ve askerler birbirlerine öğretiyorlar.»

Mao'nun öğretisi, eğitim alanındaki hiyerarşi piramidinin tepesini kesip atıyor. Buna ben de tanık oldum. Bu, ilkokullarda bile uygulanıyor; hem de öğrenciler ve öğretmenler tarafından bilinçli bir şekilde uygulanıyor. Üniversite, öğrencileriyle birlikte, pratik ve teorik çalışmayı birleştirme görevini üstleniyor. Eğitim pratiğe kök salmıştır, yavan ve soyut niteliğinden kurtulmaktadır. Ayrıca, öğretmen kendisini sadece kol emeği çalışmasıyla sınırlandırmaz ve onu öğretim görevleriyle uyumlu bir biçimde yürütürse, yani bu ikisi bir arada yürütülürse, öğretim üyelerinin yeniden eğitilmesinin daha da başarılı olduğu belirtilmiştir. Hedef, eğitimin, bilimsel araştırmanın ve üretimin aynı hızla gelişmesini sağlamaktır. Uzmanlaşmanın zorunluluğu düşünülerek ve eldeki kaynaklardan yararlanmak amacıyla Zinhua'da birtakım küçük ve orta büyüklükte fabrikalar kurulmuştur. Gezmekte olduğumuz üç fabrika hassas aletler, deneysel elektronik donanım ve motorlu araçlarda uzmanlaşmış. Her üçü de devlet siparişlerini karşılayacak yeterlikte.

27 Temmuz Kamyon Fabrikasına giriyoruz.

«Fabrikanın adını seviyor musunuz?» dedim.

Devrimci Komite temsilcisi, «Elbette. İşçilerin üstyapı cephesine müdahalesini dile getirmeyi amaçlıyor,» diye cevap veriyor.(*)

(*) 27 Temmuz akşamı 30.000 işçi ve Halk Kurtuluş Ordusu erinden oluşan bir propaganda ekibi üniversiteyi işgal etti ve

Burada yeni bir tür kamyon geliştirmişler. Çok basit bir modeli var ve bütün ülkede büyük çapta üretilecek. Şu anda henüz deneme aşamasında. Bu kamyon, birlikte ders gören ve çalışan öğrencilerin, işçilerin ve öğretmenlerin ortak çabalarının ürünü. Kamyon atelyenin dış avlusunda duruyor, çok kullanışlı bir görünüşü var. Öğretim amacıyla üretildi. Bu yüzden de bilimsel araştırma ile öğretimin birliğini temsil ediyor; ama kısa zamanda büyük çapta üretime geçilecek. Fabrika kaynak işlerinde ve yeni bir tip otobüs geliştirmede çeşitli araştırmaların deneysel uygulamasına da girişmiştir.

Hassas makine takımları konusunda araştırmalarda bulunan ve planlar yapan Mekanik Enstitüsünün atelyesine giriyoruz. Atelye devrimci komitesinin işçi temsilcisinin uzun, kır bir sakalı var. Fabrika ile üniversite ya da öğrenci ve öğretmenler ile işçiler arasında hiç bir ayırım yapılmadığını belirtiyor:

«Bu makineler daha önceleri var mıydı?» diye soruyorum.

«Evet, ama öğrenciler, işçiler, ya da köylüler yoktu. Burada yalnızca deneysel çalışmalar yapılırdı. Şim-

karşıt öğrenci hizipleri arasındaki çatışmayı durdurdu. Bunların çoğu 30 temmuzda oradan ayrıldılar. Bugün yalnızca 300 kişi kalmıştır. Müdahale, biraz önce de belirtmiş olduğum gibi öğrencilerin çoğu derslere girmedikleri halde, 300 öğrencinin üniversiteyi işgal edip sopalı kavgalara girişmeleri üzerine yapılmıştır. Nisan ile temmuz arasında öğrencilerin kendi meselelerini kendilerinin çözecekleri umuduyla hasımlaşmaya göz yumuldu. Fakat durum gitgide kötüleşti, ağır yaralanmalar olmaya başladı. Mao'nun üniversitenin rolüne ilişkin talimatı üzerine 27 temmuzda işçiler ve askerler duruma müdahale edip düzeni ve birliği yeniden sağladılar.

di aynı zamanda devlete üretim yapmaktayız.»

Gres yağlı ellerini, yamalı gömleklerini, kadınların giymiş oldukları işçi başlıklarını görüyorum.

İşçi, düşüncelerimi okumuş gibi, «Eskiden öğrencileri öğretmenlerden kolayca ayırt etmek mümkündü. Şimdi imkansız,» diyor.

Yabancı yapımı olduğunu —«Cincinnati»— gösteren bir etiket taşıyan bir makinenin başında bir delikanlıyla konuşmaya dalıyoruz. On altı yaşında. Ortaokuldan henüz mezun olmuş. Yanında duran dost, gözlüklü bir öğretmen ona sanki kendi oğluymuş gibi davranıyor. Bu genç okuldan doğruca fabrikaya gelmiş; kollektifin onun çalışması konusundaki düşüncelerini daha sonra öğreneceğiz.

Mühendislik öğrenimini üniversitede tamamlamış bir işçiyle tanıştık. Kendisi bir Kızıl Muhafızmış, ama şimdi ders veriyor, çalışıyor ve inceliyor. Bir bezle elindeki yağı silip bizimle candan el sıkışıyor. Biraz ileride, ortaokulu bitirdikten sonra, iki yıllık dönem için buraya gelen iki kadın işçi, on yıldır Zinhua'da ders okutmuş bir profesörün ve üniversitede öğretmenlik yapmak için yeni gelmiş bir tecrübeli kadın işçinin gözetiminde yanyana çalışıyorlar.

Öğrencilerin üniversiteye nasıl seçildiklerini dinliyoruz. Liseyi bitirenler önce bir fabrika ya da komünde çırak olarak bir-iki yıl geçiriyorlar. Buna karşılık kitle örgütleri tarafından seçilen işçiler ve köylüler siyasî tecrübeleri var sayılıp liseyi bitirir bitirmez üniversiteye girebiliyorlar. Ama, hiç kimse anasının karnından «kızıl doğmuş» sayılmıyor, hatta işçi sınıfının çocukları bile genellikle tarlalarda ya da fabrikalarda çalışarak belli bir süreyi dolduruyorlar. İşçi ve köylü ailelerinin çocukları işyerinde pratik tecrübe ediniyor ve derslere devam edip edemeyeceklerine,

teknik enstitüsüne mi gideceklerine, yoksa fabrika ya da komünde mi kalacaklarına burada karar veriliyor.

Devrimci komite temsilcisi bize elektronik bölümünü gezdiriyor. Saçları örgülü alımlı bir kadın, tamamen Çin yapısı malzeme ile üretilen bir elektronik bilgisayarın çalışmasını anlatıyor. İçinde transistörler, entegre devreler, analog entegre devreler var. Bunların hepsi de orada üretilmiş.

Bu bölüm henüz bir yaşında. Burası, Mao'nun, yaratıcı çalışmanın yeni ve son derece hassas makineleri gereksindiği ve daha iyilerinin geliştirilmesine yol göstermesi gerektiği yolundaki sözlerine örnektir. Bu elektronik donanım fabrikası ekip halinde çalışan öğretmenler, işçiler ve öğrenciler tarafından planlanıp inşa edildi. Eski olanak ve araçlardan yeni ve teknolojik yönden üstün bir laboratuvar üretmek için yararlanıldı. Bütün bunları anlatan genç kız, dolap büyüklüğünde bir bilgisayarla, bir yazı makinesinden biraz irice son model bir bilgisayarı gösteriyor. Bu ikincisini ayarlıyor, «Doğu Kızıldır» işitiliyor; Çin uydusu tarafından yayınlananın aynısı.

Üniversitenin kendi deneme çiftliği var. Hasat iyi olursa, ekilen 8.000 mu'luk araziden 2.000 ton pirinç alınacak.(*) Dört bir yanımızda söğütlerden başka, öğrenciler ve öğretmenler tarafından ekilmiş lahana tarlaları görüyoruz. Bir zamanlar «bilgin beşiği» olan üniversite binaları 400 mu'luk çeltik tarlalarıyla çevrili.

Yürürken konuşmaya devam ediyoruz. İdeolojik bakımdan «müflis» eski rektörün nerede olduğunu soruyorum.

«27 Temmuz Kamyon Fabrikasında çalışıyor.»

Şaşırıyorum.

(*) Bir dönüm 6 mu'dur.

«Onunla uzun uzun tartıştık. Kendisinin hatalarından vazgeçmeye niyetli olup olmadığını kestirmeye çalışıyoruz.»

«Ya kendisi ne diyor?»

«Bizim Zinhua'yı batırmakta olduğumuzu, bizim perişan oluşumuza tanık olmak için buralarda bulunacağını söylüyor. Yönetiminin kusursuz olduğundan dem vuruyor. Her keresinde bu şekilde ayrılıyoruz, araştırmalarına ve daha başka çalışmalarına devam etmek üzere fabrikaya dönüyor.

Yemekten sonra, tümü sekiz saat sürecek olan «yuvarlak masa» tartışmamızın bir üç saatlik bölümüne daha başlıyoruz.

Kültür Devrimi üzerindeki bu tartışma, Çinliler tarafından büyük bir incelik ve alçakgönüllülükle düzenlenmiştir. Kültür Devriminin önde gelen simalarından ve belki de Çin'deki İlk Kadın Muhafız olan Ling Ping'den ve yeniden eğitilmiş öğretmenlerden dolaysız bilgi ediniyoruz. Üniversite üç hafta önce Maurice Couve de Murville ve bir İsviçreli muhabir tarafından ziyaret edilmişti. Ama bizden önce hiç bir kimse bu kadar bilgi edinemedi. Gene hiç kimse, Ling Ping, yeniden eğitilmiş Komünist önderler ya da daha sonra kendilerinden söz edeceğimiz seçkin profesörlerle tanışma fırsatını bulamamıştır.

Bu yuvarlak masa tartışmasının bir başka yanı, hem de Çinli yaşayışının değişmez bir yanı, burada insanların tartışma ve konuşmalarındaki aşırı teklifsizliktir. Hiç tereddütleri yokmuş gibi görünüyorlar. Düşüncelerini notlara bakmadan, ya da bazı kereler kısa bir özet yardımıyla etkili bir şekilde iletmeyi genellikle başarıyorlar. Hepsi de doğuştan birer konuşmacı ya da konferansçı sanki. Bu, halkın genel bir özelliği gibi görünüyor.

Kızıl Pekin güneşi, ufkun altına inerken, yeniden eğitilmiş öğretmenlere, bizim gibi Batılı şüphecileri şöyle sorular sormaya götüren sırrı anlamamıza yardım etmeleri için her türlü fırsat veriliyor: Değerli bir profesörün, kendisinin yeniden eğitilmiş biri olduğunu ilan etmesinin anlamı nedir? Marks'ı, Mao'yu okumanın yanı sıra, onu kendisini yeniden eğitmeye zorunlu kılan nedir? Gerçekten içten midir? Bu sorulara kesin cevaplar vermek olanaksız. Ama profesörün anlattıkları bana oldukça inandırıcı geliyor.

İşçi Liu konuyu toparlıyor:

«27 temmuzda bizim gelmemizden sonra neler olduğunu açıklamaya çalışacağım. Kadroların çoğunluğu o sıralar yeniden eğitilmişti ve üniversiteyi yöneten üçlü birleşimin bir bölümü haline gelmişlerdi. Devrimci Komite ordudan temsilcileri, Mao Zedung Düşüncesi Propaganda Ekibinden işçileri ve devrimci kitle örgütlerinin önderlerini kapsamaktaydı. Ayrıca üç kadro kuşağını (yaşlılar, orta yaşlılar ve gençler) da yansıtmaktaydı.

«Propaganda ekibi işçileri, Mao Zedung Düşüncesinin gerekli saygıyı görmesine göz kulak oluyorlar. Ben, büyük Yeni Çin Çelik İşletmelerinin bir işçisiydim. Buraya üniversiteyi yönetme görevine katılmaya geldiğim zaman birçok mesele ve şiddetli bir mücadele ile karşılaşmam kaçınılmazdı. Bizim sınıf düşmanlarımız, işçi sınıfının eğitimle ilgili meselelerde tepeden tırnağa cahil olduğunu, üniversiteden çekip gitmeleri gerektiğini haykırıp duruyorlardı. Bazı aydınlar, işçi sınıfının bizlere siyasî yönden yol göstermesi doğrudur, ama üniversitenin profesyonel yanı aydınların elinde kalmalıdır, demekteydiler. Böyle bir ayrımın işçi sınıfının önderlik rolünü silip attığı açıkça bellidir. Onlar bizim her türlü gerçek yetkiden sıyrılmamızı, sözde

bir önderlik yapmamızı istiyorlardı. Gerçekler bunlardır.

«İktidar meselesi şiddetli bir mücadelenin ortaya çıkmasına neden oldu. Kitleler uzmanlarla uzman olmayanlar arasında geniş kapsamlı tartışmalar düzenlememize yardımcı oldular. Bu tartışmalar kitlelerin, bütün bilimleri işçilerin yaratmış olduğunu ve bütün bilimleri onların denetlemeleri gerektiğini anlamalarına yardımcı oldu. Mandarin-öğretmenlere işçilerin cevabı şu oldu: 'Eski eğitim sistemini yürütemediğimiz doğrudur, ama biz eğitimde teori ile pratiği birleştiren proleter bir yaklaşımı sağlayacak kadar güçlüyüz.' Öğrencilerle üniversite kadrolarını geniş bir devrimci eleştiri hareketi içinde örgütledik. Bir öğretmen siyasetle ilgili (yani çok cahil olduğu bir konudaki) bir konuşmayı dinlemek zorunda kaldığı zaman, çoğu kez uyuyakalır. Oysa konu kendi mesleğiyle ilgili oldu mu, hemen uyanır. İşçi sınıfı kendisine kılavuzluk ettiği zaman, konuşma siyasî de olsa uyanık kalıyor ve devrimci görevlerin ilerletilmesine yardım ediyor.

«Üniversiteyi yönetirken bize üç ilke gösteriyor: 1) Biz, fikirleri Mao düşüncesine uygun herkese yardım ederiz. 2) Biz Mao düşüncesine uygun olmayan fikirler ileri süren herkese yardım eder, onları yeniden eğitiriz. 3) Biz, kitleleri Mao düşüncesine karşı çıkanlarla mücadele için örgütleriz.

«Üniversiteleri yönetirken bir kitle çizgisi uygularız. Aydınlara güvenir, onlara inanırız. Bu yaklaşım Mao'nun şu ilkesine uygundur: 'Yüz çiçek açsın, yüz fikir akımı yarışsın.' Biz aydınların fikirlerini dile getirmelerini, tartışmaya ve eleştiriye girişmelerini teşvik ederiz. Aydınların büyük çoğunluğunun gücünü seferber etmeyi bu sayede başardık. Bu aydınların çalışmaları bilim ve kültürü ilerletiyor. Üniversitenin de-

netimi işçi sınıfının elinde bulunmakla birlikte, işçi sınıfı da kendi bilimini mücadele sırasında yükseltmeli, örnek devrimci güç haline gelmeli ve devrimci aydınlardan öğreneceği çok şey olduğunu kabul etmelidir. Bütün bu kıstaslar uygulanırsa, işçi sınıfı mücadele sırasında güçlenecek, üniversitedeki burjuva tahakkümünü kırmayı başaracaktır.

«Eğitimde devrim, bizim *torunlarımızın* devrim davasını sürdüreceklerinden, dolayısıyla da 'üçlü' bileşimin çok sayıda öğretmen yetiştireceğinden emin olabileceğimiz anlamına gelir. Bu 'üçlü' bileşim, üç büyük devrimci hareket içinde pratik tecrübe edinmiş öğretmenler, işçiler ve köylülerden, üniversite için çok değerli olan, o yüzden de işçiler, köylüler ve aydınlar tarafından çok iyi karşılanan fabrika araştırma bölümlerinin teknik kadrolarından oluşur.

«Üçlü bileşimin etkisiyle öğretmenlerin sayısı oldukça artmıştır. Bu da bizim öğretim üyelerinin geleneksel bileşimini değiştirmemizi ve üniversitenin sosyalizm yolunda ilerlemesini güven altına almamızı mümkün kılmıştır. Revizyonist çizginin yozlaştırdığı öğretmen, teori ile pratiği birbirinden ayıran kültür mandarinleri, üç büyük devrim hareketine hizmet ederek dünya anlayışlarını kökten değiştirmelidirler. Kime hizmet ediyoruz? Sorun budur?»

«Ama nerede bu revizyonist çizginin yozlaştırdığı öğretmenler?» diyorum.

Altmış beş yaşlarında gösteren, uzun boylu sosyoloji profesörü Şih Kuo-heng cevap veriyor:

«İşte tam karşınızda! Ben eski okulun aydınlarındanım ve aynı zamanda Kiangsi eyaletindeki Zinhua 7 Mayıs Kadro okulunda yeniden eğitilen öğretmenlerden biriyim. Yıllarca önce üniversite yarı-feodal şartlar içinde yüzdüğü sıralarda diplomamı buradan

almıştım. Sosyoloji öğrenimi yapmıştım ve büyük ün sağlamak umuduyla kitaplar, makaleler yazıyordum. Bütün tutkum büyük bir uzman olmaktı. Birleşik Amerika'da öğrenim gördüm ve 1948'de Zinhua'ya profesör olarak döndüm.

«Önce feodalizm, sonra da kapitalizm tarafından iyice yozlaştırılmıştım. Kurtuluştan sonra hata ve kusurlarımın farkında değildim. Mao düşüncesinden etkilenmemiş bir durumda kalmıştım. Revizyonist çizginin etkisiyle eğitimde proletaryaya değil, burjuvaziye hizmet etmek demek olan tutucu çizginin ileri götürülmesine yardım ettim, ama bunu yaptığımın farkında değildim. Kültür Devrimi bana derin bir eğitim verdi. Propaganda ekibinin gelişinden sonra kapitalist ve revizyonist yolu izlemekte olduğumu anlamaya başladım. Öğretmenler işçilere ve köylülere hizmet edeceklerse, nasıl yaşayacaklarını bilmelidirler.»

Çok rahat görünüyor, bütün bu arada kendi söylediklerini kendi onaylıyormuşçasına başını sallıyor:

«Üniversitenin deneysel tarım bölümünde çok derin bir eğitim gördüm. Ben kendisini hem kitlelerden, hem de proleter siyaset pratiğinden koparmış bir aydınım. Ömrümde kol işi yapmadım. Niye yalan söyleyeyim, tarım çalışmasında büyük güçlükler ve çelişmelerle karşılaştım. Ama her türlü engelin üstesinden geldim. Bu da benim ideolojik yön tayinimde tepeden tırnağa bir değişikliğe yol açtı.

«Çalışmakta olduğum bölgede esas çalışma pirinç yetiştirmekten ibarettir. Küçük fideleri toprağa dikmek, yetişince de sökmek gerekir. Tabii ben bu tür bir çalışmayı hiç yapmamıştım. Yalınayak, çıplak ellerimle, yakıp kavuran bir güneşin, bazan da bardaktan boşanırcasına yağan bir yağmurun altında çalıştım. Bütün hayatım boyunca (ki artık genç bir insan değilim) in-

sanoğlunun duyduğu vücut yorgunluğuna hiç dikkat etmemiş olduğumu düşündüm. Her gün pirinç yiyor, ama onun nasıl yetiştirildiğini bilmiyordum. Bunun üzerinde düşündüm. Geçmişte yaşamış olduğum kendine özgü bir entellektüel heyecanı hatırladım.

«Başında kocaman bir hasır şapka, omuzlarında bir örtü, pirinç diken bir köylüyü gösteren geleneksel bir Çin resmini müthiş beğenirdim. O resmi çok seviyordum, bana çok büyük bir zevk veriyordu, ama dile getirdiği gerçek konusunda hiç bir şey bilmiyordum. Yağmur ya da kavurucu sıcak altında pirinç tarlalarında çalışırken, bu resmi niye bu kadar çok sevdiğimi kendi kendime sordum. Onu burjuva anlamda seviyordum. Şimdi ise resimdeki adama çok benzer duruma gelmiştim. Derin bir değişme geçirdim, bu ta yüreğime kadar işledi. Bu anılar beni derinden heyecanlandırıyor.

«Duygularım işçilerinkinden çok farklıydı. Öyleyse *halka* nasıl *hizmet* edebilirdim? Tarlalardan tohum ayıklama bölgesine pirinç balyalarını taşımam gerekiyordu. Bu yükü omuzuma vurduğum zaman sırtımda, böğrümde yakıcı sızılar duyuyordum. Durumumun farkında olan yoksul köylüler beni incitmeden demetleri nasıl taşıyacağımı gösteriyorlar, kimi zaman da bana acıdıklarından onları benim yerime taşıyorlardı. Köylülerin gösterdikleri bu dayanışmadan müthiş etkilendim. Bu da beni başka bir meseleyi düşünmeye götürdü.

«Geçmişte eski mandarinlerin, bütün ağırlığı olduğu gibi hamalların sırtına çöken tahtırevanını sık sık kullanırdım. Bu taşıtı kullanmakta ayak direrdim. Beni taşıyan insanlarla hiç mi hiç ilgilenmezdim. Onları kullanmaktan vazgeçmeye de hiç niyetim yoktu (gülüşmeler). Oysa, sıra benim çok daha hafif bir yü-

kü taşımama gelip çattığı zaman, köylüler bana cömertçe el uzatıyorlardı. Eğitim, dönüşümden ayrılmaz, diyor Mao. Ben de bu şekilde yeni bir tür eğitim gördüm. Sömürüyü anlamam yoksul köylülerin sayesinde oldu. Ayrıca bir karşılaştırma daha yaptım.

«Eskiden büyük bir bilgin olduğuma inanırdım. Hor gördüğüm işçilere karşı çok kaba davranırdım. İşçiler tarafından yeniden eğitilişim bana eski bir kitabımı hatırlattı. Bu kitap tümüyle Batı sosyolojisine dayanıyordu. Burjuva bakış açısından işçilerin üretkenliğini ve fabrikalarda çalışma hızını arttırmanın en etkili yolunu gösterme yolunda bir girişimdi. Kitabım kapitalistlere işçileri sömürmekte yardımcı olmuştu. Birleşik Amerika'da ve Çin'de yayınlanmıştı. Esasında yurt dışında inceleme yapmamı sağlayan bu kitabın süksesi olmuştu. Üretkenliği ve iş hızını, dolayısıyla da sömürmeyi arttırmak için sanayi üretimini örgütleme meselesini ele alış biçimim çok beğenilmişti. Kitabım özünde burjuva, revizyonist teorileri kapsıyordu. Bunlar benim sosyolojik bilgime dayanıyorlardı: çalışma hızını, pirimleri, ücret yükseltmelerini ve işçilerle patronlar arasında işbirliğinin gerekliliğini savunuyordum.»

Bu adamı dinlerken, beden yorgunluğunun onu gerçekten değiştirmiş ve ona büyük bir canlılık kazandırmış olduğuna inanmaya başladım. Çay bardağını kavrıyor, sinirli ellerini ısıtıyor. Tartışma onu rahatlatıyor gibi. Bizi gerçekten tartıştığı kişiler olarak kabul ediyormuş gibi bir hali var. Sözün kısası, kendi kendisine itirafta bulunuyormuş gibi görünüyor. Yalnız içimde bir şüphe var. Bu adam ne derece içten? Adam sözlerine devam ediyor.

«Kime hizmet ediyorsun? Dediğim gibi, mesele budur. Burjuva aydınlarını değiştirmenin tek yolu onları

kitlelerle bütünleştirmektir. Tarım alanındaki çalışmamın sonunda mutlu, cesur ve gönlübol bir insan haline geldim. Gençlerin arasındaydım. Derin bir değişmeyi yaşamaktaydım. Zinhua'daki yoldaşlar benim bir hayli değiştiğimi söylerler. Eskiden beni 'İhtiyar Şih' diye çağırırlardı. Şimdi ise, 'Şu ihtiyar Şih ne kadar da değişmiş, bakın hele,' diyorlar. (Gülüşmeler). Gençleştiğim doğrudur; artık Kültür Devrimini sonuna kadar desteklemeye kararlıyım. Elbette bunca yıl eski toplumun etkisi altında bulunmuş benim gibi bir aydın bütün sorunlarını ha deyince çözemez. Ama ben, bu yeni tür eğitimin sonsuz ufuklar açtığını biliyorum.»

Parti ikinci sekreter yardımcısı yeniden söz alıyor:

«Şih'te değişme Mao'nun '7Mayıs Talimatı'nın sonucu olmuştur. Sırf bir resimsever olmaktan çıktı, o resimdeki adama benzer bir hale geldi. Tahtırevanda taşınan bir adam olmaktan çıkıp pirinç demetlerini taşıyan biri oldu. Bu, bir dünya görüşünün terkedilmesi ve ona taban tabana zıt bir başka dünya görüşünün benimsenmesi anlamına gelir. Bilginin ilerlemesinin izleyeceği yolu varlığın belirlediğini ve eski ideolojiyi ancak devrim pratiğinin değiştirebileceğini gösterir.»

İşçi Liu söze giriyor:

«Burjuva düşünüş biçimini koruyan üniversite üyelerine gelince, böylelerini sürekli olarak ve şiddetle eleştiriyoruz.»

«İyi ama, bu üniversite üyeleri neredeler?»

«Burada,» diye zayıf bir ses karşılık veriyor. Bu söz, patlayan kahkahalarla selamlanıyor.

İşçi devam ediyor:

«Bu aydınların en yaşlılarına uygun bir aylık ve-

rilir. Bu, onlar emekli olmuşlar gibi yapılır. Mao'nun eserlerini incelemek, tarihî meseleler üzerinde araştırmalar yapmak ya da eleştirisel eserler yazmakta özgürdürler. Burada ders vermiş olan ünlü mimar Lien Su-çen arkeoloji incelemelerine başladı, artık üniversite ile ilgilenmiyor. Ama sağlıkları yerinde olanlara ve proleter bilim ve kültürüne hizmette bulunmak isteyenlere, aramızdaki görüş ayrılıklarına rağmen, burada çalışmalarına devam etme konusunda her türlü olanak tanınıyor.»

O zayıf ses gene duyuluyor:

«İşte burada.»

Bu ses, ünlü dinamik profesörü Çien'e ait.

«Sorduğunuz bu burjuva profesörlerinin burada olduğunu söylediğim zaman şaka yapmıyordum. Ben onlardan biriydim. Aynı zamanda öğrenciliğimi de geçirdiğim bu üniversitede kırk yıl dinamik okuttum. Burada burjuva eğitimi gördüm, sonra da ün sağlamak ve saygın bir burjuva uzmanı olmak umuduyla Birleşik Amerika'ya gittim. 1946'da Çin'e döndüm. O günden bu yana üniversitedeyim.

«1948'den sonra ideolojiyi dönüştürme girişimine karşı çıktım; kendimde dönüştürülecek hiç bir şeyin olmadığını düşünüyordum. Profesörlüğümü, gençler arasında alaycılık ve kuşkuculuk anlayışı yaymakta kullanıyordum. Mao, bize teori ile pratiği birleştirmemiz gerektiğini öğretir, oysa ben teorinin pratikten daha önemli olduğunu söylüyordum.»

Profesörün yuvarlak bir yüzü, pürüzsüz kırmızımtrak bir cildi, yumuşak saçları, sol gözünün altında bir beni var. Altmış-altmış beş yaşlarında gösteriyor. Onun yanında oturan propaganda ekibinin işçi temsilcisi onu yandan, tütün dumanları arasından seyrediyor. Ona hem alay, hem de sevgiyle bakıyor. Bu iki adam arasında çok derin bağlar bulunduğu açık.

«Öğrencileri okumaya ve incelemeye teşvik ederken, biricik umudum onların bilgin, mühendis, uzman olmalarıydı. Gurura ve entellektüel kibirliliğe bel bağlıyordum. Onların beni örnek almalarını istiyordum. Rektör burjuva teorilerini ve Sovyet eğitim sistemini kutsadığında, onun revizyonist çizgisine alet oldum. Kültür Devrimi patlak verdiği zaman evime dazubao' lar asıldı. Bunlar o kadar çoktular ki, kapı örtülmüştü. Zinhua'da herkes benim umutsuz bir vaka olduğumu, bir üniversite mandarininden, bir burjuva gericisinden başka birşey olmadığımı söylüyordu. Bununla birlikte, Kültür Devrimi benim üzerimde derin bir etki bıraktı. İşçi propaganda ekibi beni eğitmekte çok etkili oldu. İşçiler iki yönlü bir görevi başardılar: Kitlelere yol gösterdiler ve hataları eleştirdiler; ve bizleri özeleştiriye vardıracak olan iç güçlerimizi harekete geçirdiler. Böylece ilk özeleştirimi yapmaya yöneltildim. Ardından da proleter eğitimcilerim beni fabrikada çalışmaya ve yeniden eğitilmeye gönderdiler. Geçen iki yıl içinde üç ayrı fabrkada işçilerle yanyana çalıştım. Buralara teknik yenilikler getirdim. Yeni yeni makineler çizdim. Yeniden eğitilme biçimim konusunda size bir örnek vereyim.»

Gülüyor. Kendinden çok hoşnut bir hali var. İşçi ona sevgiyle bakıyor.

«Bir keresinde çelik fabrikasında çalışırken işçilerden biri bazı külçelere numara kazıyor, bense onun bunlara imzasını attığını sanıyordum. Bunların üzerine adını yazdığını düşünüyordum. Kuşkusuz bu tipik bir yanılmaydı. Çünkü benim her zaman kendi ürünlerimi imzaladığım gibi işçiler kendi emeklerinin ürünlerini elbette ki imzalamazlar. Benim ürünlerim kitaplardı. Saygınlık kazanmak için kitap yazardım; bu kitapları imzalamak ise bana müthiş bir zevk verirdi. Kişisel

saygınlığım artar ve bu da son günlerimde huzur ve sükûn içinde çalışmama olanak sağlar diye düşünüyordum. Bu üzerinde durmaya değmeyen bir olaydı. Ama bu 'işçinin imzası' ile kendi imzamı kıyaslamam, kafamda doğan ilk düşüncenin kaynağını oluşturdu. Bu da benim dünya görüşümde bir değişmeyi başlattı. Bütün çalışmalarımı saygınlık kazanmak amacıyla yapmış olduğumu anlamaya başladım.»

Birinci sekreter yardımcısı:

«Bu görünüşte önemsiz imza olayı, birbiriyle çatışan iki dünya görüşü konusunda yeni bir bilinci tutuşturdu.»

Dinamik profesörü devam ediyor:

«Öğretmenim Liu'nun yardımıyla (işçi başını sallıyor ve onların birlikte çalıştıklarını çok iyi anlıyorum) fabrikadaki çalışmam bana, işçilerin aslında profesörlerin gerçek öğretmenleri olduğunu öğretti. Geçen iki yıl içinde oldukça derin bir değişme geçirmiş durumdaydım. Benim hâlâ umutsuz bir vaka olduğumu söylüyorlar; fakat uğradığım tedricî değişiklik öyle güçlü ki, artık ben kendi durumumu umutsuz görmüyorum, bir *yoldaş* olduğumu hissediyorum.

«Batı'da biz aydınların işimizin bitik olduğu, bir yana itilmiş, boşluğa ve eylemsizliğe bırakılmış olduğumuz söylenirdi. Benim kanım da bu yoldaydı. Aydın olarak hakkımızdan gelinmişti. Çin'deki büyük Batı gazeteleri gibi, bizim de kökümüz kurutulmuştu. Ama sizi temin ederim ki, Kültür Devrimi beni gerçek ve derin bir duygu içinde yeniden canlandırdı. Gerçekten diyebilirim ki, benim için yeni bir siyasî hayat başlamış bulunuyor.

«Eski yolu, eski ideolojiyi gerçekten bıraktım. İşçilerle kurduğum bu bağın benim için son derece önem taşıdığını söylemeliyim. Bunun hem bilimsel, hem de

manevî bir zenginleşme kaynağı olduğunu anlıyorum. Benim öğretmenim ve yoldaşım işçi Liu, fabrikada bana çok yardımcı oldu. Aynı şey, işçiler, köylüler ve askerlerin büyük yardımlarını gören öbür meslektaşlarım için de geçerlidir. Bu profesörler, bilimsel çalışmalarına devam etme olanağını bu sayede buldular. Yeni makinelerin tasarlanmasına yardım ettiler, geçmişte üstünlük tasladıkları kitlelerle daha sıkı bağlar kurdular.»

İşçi Liu:

«Şimdi size üniversitede benimsemiş olduğumuz sosyalist yönetim çizgisini açıklayacağım. Öğrenciler yalnızca edebiyat değil, tarımı da incelemelidirler. Askerî eğitim yapmalı, kol işi yapmalıdırlar. Yenan'ın devrimci geleneğini sürdürmeliyiz. Biz Başkan Mao'nun eğitim ilkelerini uygulamaktayız. Eğitim, proleter siyasetleri yansıtmalı, üretime bağlı olmalıdır.

«Pekin'de on üniversite var. Bunların hepsinde de eğitim sosyal pratiğin gereksinmelerine göre dönüşüm halindedir. Artık kara tahtalar, pratik çalışmada karşılaşılacak makine ve fabrikaları sergiliyorlar. Üniversite atelyelerimizde sosyal pratik ile araştırma ve üretim arasında sıkı bağlar kurmamız gerekiyor. Bu amaçla aşağıdaki adımları atmış bulunuyoruz:

«1. Propaganda ekiplerinin gelişi, bir üniversite fabrikasının kurulmasına ön ayak olmuştur. Yeni otobüslerin çiziminde, deneysel elektronikte, hassas makineli aletlerde ve benzerlerinde uzmanlaşan atelyelerimiz var.

«2. Bilimsel bilginin var olan en ileri düzeylerine ulaşıp daha da ileri gitme görevini üstlenmiş araştırma merkezleri kurduk.

«3. Tarımsal çalışmaya giriştik. Toprak bize bol

ürün vermekle kalmıyor, tarım teknisyenleri yetiştirmemize de olanak sağlıyor.

«4. Araştırmaları mahalli olarak uygulanmakta olan uzmanlaşmış üniversitelerimiz var. Sözgelimi, hidrolik fakültesi, Sarı Irmak üzerindeki San Min-şa'da kurulmuştur. Burada sulama araştırmalarını yönetmektedir. Mimarlık Fakültesi inşaat bölgelerinde etkinlik gösteriyor. Yeni konutların inşa edilmekte olduğu Pekin dolaylarını ziyaret ederseniz, inşaat çalışmalarına katılan öğrenci ve öğretmenleri görürsünüz. Bundan önce bu öğrenciler bütün bilgilerini kitaplardan edinir, bir inşaat planı çizmeleri, bir inşaatın denetimini yapabilmeleri için yıllar isterdi.

«5. Bilimsel araştırmalar yapabilmeleri ve yenilikler getirmeleri amacıyla, öğretmenlerin çalışmasını, fabrikalarda ve halk komünlerinde kalmalarına mümkün kılacak şekilde düzenliyoruz. Bunda, 'nicelik-nitelik-çabukluk-tutumluluk' ilkesini uyguluyoruz.

«6. Öğretmenlerin toplumun çeşitli kesimlerinde araştırma yapmak üzere üniversiteden çıkabilmelerini sağlıyoruz. Sonuçlanan deneyleri, yenilikleri ve bulguları inceliyoruz. Yaptığımız inceleme ve araştırmadan sonra, mahallî işçiler, köylüler ve askerler tarafından önerilen yeniliklerin ya da bulguların ışığında dersleri değiştiriyoruz, sonra da bunların öğrencilere bütün ayrıntılarıyla açıklanması ve öğretilmesi için yeniden derslere katıyoruz.

«Böylece kültür halkın malı haline getiriliyor ve daha yüksek düzeye çıkıyor. Ayrıca biz sanayi ve tarım üretimine büyük bir atılım kazandırıyoruz. Daha başka tedbirler de alıyoruz.»

«Öğrenciler üniversiteye kabul edilirken nasıl bir seçimden geçiriliyorlar?» diye soruyorum.

«Mao, öğrencilerin pratik tecrübesi olan işçi, köy-

lü ve askerler arasından seçilmesi gerektiğini öğretiyor,» diye cevaplıyor işçi: «Bunlar üniversitede birkaç yıl geçiriyorlar, sonra fabrikaya ya da köye dönüyorlar. Öğrencinin bir orta öğretim kurumundan mezun olma sınavıyla daha yüksek bir öğrenim kurumuna kabul edilmesini sağlayacak ikinci bir sınav vermesini gerekli gören revizyonist sistemi kaldırdık. Üniversiteye yeni giriş yöntemi şöyledir:

«1. İşçiler, köylüler ve askerler üniversiteye girmek için kendileri baş vurmalıdırlar.

«2. Kimin gireceği kitlelerin ilgili bölümleri tarafından kararlaştırılır.

«3. Mahallî devrimci komite, kitlelerin seçimini onaylar.

«4. Üniversite, bütün kabul şartlarının yerine getirilmiş olup olmadığını inceler.

«Derece sistemi kaldırılmıştır. Üniversiteden mezun olan öğrenci derece almaz. Siyasî niteliklerini gösteren ve üniversiteye devam etmiş olduğunu belirten bir belge alır.»

«Öğretim sürelerinin uzunluğu nedir? Üniversiteye giriş yaşı kaçtır?»

İşçi:

«Üniversite öğreniminin süresi, Mao'nun öğrenim süresinin kısaltılmasının önemine ilişkin öğretisine uyularak, yedi yıldan üç yıla indirildi. Öğrencinin üniversitedeki maddî desteğini devlet sağlıyor ve bütün giderlerini karşılıyor.

«Üniversiteye kabul edilmek için yirmi yaşlarında olmak gerekir. Üniversiteye giren bazı gençler lise öğrenimi yapmışlardır, ama aynı zamanda üretim alanında en azından iki yıl çalışmış olmaları gerekir. İşçi sınıfı kıdemlileri ve yoksul köylüler, okul ve yaş durumlarına bakılmadan üniversitelere kabul edilirler.

Bu durumda gerekli olan tek şey, onların pratik deneye sahip bulunmalarıdır. Bu işçi ve köylüler üniversiteye, üretim alanlarında bilimsel araştırma ve yenilik yapmak için gelirler. Üniversitede bulundukları sıralarda bu işçilerin ve köylülerin ücretleri, kendilerini üniversitede eğitim görmek için seçmiş olan fabrika ya da komün tarafından ödenir. Bu yıl, 28 işçi, köylü ve asker gelmişti. Biraz önce de söylemiş olduğum gibi, dağılım şöyledir: yüzde 45 işçiler, yüzde 40 köylüler, yüzde 15 askerler.

«Söz gelimi, öğrenci-denizci kız, Halk Kurtuluş Ordusundandır. Orta öğrenimini bitirip orduya girmişti. Asker yoldaşları tarafından öğrenci adayı olarak seçildi. Bu, üniversite seçiminin somut bir örneğidir. İşçi sınıfı ailelerinden gelmeyenler, sınıfsal kökenleri ve siyasî tutumları bakımından incelenirler.. Demin de söylediğim gibi, 'kimse kızıl doğmaz'. Böyle bir tutum, gençlik arasında bir tür ayrıcalıklı kesim yaratırdı. Biz, işçi sınıfından olmayan ailelerden birkaç öğrenciyi üniversiteye aldık. Ama öğrencilerin yüzde 90'ı kuşkusuz ya işçi sınıfı ve yoksul köylü kökenlidir ya da ordudan gelmektedir.

«Bu öğrenciler için asıl sorun, Marksizm-Leninizm ve teori ile pratik arasındaki ilişkidir. Yeni aydınların sayısı hızla artıyor. Kültür Devriminden önce öğrencilerin yüzde 40'ı işçi sınıfından olmayan ailelerdendi. Kurtuluştan önce ise bu sayı yüzde yüzdü.

«Eğitimde devrim, başarmak zorunda olduğumuz görevde yeni olan bir şeydir. Demin de değindiğim gibi kusurları ve hataları ele almak zorundayız, ama bunları yeneceğimizi umuyoruz. Pekin'de elliden fazla üniversite merkezi var. Kültür Devriminden önce 300.000' den fazla öğrenci vardı. İki yılda çok şey başardık.»

«Üniversitelerin parasını kim veriyor? Yalnızca Devlet mi?»

«Ödeneği devlet sağlar. Gelecekte üniversiteler, 'kendi gücüne güven' genel yöntemine uygun bir şekilde, özerk olarak yönetilecektir.(*)

«Bizim sistemimizin mantığı, üniversitenin kendi malî ihtiyaçlarını karşılamak için elinden geleni yapmasını ve devlet ödeneğinin gitgide azalan rol oynamasını gerektirir. Eski üniversiteler, sanayi ve tarım üretim merkezlerini doğurur, yeni üniversite merkezleri ise onları malî bakımdan destekleyebilecek sanayi merkezlerinde doğarlar.»

Bugün: «Ant İçme» Ruhu

Bu üniversiteden ayrılırken, insan bir çağdan başka bir çağa geçmiş olduğu izlenimine kapılıyor. Mao

(*) Bu ilke Mao Zedung tarafından Japonya'ya Karşı Direnme Savaşı sırasında ileri atılmıştı. Daha sonra devrimci savaşlara ve halk savaşlarına uygulandı. Her şeyden önce dış yardımların ikincil bir rol oynadıklarını belirtir. Bütün halkların birbirlerinin mücadelelerini desteklemeleri gerekir, ama her ülkenin hem olumlu, hem de olumsuz doğrudan deneyler edinerek, kendi devrimlerinin meselelerini bağımsız olarak çözerek ve kendine özgü şartlara uyan çözümler bularak kendi mücadelelerini kendilerinin yapması gerektiğini ifade eder. Bu ön şartlar olmadıkça öbür ülkelerin deneyleri ve yardımları yararsızdır. Daha sonraları bu ilke, Kültür Devriminin özünü oluşturdu. Yalnızca bireye değil, tüm sosyo-ekonomik yapıya da uygulandı. Şüphesiz, devlet fabrikalara, komünlere, okullara, yerel sağlık hizmetlerine vb. ödenek, malzeme, personel ve teknolojik kaynaklarıyla yardım eder. Fakat her yerel birimin kendisindeki bütün kitlesel güçleri birleştirmesi, yararlanabileceği bütün kaynaklardan özerk olarak yararlanmanın yolunu bulması ve kendi güçlüklerini pasif bir şekilde devlet yardımına güvenmeden kendi olanaklarıyla çözmesi istenir.

Zedung'un askerî üniforma giyip koluna kırmızı pazubent taktığı ve Savunma Bakanı Lin Piao'nun Tien An Men meydanında bir milyon gençle karşılaştığı gün olan 28 Ağustos 1966'dan bu yana ancak elli ay geçmiş bulunuyor. Bugün 29 Ekim 1970. Okullar ve üniversiteler yeniden örgütlenmiş durumda. Bunlara siyaset, devrimci ruh aşılanmıştır. Bugün üniversiteye giren genç Çinlinin kafa yapısını merak eden kimseler şu aşağıdaki olay üzerinde düşünmelidirler.

1970 Ağustosunun sonunda Zinhua'ya girmek üzere bulunan birkaç yüz öğrenci, Tienzin'den Pekin'e uzun bir yürüyüş yaptılar. Bunlar dört gün yürüdüler. Üniversite öğrenimlerinde benimseyecekleri anlayışı dile getirmek için askeri bir birlik gibi ordugah kurmuşlardı. Her şeyin başladığı Tien An Men meydanına vardıklarında, içlerinden biri aşağıdaki «ant»ı okudu:

«Biz öğrenciler, işçiler, köylüler ne şekilde olursa olsun mevkiye değer vermeyiz, geçmişin geleneklerine ya da Batıya inanç beslemeyiz. Devrimci gözüpeklikten ve yeniyi yaratış cesaretinden esin alan bizler, Yenan'daki Japon Emperyalizmine Karşı Üniversite tarafından yaratılan çizgiyi izlemeye ve devrimci olmaya kararlıyız. Kendi çıkarlarımızın ya da ün peşinde koşmakla yozlaşmamıza asla işin vermeyeceğiz. Bunda kesinlikle kararlıyız. Uğraştığımız işler değişir, ama devrimci bilincimiz değişmez. Çevremizi değiştirirken, biz kendimiz işçiler olarak kalırız. Yeni bir göreve çağrıldığımızda, daha önceki amansız mücadelemize orada devam ederiz.»

Tarihçi Olmak

Üniveristeden ayrılırken çok duygulanıyoruz. Çevirmen Lu arabada nerdeyse ağlayacak.

«Ben Kültür Devrimine ve bütün Kızıl Muhafız toplantılarına etkin bir biçimde katıldım. Büyük bir kararlılıkla mücadele ettim. Ama hiç bu kadar duygulanmamıştım. Beni en fazla etkileyen (benim bir sorumu cevaplıyor), Yenan'da bulunmuş olan Parti sekreter yardımcısının öyküsü oldu. Bu dereceye varmış olabileceğini hiç düşünmemiştim, dönek Liu Şao-çi'nin...»

Gözleri kızarıyor. Gözyaşlarını güçlükle tutuyor.

Bizlere birinci elden bilgi sağlamakta ve bizi Kültür Devriminin yüreğinin, yani eğitim devriminin bulunduğu yere götürmekte çok titiz ve kibar davrandılar. Marks'ın Paris Komününe ilişkin sözlerini hatırlıyorum: «Göğe saldırıyorlar.»

Ya şimdi? Ya şimdi ne oluyor, bilmiyorum! Burada insan ancak bir tarihçi olabilir ve Çinlilerden birinci elden elde edilen belgeleri ve sözleri anlatmakla, aktarmakla yetinebilir. Sadece gördükleri ve işittiklerini anlat, diyorum kendi kendime. Alçakgönüllü ol.

Geri kafalı Batıda Çin'i anlamak için hiç bir çaba gösterilmedi. Ama bu sadece cehaletten ileri gelmiyor. Aynı zamanda köhnemiş bir düzenin dizginlenemeyen telaşını da yansıtıyor. Çünkü bu ülkenin halkı, bütün dünyadaki üstyapılarda egemenliğini sürdüren eski eğitim piramidini baş aşağı çevirmiş.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

7 MAYIS KADRO OKULU ✳✳✳

Kafaların İçindeki Gerilla Savaşı

Gökyüzü masmavi. Pekin'den ayrılıyoruz. Uçsuz bucaksız kırlardan geçerek ilerliyoruz. Yol boyunca sık sık Halk Kurtuluş Ordusu askerlerine rastlıyoruz. Kızıl bayrakları yükseklere kaldırmışlar, köylülere yardım etmeye gidiyorlar. Ortalıkta, bütün Çin'i sarmış olan yoğun etkinliğin varlığı seziliyor. Parti üyeleri ve devlet görevlileri için bir «yeniden eğitim» okulu olan 7 Mayıs Kadro Okuluna gidiyoruz. Burada, başkentten otuz mil uzakta, bizim batıdaki parti okullarına hiç benzemeyen bir okulda, bütün gün parti kadrolarıyla birlikte olacağız.

Batılı bir Komünist Partisi üyelerinin böyle bir okulu ziyaret etmesine ilk kez izin veriliyor. Bunun, yolculuğumuzun kilit noktalarından biri olduğu yolunda heyecan verici bir duygu var içimde.

Batıda birçokları, Çin Komünist Partisinin tamamen yok edildiğini, Mao'nun Partinin küllerini havaya savurduğunu ve önde gelen militanları ortadan kaldırdığını sanırlar. Mao Zedung, parti kadrolarının yüzde 95'inin sağlıklı unsurlar olduğunu belki bin kez tekrarladığı halde, bu iftira varlığını sürdürmektedir. Oy-

sa bu işin aslını öğrenmek için birkaç günlük bir gezi yeterlidir. Kaldı ki, küçük kızıl kitabın daha ilk cümlesi Mao'nun temel siyasî yönelimini açıkça ortaya koymaktadır. Kültür Devriminin amacı,. devlet ya da parti görevlilerinin yetkilerini kötüye kullanacak bir «ayrıcalıklı burjuva tabakası»nın, «yeni bir sınıf»ın oluşmasını önlemektir (bkz. «Kruşçev'in Sahte Komünizmi ve Dünyaya Öğrettiği Tarihî Dersler Üzerine»).

Lenin'in, bir Komünist önderin bir «profesyonel devrimci» olduğu yolundaki özdeyişi burada yeniden canlandırılıyor, ama biraz değiştirilmiş bir biçimde: Komünist önder, devrimci bir önderdir. Asıl mesele, onun profesyonel bir bürokrat haline gelmesini önlemektir.

Yukarıda sözünü ettiğim makalede Mao şunu belirtiyor: «Kadroların kollektif üretim çalışmasına katılması sistemini korumak zorunludur. Partimizin ve devletimizin kadroları halkın sırtına binen zorbalar değil, sıradan işçilerdir.» Başka bir yerde de eski bir özdeyişi aktarıyor: «Bir Çinli Komünist önder bir yoksul köylüden daha yoksuldur.» Bizi Şanghay'da karşılayan yoldaş eski püskü bir ceket giymişti. O soğuk havaya göre epeyce ince giyinmiş sayılırdı. Onu herhangi bir hava alanı işçisinden ayıran hiç bir şey yoktu. Kadrolar hiç bir ayrıcalıklı iktisadî duruma sahip değiller. İktisadî kayırma, hotzotçuluk, keyfî davranış, siyasî önderlerin kibirlilik taslamaları, mevki düşkünlüğü, bütün bunlara Kültür Devrimi ve «yeni kadrolar»ın gelişmesiyle son verilmiş. Yukarıda sözünü ettiğim makaleye bir kere daha geri dönelim. 1964 Temmuzunda yazılan bu makalede Mao kadrolarla ilgili olarak şunları söylüyor:

> Partimizin ve ülkemizin rengini değiştirmemesini güvence altına alabilmek için, sadece doğ-

ru bir çizgiye ve doğru siyasetlere sahip olmakla kalmamalı, aynı zamanda proletarya davasını sürdürecek milyonlarca halefi eğitmeli ve yetiştirmeliyiz. Proletaryanın devrimci davası uğrunda milyonlarca halef yetiştirme meselesi, son tahlilde, eski proleter devrimciler kuşağı tarafından başlatılmış olan Marksist-Leninist devrimci davayı sürdürebilecek insanların olup olmayacağı, Çin'de Kruşçev revizyonizminin ortaya çıkmasını başarılı bir şekilde önleyebilip önleyemeyeceğimiz meselesidir. Kısacası, Partimiz ve ülkemiz için son derece önemli bir meseledir, bir ölüm kalım meselesidir. Bu, proleter devrimci dava için daha yüz yıl, bin yıl, hattâ on bin yıl son derece önemli bir mesele olarak kalacaktır. Emperyalist kâhinler Sovyetler Birliği'ndeki değişikliklere bakarak, «barışçı evrim» umutlarını Çin partisinin üçüncü ya da dördüncü kuşağına bağlıyorlar. Bu emperyalist kehanetleri boşa çıkarmalıyız. Proletaryanın devrimci davasının değerli haleflerinin sahip olmaları gereken nitelikler nelerdir? Onlar, Marksizm-Leninizm kisvesine bürünen Kruşçev gibi revizyonistler değil, gerçek Marksist-Leninistler olmalıdırlar. Onlar, hem ülkesindeki ayrıcalıklı burjuva tabakasının bir avuç mensubunun, hem de yabancı emperyalizmin ve gericiliğin çıkarlarına hizmet eden Kruşçev gibi olmamalı, Çin halkının büyük çoğunluğuna içtenlikle hizmet eden devrimciler olmalıdırlar. Kitleleri birleştirebilen ve onlarla birlikte çalışabilen proleter devlet adamları olmalıdırlar. Kendileriyle aynı fikirde olanlarla birlikte çalışmasını bilmeli, ama aynı zamanda kendileriyle aynı fikirde olmayanlarla birlikte çalışmasını da bilmelidirler.

Özellikle Kruşçev gibi oportünist ve komplocula-ra karşı uyanık olmalı ve bu kötü unsurların hangi kademede olursa olsun parti ve devlet yönetimini gaspetmelerini önlemelidirler. Partinin demokratik merkeziyetçiliğini uygulamada örnek olmalı, *kitlelerden kitlelere* ilkesine dayanan önderlik yöntemini özümlemelidirler. Kruşçev gibi zorba ve despot olmamalı; yoldaşlara ani hücumlarda bulunmamalı ya da keyfî ve diktatörce davranmamalıdırlar. Alçakgönüllü ve temkinli olmalı, kibirliğe ve kendini beğenmişliğe karşı uyanık bulunmalıdırlar. Özeleştiri ruhuyla dolu olmalı ve çalışmalarında işleyebilecekleri hataları düzeltme cesaretine sahip olmalıdırlar. Asla Kruşçev'in yaptığı gibi hatalarını örtbas etmemeli, başarı payını kendilerine ayırıp bütün suçu başkalarına yüklememelidirler.

Hiç kuşkusuz, böyle kadrolara sahip olan bir parti tanrılaştırılmış bir parti haline gelmez, dar bir mezhep olmaktan kurtulur, «yeteneklerin göz önüne alınmadığı» terfilere izin vermez ve dolayısıyla da kitlelerden tecrit olmaz.

Sakın yanılmayalım: Çin'de diğer büyük Marksistlerin yanında Stalin'in resimleri de görülüyor, fakat Mao parti konusundaki her türlü Stalinci anlayışa son vermiş. Oysa tam Stalin Üçüncü Enternasyonalin önderliğini devraldığı sırada kurulmuş olan birçok Komünist Partisi o zamanki biçim içersinde donup kalmıştı.

Mao'nun Stalincilikten kopuşu daha da derinlerde yatar. Daha 1956'da Stalin'in hatalarını tahlil etti ve sosyalist düzende iktisadî temel ile üstyapı arasındaki ilişki gibi temel bir sorunla karşı karşıya geldi. Polonya ve Macaristan'daki olaylardan hemen sonra 29

Aralık 1956'da *Halkın Gazetesi*nde bir makale yayınladı. Bu makale, Siyasî Büro içindeki bir tartışmayı anlatıyor ve Stalin'le ilgili çok ciddi eleştiriler içeriyordu. Ama hepsi bu değildi. Bugün yazıyı yeniden okuduğumuzda, Sovyet sisteminin yapısı üzerine bir tartışma başlattığını görüyoruz. Ama Kruşçev'le olan ayrılık patlak verdiğinde bu tartışmaya hemen son verildi, çünkü o noktada Çin Stalin'i savunmaya başladı. Ayrıca Stalin'i değerlendirirken ilk sosyalist ülkenin tarihî durumunun karmaşıklığını, uzun süreli durumunu hesaba katmaya çalıştılar. Çinliler bu sorunu Kruşçev gibi hafife almayı reddettiler. Ama öyle görülüyor ki, Çin partisi *bütün tarihi boyunca* hiç bir zaman Moskova'nın kölesi olmamış, İkinci Dünya Savaşından sonra Stalin'in Çan Kay-şek'le bir birleşik cephe kurulması yolundaki önerisini geri çevirmiş. Çin Komünist Partisi, ta sosyalizmin zafere ulaştığı ana kadar silahı elden bırakmamış bir partidir. Mao'ya göre, «Siyasî iktidar silahın namlusundan doğar.» SSCB'de ve diğer yerlerde Mao'nun «Stalinciliğe geri dönüşüne» ilişkin bütün imalara rağmen, Çin Komünizminin tarihi Stalinci tecrübenin tam karşıtı gibi görünmektedir. «Stalin'in çalışma yöntemleri» —burada Mao'nun üslûbu açıktır—

> Sovyetler Birliği'nde demokratik merkeziyetçilik ilkesi için zararlı oldu. Stalin birçok bölgede kendisini kitlelerden ciddi bir şekilde tecrit etti, birçok önemli meselede sübjektif kararlar aldı ve böylece ağır hatalar işledi... Bu hataların Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist sistemle olan bağıntısı nedir? Marksist diyalektik, bize, her üretim ilişkileri biçiminin ve onu yansıtan üstyapının doğuş, gelişme ve yok olma aşamalarından geçtiğini

öğretiyor. Üretici güçlerin gelişmesi belli bir noktaya eriştiğinde, eski üretim ilişkileri esas olarak yeterli olmaktan çıkar. İktisadî temel belli bir gelişme aşamasına vardığında, eski üstyapı esas olarak yetersiz kalır. Bu noktada kaçınılmaz olarak köklü değişiklikler meydana gelir. Kim bu değişikliklerin yoluna dikilirse, tarih tarafından bir kenara fırlattılar. ...Temel sistem gerçek ihtiyaçlara uygun düştüğü zaman bile, üretim ilişkileri ile üretici güçler arasında, üstyapı ile iktisadî temel arasında belli çelişmeler vardır... Sistem belirleyici önem taşır; ama sistem kendi başına her şeye kadir değildir. Uygun sistem bir kere kurulduktan sonra, esas mesele onu doğru olarak uygulamak, doğru bir siyasî çizgiye, doğru yöntemlere ve doğru bir çalışma tarzına sahip olmaktır.

İnsan bu satırları okurken, Mao Zedung'un Kültür Devriminin ana hatlarını daha o zamandan ortaya koyduğunu düşünüyor. Üstelik bu yazı, 1956'daki Yirminci Kongreden ve Kruşçev'in kaba ve gelişigüzel Stalin eleştirisinden hemen sonra yazılmıştı. Hiç şüphe yok ki, Kültür Devrimi, bugünkü Komünizmin örgütsel yapısına, bugün iktidarda olan Komünist Partilerinin, özellikle de Sovyetler Birliği Komünist Partisinin örgütsel yapısına karşı bir meydan okumaydı. Bildiğimiz kadarıyla, Çin, Sovyetler Birliği'ni suçladığı sapmanın yanından bile geçmemiştir. Çin'de, Milovan Cilas'ın *Yeni Sınıf* adlı kitabında kullandığı anlamda bir «yeni sınıf» oluşmuş değildir. Milovan Cilas bu kitabında Yugoslav rejimini tahlil ederken, yeni sınıfı bütün düşünce zenginliğini bastırmakla, kendi kişisel çıkarları uğruna düşünceyi tekeli altına almakla suçluyordu. Çin-

de proletaryanın sırtından yeni bir sınıfın kurulduğu asla söylenemez. Çin Komünist Partisi üyeleri yıllardır düzenli olarak üretim çalışmalarına katılmaktadırlar. Hataların düzeltilmesi için başlatılan kampanyalar 1962'den bu yana son derece yaygınlaşmıştır. Sosyalist Eğitim Kampanyası(*) geniş halk yığınlarını seferber etmiştir.

Peki, bir parti bürokrasisinin gelişme tehlikesi kendini Çin'de nasıl belli etti? «Halkın sırtına binen zorbalar»ın varlığı nasıl anlaşıldı? Parti önderleri ve devlet yönetimindeki kadrolar arasındaki hangi sapma, hangi

(*) Sosyalist Eğitim Kampanyası, sağcı saldırıyı önlemek üzere 1963-1964'te başlatıldı. Büyük ileri Atılım'dan sonra 1960'lar bütün ülkeyi etkisi altına alan tabii afetlerle, SSCB'den iktisadî kopuşla, Çin'in Sovyetler Birliği'ne olan bütün borçlarını ödemek zorunda kalışıyla vb. başladı. Bütün bunlar köylük bölgelerde sağın yeniden etkili olmaya başlamasına yol açtı. Kültür Devrimini haberleyen büyük bir hareket olan bu kampanya, Liu Şao-çi'nin çizgisinin karşısına Mao'nun çizgisini koydu. Sosyalist Eğitim Kampanyasının esas hedefi, köylük bölgelerdeki sınıf mücadelesini yoğunlaştırmak ve insiyatifi yeniden sosyalist güçlerin eline vermekti. (Liu Şao-çi daha sonra bu kampanyayı sınıf muhtevasından koparark saptırmaya kalkıştı. Devrimci kadroları yerlerinden attırmak amacıyla kendi çalışma ekiplerini gönderdi.) Bu hareketin Başkan Mao tarafından tanımlanan siyasî hedefleri şunlardı: «Şimdiki hareketin esas hedefi, Parti içinde yönetici mevkilerde bulunmalarına rağmen kapitalist yolu izleyen kimselerdir... Daha yüksek kademelerde, komünlerin, belediyelerin, bölgelerin, eyaletlerin yönetim kuruluşlarının başında, hattâ illerde ve merkezî kademelerde anti-sosyalist unsurlar vardır... İşte bu yüzden işçi sınıfına, eski yoksul ve aşağı-orta köylülere ve devrimci kadrolara dayanmamız gerekmektedir. İşte bu yüzden dikkatimizi sınıf mücadelesi üzerinde, iki yol arasındaki, sosyalist yol ile kapitalist yol arasındaki mücadele üzerinde toplamamız gerekmektedir.»

ayrıcalık, açgözlülük ve ihtiras mikropları ilk belirtiler görülür görülmez böylesine güçlü bir aşıyı zorunlu kıldı? Dokuzuncu Kongreye sunduğu raporunda Lin Piao şöyle demişti: «Kadrolar sürekli olarak bürokrasi tozunu temizlemeli ve *zorbalar gibi hareket etme* kötü alışkanlığına kapılmamalıdırlar.» Mao Zedung daha 1957 Şubatında «Halk İçindeki Çelişmelerin Doğru Ele Alınması Üzerine» adlı eserinde, sosyalist bir ülkede siyasî iktidarı ellerinde tutanlar sorununu, onların hayat düzeyini, bir kadro ile bir işçi ve bir işçi ile bir köylü arasındaki ücret farklılıklarını incelemişti. Bazı işçilerin ve görevlilerin ücretlerinin çok yüksek olduğunu ve köylülerin hoşnutsuzluk göstermekte haklı olduklarını belirtmişti. O sıralarda Çin sanayisinin örgütlenme tarzı, fabrika yönetiminin merkeziyetçiliği ve ülkenin sanayileşmesinde benimsenmiş olan yöntem yüzünden, Çin'deki ücret siyaseti Sovyet örneğinin etkisi altındaydı. 1960'ların başlarında, hiç bir pratik çalışmaya katılmayan, ama sıradan bir işçiden altı kat daha fazla ücret alan yöneticilere, parti sekreterlerine ve sendikacılara rastlamak son derece olağan bir şeydi.

Mao Zedung «Başkaldırmak haklı bir şeydir» şiarını atarken, yalnızca siyasî oportünistleri değil, her türlü bürokrasiyi hedef alıyordu. Bu şiar, Stalinci parti anlayışının tam karşıtı olan başka bir şiarla tamamlanmaktadır: «Parti içinde yeni bir zorbalar soyunun doğmasını önlemek istiyorsak, sürekli uyanık olmak zorundayız.»

Bir Parti Okulunda
Olağanüstü Bir Gün

Tahtadan bir bahçe kapısının üstünde okulun adı yazıyor. Kapıdan geçiyor ve arabamızla küçük bir bahçeye giriyoruz. Bahçede kadınlı erkekli bir topluluk ellerinde küçük kızıl kitapları sallayarak bizi karşılıyorlar. Karşılama töreni fazla uzatılmadan, okulun büyük salonunda toplantı başlıyor. Salonun zemini toprak; duvarda nefis bir el yazısıyla yazılmış Başkan Mao'nun «7 Mayıs Talimatı»(*) ve Mao'nun çeşitli fotoğrafları asılı.

(*) Başkan Mao'nun «7 Mayıs Talimatı» (1966): «Halk Kurtuluş Ordusu büyük bir okul olmalıdır. Askerlerimiz orada siyasî, askerî ve kültürel bir eğitim görmelidirler. Tarım üretimine ve ona bağlı faaliyetlere katılabilmelidirler; küçük ve orta büyüklükteki fabrikaları yönetebilmelidirler; kendi ihtiyaçları için gerekli olan şeyleri üretebilmeli ve onları kendilerine kâr sağlamadan devlet aracılığıyla satabilmelidirler. Tabandaki işlerin üstesinden gelebilmeli, fabrika ve köylerdeki sosyalist eğitime faal olarak katılabilmelidirler. Tam bir sosyalist bilince sahip oldukları zaman, tabandaki yeni görevlerin temelini hazırlayabilirler ve böylece, ordu, kitlelerin hayatının ve ihtiyaçlarının ayrılmaz bir parçası haline gelebilir. Ayrıca Kültür Devrimi davası uğrunda savaşmalı ve her gerektiği zaman burjuvaziyi eleştirmelidirler. Böylelikle ordu, teorinin incelenmesini tarım ve sanayi çalışmasının pratiğiyle ve kitlelerin siyasî eğitimiyle birleştirebilecektir. Hiç şüphesiz, bu farklı görevler ahenkli bir biçimde yürütülmelidir; acil olarak gerekli olan görev ile uzun süreli bir siyasetin sınırları içine giren görev arasında ayırım yapılmalıdır. Ordu içindeki her birim şu üç alandan bir ya da ikisini kendi içinde uygulamalıdır: tarım çalışması, sanayi çalışması, siyasî çalışma; ama aynı anda üçünde birden çalışmamalıdır. Böylece milyonlarca askeriyle ordumuz son derece önemli bir görevi yerine getirmiş olacaktır.
«İşçiler esas olarak sanayi üretiminde çalışacaklar, ama

Masanın başına oturuyoruz ve çok geçmeden çay bardakları, karpuz çekirdekleri ve fındıklar geliyor. Bütün öğrencilerin oylamasıyla seçilmiş olan yeniden eğitilmiş öğrencilerden oluşan okul devrimci komitesinin temsilcisi hemen konuşmaya başlıyor:

«Burada okul yapılmadan önce, ıssız bir mezarlığa benzeyen terkedilmiş bir kamptan başka bir şey yoktu. Buraya 7 Kasım 1968'de geldik. 600 binden fazla insa-

aynı zamanda kendilerini siyasî, askerî ve kültürel alanlarda da eğiteceklerdir. Aynı zamanda Sosyalist Eğitim Hareketine de katılmalı ve burjuvaziyi eleştirmelidirler. Şartlar elverdiğinde, Taçing'deki petrol kuyularında çalışan işçilerin örneğini izleyerek, ayrıca tarım üretimine de katılmalıdırlar.

«Halk komünlerindeki köylüler esas olarak tarım üretiminde (ormanların bakımı, hayvancılık, balık yetiştirilmesi ve benzeri faaliyetler de dahil olmak üzere) çalışmalıdırlar. Ama askerî, siyasî ve kültürel eğitimi de ihmal etmemelidirler. Şartların elverdiği yerlerde küçük fabrikalar kurmaya girişmelidirler. Bu, kendilerini öncelikle öğrenime vermeleri gereken ve aynı zamanda başka türden bilgiler de edinen öğrenciler için de geçerlidir. Sadece kültürle ilgili konuları değil, sanayi, tarım ve askerlikle ilgili konuları da öğrenmelidirler. Aynı zamanda burjuvaziyi eleştirmelidirler. Öğrenim süresi kısaltılmalı ve eğitim devrimcileştirilmelidir. Artık okullarımıza burjuva aydınları hakim olmamalıdır.

«Şartlar elverdiğinde, ticaret sektöründeki işçiler, idarî hizmetlerde çalışanlar, parti kadroları ve devlet yönetimiyle görevli olanlar da aynı şeyi yapmalıdır.

«Tabandaki kol emeği çalışmasına geri dönmeleri, en yüksek mevkilerdeki yöneticiler için her şeyi yeniden öğrenmeleri bakımından mükemmel bir fırsattır. Yaşlı, hasta ya da zayıf olanlar dışında herkes bu yolu izlemelidir. Yönetici mevkide kalmaları kararlaştırılanlar da zamanı geldiğinde gruplar halinde tabandaki kol emeği çalışmasına katılmalıdırlar.»

nın yaşadığı Pekin'in Doğu Yöresinden gelen 1400'ü aşkın siyasî kadroyduk.» (Kültür Devriminden sonra Pekin devrimci komiteler tarafından yönetilen yirmi altı yöreye ayrılmış. Daha önce bürokratik ve gereğinden fazla insanın çalıştığı bir örgütün denetiminde bulunan doksan yöre varmış.)

«Biz, '7 Mayıs Talimatı'nın öğretisini izliyoruz: kadrolarımız, kendilerine aynı zamanda teorik öğrenime göre dönme olanağını da sağlayan üretime katılmalıdırlar...»

Bu yoldaş bize duvardaki afişlerde yazılı olan «Talimat»tan birkaç satır okuyor: «Tabandaki kol emeği çalışmasına geri dönmeleri, en yüksek mevkilerdeki yöneticiler için her şeyi yeniden öğrenmeleri bakımından mükemmel bir fırsattır. Yaşlı, hasta ya da zayıf olanlar dışında herkes bu yolu izlemelidir. Yönetici mevkide kalmaları kararlaştırılanlar da zamanı geldiğinde grup halinde tabandaki kol emeği çalışmasına katılmalıdırlar.» Ve devam ediyor: «Şartlar elverdiğinde, ticaret sektöründeki işçiler, idarî hizmetlerde çalışanlar, parti kadroları ve devlet yönetimiyle görevli olanlar da aynı şeyi yapmalıdır.»

Peki, kendilerine neyi örnek alıyorlar? Temsilci şöyle anlatıyor:

«Biz, Mao'nun tanımladığı ve öğrettiği 'sekizde üç' çalışma tarzından(*) esinleniyoruz. Örnek, Halk Kurtuluş Ordusudur; çalışma tarzı, Japon Emperyalizmine Karşı Üniversitesinin çalışma tarzıdır, Yenan çalışma

(*) Halk Kurtuluş Ordusu devrimci mücadele yılları boyunca mükemmel bir çalışma tarzı geliştirdi. Mao bu çalışma tarzını üç deyim ve sekiz karakterle tanımladı. Üç deyim, sağlam ve doğru bir siyasî yönelim; verimli ve basit bir çalışma tarzı; ve strateji ve taktikte esneklıktir. Sekiz karekter ise birliği, uyanıklığı, ciddiyeti ve şevki temsil eder.

tarzıdır; asker kökenlerimizin mutlak saflığına bir geri dönüş ve Çin'i yeniden kapitalist yola sokacak burjuvalaşmanın ve yukarıdan aşağıya doğru sınıflaşmanın her türlüsüne karşı çıkmak.»

Mao'nun talimatları işçilere, köylülere, öğrencilere, aydınlara ve askerlere sesleniyor. Kültür Devriminin ilkin askerler arasında ortaya çıktığı genellikle unutulmaktadır. Kültür Devrimi ilk kez ordunun tepeden tırnağa yeniden düzenlenmesiyle, askerlerin halkın arasına gitmeleriyle ve halkla bütünleşmeleriyle başlamıştı. Bu hareketin başlangıç noktası da Yenan'dı. Mao'nun Çin toplumunu dönüştürmesi, yani Kültür Devrimi ordu aracılığıyla başlatılmıştı. Emperyalist propagandalarda, Çin'de bir askerî diktatörlüğün hüküm sürdüğü söylenmektedir. Ama gerçekte ordunun yeniden düzenlenmesinin nedeni, ordunun sosyalist toplumda ana sosyal birim olması ve herkese örnek teşkil etmesi gerektiğiydi. Mao şöyle diyor: «Sadece askerî eylemde değil, aynı zamanda tarımda ve fabrikalarda da kitlelerle omuz omuza büyük işler başarabilen; fabrikalardaki ve köylük bölgelerdeki sosyalist eğitim çalışmasına katılabilen büyük bir okul. Bunun sonucunda ordu her zaman halkla tam bir birlik içindedir, Kültür Devriminin mücadelelerine katılmaya her zaman hazırdır, burjuvaziyi eleştirmeye her zaman hazırdır.»

Schickel'in (Editions du Souil'den yayımlanacak olan *Grande Muraille, Grande Méthode*'da) yazdığı gibi, batıda «ordu» «iktidar»la bir tutulur, insanlar genellikle ordunun işlevinin devleti korumak olduğu kanısındadır; 1967 «Yunanistan örneği»nde olduğu gibi. Bir benzetme yapılıyor ve Çin'de bir iktidar mücadelesi verildiği ve Mao Zedung ve Lin Piao'nun ordunun denetimini elde tutarak zafer kazandıkları varsayılıyor.

Burada akla bir soru daha geliyor: Halk Kurtuluş

Ordusu ne dereceye kadar bir «yeni sınıf» oluşturmuştu? Bu bürokratik ve hiyerarşik sapma, Kültür Devriminin başlıca hedeflerinden birini ne ölçüde meydana getirmişti? Schickel şunları yazıyor:

> Memurlar, sanatçılar ve yazarlar içinde olduğu kadar ordu içinde de halk yığınlarından kopma yönünde bir eğilim vardı. Bunun üzerine yeni talimatlar verildi: Sıkı askerî eğitimin yanı sıra, askerler tarlalarda ve fabrikalarda da çalışacaklardı, böylece askerler ve diğer halk yığınları arasındaki bağlar yeniden güçlendirilecekti. İşte bu noktada, genel kurmay başkanı Lo Ruy-çing görevinden alındı.

«7 Mayıs Talimatı» esas olarak ordu için kaleme alınmıştı. Ordunun sabanın, iş araçlarının başına dönmesi, askerlerin halkla kaynaşması gerekiyordu. Bundan böyle rütbeler kalkacaktı. Generaller erlerle aynı hayatı yaşayacaklar ve en sıradan görevlere bile katılacaklardı.

Bu talimat, 7 Mayıs Kadro Okulunun duvarına asılmış. Çünkü ilk başta ordu için yazılmış olsa bile, aynı zamanda Kültür Devriminin simgesel bir aşamasını ve hedefini de meydana getiriyor.

Konumuzun esasından uzaklaşmamak için, «öğrenciler»in sosyal ve siyasî kökenlerini soruyorum.

Onların genellikle Parti yöneticileri ve Pekin'in Doğu Yöresinde çalışan görevliler oldukları söyleniyor. «Aralarında Japonya'ya karşı savaşta ve kurtuluş savaşında savaşmış eski önderler, işçi ve köylü kökenli militanlar da var. Sonra bir de 'üç kapı kadroları' var: Yani bunlar ailelerinin 'kapı'sından çıkıyor,

okulun kapısından giriyor ve sonra da parti örgütünün kapısından geçiyorlar. Genç eğitmenler, ortaokul öğretmenleri, devlet işlerinde çalışanlar, parti yöneticileri ve sendikacılar var. Şu anda okulda 1390 öğrenci bulunuyor. Ama bunlardan 864'ü daha şimdiden öğrenimlerini tamamladılar ve ya Pekin'in Doğu Yöresindeki ya da Mao Zedung'un eserlerini inceleyerek ve pratik çalışmalardan ders çıkararak edindikleri siyasî yeteneğe ihtiyaç duyulan yerlerdeki işlerinin başına döndüler. Eski çalıştıkları yere döndüklerinde, orada kendilerine yeni görevler veriliyor ve öyle bir şevkle çalışmaya koyuluyorlar ki, o kesimde devrimci bir sıçrama meydana geliyor ve proletarya diktatörlüğü sağlamlaştırılıyordu.»

«Bize bir örnek verebilir misiniz?»

«Elbette. Okula gittikten sonra fabrikaya geri dönen bir siyasî önderi ya da sendika kadrosunu gören bir işçi kendi kendine şöyle der: bu önder bürokrat değil. Tıpkı bizim gibi üstü başı yağ ve pislik içinde çalışıyor; biz işçiler onun gibi kadrolarla eşit düzeydeyiz. Okuldan çıkan kadrolara genellikle öteki görevlilerin yükünü hafifletmek üzere yönetimle ilgili görevler verilir. İçlerinde en yetenekli olanlar diğer şehirlerin, eyaletlerin, sanayi işletmelerinin ve madenlerin yönetim kurullarına girerler. Çünkü ademimerkeziyetçi yönetimde bütün bunlar mahallî idareye dayanır.»

«Okulunuzda devlet yönetimi ve parti için yeni bir kadro kuşağı yetiştirdiğinizi; bir tür iç gerilla savaşında, bireyin kendine karşı, kendi zaaflarına, kendi beneçevrikliğine karşı verdiği bir gerilla savaşında çelikleşmiş yeni bir kadro kuşağı yetiştirdiğinizi söylemek doğru olur mu?»

Çinli yoldaş gülümsüyor. «Sizin iç gerilla savaşı dediğiniz şey, insanın kendi içinde devrim yapması ge-

rektiğinin bilincine varmak demektir. Bize dört öncelik ilkesi yol gösteriyor: insan ile silahlar arasındaki ilişkide insana öncelik tanınmalıdır; siyasî çalışma ile öteki çalışmalar arasındaki ilişkide siyasî çalışmaya öncelik tanınmalıdır; ideolojik çalışma ile gündelik siyasî çalışma arasındaki ilişkide ideolojik çalışmaya öncelik tanınmalıdır; ve ideolojik çalışmada kitaplardaki fikirlere değil, insanların kafalarındaki canlı fikirlere öncelik tanınmalıdır. Birçokları tembelleşiyor, işi hafife alıyor ve devrim geçmişte kalan güzel bir anı olup çıkıyor. Gelgelelim, Mao'nun devrimi devam ettirme teorisini incelediğimizde, eski kadroların yan gelip yatmamaları, başarılarını kendi kişisel çıkarları için kullanmamaları ve mevki düşkünlüğüne kapılmamaları gerektiğini öğreniyoruz. Eski kadrolar kitlelerden kopmamak için mücadele etmeli, kendini beğenmişliğe ve gözü doymazlığa karşı mücadele etmeli; dünya görüşlerini değiştirmek, kendilerine bakış tarzlarını değiştirmek, devrimci bir dünya görüşü oluşturmak için mücadele etmelidirler.»

«Parti kadroları ya da yüksek memurlar arasında bürokratik sapmalar nasıl ortaya çıktı?»

«Bir örnek verelim. Li yoldaş 1934'ten bu yana devrimci mücadelede yer almıştı. Mücadeleye atıldığı sırada on beş yaşındaydı. Savaş sırasında okuma öğrendi. Bütün bir uzun süreli savaş boyunca Mao'nun yazılarını her zaman yanında taşıdı. Herkes gibi o da çetin bir hayat yaşadı, mağaralarda yattı, ne bulduysa onu yedi, Direnme Savaşında hayatını tehlikeye attı. Sözün kısası, kendini bütünüyle devrime adamış bir insandı. 1949'da Kurtuluş kazanıldığında, Pekin'e gitti. Pekin büyük bir şehirdi. Li yoldaşın iyi bir işi vardı, rahatı yerindeydi. Vaktinin büyük bir kısmını ayırdığı mutlu bir aile hayatına kavuşmuştu. Li yoldaşta yavaş

yavaş siyasete karşı bir ilgisizlik, kitlelere karşı bir kayıtsızlık başladı. Yalnızca kendi durumunu ve ailesinin durumunu düzeltmeyi, iyi bir mevki sahibi olabilmeleri için çocuklarına iyi bir eğitim sağlamayı düşünür oldu. Kafası sadece kendi çıkarını ilgilendiren tasarılarla dolu bir hale geldi. Artık kafasında devrim diye bir düşünce kalmamıştı. Devrimci çalışmaları gevşedi ve hastalık, yorgunluk, tembellik gibi sıradan engeller karşısında gerilemeye başladı.»

«Yani eski kuşaktan bir emekli haline mi geldi demek istiyorsunuz?»

«Evet, bir bakıma öyle denilebilir. Ama burada bu 'emekliler' yeniden devrimci gençliklerine kavuşuyorlar. Li yoldaş bu okula geldi ve devrimci hayat tarzını, Yenan tarzını yeniden keşfetti. Şimdi siyasî bakımdan yeniden gençleşerek eski günlerdeki gençliğini yeniden kazanıyor.

«Sözgelimi, en küçük bir kısıtlamaya gelemeyen en kibirli aydın kadroları alalım. Şimdi 7 Mayıs Okulunda toprağı işliyorlar, toprakta çalışıyorlar, evler yapıyorlar, atelyelerimizi düzenliyorlar. Burjuvaziye karşı mücadele etmesini, *kapitalist yola* geri dönüş tehlikelerini açığa çıkarmasını öğrendiler.»

7 Mayıs Okulu işçiler, köylüler ve askerlerle sıkı ilişkiler içinde yaşama ve insanın kendini proletaryaya daha da fazla adaması konularında pratik dersler öğretiyor. Kim *gerçek Marksisttir, kim sahte Marksisttir?* Bunu anlamak için bir kimsenin işçiler ve köylülerle çalışmak isteyip istemediğine bakmak gerekir, diyor Mao. Liu Şao-çi'nin etkisinin en fazla olduğu yerler büyük şehirlerdi, başkentti. Memurlar kitlelerden kopmuştu, köylülere karşı kendini beğenmiş bir tutum takınılıyor, köylüler hor görülüyordu. Bazı aydınlar, köylüler için en önemli şey iyi ürün elde etmeyi öğrenmek

olduğuna göre onlara yazı yazmasını öğretmek için bunca zahmete katlanmaya değer mi diye düşünmeye başlamışlardı. Bazı hekimler ve öğretmenler, yoksul insanların hastalıklarından ve içinde yaşadıkları kötü şartlardan tiksiniyorlardı.

Öyle sanıyorum ki, Mao, sadece bir bürokratlar sınıfının oluşmasını önlemek değil, herhangi bir «sınıfın oluşması»nı önlemek istiyordu. Halk genellikle «burjuvazi» deyimini kullanıyor, ama burada bizim batıda bildiğimiz anlamda, iktisadî bir güç olarak burjuvazi yok. Burada sorun, grupların ve akımların billûrlaşması ve bunun da muhtemelen çatışan grupların oluşmasına ve kapitalizmin başka bir kılıkta geri gelmesine yol açması.

İki sınıf, iki çizgi mücadele ediyor. İşte bu yüzden, Çin Komünist Partisi Sekizinci Kongresi Onuncu Genel Toplantısında Mao Zedung «çelişmelerin, sınıfların ve sınıf mücadelesinin» varlığından söz etti ve şu uyarıda bulundu: «Sınıf mücadelesi hiç bir zaman terkedilmemeli ya da unutulmamalıdır.» Başkan Mao «burjuvazi ve bazı parti önderleri arasında belirmeye başlayan 'herkes kendisi için' eğilimini» şiddetle eleştirdi.

«Bir örnek daha verelim,» diye devam ediyor temsilci. «Çen yoldaş Pekin'in Doğu Yöresindeki Sağlık Bakanlığının yöneticisiydi. Bakanlığa ne zaman bir köylü gelse, Çen yoldaş ortadan kaybolurdu. Köylülerle hiç bir şekilde karşılaşmak istemezdi, çünkü pislikten dehşetli korkardı. Şimdi kendisi burada. Okula geldiğinden bu yana o kadar değişti ki, yeni doğum yapmış ve ağır hasta olan bir köylü kadınla birlikte kaldı. Çen yoldaş köylü kadına sadece iğne yapmakla ve gerekli bakımı göstermekle kalmadı, aynı zamanda onun dışkısını çıkarmasına yardımcı oldu ve onu yıkadı. Ve günlerce kadına bu şekilde baktı.

«Böyle bir okulu belirleyen üç özellik vardır: Birincisi, Yenan tarzı; ikincisi, kitlelerle tam bir birlik; üçüncüsü, devrim davasının hizmetinde sade bir hayat yaşamak, güçlüklerden ve ölümden korkmamak, *güzellik* ve *çirkinlik, mutluluk* ve *mutsuzluk, haz* ve *acı* gibi estetik sınıflamalara bile proleter bir anlam kazandırmak. Bunlar bir sınıfa, burjuva sınıfına hizmet etmiş kavramlardır. Çirkin olanlar genellikle yoksuldur. En aşağılık işlerde çalışanlar, *çirkin* ve *yoksuldurlar. İnsanların aşağı tabakasına* düşen bazı işler vardır; sözgelimi, çöp ve dışkı (çevirmenimiz bunu «lüzumsuz madde» diye aktarıyor) toplamak.

«Bu yılın ilkbaharında, okuldaki yoldaşlar arasından ekipler örgütledik. Çöp toplamak ve lağımları boşaltmak üzere araba ve kovalarla Pekin'in Doğu Yöresine gittiler. İnsan böyle iş yaptığı zaman, her türlü bürokratik tutumdan, her türlü hiyerarşi düşüncesinden arınır. Tabii kolay değildir, hele ilk başta. Tiksinme, eski bir yönetici olduğunun anlaşılmasından duyulan utanç, başkalarının senin hatalarından söz etmelerinden duyulan korku, hattâ hastalık kapma korkusu; bütün bunlar vardır. Zooloji profesörü olan bir kadın dışkı toplama işine karşı çıktı; eğer bir damla suda yüz mikrop varsa, kimbilir bu pislikte kaç tane mikrop vardı? Ama insan kendi içinde devrim yapmak istiyorsa, pislik, çirkinlik, tehlike, ölüm korkusu gibi düşüncelere karşı saldırıya geçmelidir.»

Okulun devrimci komitesinin başkanı olan yoldaş kırk yaşlarında olmalı. Yakışıklı bir adam. Canlı bakışları var. Zaman zaman önündeki notlara bakarak düzgün bir şekilde konuşuyor. Hemen bütün devrimci komite (on beş üye) onun çevresinde oturuyor. Hepsi parti üyesi değil. Hepsi de öğrenciler tarafından seçilmiş. Okulu devrimci komite yönetiyor. Ama devrimci

komitenin, parti komitesinin siyasî yönetimi altında bulunduğu belirtiliyor.

Çinli yoldaş anlatmaya devam ediyor. Son derece yalın bir dille, beni çok etkileyen bir hikaye anlatıyor.

«Pekin'in Doğu Yöresinin temsilci yardımcısı (belediye başkanı yardımcısı denilebilir) 7 Mayıs Okulundan döndükten sonra o yörenin temizlik işlerine verildi. Her evin önünden geçerken 'Çöpünüzü getirin,' diye bağırarak pislik ve çöpleri toplayacaktı. Ama utandı, herkes kendisini tanıyordu. Eskiden kalabalıkların önünde önemli söylevler veren, yetki sahibi bir insandı. Sonra kendi kendine şunu sordu: 'Neden ben de bütün çöpçüler gibi çöpünüzü getirin diye rahat rahat bağıramıyorum? Rahat bir hayata alışmışım da ondan. Revizyonizmin etkisi içimi kemiriyor da ondan. Eğer devrim yapmak, arabanın içine kurulup oradan oraya gitmek kadar basit bir şey olsaydı, her şey çok kolay olurdu. Oysa ben kendi tecrübelerimden bunun hiç de böyle olmadığını biliyorum, yoksa bu kadar korkmazdım zaten!' Böylece kendi kendini tahlil ederek, içindeki üst sınıfın üyesi olma isteğini açığa çıkararak korkusunu yenmeyi bildi ve ötekilerle birlikte, 'Çöpünüzü getirin,' diye bağırmayı başardı.

«Bu okulda herkes sade ve çalışkan bir hayat sürer. Hepimiz aynı şartlarda yemek yer, aynı şartlarda yatarız. Halk Kurtuluş Ordusundaki bir askerin yetiştirilmesinde uygulanan üç temel ilkeyi izleriz: Birlik, uyanıklık ve ciddiyet. Burada yaşayan insanlar, kişiliklerinde yeryüzündeki değişikliklere benzetilebilecek değişiklikler yaratmayı başardılar. Kişiliğin güçlülüğü, maddî bir güç haline gelir. Pekin'de 1968 Aralık ayı çok soğuk oldu. Eski Pekin Seddinin bir bölümünü yıktık...»

(Ünlü duvarın küçük bir bölümünü yıkanlar de mek bunlarmış, diyorum kendi kendime.)

«... bunu yapmamızın nedeni, insanların oturabilme si için 311 tane ev yapmaktı. Üstelik bunu yirmi beş gün gibi rekor sayılabilecek bir sürede gerçekleştirdik. Kumlu, işlenmemiş toprak, *iyi toprak* haline geldi. Yüz on dönümlük bir araziyi temizledik ve şehirden topladığımız dışkıyla (geceleri boşaltılan ve gübre için kullanılan apteshane pisliği) gübreledik. Bu çalışma yüzlerimizi kavurdu, ama aynı zamanda yüreklerimizi daha da devrimcileştirdi, kararlılığımızı artırdı ve sağlığımızı düzeltti.

«Biz okulun siyasî gelişmesini sağlamakla ilgileniyoruz. Ama çalışmaların somut sonuçları da bizim için büyük önem taşıyor. Çalışmalarımızın sonuçlarını değerlendirmek, ne kadar hasat kaldıracağımızı hesaplamak, tarım üretimini artırmak, atelyeler, merkezî enerji santralı ve sulama santralı için planlar saptamak üzere demokratik toplantılar düzenliyoruz. Bu arada 'dört iyi işçi' grupları kurmaya başladık. Bu gruplar dört çalışma alanında, yani ideolojik ve siyasî çalışma, 'sekizde üç' çalışma tarzı, askerî eğitim ve günlük hayatın örgütlenmesinde üstünlük gösteren işçilerden meydana gelmektedir.»

Çinli yoldaş bana bakıyor. Kendisini dinlerken, koca bir kase fındık ve çekirdeği mideye indirmiştim. Bir an duruyor, sonra akla gelebilecek soruları cevaplarcasına ekliyor:

«Hayır, o kadar basit değil. Pastoral bir şiire ya da oyuna benzemez bu iş. Başlangıçta bazıları, toprağı işlemekle küçüldüklerini sandılar. Ama sürekli devrim teorisini öğrenmeleri sayesinde bütün görevlerin eşit değerde olduğunu kavradılar. Liu Şao-çi kol emeği çalışmasını bir 'ceza' olarak görüyordu. Yahut da tar-

lalara çalışmaya gidenlerin bunu 'gösteriş olsun diye' yaptıklarını ileri sürerek onları küçümsüyordu. Liu Şao-çi'ye göre, parti üyeliği, bir siyasî görevlinin rolü, insana daha iyi bir iktisadî durum ve başarılı bir kariyer umudu aşılamalıydı. *Kalemi bırakıp sabanı mı alacağız! Ne kadar korkunç!* Bazıları böyle tepki gösteriyor. Ve üzüntü içinde ekliyorlar: *Kaleme elveda!* Bunlar, devrimin sürekli olarak ilerletilmesi gerektiğini henüz kavrayamadılar. Eğer bu düşünce tarzı galebe çalsaydı, bu okul basit bir tarım okulu ya da Liu'nun ve Peng Çen'in eski tipte bir parti okulu olmaktan öteye gidemezdi...»

Bunun üzerine, bu yeniden eğitimin nelerden meydana geldiğini ve 7 Mayıs Okuluna katılan yoldaşlara az da olsa bir baskı uygulanıp uygulanmadığını soruyorum. Öğrenciler gönüllü olarak mı geliyorlar, yoksa zorla mı getiriliyorlar?

Asla zor kullanılmadığını söylüyorlar. Bir zamanlar Pekin'in Doğu Yöresindeki Sağlık Bakanlığını yöneten Çen yoldaş solumda oturuyor. «Bakın,» diyor, «ben bu okula ancak dört kere başvurduktan sonra girebildim...»

«Peki, madem ki kitlelerle kaynaşmak için büyük bir istek duymuyordunuz, neden bu okula girmek için o kadar çaba harcadınız?»

Sakin bir şekilde cevap veriyor:

«Bütün mesele de burada zaten... Bir şeye teorik olarak inanmak ile onu pratikte yapmak bambaşka şeylerdir. Benim pratik tecrübeye ihtiyacım vardı.»

Tereddütler, korkular, hattâ acılar siyasî inanışın içtenliğiyle değil, yüz yüze gelinen gerçekliğin amansızlığıyla defediliyor. 7 Mayıs Okuluna kabul edilmek bir bakıma bir uzay uçuşuna seçilmek kadar zor bir iş. Üstelik kabul işlemi oldukça karmaşık.

«Okula alınma için başvurma, ilk kademedeki devrimci komite tarafından yapılır. Bu daha sonra o kesimin devrimci komitesine aktarılır. Orada incelenir ve mahallî devrimci komiteye teslim edilir. Son kararı mahallî devrimci komite verir. Ayrıca çeşitli birimlerde çalışan görevliler okula girdikten sonra bile, eğer kendilerine ihtiyaç duyulursa her zaman geri çağırılabilirler.»

«Öğrenim ne kadar sürer, öğrenimini tamamlayan bir yoldaş okuldan dönünce ne yapar?»

«Öğrenim en az bir yıl sürer... Öğrenimini tamamlayan yoldaş geri döndüğü zaman eski çalışma birimine gider ya da başka bir göreve verilmesini isteyebilir. Hatta devrimci komite ona başka bir yerde görev almasını bile öğütleyebilir.»

Tarlalara, orada çalışan öğrencilerle tanışmaya gidiyoruz. Okulun övünç kaynağı olan teneke kova fabrikası yoktan var edilmiş. Küçük atelyede kadınlar ve erkekler kovalar yapıyor, üstlerine kulplarını geçiriyor, sonra da kovaların üzerine kırmızı mürekkeple 7 Mayıs Kadro Okulu yazıyorlar.

Fabrika yönetmenine soruyorum: «Buraya gelmeden önce neyle uğraşıyordunuz?»

Pekin'deki en önemli sendika önderlerinden biri olan fabrika yönetmeni karşılık veriyor: «Bir sendika çalışmasının başındaydım.»

İşte bir kadın işçi. Kırk beş yaşında. Yere oturmuş, bacaklarının arasına bir kova almış, çekiçle dövüyor. Eskiden nerede çalışıyormuş acaba?

«Doğu Yöresinin yönetiminde görevliydim.»

Ve gülümseyerek işinin başına dönüyor.

Daha sonra bir erkek öğretmen, bir kadın öğretmen ve bir de muhasebeciyle tanışıyorum. Hepsi de ciddi bir tavırla elimi sıkıyorlar ve sorularımı hiç bir

tedirginlik göstermeden cevaplandırıyorlar. Önemsiz bir ayrıntıymışçasına, «Şunu yaptım, bunu yaptım,» diye anlatıyorlar. Bütünüyle okul tarafından planlanmış ve yapılmış olan ana tulumbanın bulunduğu yerdeki yönetmen yoldaşın sinirli ve huzursuz oluşu dikkatimi çekiyor.

Daha önceleri Doğu Yöresinin Maliye Bakanlığına bağlı bir yatırım bankasında yönetici olarak çalışıyormuş. Banka müdürü gibi bir şey. Ama bana sulama pompasının nasıl çalıştığını anlatmaya başlayınca canlanıyor. Bu pompa normal olarak 5000 yuan'a (yaklaşık olarak 2000 dolar) çıkarmış, ama kendisinin ve öğrencilerin çalışmaları sonucunda sadece birkaç yüz yuan'a mal olmuş.

Öğle vakti. Öğrenciler mutfaklara geliyor ve *bol bol* yiyecek, bir çanak dolusu da pirinç alıyorlar. *Herkese eşit miktarda veriliyor.* Aldıkları yemekleri evlerine taşıyorlar. Aslında okul küçük ahşap evlerden meydana gelen bir köy şeklinde. Aşçıbaşı başında kasketi, yüzü kıpkırmızı, çalışıyor. Tabak çanağın arasında kendini öylesine işine vermiş ki, onu meslekten bir aşçı sanıyorum.

Kendisine soruyorum.

«Hayır, Doğu Yöresiyle ilgili Millî Halk Kongresi dairesinin yöneticisiydim.»

«Buraya gelmenizin nedeni?»

«Bütün vaktimi dairede oturarak geçiriyordum (tam bir bürokratmış doğrusu!), sağa sola emirler yağdırıyor, üretime katılmıyordum, Mao Zedung'un eserlerini incelemiyordum.»

«Eskiden yemek pişirmesini bilir miydiniz?»

«Hayır bilmezdim, burada öğrendim.»

«Pek kolay bir iş değil sanırım.»

«Evet, değil. Ama işlerin kolay olmasını beklerseniz, hiç bir iş yapamazsınız.»

Beni, sosisleri hazırlayan öteki aşçılarla tanıştırıyor. Daha önce hiç biri yemek pişirmesini bilmiyormuş. Okulda öğrenmişler. Üçü de öğretmenmiş.

«Öyleyse yemek pek lezzetli değildir herhalde!» diyorum.

«Bir tadına bakın, anlarsınız,» diyor aşçı yoldaş lafın altında kalmadan. «Çok sıkı çalıştık ve yemek yapmasını öğrendik.»

«Güzel,» diye cevap veriyorum, «bunu birazdan anlayacağız. Okulda öğle yemeğine davetliyiz.»

Okulun bütün ihtiyacını karşılayan merkezî enerji santralı da öğrencilerin eseri. Pekin'in Doğu Yöresindeki Tahıl ve Yağ Elde Edilen Ürünler Bakanlığının yöneticisi, şimdi santralda işçi olarak çalışıyor. Bizlere çok nazik bir şekilde santralın işleyişini ve ne güçte olduğunu anlatıyor. Oradan ayrılırken, yanında bir de sepeti bulunan bir motosiklete binmiş iki askerle karşılaşıyoruz. Bizi görünce o kadar şaşırdılar ki, durdular; ağızları bir karış açık bakıyorlar. Bunlar okulun Halk Kurtuluş Ordusu delegeleri, devrimci komite üyeleri. Buradaki görevlerinin ne olduğunu sorduğumda, her türlü yardımda bulunmakla görevli olduklarını söylüyorlar.

«İlk sorunumuz, ordudan Yenan tarzını öğrenmektir,» diyor okulun yöneticisi bir kere daha. «Mao Zedung düşüncesini öğrenerek kendimizi yeniden eğitiyoruz.»

«Bize gelince,» diye cevap veriyor asker, «biz de okuldan, kendi içimizde devrim yapmamız gerektiğini öğreniyoruz.» Sonra ekliyor: «Devrimin üretimi de arttırması gerekir. Okulda yüz on dönüm toprak ekiliyor.»

Daha sonra revire gidiyoruz. Beyazlar giymiş genç bir kadınla bir delikanlı küçük kızıl kitaplarını salla-

yarak bizi selamlıyorlar. Çok utangaç görünüyorlar, ellerini nereye koyacaklarını bilemiyorlar.

Delikanlı anlatıyor:

«Tıp okudum, ama doktor değilim. Buraya, köylülerle birlikte çalışarak dünya görüşümü yeniden kalıba dökmek için gelmek istedim... Ondan sonra tüm okul üyeleri öğrenimime devamı mı etmem, yoksa başka bir şey mi yapmam gerektiğine karar verecekler.»

Genç kadın da şöyle diyor:

«Ben, Doğu Yöresi Sağlık Bakanlığından bir siyasî kadroyum. '7 Mayıs Talimatı'nın yolu doğrudur. Okula kabul edildiğim için çok şanslı sayılırım.»

Özenle düzenlenmiş cam kavanozlarda otlardan yapılmış ilaçlar var. Bütün bu ilaçlar, kırlardan ve dağlardan toplanan otlarla burada hazırlanmış. Duvarda bitkilerin resimleri ve yanlarında başağrısı, mide yanması, romatizma gibi hastalıkların eski tıp geleneğine göre tedavi yöntemleri görülüyor. Son zamanlarda iki genç akupünktürle romatizmayı, mafsal iltihaplanması ve hatta soğuk algınlığını tedavi etmeye çalışıyorlarmış.

Öğrenciler kendi evlerini kendileri yapmışlar. Tuğladan döşeklerini *(kang)* Pekin surlarından getirilen büyük taşlarla yapmışlar. Söylemeseler, ben kendi kendime farkedemezdim. Yoldaşlar bana bu taşları gösterirken, 1968 yılının dondurucu kışından söz ediyorlar. Birisinin bana, Pekin'in dokuz anıtsal kapısından şimdi altı tanesinin kaldığını söylediğini hatırlıyorum. Biraz da üzüntüyle taşlara bakıyorum. Altı kadının kaldığı basit bir eve giriyorum. Her şeyi düzenli. Parlak renkli pamuklu battaniyeler katlanıp karyolaların ayak ucuna konmuş. Kadınlardan bir tanesi, güzel ve düzgün yüzlü olanı, kocasının Pekin'de fotoğrafçılık yaptığını söylüyor. 7 Mayıs Okulunun yu-

vasına giden bir çocuğu varmış. Okulda öğrencilerin küçük çocukları için bir kreş, bir de yuva var.

«Daha önce ne mi yapardım? Doğu Yöresinden Komünist Partisi kadrosu.»

Çok vakur bir havası var kadının. Kadınlar bize çok yakın bir dostluk gösteriyorlar. Beklenmedik ziyaretimizle ilgili canlı bir konuşmaya dalıyoruz. Evli misiniz? Evet, ikisi de öğretmen.

«Kocam şehirde çalışıyor,» diyor içlerinden biri. Kırk yaşlarında gösteriyor. «Yetişkin çocuklarım var. Sadece bir tanesi hâlâ okuyor, ötekiler okullarını bitirdiler.»

«Ailenizden ayrı kalmanıza aldırmıyor musunuz?»

«Ne münasebet,» diye cevap veriyorlar hemen, «birbirimizi iki haftada bir görüyoruz zaten. Hem aynı soruyu neden erkeklere sormuyorsunuz? Mao, kadınların mutluluğun yarısı demek olduğunu ve 'gerçek kadın-erkek eşitliğinin' ancak bütün toplumun sosyalist dönüşümüyle gerçekleşebileceğini söylüyor.»

«Okulun öğrencilerinin yüzde kırkını her yaştan kadınlar oluşturuyor,» diye anlatıyor devrimci komitenin önderi. «Bunu göz önüne alarak onları en az yorucu olan işlere veriyoruz.»

«Peki, çocuklarından, evlerinden uzak kalmaları. Bu onlar için birtakım sorunlar yaratmıyor mu?»

«Hayır, aynı durum bütün diğer kadınlar için de sözkonusu.»

Benim farkında olmaksızın taşıdığım son derece geri aile anlayışım karşısında, bana hayretle bakıyorlar.

Düzenli olarak çıkan okul gazetesi kütüphanede okunuyor. Gazetenin adı, *7 Mayıs Savaşçıları Bülteni.* Ayrıca kütüphanede Pekin ve diğer yörelerdeki kadro okullarından gelen gazeteler de var. Adları birbirine

çok yakın; hepsinde «7 Mayıs» adı geçiyor. Öğrenciler tarafından zenginleştirilmiş, işlenmiş ve ekilmiş olan geniş toprakları arabayla dolaşmaya gidiyoruz. Öğrenciler yedi tugaya ayrılmış. Beş tugay tarlalarda çalışıyor, bir tanesi sebze bahçelerine bakıyor, bir tanesi de okulu yönetiyor. Hasat mevsimi. Dört Numaralı Tugay harman savurma makinalarıyla pirinç tanelerini ayırıyor. Zor iş. Kadınlar demetleri kaldırıp makinaya yediriyorlar.

«Bu makinayı da biz kendimiz yaptık,» diyor Çinli yoldaş. «Şimdi bu harman savurma işinin yapıldığı yerde eskiden bir bataklıktan başka bir şey yoktu. Köylüler çaba harcamaya değmez diye bu toprağı işlememişler bile. Biz geldiğimizde öyle sevindiler ki, bizi evlerine buyur ettiler, hatta genç çiftler yataklarını bize vermek için evlenmelerini erteletediler.»

Tarla boyunca sıralanmış kadınlar küçük kızıl kitapları sallayarak bizi selamlıyorlar. Tarlada toprağı kazmakta olanlar bir an işlerini bırakıyor, küçük kızıl kitaplarını çıkarıp selam veriyor, sonra kitaplarını özenle ceplerine koyup yeniden işe koyuluyorlar. Kısa bir süre için öteki dört tugayı da ziyaret ediyoruz, ama herkesle konuşacak kadar vaktimiz yok. Bahçe karikulade, nakış işler gibi işlenmiş. Bahçenin bir kesimine «devrimci bahçe» adını vermişler; buraya ekilen tohumlar, öncü sulama araştırmalarında Mao'yla birlikte çalışmış olan askerî tugay tarafından armağan edilmiş.

Domuz ağılında, yatık saçlı iriyarı bir adam kocaman domuzlarla uğraşıyor.

«Eskiden sendikacıydım,» diye anlatıyor çabuk çabuk, «Doğu Yöresinde bir sendika sekreteriydim.»

Hemen ardından bize domuzlardan söz etmeye koyuluyor. «Domuz yetiştirmek için çok büyük bir çaba

harcanıyor. Mao'nun örnek gösterdiği Vang-Kisen-Se (Hopey) halk komünü tugayı, tahıl üretimi ile domuz yetiştirme arasındaki doğru oranı saptadı. Biz ağıllarımızda 250 domuz yetiştiriyoruz. Hastalıklarını tedavi etmeyi, doğumlarına yardımcı olmayı öğrendik. İçimizdeki hekimlerden biri, domuzlarla ilgili bütün hastalıklarda uzman bir baytar oldu. Ayrıca okulumuzda 3000 ördek, 500 tavuk var. Dolayısıyla mükemmel gübre elde ediyoruz.»

Sebze bahçesinin yakınında çocuk yuvası var. Orada, daha önce tanıştığım kadın yoldaşın küçük oğluyla karşılaşıyorum. Son derece tatlı bir oğlan. Elinde bir oyuncak sallıyor. Öbür elinde de üzerinde Mao'nun resmi bulunan büyük bir rozet var; kaldırıp bize gösteriyor.

Kundura atelyesini geziyoruz. Bir kadınla bir erkek lastik ve bez sandal ayakkabıları onarıyorlar. Tabanlarına kauçuk yama vuruyorlar. Artık 7 Mayıs Okuluna gelmeden önce ne işle uğraştıklarını sormuyorum. Anlamlı yüzlerini incelerken, gözümün önüne profesör kürsüleri, devlet daireleri, bankalar, ticaret kuruluşları geliyor; hepsi de parti ya da devlet görevlerinde çalışan orta kadrolar.

Devrimci komiteyle birlikte dostane ve neşeli bir öğle yemeği yiyoruz. Tabii ben sorularıma devam ediyorum. Bu insanların hepsinin de parti ya da devlet yöneticileri olduklarını keşfediyorum. Bir köylününki kadar yanık bir yüzü olan ve gerçekten de bir tarım işçisine benzeyen temsilci yardımcısı bana şunları söylüyor:

«Ben köylü değilim. Beni güneş 'pişirdi' böyle. Doğu Yöresinin temsilcisiydim.»

Bir başkası sendika görevlisi; öteki mahallî bir

kamu eğitim kuruluşnun yöneticidir; sonra bir öğretmen, daha sonra bir parti yöneticisi, vb. Hiç biri köylü değil. Köylülerden daha önce hiç bilmedikleri şeyler öğrenmişler. Yemek gerçekten nefis. Doğrusu, Millî Halk Kongresi dairesinin başkanı birinci sınıf bir aşçı olmuş. Acaba bunu kendisine söyleyebilir miyiz? Aşçıbaşı önlüğüyle geliyor az sonra. Kendisine, yardımcılarına ve öğretmenlerine tebrikler yağıyor. Herkes mutlu görünüyor.

«Pekâlâ. Yüksek bir memur ve bir profesörün de aşçı olabileceğini kabul ediyorum. Yemeğiniz (on iki çeşit) Çin'de yediğim en iyi yemek.»

Ve doğru bütün bunlar. Bu tuhaf kardeşlik havası, okulu saran bu eşi görülmemiş insanca dostluk havası nereden geliyor? Değerler kökünden değişmiş, tam tersine dönüşmüş. Özünde şiddete dayanmayan bir devrim herkesi aynı ölçüde etkilemiş. Kültür Devrimi parti içinde, devlet yönetiminde ve orduda geçmişten miras kalan ve Çin'de kapitalist hayat tarzına geri dönüş tehlikesini içinde taşıyan bütün değerleri, ölçüleri, ayırımları, rütbe işaretlerini ve resmiyeti yerle bir etmiş. Mevki düşkünlüğü, bencillik ve her türlü ayrıcalık yok edilmiş. Halk bu eski kavramların yerine hakiki bir siyasî kavrayışı ifade eden yeni değerler koymuş. Kendilerine karşı amansız bir gerilla savaşı vermişler. Onları hem dış düşmana, hem de sinsice fırsat kollayan iç düşmana karşı zorlu mücadelede daha güçlü ve daha hazırlıklı kılan amansız bir gerilla savaşı!

Şöyle bir şey geliyor insanın aklına: Batıda o çok iyi bildiğimiz *başarı* efsanesinin burada hiç bir anlamı yok mu acaba? Her şeye kadir teknolojinin simgeleri olan *müdürler,* gene kendileri tarafından işlenebilir duruma getirilen toprakları ekiyorlar. Kaldı ki, böyle

bir eşitlik var olduğunda, daha fazla sorumluluk yüklenmek demek, açıkçası insanın daha fazla fedakârlık göstermesi, daha çetin bir hayat yaşaması ve kitlelere daha yakın olması demektir. «Kolaydır,» demişti aşçı, «ama kolay olan, doğru olan değildir.»

Bu nefis yemekten kalkıldığında, devrimci komitenin temsilcisine daha önce nerede çalıştığını soruyorum. Alın işte! Devrimci komitenin temsilcisi meğerse çöp toplama hikayesinin kahramanı, Pekin'in Doğu Yöresi maliye ve ticaret bakanlığının yönetmen yardımcısı değil miymiş Adamın çektiği acıları neden o kadar güzel anlattığını şimdi anlıyorum. Bir süre susuyor. Sonra kendi kafasının içinde verdiği sınavı bizlere anlatmaya koyuluyor.

«İşin şakası yoktu. Beni tanıyan onca insanın önünde, belki de kendilerini görmeyi reddettiğim ya da vergi ve ceza alırken kendilerine çok kötü davrandığım onca insanın önünde, geceleyin kapıların önüne bırakılan dışkıları toplamak. Dükkan sahipleri beni seyretmek için kapılarının önüne çıkıyor ve şöyle konuşuyorlardı aralarında: 'Aslında içi temiz bu adamın. Öyle gururlu görünüyordu ki. Ama artık herkes gibi sıradan bir insan olmuş, sokakları temizliyor, çöpleri topluyor, çöp tenekelerini kapılarının önüne çıkarmaları için insanlara sesleniyor.' Doğrusunu isterseniz, benim hakkımda edindikleri bu yeni izlenim, bana karşı gösterdikleri bu alışılmadık hayranlık ve saygı çok duygulandırdı beni.»

İnsan ile dışkı (okulda buna çeşitli adlar verdiklerini duydum: lüzumsuz madde, pislik, gübre) arasındaki bu ilişkiyi düşünüyorum ve bunun bir çeşit sınama olduğunu anlıyorum. Aslında bu, insan dışkısının pratik yararlarının da ötesinde, bütün küçük burjuvaca iğrenme duygularının en büyüğünü *(benim de*

en iğrendiğim şey olduğunu eklemeliyim) alt etme meselesi.

Hindistan'da sokakları süpürenler, çöpleri toplayanlar, helaları temizleyenler en aşağı kast sayılan «paryalar» değil midir? Kanalizasyon sisteminin hemen hemen hiç bulunmadığı Asya'da insanlar genellikle iki sınıfa ayrılır: bir yukarı sınıf, bir de sürekli olarak bu yukarı sınıfın artıklarını temizlemeye yazgılı olan aşağı sınıf.

«Eğer burası parti ve devlet yönetimindeki orta kadrolar için bir okulsa,» diye soruyorum, «daha yüksek kademelerdeki yöneticiler için de 7 Mayıs okulları var mı? Sözgelimi üniversite profesörleri, diplomatlar, Merkez Komitesi üyeleri için.»

«Elbette,» diye cevap veriyor temsilci. «Pekin Üniversitesinin öğrenciler ve profesörler için bir 7 Mayıs Okulu var. Dışişleri Bakanlığının da var bir tane. Merkez Komitesi üyeleri bile 7 Mayıs Okuluna gidiyor. Merkez Komitesi sekreterliği bir okul açtı. Mao talimatında 'üst kademelerdeki kadrolar'dan söz etti. Dokuzuncu Kongreye sunduğu raporda Lin Piao halkı 'bütün ülkeyi Mao Zedung düşüncesini öğrenmek için büyük bir okul haline getirmeye' çağırdı.»

Büyük salonda bir an yalnız kalıyorum. Öğrencilerin bizim ziyaretimiz dolayısıyla özel olarak düzenledikleri bir gösterinin başlamasını bekliyorum. Gezi güncemi açıyorum ve 7 Mayıs okullarıyla ilgili bazı notları yeniden okuyorum.

Rakamlara Bir Bakış

Bazı rakamlara bakmakta yarar var. Son iki yıl içinde Çin'in dört bir bucağında yüz kadar 7 Mayıs okulu açılmış (bunu kendi gözlerimle gördüm). Bu

okullara vasıflı, iyi vasıflı ve yüksek vasıflı 90 bin kadar kadro devam ediyor. Aynı okulda en üst kademelerden eski kadrolarla (üniversite profesörleri, önemli hekimler, Merkez Komitesi üyeleri, parti komitesi sekreterleri) parti ve devlet yönetimindeki orta kadroları bir arada görmek mümkün. Bu okullarda herkese aynı yöntem uygulanıyor. Öğrencilerin niteliklerine göre A, B ya da C tarzında yöntemler uygulandığı akla gelebilir, ama böyle bir şey yok. Okullar hangi kuruluş tarafından açıldılarsa ya da hangi kuruluşa bağlıysalar, ona göre ayrılıyorlar. Ama hepsi de Parti Merkez Komitesinin ya da Devlet Konseyinin çeşitli kesimlerinin yönetimi altında birleşiyorlar. 7 Mayıs kadro okulları Parti yönetim dairelerine, bir Parti okuluna, büyük bir üniversiteye, büyük bir şehrin bir Parti komitesine ya da mahallî bir Parti komitesine (burada olduğu gibi) bağlı olabiliyor. Siyasî yönetimden Parti sorumlu, ama okulun yönetimi devrimci komiteler tarafından yürütülüyor. Dolayısıyla okullar ülke, eyalet ya da belediye düzeyindeki merkezî kuruluşlar tarafından açılabiliyor. Böylece insiyatif tabandan, örgütleme ve yönetim ise yukarıdan geliyor. Devrimci komitenin görevi, okula öğrenci alma işlemlerini karara bağlamak ve kadrolar için yararlı işler bulmak.

Çeşitli okullar arasında karşılıklı bağlar var (bunu da gözlerimle gördüm). Örneğin, bir hekim, Merkez Komitesi tarafından açılan bir okula köylük bölgelerde «çıplak ayaklı» hekimleri örgütlendirme göreviyle gönderilebiliyor. Anlayabildiğim kadarıyla, bir okulu öbüründen ayıran özellik teorik öğrenimdeki farklılık değil, çünkü teorik öğrenim her yerde aynı. Ayırdedici özellik, her okuldaki pratik faaliyet tarzında yatıyor: İşe yaramaz toprakların ekilebilir duruma ge-

tirilmesi, köy topluluklarındaki tarım çalışmaları, sağlık hizmetlerinin, sanayi üretiminin, tahıl üretiminin arttırılmasının vb. örgütlenmesi.

Pekin'de 90 bin kadroyu temsil eden bir delegeler konferansı toplanmıştı. Bu konferansta o güne kadar gerçekleştirilen işlerin bir listesi sunuldu. Oldukça şaşırtıcıydı bu liste. 7 Mayıs Okullarının açılışından bu yana okul kadroları 50 bin ton tahıl, 650 bin ton pamuk, 3 milyon 200 bin ton yağ elde edilen tahıl üretmişler; 24 bin domuz yetiştirmişler; binlerce metre kare konut inşa etmişler; yüz kadar küçük fabrika kurmuşlardır. Komün üretim ekiplerine ve Mao Zedung Düşüncesi Propaganda Ekiplerine on bin öğrenci katılmıştır. Okulların birçoğu tahıl üretimi bakımından kendi kendine yetmektedir. Ürün fazlalarını devlete veren bazı okullar ise, tarımın gelişmesiyle ilgili millî programın saptadığı hedefleri aşan okullardan tahıl ve pamuk almaktadır.

Kamu Güvenliği Bakanlığına bağlı olan 7 Mayıs Okulu özellikle yükselme arzusuna (bir burjuva arzusu) karşı savaşmak için verdiği mücadeleyle ün kazanmıştır. Bunu, öğrencilerini hem ideolojik bakımdan, hem de yaptıkları çalışma sırasında eğitmek üzere onları özellikle çetin görevlerde çalıştırarak başarmıştır. Merkez Komitesinin Parti okuluna bağlı olan 7 Mayıs Okulu, halk komünlerindeki köylülere hizmet etmek ve üretim ekipleri örgütlemeye giden beş yüzden fazla «çıplak ayaklı» hekim yetiştirmiştir. Merkez Komitesinin yönetim dairesine bağlı olan 7 Mayıs Okulu, bir gölün suyunun tarlalara akıtılmasında ve taşlık ve dağlık bir arazinin ekilebilir hale getirilmesinde çalışmıştır; şimdi tahıl üretimi, yağ, çeşitli ihtiyaç maddeleri, sebze ve yün bakımından kendi kendine yetmektedir. Çin Sendikalar Federasyonuna bağlı

olan 7 Mayıs Okulundaki öğrenciler üretim ekiplerinin bir parçası haline gelmişlerdir; köylülerle omuz omuza çalışmakta ve öğrenim görmektedirler; bencilliğe ve revizyonizme karşı amansız bir mücadele vermişlerdir.

Yüz 7 Mayıs Okulunun katıldığı Pekin konferansında en büyük önem Partinin önderlik rolünün sağlamlaştırılmasına verildi ve okulların ilerideki görevleri tartışıldı. Hedef, Mao Zedung düşüncesinin canlı bir şekilde incelenmesi ve uygulanması yoluyla kitle hareketini yoğunlaştırmaya devam etmektir. Bunu gerçekleştirebilmek için Halk Kurtuluş Ordusu örneği izlenmelidir: proleter siyasetine öncelik verin; «dört öncelik»(*) ilkesine harfi harfine uyun; «üç-sekiz»

(*) **«Dört öncelik.»** Bu, Mao Zedung Düşüncesini Halk Kurtuluş Ordusu içindeki siyasî çalışmaya uygulamak üzere 1960 yılında Lin Piao tarafından önerilen bir formüldür. Şu anlama gelmektedir: «İnsanlarla silahlar arasındaki ilişkide, insan etkenine, yani devrimci savaşta belirleyici etken olan askerlerin devrimci bilincine öncelik verilmelidir. Siyasî çalışma ile diğer çalışmalar arasındaki ilişkide, siyasî çalışmaya öncelik verilmelidir, çünkü sınıf mücadelesi sosyalist toplumda da vardır ve bu yüzden de siyasî yönelimi kaybeden bir kimse her şeyini kaybeder. İdeolojik çalışma ile diğer siyasî faaliyetler arasındaki ilişkide, ideolojik çalışmaya öncelik verilmelidir. Ve canlı (yani insanların kafalarındaki) fikirler ile kitaplardaki fikirler arasındaki ilişkide 'canlı' fikirlere öncelik verilmelidir. Böyle yapılırsa, siyasî çalışma örgütsel, alışılagelmiş yönleriyle sınırlı kalmaz, ideolojik çalışma sınıf mücadelesinin günlük gerçekliği açısından hiç bir anlam taşımayan bir fikir jimnastiği olmaktan çıkar ve kendi dünya görüşümüzü devrimci bir biçimde değiştirmenin ana hedefini gözden kaçırmamış oluruz.» 1964 yılında Mao Zedung'un «Halk Kurtuluş Ordusundan Öğrenelim» çağrısından sonra, «dört öncelik» kısası bütün diğer faaliyet alanlarına yaygınlaştırıldı. Kültür Devrimi sırasında da kitle çapında tam anlamıyla uygulandı.

çalışma tarzını uygulayın; «üç demokrasi»ye saygı gösterin; «dört iyi işçi»nin gelişmesini izleyin.

Pekin'de, devlet yönetiminin çeşitli dallarındaki dairelerde 60 bin kişi çalışmaktaydı. Bugün ise personel sayısı yüzde 90 oranında azaltılmıştır. Siyasî ve idarî cihazda yapılan değişiklikler sonucunda, bugün sadece 10 bin yönetim görevlisi bulunmaktadır. Geri kalan 50 bin görevlinin çoğu (yüzde sekseni) 7 Mayıs okullarına girdi. Benim ziyaret ettiğim okulda 864 öğrenci iki yıllık öğrenimini tamamlamıştı ve henüz okumakta olan 1394 öğrenci vardı; yani okulda toplam 2258 kadro bulunuyordu.

Mao'nun «idarî yapıyı basitleştirin» çağrısı en kesin bir biçimde Pekin'de uygulanmış. Eskiden doksan yöreye ayrılan Pekin'de şimdi yirmi altı yöre var. Büyük çapta gerçekleştirilen ademimerkeziyetçilik şehirli kadroların içerlerdeki yörelere göç etmesine yol açmış. Bu kadrolar şimdi kasabalardaki ve köylerdeki sanayileşme faaliyetlerinde, sosyal ve kültürel hizmetlerde çalışıyorlar.

«Aşağı Sınıf»ın Ortadan Kaldırılması

Dünyanın en büyük ülkesi olan Çin'de devlet ve partinin yönetim cihazını yeniden biçimlendirmek için hummalı bir çalışma sürüyor. Ama bu çalışmanın hedefi, bu cihazı bir hakim sınıfa ya da ayrı bir yöneticiler zümresine dönüştürmek değil. Asıl hedef, onu kitlelerle sımsıkı kaynaşmış bir kollektif kılavuz haline getirmek. Partiyi mevki düşkünlüğünden, sınıf kıskançlığından arındırmak. Bütün bunlar hemen bütünüyle ortadan kaldırılmış ve bütün bunların yerini, bütün devrimcilerin burjuvaziye karşı duydukları nefret

almış. *Güzellik* ve *çirkinlik, temizlik* ve *pislik, kibarlık* ve *kabalık* gibi bütün sınıfsal kavramlar da devrimci bir değişikliğe uğruyor. Bunlar, güzellik ve temizliği kendine ayırıp çirkinliği ve pisliği başkalarına bırakan bir yukarı sınıfın malı olan kavramlardı. Bu kavramların yerini siyasetin ve eleştirinin gücü, teorinin zorlu pratiğe dönüştürülmesi almaktadır. Burada gördüğüm bütün insanlar bu çetin ve acılı iç gerilla savaşını başarıyla verecekler mi, veremeyecekler mi; bunu bilemiyorum. Hiç kuşkusuz bazıları başarılı olamayacak ve geride kalacak. Bazıları kesinlikle yenilgiye uğrayacak. Ama bu savaştan başarıyla çıkanlar, Mao'nun «halefler» adını verdiği, Çin'deki sosyalist devrimi sürdürecek olan yenilmez sınıf bilincine sahip kadınlar ve erkekler olacaklar. Öteki sosyalist ülkelerdeki siyasî yöneticilerin gösterdiği yozlaşmanın antitezi olacaklar. Mao öteki sosyalist ülkelerdeki siyasî yöneticileri «olumsuz örnek» olarak aldı ve kendi yöntemine göre bundan olumlu bir ders çıkarılması gerektiğini belirtti. «Çin Komünist Partisi, bütün Çin halkının önder çekirdeğidir. Bu çekirdek olmadan, sosyalizm davası zafere ulaşamaz.» Başkan Mao'nun bu sözleri, dershanedeki masanın üzerinde açık duran küçük kızıl kitabın en başında yer alıyor. Buradan temel bir sorun çıkıyor karşımıza: Öyleyse Kültür Devrimi nedir? Buna, 1969 Nisanında Dokuzuncu Kongreye sunduğu raporda Lin Piao cevap vermiştir: «Büyük Proleter Kültür Devrimi, partimizin tarihinde partinin sağlamlaştırılması için girişilmiş en geniş ve en köklü harekettir.» Aynı konuşmasında Lin Piao şöyle diyor:

> Liu Şao-çi, «sınıf mücadelesinin sona ermesi» teorisi, «uysal araçlar» teorisi, «kitleler geridir»

teorisi, «yükselmek için partiye katılma» teorisi, «parti içi barış» teorisi ve «özel çıkarlarla kamu çıkarlarını kaynaştırma» teorisi (yani «çok kazanmak için biraz kaybetme») gibi gerici yutturmacaları yaymaya devam etti... [Liu Şao-çi] daha fazla parti üyesinin kendi kendini «eğitmesi» [Liu Şao-çi'nin kitabının adı «Kendi Kendini Eğitme» idi], parti üyelerinin daha fazla revizyonist olmaları ve Marksist-Leninist partinin «barış içinde» revizyonist bir partiye, proletarya diktatörlüğünün de «barış içinde» burjuva diktatörlüğüne «dönüşmesi» için partimizi yozlaştırmaya ve parçalamaya [çalıştı].

İşte buydu revizyonist çizgi. 7 Mayıs Kadro Okulu, bir bakıma, revizyonizme karşı mücadelede bir öncüdür. «Bütün Mao Zedung Düşüncesini öğrenme sınıflarını iyi yönetmeye devam etmek ve Başkan Mao'nun 1966'daki '7 Mayıs Talimatı'nın ışığında bütün ülkeyi gerçekten büyük bir Mao Zedung Düşüncesi okuluna dönüştürmek» gerekir. Okulun amacı, parti üyelerinin «teori ile pratiği gerçekten birleştirmelerini, kitlelerle sıkı bağlar kurmalarını, ... alçakgönüllü, ölçülü ve kendini beğenmişlikten ve acelecilikten uzak çalışma tarzına, vargücüyle mücadele etme ve sade yaşama anlayışına her zaman bağlı kalmalarını» sağlamaktı.

Bu okulun siyasî önemini gittikçe daha iyi kavrarken aklıma küçük bir ayrıntı geliyor, bir başka ülkedeki bazı siyasî yöneticilerin sözlerini işitir gibi oluyorum: «Parti olmasaydı ne olurdunuz? Ya bir işçi ya da bir köylü. Oysa şimdi bir adınız var, bir yönetici kuruluşun üyesisiniz. Bu yüzden, size bütün bunları sağlamış olan ve sağlamaya devam eden partiye boyun eğmek ve şükran duymak zorundasınız...»

Çin'de ise, tam tersine, partinin yardımıyla bu bürokratlaşma önleniyor. İnsanlar devrimci olabilmek için, bir köylü gibi, bir işçi gibi yaşamasını öğrenmek üzere kitlelerin arasına katılıyorlar.

Okul Tiyatrosu ve «7 Mayıs Talimatı»nın Bestelenmesi

Vakit geldi. Öğle yemeğini yediğimiz toplantı salonundan iskemlelerimizi de alarak bahçeye çıkıyoruz. İskemleleri tiyatrodaki gibi iki sıra halinde diziyoruz. Bir gösteri izleyeceğiz. Çalışmadan henüz dönmüş olanlar da arkamızda kümelendiler. Yoksul köylüler gibi giyinmiş kadınlar, çocuklar ve erkekler yanlarında getirdikleri sıralara oturmuşlar. Bazıları da sıraların üstünde ayakta duruyor. Kadınlarla çocukların sayısı sandığımdan çok daha fazla. Büyük bir merakla bizleri inceliyorlar. Bakışlarını üzerimde hissediyorum. Okula gelen ilk konuklar (aynı zamanda ilk yabancılar) bizleriz. Şarkılı, orkestralı gösteri coşkunlukla alkışlanıyor. Orkestranın çalgıları flütlerden, teflerden ve Çin mandolininden oluşuyor. Kızıl öğle güneşinin altında tiz sesler, parlak renkler. Gösteri tepeden tırnağa siyasî. Gösteriye katılanlar da okulun öğrencileri. Şarkı söylemesini, kağıttan ayçiçekleriyle, kızıl çiçeklerle, tarım aletlerine benzetilmiş sopalarla dansedip oynamasını öyle güzel beceriyorlar ki, hayran kalıyoruz. «7 Mayıs Talimatı»nı kelimesi kelimesine bestelemişler, coşkuyla söylüyorlar. Çincenin o kendine özgü ezgileri, siyasî bir konuşmayı güzel bir Napoliten şarkı kadar etkili kılmış. Flüt ve tef eşliğinde, «7 Mayıs Talimatı'nın parlak yolunu izliyoruz» diye tutkuyla söylüyorlar. Sonra yaşlı bir köylü çıkıyor sahneye. Eski günlerdeki yoksul-

luklarını anlatıyor. Bakıyorum, oyuncular arasındaki genç bir kadın gerçekten ağlıyor, yanaklarından iri yaşlar boşanıyor. Öteki köylüler konuştuğunda, okulun kurulduğu köyde oturanlar tarlalardaki çalışmada kendilerine yardım ettiği için tugaya teşekkür etmeye geldiğinde, bu coşku hiç eksilmeden sürüyordu. «Dönek Liu Şao-çi köylerde çalışmayı hor gördü,» diye anlatıyor köylülerden biri. Bütün öğrenciler cankulağıyla dinliyorlar. Sonra Mao'nun resminin çevresinde elde edilen hasat kutlanıyor, Japonya'ya karşı savaş türküsü, halk milislerinin türküsü söyleniyor ve en sonunda da Mao'nun 20 Mayıs 1970 konuşması okunuyor: «Zayıf bir millet güçlü bir milleti, küçük bir millet büyük bir milleti alt edebilir. Küçük bir ülkenin halkı büyük bir ülkenin saldırısını kesinlikle bozguna uğratabilir; yeter ki ayaklanıp mücadele etmeye, silaha sarılıp ülkelerinin kaderini kendi ellerine almaya cesaret edebilsinler. Bu, tarihin bir kanunudur.» Şimdi de dans ediyorlar. Ve ben, *kendi kafalarının içinde verdikleri gerilla savaşını düşünüyorum.* Zaten bütün gün aklımdan çıkmadı. Ama şimdi, Çin'deki daha binlercesiyle aynı anda aynı şeyi yaptıkları bir törendeymişçesine dans ederlerken, ilk kez duygularım allak bullak oluyor. Artık onları kendileri olarak, *yeniden eğitilen kadrolar* olarak düşünemiyorum, temsil ettikleri bütün bir halk olarak görüyorum onları artık. İlk kez, Çinlilerin gerçekten ne olduklarını ucundan da olsa görüyormuşum gibi bir duyguya kapılıyorum. Onları, Asya'nın yüreğinde yepyeni ve benzeri olmayan bir gelişme yolu yaratan etli canlı insanlar olarak görüyorum. Bu yol bir teori üzerine kurulmuş ve pratikte kanıtlanmış; üstyapı ile altyapı, aralarındaki ilişkinin doğru bir biçimde anlaşılabilmesi ve sürekli dinamiği içinde kavranabilmesi için, aynı anda birlikte değiştirilmelidir. Dünyanın geri kalan

kısmını kayıtsızlığa kapılmamaya çağıran bir halk var burada; reformculuğu, revizyonizmi ve uzlaşmacılığı mahkum eden bir halk; sözün kısası, bizim şehirlerimizden binlerce mil uzakta, küçük bir kızıl kitabı sallayan ve bizim de devrim yapmamızı isteyen bir halk.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'DE GÜNLÜK HAYAT ✶ ✶

Getirdiğimiz dört bavul eşya fazla geldi. Meğer getirdiklerimizin üçte biri yetermiş. Bütün giydiğimiz, spor pantolon, kazak ve yün çorap. Pekin'de havalar soğudukça Çinlilerin pratik bir biçimde giyindiklerini farkediyoruz. Pamuklu takımlarının altına yün çorap ve pantolon giyiyorlar. Yüne sarınıyorlar adeta. Bedenlerini sıcak tutacak şeyler giyiyorlar, ama kalınları içe, inceleri dışa. Termometre sıfırın altına düştüğünde, kalın ceketler ya da çizgili paltolar ve koyun derisinden şapkalar giyiyorlar. Bavullarımızdan ikisini sımsıkı kapatıp gavur ölüsü gibi ardımızdan sürüklüyoruz; arkadaşlarımız yardım etseler bile yakınıp sızlanıyoruz. Biz giysilerimizi dolaba kaldırırken, «Üç takım, dört takım, on takım,» diye dalga geçiyor bizimle Lu. Peki, ya getirdiğimiz bunca ilacı nasıl kullanacağız? Bize, gelirken her şeyi yanımıza almamızı, aspirin almayı bile unutmamamızı, yoksa ilaca ihtiyacımız olduğundan hastaneye gitmek zorunda kalacağımızı söyleyen bir Avrupalının «öğüdüne» uyduk. Bütün bu getirdiklerimizi atabilsek atacağız, ama ne mümkün; Çinliler öylesine dürüst ve tutumlu ki. Lokanta-

da gazetemi, *Unita*'nın eski bir sayısını unutacak olsam, çöp sepetine birkaç kağıt parçası atsam, az sonra hepsinin masamın üzerine özenle bırakılacağından eminim. Dün bir demiryolu işçisi belki on dakika kadar arkamızdan koştu. Yetiştiğinde soluk soluğaydı. Tienzin'den dönerken trende unuttuğumuz yarısı boşalmış bir kibrit kutusunu getirdi. Bu nedenle, her şeyi hamal gibi yanımızda taşımak zorundayız.

Çinlilerin dürüstlüğünün sonu yok. Dürüstlük, hayatlarının ayrılmaz bir parçası olmuş. Çekmeceleri açık bırakıyoruz, odamızda paralarımızı masanın üstünde bırakıp gidiyoruz, kapımızı hiç bir zaman kapatmıyoruz. Böyle küçük şeylere alıştık artık. Bir keresinde arabanın kapısını kapadım ve farkında olmaksızın kilitleyecek oldum; batılı arkadaşlardan biri atıldı, hiç kaygı etmememi söyledi. Çin'de hiç bir şeyin kilitlenmediğini ve Çinlilerin tek bir iğne bile çalmadıklarını anlattı.

Sin Çiao'nun dikkanındaki berber de kadınların saçlarını yıkıyor ve kurutuyor, ama kadınlar orada saç yaptıramıyorlar. Yabancı kadınlar bigudi ve saç kurutma makinası kullanarak kendi saçlarını kendileri yapmak zorundalar. Çinli kadınların ise çok güzel, düz ve gür saçları var. Tıpkı erkeklerinkilere benziyor. Genç kızlar saçlarını örgü yapıyorlar. Herkes saçını sabun ve suyla yıkıyor. Makyaj diye bir şey yok. Banyomuzdaki sabunun koyu bir rengi var, dezenfektan gibi kokuyor. Her şey yoksul, temiz, dürüst ve yalın.

Günler ilerledikçe, nerdeyse farkına varmaksızın azar azar değişiyoruz galiba. Göndereceğim kartlara pul yapıştırmak için pulların arkasını bir boya fırçasıyla zamklamak zorundayım (pullar zamklı değil). On beş dakika sonra ellerim yapış yapış oluyor. Roma'

daki merkez postanesinde bir pulu yapıştıramadığım zaman ne kadar güç durumda kaldığımı hatırlıyorum. Oysa şimdi tamamen farklı hissediyorum kendimi. Farkında olmadan, her şeyi Çinliler gibi yapmaya başladım. Kendimce başkalarının işlerine yardımcı olmaya çalışıyorum. Hastalandığımda boşalan ilaç şişelerini sakladım, yeniden kullansınlar diye hastaneye götürdüm. Böylelikle, henüz kullanılabilecek durumda olan her şeyi saklayan, tutumlu olmaya çalışan ve en küçük şeyleri bile sonuna kadar kullanan genel bir harekete katılıyorum. Artık giyinişime pek fazla dikkat etmediğimi seziyorum. Eski pantolonumda iki delik açılmış. Roma'da olsa şimdi çoktan atmıştım pantolonu. Ama burada oteldeki çamaşırhane ve onarım servisine götürüyorum (çamaşırhane ile onarım servisi her zaman bir arada bulunuyor). Pantolonumu nakış gibi işlenmiş iki yuvarlak yamayla geri getiriyorlar. Ücreti küçük bir kağıdın üzerine dikkatle yazmışlar: 30 fen. Yani 12 sent kadar. Odamız böyle küçük kağıt parçalarıyla dolu. Fazladan yaptırdığımız her şeyi ayrıntılarıyla yazıyorlar, ücretin neleri içerdiğini inceden inceye açıklıyorlar, sonra da altına gülünç derece düşük olan ücretini koyuyorlar. Burada hiç kimse bahşiş vermiyor; bahşiş bir hakaret olarak kabul ediliyor.

Çin halkının yüreği tertemiz. Bizdeki kavramlarla söyleyecek olursak, hiç günahı olmayan insanlar Çinliler. Goffredo Parise 25 Mayıs 1969 tarihli *Espresso*'da şöyle yazıyordu: «Çinlilerde, her türlü kabalıktan arınmış insanlara özgü bir saflık var.»

> Onarılmış sade giysileri ve siyah keçe ya da bez ayakkabılarıyla burada gördüğünüz bütün Çinlilerin fiziksel ve manevî özellikleri, büyük bir

gönül rahatlığını yansıtıyor. Özür dilerim ama, böyle bir kollektif varlıkla karşılaştıklarında Batılılar (köylüler, yoksullar ve bazı ender istismalar dışında) rahatsız ve tedirgin oluyor, «cıvık» kalıyorlar.

Çin'de ahlak denince akla gelen ilk şey, siyasete öncelik vermek. Siyaset ise fedakarlık, cesaret, çıkargözetmezlik, alçakgönüllülük ve tutumluluk anlamına geliyor. Buraya gelişimizden yirmi gün sonra, bu engin dürüstlük denizinin ortasındayız. Çin'den hoşlanmayanlar bile bu gerçek karşısında sarsılmadan edemiyorlar ve onun varlığını kabullenmek zorunda kalıyorlar. Çinlilerin dünyanın en şaşırtıcı laboratuvarında yürüttükleri deneyin mikroptan arınmış şartlarda, dış bulaşıcı hastalıkların tehdidinden uzak olarak meydana gelmesi gerektiğini düşünüyorum kendi kendime. Milyonlarca insanın yüreğine yeni bir parça eklemeye ve bedenin bu parçaya göstereceği tepkilerin üstesinden gelmeye çalışıyorlar. Çinliler her zaman «devrimci kızıl yürek»ten söz etmiyorlar mı? Yeryüzü, Bir Numaralı Düşman olan emperyalizm bir yana, revizyonizm, teknokratik toplum, tüketim toplumu gibi mikroplarla dolu. Çinliler, yozlaşmaya ve teslimiyete kaymaktan sakınabilmek için, yalnızca kendi güçlerine dayanmak zorundalar. Ama bu, bazı kimselerin dediği gibi, Çin toplumunun bir Sparta toplumu ya da bir Jansen'ci toplum olduğu anlamına gelmez. Çin, yazılı olmayan kesin ahlak anlayışında bile, Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesine dayalı sosyalist bir toplumdur.

Çinlilerin iç ve dış incelikleri öylesine çarpıcı ki, uluslararası burjuvazinin iyi yetiştirilmiş temsilcileri olan batılı diplomatlar gibi yabancıları bile etkiliyor;

bazıları Çinlileri kendilerine örnek almaya ve hatta bu konuda onlarla yarışmaya kalkışıyorlar. Erkekler sade kazaklar ve ucuz gömlekler giyerek, kadınlarsa torbalarla alışverişe çıkarak, aşçıya yardım ederek ve sade yaşayarak güya kendilerini yeniden eğitiyorlar. En büyük eğlenceleri, arada sırada Hong Kong'a gidip şarap ve peynir almak, sonra da peynir kokarak geri dönmek. Aralarında iki genç İngilizin de bulunduğu diplomatlarla yemek yedik. Bu gençler dünyanın neresine gitseniz karşılaşacağınız tipik diplomatlardan değildiler. Çin'deki zorlu hayat onları da etkilemişti. Davranışlarındaki kendini beğenmişlik ve aksilik gitmiş, yerine bir uysallık, temkinlilik, eşi görülmemiş bir alçakgönüllülük gelmişti. Ya farkında olmadan yeniden eğitilmişler ya da burada Çinliler arasında yaşadıkları için *Çin temposuna,* Çinlilerin yaşama ve davranış tarzına ayak uydurmaya çalışıyorlar. Bu Asya ülkesinde yüzyıllar süren acımasız İngiliz hakimiyetinden ve Şanghay gibi şehirlerdeki ayrıcalıklı zorba İngiliz yönetiminden sonra şimdi artık işler tepeden tırnağa değişti ya, aşırı derecede nazik ve sabırlı davranıyorlar. Çin'de kalmak istiyorsanız, Çinlilere son derece saygılı davranmak, hiç bir yerde yapmayacağınız biçimde temkinli ve kibar hareket etmek zorundasınız. Herhangi bir başka ülkede, dün bir diplomatın başına geldiği gibi, hava alanında bütün bir gün uçak bekleseniz ve sonunda da size gelip uçağın hiç kalkmayacağını söyleseler, öfke içinde ve burnunuzdan soluyarak dönersiniz eve. Burada ise, okumak için yanınıza birkaç ilginç kitap aldığınız için eve sadece «biraz yorgun» dönüyorsunuz. Yabancılar, diplomatlar, iş adamları ve gazeteciler Çin'de kalmalarına izin verilmesini bile bir ayrıcalık olarak görüyorlar, çünkü bu onların burada *ayrıcalıklı* kişiler olduklarını gösteriyor.

Bütün diplomatlar, bizim gezinin coğrafî yanından çok siyasî yanından etkileniyorlar. Bizi «diplomatik getto»larına yemeğe davet ediyorlar. Evet, onların oturdukları ıssız mahalleler bende gerçekten de «diplomatik getto» izlenimi uyandırdı. İngiliz diplomatının karısı spor pantolon, altı lastik pabuç, açık renk bir kazak ve ceket giymiş. Bizim dışişlerinde görevli dostlarımızdan biri kırmızı bir kazak ve sade bir gömlekle gelmiş; saçını taramaya bile gerek duymamış. İngilizin sırtında da iri damalı bir gömlek ve kalın, ütüsüz bir ceket var. Züppelikten, gösterişçilikten eser yok. Yabancı diplomasi bile duruma uygun bir biçimde yürütülüyor.

Yabancı gözlemcilerin Çin halkına hayranlık duyuşları da oldukça ilgi çekici. Kişisel ve estetik düzeyde bir hayranlık duyuyorlarmış. Kendileri öyle diyorlar. Ama Çinliler yabancılarla olan ilişkilerinde son derece ağırbaşlı. Yabancılarla yalnızca resmî bir temelde ilişki kuruyorlar. Bizim karşılaştığımız yabancılar genellikle Çinlilerin günlük yaşayışının *dışında kalmaktan* yakınıyordu. İngiliz heyetinden genç bir diplomat, «Çinlilerle bir kere olsun aynı masada yemek yemedik,» dedi bana. «Onlarla bir arada gezdiğiniz, fabrikalarına ve komünlerine gittiğiniz, onlarla birlikte oturup yemek yediğiniz için çok talihli sayılırsınız.»

Sözün kısası, bizi herkes kıskanıyor. Belki de bizim yaptıklarımızı yapabilmek için çok şey verirlerdi. Pekin'deki diplomatlar ve gazeteciler, Çinlilerin niçin bu kadar büyüleyici olduğunu çözümlemeye çalışıyor. Bunun nedeni bazılarına göre Çin kültürünün çok eski çağlara dayanması, bazılarına göre Konfüçyüs'çülük, bazılarına göre de Çin'de somut ifadesini Mao Zedung Düşüncesinde bulan «siyasetin dinsel ni-

teliği». «Dinsel» sözcüğünü çok sık kullanıyorlar. Bir seferinde bir diplomat diyalektik materyalizmden söz ederken «dinsel» sözcüğünü kullandı. Bunun üzerine kendisine bu iki deyimin çeliştiğini anlattım. «Din sözcüğü Latincedeki *religio* sözcüğünden gelir,» dedim, «ve insanı metafizik bir güce, onu aşan ve egemenliği altına alan dışsal bir güce bağımlı kılar. Diyalektik materyalizm ise onun tam tersidir, çünkü her şeyi yeryüzüne indirir.»

Nasıl oluyordu da din ile diyalektik materyalizmin bilimsel yöntemini birbirine karıştırıyordu durmadan? Aramızda bu konuşmanın geçtiği adam uzun zamandır Pekin'de bulunan Katolik bir diplomat, Çin hakkında epeyce bilgisi olan bir Batılıydı. Bu adamın Çin'i «din» açısından yorumlayışı, bizim kendi terminolojimizi daha iyi kavramamıza yardımcı olabilir.

Katolik Bir Diplomatın Çin'i Din Açışından Yorumlayışı

«Çin dinle her ne kadar bağdaşmıyorsa da ve her ne kadar tanrıtanımazlığı benimsiyorsa da, kanımca bu ülkede hâlâ Hıristiyanlıkla ortak iki nokta var. Burada, Hıristiyanlığın başlangıçtaki durumunu değil, Kilisenin her şeyin merkezi sayıldığı on birinci ve on ikinci yüzyıllardaki Hıristiyanlığı kastediyorum. Avrupa'da, Almanya ve Fransa'da insanlar inançlarının bir kanıtı olarak büyük taş katedraller yaptılar. Halkın tek eğlencesi dinsel oyunlardı; tıpkı Çin'de bir çeşit dinsel tiyatro olan devrimci oyunlar gibi. Bu oyunlarda Tanrı ve ermişler her zaman sofu ve çileci kişiler olarak anlatılırdı. Siyasetin kendisi dindi.

«Çinli aydınlara gelince, onların yeniden eğitilmesi

ve özeleştiri yapmaları konusundaki duyguların alışılagelmiş batılı görüşlerden bir hayli farklı. Bu tecrübeler aslında sanıldığı kadar acılı değil, aslında bunların bireyin bir çeşit kurtuluşu olduğu söylenebilir. Çin'i gerçekten kavrayabilen kimseler bunu farkediyorlar. İnsanın kendi kendini yeniden eğitmesi, yeniden kitlelerin ve kitle dininin bir parçası haline gelmesi anlamına geliyor. İnsan sıradan halk, köylüler ve işçiler arasında yeniden eğitildiğinde bir iç özgürlüğüne, mutluluğa, manevî bir huzura kavuşuyor. Çünkü hayatta en büyük aşağılanma, kitlelerden kopmak. Çinli aydınlar ancak halk onların sunabileceği zenginliklerden yararlanabilirse, ancak yetenekleri toplumsal öz içinde değerlendirildiği zaman, kendilerini yeniden eğitilmiş sayabiliyorlar. Yeniden eğitildiğinde şerefine besili dananın kesilmesini isteyen aydının kaygısı, eski meselin tekrarlanması değil. O, eğer kitlelerden koparsa zihinsel yeteneklerinin bir işe yaramayacağından korkuyor. Onun Kutsal Kitaptaki müsrif oğul gibi yeniden kabul edildiği gün, huzura kavuştuğu gün oluyor.

«Özeleştiriyi duymuşsunuzdur. Benim başıma böyle bir şey gelmedi, ama Çin'de özeleştirilerin bir sanat eseri gibi defalarca tekrarlandığını biliyorum. Özeleştiri yapacak olan erkek ya da kadın tamamen içten olmak zorunda, çünkü halkın önünde yüksek sesle konuşması gerekiyor. Kendisini dinleyen halk aslında onu seviyor ve hatalarından arındırmak istiyor ve kusurlarını, eksikliklerini ve istemeden takınmış olduğu ikiyüzlü tutumları bir bir ortaya döküyor. Kitleler özeleştiriyi yeterli gördükleri zaman, sözkonusu insan bir çeşit mutlak yücelmeye erişmiş oluyor. Dış ülkelerde sık sık ileri sürüldüğü gibi, bu tecrübe sırasında öyle müthiş bir zihinsel acıdan geçmiyorsunuz

ya da geçseniz bile bu işin önemsiz bir yönü. Gerçi ben hiç 7 Mayıs Okulu görmedim, anıa kanımca bu okullardan çıkanlarla toplama kamplarından çıkanlar arasında en küçük bir benzerlik yoktur. Tam tersine. 7 Mayıs okullarından mezun olan insanlar yeni bir Uzun Yürüyüşün, kafalarının içinde gerçekleştirdikleri bir Uzun Yürüyüşün insanlarıdırlar. Buradaki amaç, herkesi ve her şeyi yeniden kazanmaktır. Mao'nun dediği gibi, yüzde 95 hedefini geçeceksiniz.

«Bir insan nasıl Çinliler kadar erdemli olabilir? Birkaç kıyaslama yapayım. Çin halkı kıskançlık, açgözlülük, bencillik nedir bilmiyor. Her şeyi onarıyorlar, tutumlu kullanıyorlar ve en ilgisiz bir kırıntıdan bile yararlanmasını biliyorlar. Ciddi insanlar. Bir şeyi düşünmeden yapmıyorlar. Son derece zeki ve dürüst oldukları eski ticaret yetenekleri şimdi artık bireyin değil, toplumun hizmetine koşulmuş. Eğer duyarlı, kararlı, çalışkan ve felsefî sorunları tartışacak kadar akıllı ve aynı zamanda kendini tutkuyla siyasete vermiş bir halk olmasaydı, Kültür Devrimi gibi eşsiz bir olay gerçekleştirilebilir miydi acaba?

«Çin'de sanayi devrimi henüz gerçekleşmedi, ama gerçekleştiği zaman hayatın birçok yönünü değiştirecek. Asıl önemli olan, sanayi devriminin hepsi de kendileri için değil, ülkeleri için çalışan ve fedakarlıkta bulunan milyonlarca insan tarafından azar azar gerçekleştirilecek olması. Çin'deki sanayi kalkınması, bizim Batıda bildiğimiz kalkınmanın tam karşıtı olacak. Bu kalkınma seçkin bir yönetici zümrenin önderliğinde değil, kitlelerin önderliğinde yürütülecek.

«Tek sorun, teknolojik ilerleme ve sanayi kalkınması denen şey gerçekleştiğinde tüketim malları bölüşümünün nasıl bir biçim alacağı. Bugün için Çin toplumu, yapısı gereği eşitlikçi bir toplum. Şöyle ki; haya-

tın ihtiyaçları herkese eşit olarak ulaşıyor ya da bunlar o kadar sınırlı ki herkes aynı noktadan başlıyor. Ama yaklaşan iktisadî patlama, insanlar arasındaki refah bölüşümünü nasıl etkileyecek. Ortaya çıkabilecek dengesizlikler önceden nasıl önlenebilir? Sözün kısası, bir sanayi patlamasının gerisindeki iktisadî ilkeleri de yöneten objektif bir kanuna uygun olarak, ister istemez bazıları refaha diğerlerinden «daha önce» ulaşmayacaklar mı?

«Bir-iki şey daha söylemek istiyorum. Çinliler sadece kendi devrimci ve sosyalist ülkelerine tam bir güven duymakla kalmıyorlar, aynı zamanda dünyanın geri kalan kısmından siyasî bakımdan mutlak olarak üstün olduklarına inanıyorlar. Bu, bir çeşit milliyetçiliktir. Ama öte yandan da, dünyaya karşı evrensel bir bakış açıları var. Tıpkı Hıristiyanlık gibi, başkaları uğruna fedakarlıkta bulunmayı, kendini onlara adamayı vurgulayan bir bakış açısı bu. Sadece öteki Asyalıların, Afrikalıların ve Latin Amerikalıların uğruna değil, aynı zamanda Batı Avrupalı ve Amerikalı beyazların, işçilerin, rençberlerin ve aydınların uğruna da. Mao, yeryüzünde evren çapında bir siyasî anlayışa sahip olan tek insan. Rusların aksine, Mao dünyadaki büyük akımların ne olduğunu çok iyi anlıyor ve kitleleri harekete geçiren şeye ilişkin stratejik bir kavrayışa sezgisiyle varıyor. Dehası sayesinde kitlelerin hayallerini kavrıyor, onları coşturuyor ve kitlelerin, özellikle de tutkuyla aradıkları şeyin ne olduğunu önceden gördüğü dünyadaki umutsuz gençlerin önüne yüce ülküler koyuyor. Avrupalı gençlerin yüce ülkülere ihtiyaçları olmadığını mı sanıyorsunuz? Amerikalı gençler sırf bir ülküden yoksun oldukları için şiddetli bir bunalım geçiriyor ve uyuşturucu maddelerin tutsağı oluyorlar!»

Genç Lu bana bir-iki kere sordu: «Batıda genç kızların mini etek giydikleri, delikanlıların kadınlar gibi saç uzattıkları doğru mu? Gerçekten birçoğu esrar kullanıyor mu?»

«Evet, bütün bunlar doğru. Ama belki de daha başka değerleri yeğ tutarlardı. Birçoğunun Çin'den çok şey öğrenebilecekleri kanısında olduğunu biliyor muydun?»

«Hayır, bu doğru olamaz,» diye cevap verdi Lu tedirgin bir şekilde. «O gençlerin büyük bir çoğunluğunu kitleler arasında burjuva ideolojisini yaymak için basit bir araç olarak kullanıyorlar. Onların davranışlarının altında burjuva ideolojisi pusuya yatmış. Tıpkı yaptıkları müzikle gençleri çıldırtan Beatle'larda olduğu gibi.»

Lu'ya, tüketim toplumunda bir yığın gencin acı çektiğini anlattım. Merakla yüzüme baktı. Bir şey söylemiyordu, ama dilinin ucunda bir soru vardı: «Peki öyleyse neden devrim yapmıyorlar?»

«O kadar kolay değil,» diye anlatmaya çalıştım.

«Ya kızkardeşiniz, o da mini etek giyiyor mu?»

«Hayır, moda yeni değişti, artık maksi etek giyiyor.»

«Peki siz, siz de mini etek giyiyor musunuz?»

Kendimi tutamayıp güldüm. «Hayır.»

Lu rahatlamıştı. Ben gelmeden önce *Parti İçinden Mektuplar* adı kitabımı İtalyancasından okuduğunu ve çok ilginç bulduğunu söyledi.

İtalya ile Çin Arasındaki Diplomatik İlişkilerin Kutlanması: Bir Ping-Pong Maçı

Bugün 6 Kasım 1970. Akşamüstü saat beşte, İtal-

ya'yla Çin arasında yeniden diplomatik ilişki kurulduğunu öğrendik. Çin Halk Cumhuriyeti kurulalı yirmi yıl oluyor ve bizim diplomatik kaplumbağamız en sonunda hedefine ulaşabildi. Bizimle aynı koridorda, yirmi metre kadar ileride bir odada kalan Lu'nun kapısına gümbür gümbür vurarak onu da çağırıyoruz. Geziden biraz viski kalmış; *Çin halkı ile İtalyan halkı arasındaki dostluğun* onuruna kaldırıyoruz kadehlerimizi. Sonra da, hayatta diplomatik olaylardan da önemli şeylerin olduğunu kendi kendimize hatırlatmak amacıyla kadehlerimizi «proleter enternasyonalizmi»ne kaldırıyoruz.

8 Kasım tarihli *Halkın Gazetesi,* başyazısını İtalya ile Çin arasındaki diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasına ayırmış. Çin'in diplomatik ilişkiler konusundaki siyasetini anlatıyor. Pekin yabancı bir ülkeyle ilişki kurmak için tek bir şartın yerine getirilmesinde diretiyor: Tayvan'la bütün bağların koparılması. Mao'nun Kurtuluştan hemen önce dış siyasetle ilgili olarak yaptığı konuşmadan bu yana, Çin bu konudaki tutumunu kararlılıkla sürdürdü. Bu tutum, yeni bir ülkeyle diplomatik ilişki kurulurken her zaman tekrarlanıyor:

> Biz, herhangi bir yabancı hükümetle diplomatik ilişki kurmak üzere görüşmelere başlamaya hazırız. Bu ilişkiler eşitlik, karşılıklı yarar ve birbirinin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı ilkeleri temelinde ve sözkonusu hükümetin Çinli gericilerle olan ilişkilerini kesmeye istekli olması, onlarla işbirliği yapmaya ve onlara yardım etmeye son vermesi, Halk Çinine karşı dostça bir tutum benimsemesi ve ikiyüzlü değil, içten olması şartıyla kurulacaktır.

Çin her zaman yabancı ülkelerle diplomatik ilişkilerin kurulmasından yana olmuştur. Öyle sanıyorum ki, Çin'in diplomatik stratejisi şu düşünceye dayanmaktadır: Amerika Birleşik Devletleri'nin önderlik ettiği blokta meydana gelecek her kopma, Çin için bir başarı, Amerika Birleşik Devletleri içinse bir yenilgidir. Ama bu hiç kuşkusuz, Çin'in bir hükümeti tanımakla o ülkeye bir çeşit demokrasi diploması verdiği anlamına gelmez. Çin, Amerika Birleşik Devletleri'ni baş düşmanı olarak görüyor ve onun siyasî durumunu zayıflatmak için elinden geleni yapıyor. Sanırım, İtalya'nın resmen tanınması da bu çerçeve içinde gerçekleşti.

Ziyaret ettiğimiz fabrika, komün ve okullardaki insanlar bu haberden duydukları sevinci dile getirdiler ve bunun İtalyanlarla Çinliler arasındaki bağları güçlendireceğini umduklarını söylediler. Haber ülkenin en uzak köşelerinde bile radyoda yayınlandığından, karşılaştığımız herkes olayı az çok biliyordu. Bize sık sık bu olayın, Çin'in gittikçe artan uluslararası saygınlığının bir zaferi ve İtalyan halkının güçlü mücadelesinin bir kanıtı olduğunu söylüyorlardı. Peki, bununla neyi kastediyorlardı?

Çin 1970 yılında çevresindeki kuşatmayı gittikçe yararak diplomatik tecrit durumundan kurtuldu. Muzaffer Kültür Devrimi, dünya halklarının her geçen gün yükselen siyasî bilinciyle birleşince, abluka yarıldı. Kültür Devriminin başarısı, ülkenin gücünün bir göstergesiydi. Çin bu hareketin doruk noktasında dünyanın karşısına son derece güçlü olarak çıkıyor. Ülke içinde sağlam bir cephe var, tarım ve sanayi alanında başarılar elde edilmiş, uzay çalışmaları ve atom bombası yapılıyor. Artık ikinci devrimini gerçekleştiren Çin şimdi hasımlarıyla kendi çöplüklerinde karşı karşıya

geliyor. Bu düşmanlar, «Sarı Şeytan» diye çığlıklar atanlardır. Bunlar, Çin'de karışıklık, parçalanma, askerî diktatörlük ve kıtlıktan başka bir şey olmadığı yalanını atarak bütün dünyayı şaşırtmaya çalışmışlardı. Ama şimdi tam da Çinlilere saldırmayı seçtikleri alanda savaş veriliyor kendilerine karşı. Çin'in gücü karşısında resmî çevrelerin ağzı bir karış açık kaldı, ama sıradan halk bu ülkedeki olaylardan adeta büyülendi.

Bütün bunlar, Çinlilerin bugün dünyada insiyatifi ele almaları için gerekli zemini hazırladı. 1970 yılında Çin 15 Ekimde Kanada'yla, 20 Ekimde Gine'yle, 6 Kasım'da İtalya'yla, 24 Kasımda Etiyopya'yla, 15 Aralıkta Şili'yle ve 1971 yılında da Kuveyt'le diplomatik ilişki kurdu. Bugün Pekin'i tanıyan elli iki ülke var. Çin, çoğu sosyalist kamptan olan bu ülkelerin yarısıyla 1950 yılında ilişki kurdu. Sonra Arap dünyasıyla, daha sonra da Fransızların sömürge hakimiyetlerinin sona ermesi üzerine Kara Afrika'yla diplomatik ilişki kurdu. Çin-Sovyet çatışması sırasında bu ilişkiler epeyce gerginleşti. Moskova'nın Çin aleyhtarı propagandasından etkilenen birçok Afrika ülkesi Çin'in diplomatik heyetlerini kovdu; Burundi, Gana ve Tunus gibi bazıları ise Çin'le olan diplomatik ilişkilerini geçici olarak kestiler. 1964 yılında Fransa'nın Çin'i resmen tanıması hiç kuşkusuz büyük bir zaferdi. Ama o tarihte, Güney Yemen ve Mauritius adasını saymazsak, bu ülkelerden hiç biri Çin'le yeniden ilişki kurmadı.

Birbirini izleyen diplomatik zaferler 20 Kasım 1971'de Birleşmiş Milletlerdeki oylamayla doruk noktasına vardı. Üye ülkelerin yüzde 51'i ilk defa olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletlere alınmasından ve Tayvan temsilcisinin çıkarılmasından yana oy kullandı. Bu olay bütün dünyada derin bir şok etkisi yarattı. Kendi gözlerimizle gördük, onun için rahatlıkla söyle-

yebiliriz ki, Çinliler bu olayı son derece sakin bir şekilde ve birçok kez tekrarlamış oldukları şu sözlerle karşıladılar: «Bu zaferler, Çin'in gücünü, sımsıkı kenetlenmiş bir halkın gücünü gösteriyor.» İtalya'nın Birleşmiş Milletler'de kullandığı oy hakkında ne düşündüklerini sorduğumuzda, Çinliler ince ve alaycı bir cevap veriyorlar: «Ha, İtalya mı? Biz ilk başta yanıldığımızı sandık, ama galiba İtalya hem Arnavutluk önerisinin, hem de Filipin önerisinin lehinde oy kullandı. İkisi arasında bir seçim yapmadı...» Çelişme mi arıyorsunuz!

İtalya'nın Çin'i resmen tanıyışını, Çin ve Kuzey Vietnam takımları arasında bir ping-pong turnuvasının yapılmakta olduğu Pekin'deki yeni stadyumda kutluyoruz. Çin'de en çok sevilen sporlar, ping-pong ve basketbol. Stadyum tıklım tıklım dolu. Stadyum aynı zamanda 18 bin kişilik bir anfiteatr olarak da kullanılabiliyor. Ortada istenildiği zaman patinaj sahasına dönüştürülebilen bir bölüm var. Seyircilerin üçte ikisi Halk Kurtuluş Ordusu askerlerinden oluşuyor. Yeşilimsi ya da soluk yeşil üniformalar giymişler. Halk maçları tutkuyla izlemekle birlikte, ağırbaşlılığını koruyor, aşırı heyecana kapılıp gereksiz tezahüratta bulunmuyor. Bizim ülkelerimizde futbol ya da bisiklet sporlarına yöneltilen güçlü tutkular, Çin'de siyasete yöneliyor. Stadyumdaki insanlara bakarken aklıma başka bir şey geliyor. Batılılar Çin'de insanların yeniden kalıba dökülmelerini düşünürlerken, Çinlilerin siyaseti içgüdüsel olarak ne kadar sevdiklerini, fikirlerin çatışmasından, felsefî tartışmalardan ve kültürel faaliyetlerden ne kadar hoşlandıklarını kavrayamıyorlar.

Çin takımları bütün ping-pong maçlarını kazanıyor. Sadece kadınlar arası turnuvada kupayı Kuzey Vietnamlılar kazandı. Çin Komünist Partisi Siyasî Bü-

rosu hemen bütünüyle burada. Saha kenarında oturuyorlar. Aralarında Cu En-lay'ın yanında oturan Çen Bo-da'yı, Kang Şeng'i, Çiang Çing'i (Başkan Mao'nun karısı), Çi Teh'i, Liu Po-çeng'i ve daha birçoklarını tanıyoruz. Cu En-lay sağında oturan Norodom Sihanuk'la konuşuyor. Başkan Mao'nun karısı da dahil tüm Siyasî Büro üyeleri ellerindeki küçük kızıl kitapları sallayarak halkı selamlıyorlar. Mao'nun karısı askerî giyinmiş: ceket, pantolon ve kulaklarına kadar inen bir kasket. Lin Piao'nun karısı da üniforma giymiş. Giysilerine bakarak erkekleri kadınlardan ya da önderleri halktan ayırdetmek olanaksız. Mao Zedung'un karısı kalın yuvarlak bir gözlük takmış. Arada sırada sıcak bir havluyla yüzünü siliyor. Hemen hiç gülümsemiyor, sadece sık sık kibar bir şekilde dönüp Sihanuk'un güzel karısıyla konuşuyor.

Çinli önderlerin karıları siyasî işlerde belirleyici bir rol oynuyorlar mı? Elbette. Ama Batıda olduğu gibi önderlerin karıları olarak değil, Uzun Yürüyüş günlerinin savaşçıları ve önder Parti örgütlerinin üyeleri olarak. Sözgelimi, Kültür Devriminin ateş hattına ilk atılan bir kadındı Liu Şao-çi'nin karısı. Pekin'de tanıştığım bir Rus, Liu Şao-çi'nin karısının propaganda ekibiyle Zinhua'ya gittiği sıralar özellikle çekici olduğunu anlatmıştı. «Ellisinde değil de, otuzunda gösteriyordu. Her zaman eteği yandan yırtmaçlı ipekli giysiler giyerdi...» Mao ve Lin Piao'nun karıları Siyasî Büroda önemli mevkilerde bulunuyorlar. Pekin ve Şanghay tiyatrolarına devrimci eleştiriler yönelterek Kültür Devriminin ilk perdesini başlatan da Çiang Çing oldu. Bu kadınlar, Çin'deki devrimci hayatın dişi simgeleri sanki.

Kalabalıklar, Pazarlar ve
Perakende Satış Fiyatları

Pekin bir taşra şehrini andırıyor. Hemen her gün bir panayır ya da pazar kuruluyor. Küçük dükkanlar ve büyük mağazalar pazar günleri bile açık. Bin dükkanın bulunduğu Ta Şalan'da ardı arası kesilmeyen bir insan dalgası durmadan akıp gidiyor. Kalabalık sessiz, sırtlarındaki giysiler öyle ahım şahım değil. Ama hiç de «perişan» bir görünüşleri yok. Mao Zedung 1956'da şöyle demişti: «Altı yüz milyon insanın yaşadığı Çin'de epeyce yoksulluk ve gerilik var. Bu kötü bir belirti olarak yorumlanabilir, ama gerçekte iyi bir şeydir. Yoksulluk insanı dünyayı değiştirmeye, harekete geçmeye, devrim yapmaya zorlar.» Bu sözler söyleneli on iki yıl olmuş. Çin en büyük sorununu, 750 milyonluk dev nüfusu doyurma sorununu tamamen çözmüş bulunuyor.

Bizim «süpermarket» adını verdiğimiz mağazalarda merdivenlerden inip çıkan kalabalığı seyrediyorum. Şitan kapalı çarşısında ya da yemek yedikleri ve giysi satın aldıkları bir sürü yerde büyük kalabalıklar halinde gidip geliyorlar. Fiyatlar son derece ucuz. Kahverengi ketenden bir kadın ceketini 21.70 yuan'a (9.00 dolar kadar) aldım. Kalın bir erkek ceketi 17 yuan. Fotoğraflarda Lin Piao'nun ayağında gördüğümüz lastik tabanlı, keçe ayakkabılar 2 yuan. Deri ayakkabının fiyatı ise 6 yuan'la 8 yuan arasında değişiyor. Mavi pamukludan elbiselik kumaş 11.29 yuan; bir kişiye 17 yuan'a geliyor. Koyun postundan ceketler 50 yuan. Ünlü Çin ipeklisinin metresi 2.8 yuan. İki katlı bir mağazaya giriyorum. Aynanın karşısında birkaç kız keten ceketleri prova ediyor. Gülüyor, ceket-

leri cilveli cilveli çıkartıp giyiyorlar. Neden ipekli ceket almadıklarını soruyorum; kışın pek pratik olmadığını, ama yazın hep ipekli giydiklerini söylüyorlar.

Şitan kapalı çarşısı Nuhun Gemisi gibi bir yer. Her taraf canlı hayvanlarla dolu: tavşanlar, kazlar, tavuklar, küçük domuzlar, balıklar. Sonra yığınla sosis, tuzlu yiyecek, kuzu ve domuz eti, üst üste konmuş lahanalar, elmalar, armutlar, muzlar, incirler, renkli şekerler ve özenle dizilmiş çay kutuları. Burada satılan yiyeceklerden bazılarının fiyatını öğrendim. Bir kilo kuzu eti 71 fen; makarna 2 fen; tavuk 73 fen; yumurta 9 fen; lahana 1 fen; elma 3 fen; domates 14 fen; soya fasulyesinden yapılan balık salçası 3 fen. Alışveriş yapanların hiç birinde vesika kartı görmedim. Kalabalıklar o kadar büyük ki, küçük Kızıl Muhafız müfrezeleri sokaklardaki trafiği düzenlemek zorunda kalıyorlar. Pilli megafonlarla bağırarak, yayalardan sokak ortasında birikmemelerini istiyor, sonra da Başkan Mao'nun küçük kızıl kitabından cümleler okuyorlar.

Pekin'de pazar gününün öteki günlerden pek farkı yok. Tek fark, öğleden sonra Tien An Men meydanında gezintiye giden ailelerle karşılaşmanız. Kafaları eski kameraların siyah örtüleri altında kaybolmuş fotoğrafçılar, Tien An Men meydanının ünlü duvarı önünde resim çekiyorlar. Çinliler fotoğraf çektirmeyi çok seviyorlar, ama çektirdikleri fotoğrafa bir de siyasî simge katmayı ihmal etmiyorlar. Nişanlılar bile birbirlerine sevgiyle bakarak fotoğraf çektirirken, Mao'nun küçük kızıl kitabını ellerinde ya da yüreklerinin üzerinde tutuyorlar. Aslında böyle bir zorunluluk yok, ama herhalde hoşlarına gidiyor.

Bizim de bir fotoğraf makinamız ve malzememiz olduğundan, kendimizi birkaç resim çekmek zorunda hissediyoruz. İki çevirmen dostumuz bize yardım ediyor ve bizi mümkün olduğu kadar çok fotoğraf çekmeye teşvik ediyor. Hatta Tienzin limanındaki 7 Mayıs Okulunun ve Nanking Köprüsünden Huang-pu'daki nehir trafiğinin bile fotoğrafını çektik; köprüdeki muhafızlar bizimle birlikte poz verdiler. Hiç kimse filmlerimizi kontrol etmeye kalkmadı. Ama fotoğraf çekmek bize güç geldi, çoğu zaman da başka şeylerle ilgilendik, yoksa yurda metrelerce filmle dönerdik. Biz gözlemlerimizi kaydetmek için alışageldiğimiz araçları —göz, konuşma, vb.— kullanmaya devam ettik. Çin'den ayrılırken Hong Kong'a gittiğimizde, orada Çin'e girmek için vize bekleyen bazı televizyoncularla karşılaştık. Çin'de bir ay kalmak istiyorlardı. Kendilerine hiç kimsenin filmlerimizi kontroldan geçirmediğini söylediğimizde bize inanmadılar ve hiç kimsenin Çin'den filmi Çinliler tarafından develope edilip kontroldan geçirilmeden çıkamayacağını ileri sürdüler. Oysa bizim tecrübemiz bunun tam tersini kanıtlıyordu.

Bir geçit töreni ya da gösteri düzenlendiğinde Pekin şehri bir gökkuşağına dönüyor, ilkbahar çiçekleri gibi binlerce renge bürünüyor. Şehrin, Pakistan başkanı ve sıkı gericilerden Yahya Han'ı karşılamaya hazırlandığı gün oradaydık. Ciddi ve görkemli bir hazırlık yapılıyordu. Sabah erken saatlerde sarı, kırmızı ve yeşil kağıt çiçeklerle küçük çocuklar geçtiler. Üç tekerlekli bisikletlerin üzerine koskocaman kızıl davullar yerleştirmişler. Bandolar ve Halk Kurtuluş Ordusu birlikleri birbiri ardı sıra geçiyorlar. Sonra kadınlar ve şehir halkı. Gökyüzü Tien An Men meydanının bir ucundan öbür ucuna kadar yüzlerce kırmızı balonla kaplı. En önde kızıl bayraklardan bir orman var; ateşten bulut-

ları andırıyorlar. Kapılar, merdivenler ve trabzanlar da kızıl bayraklarla kaplanmış.

Bizim araba kalabalığın arasında güçlükle ilerliyor. On üç-on dört yaşlarında genç kızlardan kurulu bir müfrezenin yanından geçiyoruz. Pekin milis kuvvetlerine bağlı olan bu genç kızlar omuzlarında yarı-otomatik tüfekler taşıyorlar; yüzleri son derece ciddi. Çocuksu yüzleri, kısa at kuyruğu saçları, küçük kasketleri ve kocaman tüfekleriyle sıra sıra geçiyorlar. Kilometrelerce uzayıp giden kalabalık dalgalar halinde ilerliyor. Herkesin göğsünde Mao rozeti var; gene ellerinde bayraklar ve üzerlerinde iri yazılar bulunan dev flamalar taşıyorlar. En çok ilgimi çeken, insanların yüzlerindeki coşkun anlatım oluyor. Sanki bu özel olarak onlar için düzenlenmiş bir şenlik ve kendileri de bu şenliğin baş oyuncuları. Bandolar çalıyor, halk şarkı söylüyor, çiçekleri ve bayrakları sallıyor. Bir kere daha son derece canlı bir izlenim ediniyorum: işte en yüce ülkülerinin canlı bir ifadesi olan bir halk. Kollarında pazubentleriyle Kızıl Muhafız birlikleri, daha küçük yaştaki Küçük Kızıl Askerler, her yaştan binlerce çocuk. Sanki «pop art»ın eşsiz bir görünümde bir araya gelen bütün renkleri ve bulguları burada. Üzerlerinde binlerce adsız sanatçı tarafından hazırlanmış parlak ve renkli yazılar bulunan kızıl bayraklar.

Hava alanına doğru ilerlerken, kırlarda daha binlerce kızıl bayrak görüyoruz. Bir sulama projesinde çalışan işçiler geliyor. Bu kızıl bayrak tarlaları Çin'in köylük bölgelerinde yeni bir bitki örtüsü meydana getiriyor adeta. Tarlalarda çalışan erkeklerin ve kadınların arasından kızıl bayraklar yükseliyor. Kadın ve erkek emekçiler akşamleyin işlerini bitirdiklerinde bayrakları arabalara doldurup uzun kollar halinde evlerinin yolunu tutuyorlar. Böylece devrimin simgesi, sa-

dece Çin devriminin değil, aynı zamanda dünya devriminin simgesi tarım aletlerinin, çuvalların ve kovaların arasından yükseliyor.

Halkın Gazetesi'nde Paris Komünü'nün yüzüncü yıldönümünü kutlayan bir makalede şöyle deniyordu: «Sosyalist bir ülkenin nihaî zaferi sadece o ülkedeki proletaryanın ve geniş halk kitlelerinin çabalarını değil, aynı zamanda dünya devriminin zaferini ve insanın insan tarafından sömürülmesi sisteminin tüm yeryüzünden silinmesini gerektirir. O zaman tüm insanlık kurtulacaktır.»

«Muhtemel Bir Savaş İçin Hazırlıklar» ve «Kim Kimden Korkuyor?»

Milyonlarca Çinli gece gündüz siper kazıyor, bütün sokaklarda halk için sığınaklar hazırlıyor. Bu sığınaklar aynı zamanda birer gerilla üssü olarak kullanılacak. Milyonlarca karınca gibi sistemli bir biçimde, sabırla, yorulmak bilmeden kazıyorlar. Üstelik bu işi gizliden gizliye de yapmıyorlar. Herkesin gözü önünde çalışıyorlar. Çin, büyük şehirlerinin yüreğinde ve çevredeki tarım alanlarında yeni bir dünya, bir yeraltı dünyası kurmuş. «Muhtemel bir savaş için yapılan hazırlıklar halkın çıkarlarına uygun bir biçimde yürütülmektedir»: Şu son aylarda Çin'de en fazla okunan ve tartışılan, birçok yoruma yol açan belge, Mao'nun 20 Mayıs 1970 bildirisi. Mao Zedung bu bildirisinde uluslararası siyasî durumu tahlil ediyor.

> Yeni bir dünya savaşı tehlikesi hâlâ vardır ve bütün ülkelerin halkları bu savaşa karşı hazırlıklı olmalıdır. Ama bugün dünyada esas akım devrimdir...

Görünüşte dev bir canavara benzeyen ABD emperyalizmi aslında kağıttan bir kaplandır; şiddetli sancılar içinde eceliyle cebelleşmektedir. Bugün dünyada gerçekte kim kimden korkuyor? Vietnam halkı, Laos halkı, Kamboçya halkı, Filistin halkı, Arap halkı ve öteki ülkelerin halkları ABD emperyalizminden değil, ABD emperyalizmi dünya halklarından korkuyor.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÇİN DENEYİ

Bazı Fabrika İşçileriyle Tanışmadan

Kültür Devrimi, esas olarak, alışılagelmiş işbölümüne bağlı değerlere, yönetim tarzına ve Çin'de kapitalist ve Stalin sonrası sanayiden arta kalan her şeye karşı amansız bir savaştır. Mao Zedung ile Liu Şao-çi arasındaki mücadele, özellikle ideolojik düzeyde, Çin'in geleceğini doğrudan belirleyecek şiddetli ve kesin bir savaştır.

Liu Şao-çi, Sovyetler Birliği tarafından benimsenen klasik kapitalist birikim modelini savunuyordu. Bir ülkenin sanayi devrimi yasalarına boyun eğmekten kaçınmasını ütopyacı bir düşünce olarak görüyordu. Bütün öteki ülkelerde sınaî kalkınmayı gerçekleştiren bu yasalar, işbölümünü, yetkilerin ve görevlerin bölünmesini, uzmanlaşmayı, ve en üst kademelerinde üretim ve toplumsal hayattaki önderlerin bulunduğu bir hiyerarşinin kurulmasını içeriyordu. Piramidin tepesinde, aldıkları yüksek ücretler ve dolayısıyla da sahip oldukları yüksek hayat düzeyi (evler, tatiller, arabalar ve sonra belki de özel yiyecek ve tüketim malları mağazaları) yüzünden toplumdan kopmuş olan kadrolar ve uzmanlar bulunacaktı. Emekçi kitleler ise pi-

ramidin tabanını meydana getirecekti. Mümkün en yüksek verimlilik herhalde ücret artışları, çeşitli maddî müşevvikler, primler ve çalışmanın hızlandırılması yoluyla gene halk kitlelerinden sağlanacaktı.

Mao Zedung 1960'tan sonra, «Anşan Demir-Çelik Fabrikası Tasarısı»nda, daha önceki bütün sanayileşme modellerine sırt çevirdi. Geçiş toplumu için yeni ve devrimci bir yol önerdi: Sadece daha başından «mülkiyet ilişkilerinin meşru temelini ortadan kaldırmak değil, ama aynı zamanda sosyalist insanın ilk aşaması sırasında bile kapitalist olmayan bir üretim tarzı kurmaya çalışmak.(*) Tek başına üretim araçlarının devlet mülkiyetinin sosyalist bir yönetim tarzını güvence altına almayacağını, belirleyici etkenin toplum içinde kurulan ilişkiler sistemi olduğunu Çinli Komünistler çok iyi biliyorlar. Çinlilere göre, Sovyet toplumu gittikçe kitlelerden kopan bir teknokratlar zümresi ortaya çıktığı andan başlayarak başarısızlığa uğramıştır. Bu teknokratlar halk kitlelerine karşı buyurgan bir tutum takınmışlar, yeni patronlar gibi hareket etmişler, kitleleri hor görmüşler ve onların insiyatifini köreltmişlerdir. Mao'ya göre, halkın düşüncelerini serbestçe ifade etmesi ve üretimde bulunmaktan gurur duyması sağlanmalıdır. Kitlelerle uzmanlar karşı karşıya getirilmemeli, eşit görülmelidir; öyle ki, kadroların ideolojik gücü ile emekçilerin pratikliği ve yaratıcı dehası birbirini tamamlayabilsin. Çin'den döndükten sonra Che Guevara'nın söylediklerini hatırlayalım: «Çinli işçi dünyadaki bütün diğer işçilerin yapabileceği şeyleri yapmasının yanı sıra, bir de ancak bir Çinli işçinin yapabileceğini yapıyor.» Artık Çin'

(*) Lisa Foa, **«Al Ritorno da un Viaggio in cina» (Bir Çin Gezisinden Yurda Dönerken) Giovane Critica,** Kış 1970-1971.

de uzmanlar ile sıradan işçiler arasında uçurum yok, çünkü fabrikalarda felsefî ve siyasî metinler inceleniyor ve sürekli olarak siyasî ve teorik tartışmalar yapılıyor.

Fabrikada Felsefe

Mao'nun genel sanayileşme çizgisi, köylük bölgelerde Büyük İleri Atılım(*) ve kollektifleşme yılı olan

(*) **Büyük İleri Atılım.** Çin'de halk komünlerinin kurulmasından ve sanayinin bütünüyle kamulaştırılmasından sonra bile iktisadî gelişme hâlâ dengesizdi. Bazı sektörlerde köklü bir sosyalist yönetim geleneği yerleşmiş olduğu halde, bazı sektörlerde üretici güçler eski ekonomi sisteminden henüz kurtulmuş bulunmaktaydı. Sanayi bazı bölgelerde hâlâ esrarengiz bir sorundu. Büyük İleri Atılım özellikle bu sorunun çözülmesine yardımcı oldu. Büyük İleri Atılım, kitleleri harekete geçirdi ve onlara öncüyü örnek alarak temel görevleri nasıl kendi başlarına yerine getireceklerini öğrettl. Bunun sonucunda, köylüler sanayi çalışmasına ayak uydurdular ve işçi sınıfıyla daha yakın bir ilişki kurdular. Üretimi geliştirecek ve hızlandıracak olan kitlelerden gelen her türlü girişim, hemen sonuç vermeyecek bile olsa, teşvik edildi. Bu köklü kitle hareketi, halk kitlelerinin kendi yeteneklerine güvenmelerini sağladı. Büyük İleri Atılım Mao Zedung'un şu cümlesiyle başlatıldı: «Siyasî değişme olmadan, Çin'de üretici güçler başarısız kalmaya mahkûmdur.» 3 Şubat 1958'de **Halkın Gazetesi** bu harekete karşı çıkanları şöyle eleştiriyordu: «Şimdiyi sadece daha önceki tecrübelerin ve eski kuralların yerine getirilmesinden ibaret gören yoldaşlar sadece geriye bakmasını biliyorlar. Üretici güçler kurulduğunda, kitlelerin daha önde düşünülenden çok daha fazlasını gerçekleştirebileceğini kavrayamıyorlar. Eğer bugün var olan somut bir durumu alıp inceleseler, o durumun genelleştirilebileceğini göreceklerdir. Bilinmelidir ki, bizim davamız bir devrim davasıdır ve devrim bir atılımdır. Biz proleter devrimcileriz, reformcular değil.»

1958'de formüle edilmişti: «Sosyalizmi inşa etmenin ilkeleri şunlardır: Herkesin çabasından sonuna kadar yararlanmak ve nitelik, nicelik, hız ve tutumluluğun vurgulandığı sürekli ilerleme.» Mao, Tantung'daki bir tarım makinaları fabrikasına yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: «En akıllı insanlar sıradan insanlardır, en aptallar ise aristokratlardır.» Burda Mao, eğer kitleler kadrolar karşısında duydukları çekingenlikten ve yeni uzmanlar «aristokrasisi»ne boyun eğmekten kurtarılabilirse, Çin'in tükenmez bir yaratıcı enerji kaynağına sahip olacağını söylemek istiyordu. 1960 yılında Mao, «Magnitogorsk Çelik Fabrikası Tasarısı»nda yazılı olan Sovyet sanayi kalkınması biçimini reddederek, «Anşan Demir-Çelik Fabrikası Tasarısı»nda sunulan yeni bir modeli kabul etti. Bu ikincisinde vurgulanan ilkeler şunlardı:

> Her zaman siyasete öncelik tanı, Partinin önder rolünü güçlendir, canlı kitle hareketleri başlat, kadroların üretim çalışmasına, işçilerin de yönetime katılmalarını sistemli olarak geliştir, akla uygun olmayan bütün kuralları değiştir, kadrolar, işçiler ve uzmanlar arasında sıkı bir çalışma ilişkisi kur ve teknolojik devrimi güçlü bir biçimde ilerlet.

Ama Mao Zedung şunu da söyledi: «İktisat temeldir, buna karşılık siyaset iktisadın yoğunlaştırılmış ifadesidir.» Sınıflı bir toplumda hiç bir «iktisadî örgütlenme» sınıflardan bağımsız değildir ve üretim hiç bir zaman siyasetten kopuk olamaz. Ve Mao şöyle bitiriyordu sözlerini: «Siyasî çalışma, iktisadî alandaki çalışmamız bakımından hayatî önem taşır.» 1966 yılında Kültür Devrimi başladığında, Çin'de temel üre-

tim biriminden başlayarak yöneticilerin ve kadroların bütün rolleri gözden geçirildi. O günden bu yana Çinliler uzmanların rolünü ayrıcalıklı ve bağımsız bir rol olarak görmeyi ve üretim faaliyetini kol emeğinden koparmayı reddettiler.

Kültür Devriminin temel noktalarından ve Ağustos 1966'daki On Altı Maddeden biri de şudur: «Devrime dört elle sarılın ve üretimi hızlandırın.» Bu talimat yıllarca durmadan tekrarlandı. Karşılaştığımız bütün işçiler ve kadrolar bundan söz ediyordu. Bazı önemli sanayi sektörlerinde duraklamalar olmakla birlikte, Batıda sanıldığının aksine Kültür Devriminin iktisadî felaketle sonuçlanmamasının nedeni budur.

Aslında, siyasî devrim ilerledikçe sanayi devrimi temeline oturdu ve üretim arttı. Gittiğimiz yer herde 1970 yılı iktisadî plan hedefleri aşılmış ve fabrikalar planı geride bırakmışlardı. Çin'in iki büyük sanayi şehri olan Şanghay ve Tienzin'deki büyük fabrikalarda iki kampa ayrılan kadrolar ve işçiler arasında bir bölünme meydana gelmesine rağmen, 1970'teki gelişme 1968-69'a kıyasla yüzde 25-30 daha fazlaydı. Bu arada Liu Şao-çi'nin ve onun en ünlü seleflerinin (Kao Kang ve Rao Şu-şih)(*) revizyonizmi de yavaş yavaş açığa çıkarılmaktaydı. O sıralar revizyonizmin «karar verme yetkisini

(*) «1937'deki yönetici gruptan Kao Kang ve Rao Şu-şih 1950'lerin ortalarında Mançurya'da (belki de Sovyetlerin desteğiyle) bağımsız bir devlet örgütlemekle suçlandılar... Parti örgütünün tarihindeki dönüm noktası 1954 ve 1955 yılları arasında meydana geldi ve Kao Kang ile Rao Şu-şih görevlerinden alındılar, yeni Parti birliği güçlendirildi... 1955 Martında Kao Kang'ın intihar ettiği açıklandı...» (**The China Reader**'dan, Cilt 3, «Komünist Çin», Franz Schurmann ve Orville Schell) Bu adamların ne kadar önemli mevkileri ellerinde tutuklarını (o sıralar Kao Kang Kuzeydoğu Merkez Komitesi sekreteri ve Devlet Planlama

idareciye teslim ettiği» ileri sürülüyor, revizyonizmin «üretici güçlerin her şeye kadir olduğu teorisi»ni, «kâra öncelik tanınması»nı, «uzmanlara öncelik tanınması»nı, «primlere öncelik tanınması»nı ve «işçilerin uzmanlara boyun eğmesi»ni savunduğu açıklanıyordu. 1960'tan 1970'e kadar olan dönemde Çin sanayisindeki çatışmanın odak noktası, revizyonistlerin kale gibi ellerinde tuttukları sanayi işletmelerine kapitalist örgütlenme tekniklerini yeniden getirme çabalarıydı. Lui Şao-çi' nin çizgisi aynı zamanda makina ve teknik yardım bakımından yabancı ülkelere bağımlılığı, başka ülkelerle işbirliğini ve ülkeye yabancı sermayenin sokulmasını da kapsamaktaydı. Bütün bunlar Çin ekonomisinin gelişme hızını kesebilir ve onu kapitalizme ve emperyalizme bağımlı bir duruma getirebilirdi.

Bu sorunlar üzerinde hararetli tartışmalar yapılıyordu. Mao daha en başından, Rusların iktisadî yardımı tek yanlı olarak kesmeleri üzerine, yabancı ülkelere her türlü bağımlılığa son verme, halkın «kendi gücüne

Komisyonu başkanıydı) ve bunların yol açtıkları ve etkileri Liu Şao-çi'nin çizgisine karşı mücadele dönemine kadar uzanan bunalımın ne kadar önemli olduğu göz önüne alınacak olursa (Kao Kang Sovyetlere yakından bağlıydı, 1949 yılında Sovyetler Birliği ile Kuzeydoğu hükümeti arasında bir değişim anlaşması imzalayarak Sovyet-Çin karma işletmelerinin kurulmasını sağlamıştı), Çin'de Liu Şao-çi'nin çizgisinin «seleflerı Kao Kang ve Rao Şu-şih'in çizgisi olarak devam etmesini tuhaf karşılamayız. Ayrıca ünlü iktisatçı Roland Berger'in **China Now**'da (Mart-Mayıs 1971) yazdıklarını da okumakta yarar var. Berger, «idareciler dönemi» adını verdiği dönemde Kao Kang tarafından oynanan role karşı Kültür Devrimi yıllarında nasıl mücadele edildiğini anlatıyor. Aslında «[Sovyet] teslslerlyle birlikte Sovyet danışmanları ve onların fabrika kurma yöntemleri de geldi. İş kıstasları ve yönetmelikler genellikle benzer Sovyet işletmelerindekilerin kelimesi kelimesine aynısıydı...»

güvenmesini» sağlama ve «kitlelerin insiyatifini ve şevkini» artırma tutumunu savundu. Sovyet teknisyenleri 1960'ta, yani Çin'in olağanüstü güçlerin üstesinden gelmek zorunda kaldığı bir dönemde geri çağrılmışlardı. Ama Mao'nun dediği gibi, kötülükten iyilik doğabilir. Sovyetlerin Çinlilere karşı takındıkları bu aşağılayıcı tutum, Çinlilerin bir daha hiç bir zaman yabancı ülkelerin eline bakmamaya ve kendi sorunlarını kendi güçlerine dayanarak çözmeye karar vermelerine yol açtı. Çin sanayisindeki çatışma aşağı yukarı on iki yıl sürdü ve en sonunda sanayi toplumlarına egemen olan yasaların köklü bir biçimde gözden geçirilmesini öneren çizginin galebe çalmasıyla çözüldü. Batılılar Kültür Devrimine karşı tam bir bağnazlıkla olumsuz bir tepki gösteriyorlar, çünkü bu hareketin kendi toplumlarının temeline meydan okuduğunu sezinliyorlar. Kültür Devrimiyle, bizim toplumlarımızın hiyerarşik niteliği olan özel mülkiyetin meşru temeli reddedildi. İşte bu nedenle Çin deneyi, henüz tam olarak kanıtlanmamış olsa bile, çok büyük önem taşımaktadır.

Batıda kapitalist sanayiye alışmış olanlar, Çin'deki fabrikaları şaşkınlıkla karşılamakta, hattâ ilk bakışta tamamen düzensiz bulmaktadırlar. Çin'e gelmeden birkaç ay önce Japonya'daki Canon fabrikalarını gezmiştim. Orada kadın işçilerin gövdeleri sanki makinalarla bütünleşmiş, dişlilerin birer parçası haline gelmişti. Ellerindeki işi tamamlamak için sinirli bir şekilde hızlı hızlı çalışıyor, fabrikayı gezmekte olan bir yabancıya bakmak için başlarını bile kaldırmıyorlardı. 1970 yılında İtalyan Fiat fabrikasını gezen bazı Japon sanayicilerinin sözlerini hatırlıyorum: «İyi araba yapıyorsunuz, ama çalışma hızınız bize biraz ağır geldi.» Çin'deki fabrikalar ise akıl almaz yerler. Büyük atelyeler tavandan yere kadar sarkan renkli dazubao'larla dolu.

Bazıları duvarlara yapıştırılmış, bazıları iplerle tavandan aşağı sarkıtılmış, bazılarıysa makinaların üzerine yerleştirilmiş. Dazubao'lar fabrikalarda fikirlerin dile getirilmesi, siyasî ve felsefî sorunların tartışılması, herhangi bir tutumsuz ya da hatalı davranışın protesto edilmesi ve küçük hırsızlık ve ihmallerin eleştirilmesi için kullanılıyor.

Bir işçi *Halkın Gazetesi*'ni makinasının yanına koyup ona zaman zaman göz atabiliyor. Devrimci bir tiyatroda oynayan bir oyuncunun resmini ya da hazırlamakta olduğu bir konuşma için aklına gelen düşünceleri not edeceği bir defteri yanında bulundurabiliyor. Çin'de yeni bir insan yaratılıyor; siyaseti her şeyin üstünde tutan ve böyle yapmakla da tüm yaratıcı gücünü kullanmasını öğrenen işçi. İşçinin uzmanla olan ilişkisi bu temele dayanıyor, dolayısıyla işçi uzman karşısında hiç bir zaman aşağı bir duruma düşürülmüyor.

Tienzin'deki dokuma fabrikasında (2000 işçi) çalışan ve fabrikada felsefe incelemesi yapan bir kadından ileride söz edeceğim. Bu kadın «felsefe tugayı»nı oluşturan öteki 127 işçiyle birlikte felsefe öğreniyor. Mao'nun yazılarında *diyalektik* ve *çelişme* terimlerinin ne anlama geldiğini bana ayrıntılarıyla anlattı. Sonra da şunu ekledi: «Liu Şao-çi'nin çizgisine göre, biz işçiler felsefe öğrenemeyecek kadar aptalızdır, felsefe ancak aydınların anlayacağı bir bilimdir. Mao'nun çizgisiyse, hepimizin teoriyi fabrikalarımızın işletilmesine uygulayarak felsefeyi pekala öğrenebileceğimizi savunur.» 2 Nolu Dokuma Fabrikası, 1970 plan hedeflerini yıl ortasında aşmış ve 1971 hedeflerini gerçekleştirmeye koyulmuş. Şanghay'da eskiden alt-proletaryaya mensup olan kadınlar şimdi şehir dışındaki küçük bir fabrikada transistör imal ediyorlar. İşçi üniversitesiyle ünlü bir şehir

olan Şanghay'daki makina araçları fabrikasında, dünyanın en üstün makinalarıyla boy ölçüşebilecek çapta, hattâ daha da üstün araçlar yapılıyor.

Nicelik, nitelik, hız, tutumluluk. Bunlar nasıl ölçülebilir? Verimlilik üzerine yapılan istatistikler tek bir etkene göre değerlendirilebilir mi? Tek bir etkene indirgenebilir mi? Çinliler istatistiklerin «istenildiği gibi ayarlanabileceğini» çok iyi biliyorlar. Asıl önemli olan, bir fabrikada gözlerinizle gördükleriniz. İşçiler bize durmadan şunu söylüyorlar: «Bize hep hiç bir şey yapamayacağımız hiç bir işten anlamayan ahmaklar olduğumuz söylenmişti. Ama şu çözdüğümüz teknik sorunlara, yarattığımız ya da keşfettiğimiz şeylere bakın. Yabancı makinaların yarı fiyatına satılan, üstelik en azından onlar kadar iyi, hatta bazan daha iyi olan makinalar ürettik.»

Çinliler, sanayi devriminin henüz gerçekleşmediği ve Sovyet tarzı yönetimin ancak kısa bir süredir var olduğu bir ülkede kapitalist birikim modelinin yerini alabilecek bir üretim tarzı örgütlemeye çalışıyorlar. Bir adamın tepeden sağa sola emirler yağdırması sistemi kaldırılıyor. Bu adam ister bir fabrikanın müdürü, ister bir üniversitenin rektörü olsun. Mevki ve ustalığa göre hiyerarşi artık Çin'de geçerli değil. Bu da, teori ile pratik ve teknik kapasite ile üretim kapasitesi arasında birliğin sağlanabileceği anlamına geliyor. Dolayısıyla, bu toplumsal deneye (Batıda genellikle yapıldığı gibi) yeni türden bir din, iradeci eşitlikçilik ya da inançla yönlendirilen bir toplum adını vermek mümkün değildir.

Artık fabrikalar kollektif örgütler (devrimci komiteler) tarafından yönetiliyor. Bu komiteler devrimci kitlelerden, devrimci kadrolardan ve Halk Kurtuluş Ordusundan üç temsilcinin bileşiminden meydana geliyor.

Aynı zamanda genç, orta yaşlı ve yaşlı kadrolardan oluşan başka bir üçlü bileşim de yönetime katılıyor. Her fabrikada ve yönetici örgütte eski yönetim cihazının yerini bu yeni «kızıl iktidar» örgütleri almış. Yaptığımız araştırma sonunda, eski cihazın yüzde 75'inin değiştirilmiş olduğunu gördük. Çok şiddetli eleştirilere uğradıkları için fabrikalardaki sendikalar da kısmen kaldırılmış. Sendikalar Liu Şao-çi'nin ekonomizminin birer aracı olmakla, sadece ücretlerle ilgilenip siyasetle uğraşmamakla suçlanmışlar. Bazı yerlerde sendikaların yerini çalışmanın yukarıda anlattığımız tarzda yeniden örgütlenmesini yöneten kitle örgütleri olan işçi konseyleri almış. Bu henüz bütün ülkeye yayılmamış, ama anlaşılan yakında ülkenin dört bir yanında uygulanacak.

Eşitsizlikler arttığı için Kültür Devriminin hedeflerinden biri de yüksek maaşlardı. Roland Berger *İngiliz-Çin Dostluk Derneği Haberleri*'nde şöyle yazıyordu: «1960'ların başlarında, ayda 300 yuan ya da daha fazla alan Parti yöneticilerine ve sekreterlerine, ayda nerdeyse 3000 yuan kazanan Pekin Operası yıldızlarına rastlamak son derece olağandı.» Benim gezdiğim on kadar fabrikada ise aylıklar 46 yuan ile 110-120 yuan arasında değişiyordu. Bugün işçi ile usta teknisyen arasındaki aylık oranı en fazla 1:2,5.

Mao şöyle demişti:

> Yüksek aylıklar hiç bir zaman küçük bir gruba hasredilmemelidir. Parti, hükümet, sanayi ve halk komünleri personelinin aylıkları ile halk kitlelerinin aylıkları arasındaki uçurum yavaş yavaş ve akla uygun bir biçimde kapatılmalıdır. Personel yetkilerini kötüye kullanmaya ve özel ayrıcalıklara sahip olmaya teşvik edilmemelidir.

Şimdi aylık düzeylerinin nasıl belirleneceği tartışılıyor. Çin'de süreduran devrimin en belirgin özelliği de bu zaten. Çinliler gereksiz acelecilikten her zaman kaçınmaya çalışıyorlar. Sözgelimi, eşitlikçiliğin yukarıdan demagojik bir biçimde gerçekleştirilemeyeceğine, sağlam bir temele oturabilmesi için herkesin bilinçli olarak ve siyasî açıdan katıldığı bir deney olması gerektiğine inanıyorlar. İleride, bu sorunun fabrikalarda ve köy komünlerinde nasıl ele alındığını işçilerin kendi ağızlarından dinleyeceğiz. Yapılan tartışmalar sonunda, sendikaların fabrikalarda işçi konseyleri biçiminde yeniden kurulması kararlaştırılmış. Şimdi sendikalar iş sürecini yeniden düzenlemekle ve yeni bir kollektif yönetim biçimi kurmakla yükümlü.

Çin basınının Sovyet sanayi üretimindeki karışıklığın ve yedek parça «karaborsa»sının sorumlusu olarak gördüğü Sovyet siyasetinin aksine, Çin'de prim ve maddî müşevviklere son verilmiş. Ve Çin'in benimsediği bu yol üretime zarar vermek şöyle dursun, üretimin artmasını sağlamış.

Devlet planının hedefleri yüksek örgütsel kademelerde kararlaştırılıyor ve bana söylendiğine göre, tabandaki temkinli tartışmalardan sonra uygulanmaya konuluyor. Bu hedefler genellikle kitlelerin yaratıcılığı sayesinde aşılıyor. Bizim gezdiğimiz fabrikaların birçoğunda Parti komiteleri henüz yeniden kurulmamıştı, ama Komünistler yönetimden sorumlu devrimci komitelerin önder üyeleriydiler. Öteki fabrikalarda ise, fabrika kongreleri toplanmış ve Parti Komiteleri yeniden kurulmuştu.

Sanayi açısından bakıldığında, Çin bizim teknoloji toplulumumuz için başarılı bir seçenek olarak görülüyor. Ruslar da dahil bazıları, bunun nedeninin, Çin'in henüz öteki ülkeler kadar sanayileşmemiş olması olduğunu ileri sürüyorlar. Bu görüş kolaylıkla çürütülebilir. Bugün artık çok önemli teknolojik başarılar (sözgelimi, uzaya fırlatılan uydu) elde eden Çin, bilim ve teknolojiyi kamulaştırma ve bilim adamları ile zengin pratik tecrübeye sahip işçiler arasında sıkı işbirliği sağlama yolunu tutmuştur. Bu, «yoksulluğu» değil, kendine özgü bir iktisadî gelişmeyi yansıtır.

Sanayi çağına girmekte olan Çin, kapitalist birikim, işbölümü ve sanayi ile tarım arasında dengesizliğin (sanayinin tarımı sömürdüğü ya da en azından tarım karşısında öncelik kazandığı) geleneksel modelini reddetmektedir. Çinliler «altın buzağı»ya tapmayı, yani sanayileşmiş, dünyadaki en güçlü ve en saygın model olarak kabul edilen Amerikan modelini reddediyorlar. Çinliler teknolojiyi göz kamaştırıcı bir «yasak meyva» olarak görmüyorlar. Teknolojide, insanı sanayi makinalarının kölesi haline getiren ve onu ayrıcalıklılar ile sömürülenler, yüksek aylıklılar ile düşük aylıklılar (ustalık derecesine göre) diye ayrılan bir sınıf sistemine bağımlı kılan *yeni türden bir barbarlık* görüyorlar. Çünkü bu sistem, insanın en çok ihtiyacı olan şeyi, yani siyasî bilinci yok eder. İşte Çinliler saldırıya ya da savaşa karşı değil, bu sisteme karşı mücadele ediyorlar. Dünyanın geleceği bu mücadelenin başarısına bağlı. Eğer başarısızlığa uğrarsa, bu, Sovyetler Birliği halkı da dahil dünyanın ilerici halkları ve genel olarak insanlık için büyük bir yıkım olacak. Çin'in bu meydan okuması, ABD'nin Tonkin Körfezine müdahalesinden

Laos'u istilasına kadar Çin sınırlarına yaptığı baskıyı artırarak devam ettireceği kaygısını getiriyor. Yediden yetmişe bütün Çinliler ülkenin savaş tehdidiyle karşı karşıya bulunduğunu biliyor.

Bu tahlili kabul eden ya da kısmen kabul eden herkes Çinli işçilere ve onların fabrikalarına ister istemez daha az önyargılı bir gözle bakacaktır. Teori ile pratiğin birliğinden ve teknisyenler ile işçiler arasındaki karşılıklı işbirliğinden kaynaklanan sınaî başarıların niçin Kültür Devriminin ürünleri olarak görüldüğünü kavrayacaktır. Sınaî başarılar derken, hem Nanking Köprüsünün yapımı gibi büyük zaferleri, hem de yeniden işlenmiş hurda demirden vinç yapılması gibi daha alçakgönüllü başarıları kastediyorum. Bu tahlil her şeyden önce Çin fabrikalarındaki ortamın ve bu fabrikalar hakkındaki akıl almaz hikâyelerin insanî ve siyasî bir düzeyde daha iyi kavranılmasını sağlayacaktır. Bunun tek bir açıklaması olabilir: Çin'deki kalkınma tarzı bizdeki kapitalist kalkınma tarzından tamamen farklıdır.

Tienzin'e Giderken

Çin'in Şanghay'dan sonra ikinci en büyük limanı olan Tienzin'e gitmek kolay değil. Şehirde tersaneler, dokuma ve otomobil fabrikaları ve yüzden fazla elektronik fabrikası var. Nüfusu 4 milyon. Sin Çiao Otellinden ayrılırken merakla bizi izleyen bazı yabancılar, «Gerçekten Tienzin'e mi gidiyorsunuz?» diyorlar. Trenimiz yeni Pekin garından (1954'teki gelişimde yoktu) kalkıyor. Mermerleri, alabildiğine geniş alanları ve yürüyen merdivenleriyle Pekin garında büyük bir kalabalığın arasından güçlükle geçerek birinci sınıf vago-

na varıyoruz. Kadife ve dantelli koltuklarıyla birinci sınıf vagon bize ayrılmış. Kompartmanda yalnız biz varız. Tren saatte kırk mille gidiyor. Doğrusu Çin trenleri yavaş biraz, bu yüzden Pekin'den yaklaşık olarak altmış iki mil uzaklıkta olan Tienzin'e aşağı yukarı iki buçuk saatte gidiliyor. Yolda rahatça kırları, pirinç, pamuk ve buğday tarlalarını seyrediyoruz. Tarlalarda köylü ekipleri çalışıyor. Yerlerde dikili duran kızıl bayraklar rüzgarda dalgalanırken siperlerin üzerindeki bayrakları andırıyorlar. Kalın pamuklu ceketler giymiş kızlar, bir omuzlarında beller, öbür omuzlarında kızıl bayraklar, tarlalardan evlerine dönüyorlar. Köy evlerinin duvarlarında Mao'dan seçme sözler, Mao'nun resimleri ve genellikle çok uzaktan görülebilecek kadar iri harflerle yazılmış «Yaşasın Başkan Mao» cümleleri var. Epey uzaklardaki küçük bir tapınağın üzerinde bile dev bir Mao portresi asılı. Lu bize *Halkın Gazetesi*'nden bir makale okuyor. Lu ile Çao bize okuyup anlatmaktan usanmıyorlar. Uyuyacak olursak, bekliyorlar. Uyandığımızda yeniden başlıyorlar. Ne olursa olsun her şey çok ilginç. Dışarıda binlerce insan bir ırmak yatağına ekin ekiyor. Küçük bir tepenin üzerinde yüzlerce kızıl bayrak ve Mao portresi var. Uzaklarda batan güneş kıpkızıl. Daha yukarılardaki ot yığınlarının arasında da kızıl bayraklar görülüyor.

Lu durmadan Liu Şao-çi'den, o «dönek hain, düşman ajanından» söz ediyor. Sözünü kesiyorum. «Halk Cumhuriyetinin başkanıydı o ve bu mevkide hiç de kısa bir süre kalmadı.»

«Doğru,» diye cevap veriyor Lu, «gerçekten de onun planlarını anlamak çok zordu. Uzun yıllar boyunca 'kızıl bayrağa karşı çıkmak için kızıl bayrağı salladı.'»

Tienzin'de modern bir büyük mağazanın yedinci ka-

tına çıkıyoruz. Burada her şey var. Günlük yiyecek maddeleri son derece ucuz, ama radyolar, televizyonlar, fotoğraf makinaları ve saatler ateş pahası. Binanın tepesinden baktığımızda bütün bir şehri görebiliyoruz. Kanallar, eski varoşlar, yeni varoşlar, daha ötede ufuk ve deniz. Ardımızda meraklı bir kalabalık var. Devrimci komitenin temsilcisi bize mağazanın çeşitli bölümlerini gezdiriyor. Dışarıda ise çocuklar bekliyor bizi. Hem gülüyor, hem de utanıyorlar. Ama Tienzin sokaklarında dolaşan bu iki yabancıyı büyük bir merakla izliyorlar.

Şehrin ana caddesinin adı Barış Sokağı. Burada bisikletten geçilmiyor. Bisiklete binenler beyaz pamuklu eldiven giymişler. Pekin'de böyle bir şeye rastladığımızı hatırlamıyorum. Sokaklarda gıcır gıcır otobüsler ve iki arabalı troleybüsler var. Otomobiller, otobüsler ve kamyonlar Tienzin'de yapılıyor. Bindiğimiz araba daha öncekilere benzemiyor. Fabrikadan yeni çıkmış, hâlâ boya kokan bir mini otomobil bu. Koltukları plastik kaplı. Tienzin'deki otomobil fabrikaları Çin'deki en modern fabrikalar arasındaymış.

Otelimizde yalnızız. Tıpkı geçmişteki gibi döşenmiş eski bir otel. Hem rahat, hem de mükemmel bir servis var. Koskoca yemek salonunu bizim için açtılar. Masaların üzerine tertemiz örtüler serilmiş. Şehrin turist acentesinden iki yoldaş Lu ile Çao'ya katılıyor. Küçük gurubumuz Tienzin'li işçilerle tanışmaya hazır artık.

Çin Saatleri Rusya Saatine Göre Çalışmıyor ✳✳

Bir saat fabrikasını geziyoruz. Burada işçiler ve diğer memurlar olmak üzere bin kişi çalışıyor. Sekiz

atelye var. İki tanesi onarım ve makina araçları atelyesi, altı tanesi de yapım atelyesi. iZyaretimizin başında, saat parçalarının yerli yerine takılmasında çalışan kızlar bize yabancı teknik yardıma son verilmesinden sonra işçiler tarafından yapılmış bir makinayı gösteriyorlar. Önlerinde yaşlı bir aristokrat gibi asık suratlı bir İsviçre Hauser makinası duruyor. Fabrikada kullanılan malzeme ve makina araçları hâlâ yabancı, ama işçiler verimliliklerini artırmak için bunların üzerinde doksandan fazla değişiklik yapmışlar.

Her yerde olduğu gibi buradaki atelyelerde de sakin bir çalışma temposu hüküm sürüyor. Ortalıkta bir sürü *sayozubao*, yani elle yazılmış, küçük afiş görülüyor. Bu afişlerdeki yazılarda işçiler tutumlu ve verimli çalışmaya teşvik ediliyorlar. Her şey çok basit, hatta ilkel görünüyor. Mao'nun oyayla işlenmiş büyük bir portresi var. Başka bir Mao portresi ise merdivenlerin üzerine konulmuş. Bir işçinin büyütecinin yanıbaşında, üç ayaklı küçük bir sehpanın üstünde plastikten bir Mao portresi duruyor. Başka bir işçinin göğsündeki kırmızı cebin üzerine gene bir Mao resmi işlenmiş.

Bu fabrikada yapılan bir saat 120 yuan'a satılıyor. Kültür Devrimi sırasında yaratılan saat modeline «Doğu Rüzgarı» adı verilmiş. Aslında pahalı bir saat. Fiyatı, iyi ücret alan bir işçinin bir maaşına eşit. Temel yiyecek ve giyecek maddelerine kıyasla saat lüks bir şey kabul ediliyor. Devrimci komitenin temsilcisi bize bu fabrikanın kısa ve yoğun öyküsünü anlatıyor. 1958 yılında fabrikaya 1 Mayıs Fabrikası adı verilmiş. O sıralar fabrikada 1955 yılında geliştirilen bir modele göre geniş çapta saat imal ediliyormuş. O günler, Büyük İleri Atılım dönemiymiş.

«Fabrikamız ilk kurulduğunda,» diye anlatıyor devrimci komitenin temsilcisi, «Çin'in Kruşçev'i Liu Şao-

çi Rus uzmanlar getirtti. İlk başlarda bundan bizler de hoşnuttuk. Ama Rus uzmanlar bize her şeyin yeniden yapılması gerektiğini ve eğer iyi saat yapmak istiyorsak Kirov, yani Rus makinaları almak zorunda olduğumuzu söylediler. Kirov makinalarıyla yapılan saatler o kadar kalın ve o kadar kalitesizdi ki, halk arasında şöyle bir deyim yerleşti! '1 Mayıs Fabrikasından çıkmış bir saat kadar berbatsın.' Bu saatlere bir de 'alkış saatleri' adı takıldı; el çırptınız mıydı, duruveriyorlardı. Herkes saatlerden şikâyetçiydi Gerçi kendi makinamız vardı, ama uzmanlar özel bir tahtadan zemberek yapabilmek için bir makinaya ihtiyacımız olduğunu söylediler. Kısa bir araştırmadan sonra bu tahtanın ancak Sinkiang'da bulunduğunu ve küçük, hemen hemen yapraksız bir ağaçtan elde edildiğini öğrendik. Sizin anlayacağınız, ya yıllarca ağaçların büyümesini bekleyecektik ya da bu tahtayı Rus uzmanlarımızın öğütledikleri gibi Sovyetler Birliği'nden ithal edecektik. Liu Şao-çi Rusların öğütlerini imparator buyruğu gibi kabul ediyor, bu öğütlere karşı çıkanlar işçi toplantılarında eleştiriliyor, hatta bazan cezalandırılıyordu. Sonra 1960 yılında Ruslar yardım anlaşmasını tek yanlı olarak bozdular. İlk önceleri çok öfkelendik. Ama sonra, eskiyi geliştirmek ve yeniyi inşa etmek için bütünüyle kendi gücümüze güvenmek zorunda olduğumuzu kavradık. Ve o günden sonra çok iş başardık. Kirov sistemini bıraktık, yabancı makinalara tapmaya son verdik ve çalışmayı kendi ihtiyaçlarımıza uygun olarak tamamen yeniden örgütledik. Planların yeni baştan hazırlanmasında işçiler ve usta teknisyenler omuz omuza çalıştılar. İşte otuz saatte bir değil, kırk sekiz saatte bir kurulan ve '1 Mayıs' saatlerinin aksine bir yaprak kadar ince olan 'Doğu Rüzgarı' saatlerini böyle imal ettik. Ama asıl önemli olan, projeyi kendimizin

hazırlamış olması, makinaları geliştirmeye ve yeni modeller çizmeye başlamış olmamızdı. Bunu Ruslarla birlikte gerçekleştirmemiz olanaksızdı. Çünkü onlar uzmanlık yapıyor, bizse sadece işgücünü sağlıyorduk.»

Yoldaşlar bize üç saat gösterdiler. Birincisi 1954'te yapılmış, oldukça şirin bir saat. İkincisi kaba Rus saati. Üçüncüsüyse «Doğu Rüzgarı» modeli; yapım tarihi kadranın üzerine altın rakamlarla kazınmış. Çinliler bu saatten büyük bir övünç duyuyorlar.

Bizimle konuşan ve fabrikanın yönetiminde çalışıyormuş izlenimini uyandıran otuz yaşlarındaki bu genç adama soruyorum: «Devrimci komitenin temsilcisi olmadan önce ne yapıyordunuz?»

Çekingen bir sesle karşılık veriyor: «Müdürün bürosunda çalışıyordum.»

Herkes gülüyor. Anlaşılan çok önemsiz bir işte çalışıyordu, belki de hademe falandı.

«Peki, müdür nerede şimdi?»

«Burada. Eleştiri toplantısından sonra üçlü bileşime katıldı. Devrimci bir kadro oldu. Devrimci kadronun fabrika yönetiminde büyük tecrübeleri var, onlara ihtiyaç duyuyoruz. Artık teknisyenlerle işçiler arasında iyi bir ilişki kuruldu, işin ağırlığı konusunda hâlâ bir ayrılık varsa da katı bölünmelere son verildi. Fabrikada içten bir işbirliği havası hüküm sürüyor. İşçiler arasında bile siyasî ve teknik düzey bakımından farklılıklar olmakla bilrikte, bunlar yoldaşlar arasındaki farklılıklar. Yönetici kadrolar konusunda önemli olan nokta, onların işçi kitlesiyle olan bağlarının ne durumda bulunduğu ve işçilerin kendi insiyatiflerini kullanmalarına izin verip vermedikleri. Fabrikayı Partinin yönetimi altında ve Komünist üyeleri aracılığıyla devrimci komite yönetiyor. Komünistler ayrı toplantılar düzenliyorlar. Biz şimdi fabrikadaki Parti kolunun seçileceği bir

kongreye hazırlanıyoruz. Eski Parti komitesi Kültür Devrimi sırasında eleştirildikten sonra dağıtılmıştı.»

«Acaba saatin tam kaç olduğunu söyleyebilir misiniz?» diye sordum.

Yoldaşın cevap vermesine kalmadan, pencerenin üzerindeki büyük sarkaçlı saat «Doğu Kızıldır»dan ezgilerle on ikiyi vuruyor.

Fabrikada Felsefe

> Marksist felsefe, en önemli sorunun, nesnel dünyanın yasalarını kavramak ve böylece onları açıklayabilmek değil, bu yasalara ilişkin bilgiyi dünyayı değiştirmek üzere etkin bir biçimde uygulamak olduğunu savunur. Marksist görüşe göre teori önemlidir; teorinin önemi Lenin'in şu sözlerinde tam olarak dile getirilmiştir: «Devrimci teori olmadan, devrimci hareket diye bir şey olamaz.» ...Bilginin etkin işlevi kendisini sadece algısal bilgiden ussal bilgiye olan etkin sıçrayışta göstermez; aynı zamanda —ki bu daha önemlidir— kendisini ussal bilgiden devrimci pratiğe sıçrayışta da göstermek zorundadır.
>
> Mao Zedung, **Pratik Üzerine**

Toplantı yerindeyiz. 2 Nolu Tienzin Dokuma Fabrikası yünlü kumaşları ve felsefe incelemeleriyle ün kazanmış. Felsefe öğrenen işçiler tarafından yazılan ve Çin gazetelerinden çevrilen birkaç yazı okudum. Yazıların anlaşılması güçtü, çünkü kavramakta zorluk çektiğim özel bir dille yazılmışlardır. Bu, merakımı daha da artırdı.

Fabrikadan içeri girerken kafamda Lenin'in bir sözü vardı. Lenin *Materyalizm ve Ampirio-Kritisizm*'de

Dietzgen adlı bir işçiden söz eder. Marks ve Engels bu Alman işçinin «diyalektik materyalizmi kendi başına» keşfettiğini, çünkü bir proleter militan olduğunu söylemişlerdi. «Sahte idealizmlerini halkı cehalet içinde tutmak için kullanan diplomalı dalkavuklar [Dietzgen, felsefe profesörlerini böyle görüyor]. Yüce Tanrı kendi karşıtını nasıl şeytanda bulduysa, sofu profesör de kendi karşıtını materyalistte bulmuştur.»(*)

İşçiler felsefeden konuşmaya başlar başlamaz, aklıma bu sözler geldi. Çinli işçiler, sanki «Onurumu tam olarak yeniden elde ettim» dercesine, «Artık felsefe öğreniyorum» sözünü binlerce kere tekrarlıyorlar. Bu sözler beni duralatıyor ve yüreğimi coşkuyla dolduruyor. Bu kavramın, Batıdaki Yunan-hümanist «bilgili insan» idealinden (bu ideal, boş vaktini felsefe öğrenmekle geçiren bir zanaatkarı da kapsasa bile) ne kadar farklı olduğunu düşünüyorum. Burada insan ile bilgi, insan ile gerçeklik arasında bambaşka bir ilişki var. İşçi siyasî hayata daha bilinçli bir şekilde katılabilmek için felsefe öğreniyor.

Burada gördüklerimin önemini tam olarak ölçemiyorum. Ama bu bölümde hiç değilse biraz açıklamaya çalışacağım. Sadece bir tarihçi olarak anlatmayı bırakıp, benim «Batı'daki» deneylerim ile burada bulunduğum eksik, ama nesnel gözlemlerim arasında bazı kıyaslamalar yapmaya çalışacağım.

Bu, işe benim de katılmamı gerektiriyor, çünkü her sosyalist siyasî durumda olduğu gibi burada da işin işine teori ile pratik arasındaki ilişki sorunu giriyor. «Fabrikadaki felsefe»nin ortaya getirdiği somut sorun, teori ile pratik arasındaki ilişkidir ve bunun aydınlar ile işçiler arasındaki ilişkiyle hiç bir ilgisi yoktur.

(*) V. İ. Lenin, **Materyalizm ve Ampirio-Kritisizm.**

İlk bakışta birbirine aykırı iki sözcüğü içeren «fabrikada felsefe» deyimi, doğrudan doğruya meselenin özüne inmektedir. Kültür Devrimi sırasında geliştirilen Marksist teorik tahlildeki temel anlayış, özellikle *sosyal etkenlere* ilişkin olarak siyasetin iktisada olan önceliğidir. Dolayısıyla, fabrikada felsefenin incelenmesi Kültür Devriminin ana noktalarından biridir ve üstyapıdaki devrimde bireyin ilk niteliksel sıçramasını ifade etmektedir. Felsefî düşüncenin «aristokrat» niteliği yok olmuş. Felsefe artık bir kitle bilimi. Kitleler, felsefe aracılığıyla, etkin bir biçimde siyasete katılıyorlar. Sosyalist bir toplumu kurarken yapılması gereken siyasî çalışmanın temelini oluşturuyor bu süreç.

Çinliler uzun süreli bir teorik ve siyasî strateji geliştirmeye çalışıyorlar, yoksa günlük sorunlarını böyle sınıflandırmak diye bir sorunları yok. Bu gelişmenin yakından izlenmesi gerekir. Burada sözkonusu olan, *üstyapıda* bir devrimdir, *sosyal* ve *iktisadî* etkenlere bağımlı kılınmayan, bunların toplum üzerindeki etkisini belirleyen ve sosyalist toplum içinde yeni tipte bir *yapının* doğuşunu öngören bir devrim.

Devrimci komitenin masasının çevresinde oturuyoruz. Uzun tartışmamız başlıyor. Sağımda bir kadın oturuyor. Dikkatle yüzüne bakıyorum. Çevirmen, «Size felsefe incelemekten söz edecek eski bir Komünist,» diye tanıtıyor onu. İlk önce devrimci komitenin temsilci yardımcısı Tu yoldaş konuşuyor, onu Yang yoldaş izliyor. Devrimci komite 1968 Şubatında seçilmiş.

Yang yoldaş sözü fazla uzatmadan konunun özüne giriyor ve fabrikadaki ilerlemenin izlediği süreci özetliyor. Buranın herhangi bir fabrika olmadığını öğreniyoruz. Mao 1956'da bu fabrikayla bizzat ilgilenmiş, 12 Ocakta fabrikayı ziyaret etmiş, çeşitli atelyelerde çalışan işçilere siyasî incelemeleri hakkında sorular

sormuş. Bu araştırmasından, buradaki işçilerin ideolojik düzeyinin son derece düşük olduğu sonucuna varmış. İşçiler tıpkı kapitalist ülkelerde olduğu gibi birer robot haline geliyorlarmış ve revizyonizmin tuzağına düşmeleri çok mümkünmüş. Mao, bir felsefe dersinin konmasını önermiş. Çünkü işçilerin hem teoriyi incelemeye, hem de onu pratiğe uygulamaya ihtiyaçları varmış. Fabrikanın yöneticisi ise bunu bir zaman kaybı olarak görmüş ve 1958'de felsefe dersi başlatıldığında programı baltalamaya koyulmuş, derslerin verimli geçmesini engellemiş.

«Kültür Devriminin zaferinden sonra,» diye devam ediyor işçi, «bütün işçiler felsefe öğrenme olanağını elde ettiler. Çin Komünist Partisi Dokuzuncu Kongresi ders programlarını yeniden düzenledi. Şimdi kitleler, kendi insiyatifleriyle, Mao Zedung Düşüncesini üç harekete, bilimsel deney, sınıf mücadelesi ve üretim hareketlerine uyguluyorlar. Fabrikadaki 127 çalışma grubundan her birinde, günlük işleri bittikten sonra bir-iki saat felsefe çalışan bir işçi grubu var. Fabrika felsefî bir havaya bürünmüş. Her grubun kendi odası var. İşçilerin düşünsel gelişmelerinin yükselmesiyle birlikte, üretim de artıyor ve işçilerin çevresi hem öznel, hem de nesnel bakımlardan değişiyor. 1970 Ocağında üretim rakamlarımız 1969 Ocağına oranla yüzde 10 arttı. Bu yılın Temmuz-Eylül aylarındaki artış ise geçen yılın aynı dönemine oranla yüzde 27,55.»

Fabrikadaki felsefe öğreniminin amacı, rastgele bir kendi kendini eğitimi teşvik etmek değil. Parti, niteliksel bakımdan eskisinden farklı bir kuruluş olarak yeniden inşa ediliyor. «İşçi-filozoflar»a önderlik etmekle yükümlü olan bir parti, asla bir bürokratlar partisi olamaz. Kültür Devrimi, Partiyi zayıf düşürmek şöyle dursun, Partinin kendisini köklü bir biçimde

değiştirmesini sağlamış. Aslında, felsefenin fabrikaya sokulmasının ve fabrikada yaygınlaşmasının temel nedenlerinden biri Kültür Devrimi. İdeolojik devlet cihazını, yani partiyi devrimcileştirmek için kullanılan yol gösterici ilkeler, «ideolojik devrim» ve «proletaryanın ideoloji alanına müdahalesi» idi.

Fabrikanın Siyasî ve İktisadî Yapısı, Çalışma Hızı, Ücretler ve Üretim Planları ✱✱

İşçi, parti komitesinin henüz seçilmediğini söylüyor bana. Fabrikadaki mücadele zorlu olmuş, ama fabrika kongresi kısa zamanda toplanacakmış. Fabrikayı yöneten devrimci komite yirmi üç üyeden (devrimci kadrolar, devrimci kitle örgütlerinin temsilcileri, Halk Kurtuluş Ordusu askerleri) oluşuyor. Bunların dokuzu daimî komitede. Yirmi üç üyeden yedisi ayrı olarak toplantı yapıyor ve fabrikayı fiilen yönetiyor; bunlar Parti üyeleri. Dolayısıyla, Partinin önderlik görevini yitirdiğini söylemek mümkün değil. Gerçi Parti komitesi henüz işçi kongresi tarafından seçilmemiş, ama fabrikadaki hücreler yeniden kurulmuş ve şimdi Parti üyeleri düzeltme ve yeniden inşa hareketi sayesinde daha üstün siyasî niteliklere sahip. Bu hareket devam ediyor. Durmadan yeni kadrolar yaratıyor, işçiler arasından taze güçleri harekete geçiriyor ve bürokratik tembelliği ve yanlışları düzeltiyor. Fabrika kongresi yakında toplanacak. (Fabrikanın bahçesinde, «Kongreye hazırlanalım» çağrısında bulunan büyük kızıl afişler gördüm.) Revizyonist çizgi burada da ciddi birtakım karışıklıklara yol açmış, ama kadrolar genellikle fabrikadaki çalışmaya katılmışlar. Bir 7 Mayıs Kadro Okuluna gitmemişler, fabrikadaki işçilerle çalışarak kendilerini yeniden eğitmişler.

«Sendikaya ne oldu? Hâlâ duruyor mu?»

Devrimci komitenin yanı sıra, işçi temsilcileri konferansı da yeni kızıl iktidar organlarından biri. Bütün işçiler tarafından seçilen bu konferans, fabrikanın günlük sorunlarıyla, idarî ve sosyal sorunlarla uğraşıyor. Devrimci komiteyle birlikte çalışıyor. Liu Şaoçi'nin ekonomist çizgisinin bir aracı olan sendikanın yerini bu konferans ve işçi konseyi almış. İşçi konseyinin sorumlulukları, eski sendikanın sorumluluklarından daha büyük. İş miktarı, fabrikanın sosyal hizmetleri ve iş dağılımı gibi sorunlarla ilgileniyor. Devrimci komite ve işçi konseyi, işçiler tarafından özgürce seçiliyor. Devrimci komite on beş günde bir, işçi konseyi ise ayda bir toplanıyor. Devrimci komitenin gerektiği zaman toplanan bir daimî komitesi var. Ayrıca 127 çalışma grubu da kendi toplantılarını düzenliyor. Özetleyecek olursak, Parti önderlik görevini üstlenmiş, devrimci komite yönetimden sorumlu, işçi konseyi de çalışmanın devrimci bir biçimde yeniden örgütlenmesiyle uğraşıyor ve alt kademelerin üst kademeleri denetleyebilmesini sağlıyor. Bütün fabrika örgütleri demokratik bir biçimde çalışıyor.

Ücret oranları, parça başına ücretler ve maddî primler konusundaki sorularıma işçi şu karşılığı veriyor:

«Parça başına ücreti ve maddî müşevvikleri kaldırdık. Ücret oranları azaltıldı. En yüksek aylık 120 yuan, en düşük aylık ise 50 yuan. Bir mühendis ile vasıflı teknisyenin ücretleri arasında 40 yuan fark var. Mühendis 120 yuan alıyor, teknisyen ise 80 yuan. Ortalama aylık 65 yuan. Mücadele-eleştiri-dönüştürme hareketi hâlâ ücret sorunuyla uğraşıyor. Oldukça çetin bir sorun bu. Kollektif mülkiyetin bulunduğu bir komünde ücret sorunu nisbeten kolay çözülüyor. Ama bir

fabrika bütün halkın malı olduğu için, ücretler sadece fabrikaya (burada dokuma fabrikası mesela) bağlı olarak değil, aynı zamanda devlet yönetiminin kararlarına bağlı olarak çözülüyor. Ücret sorunu işçilerin hayatında çok temel bir sorun, bu yüzden son derece dikkatli olmamız gerekiyor. Haksız ücret oransızlıklarını kaldırıyoruz, ama akla uygun farklılıkları koruyoruz.»

«Haksız olan nedir?»

«Mesela, her ay yüzde 5 prim veriliyordu, bunu kaldırdık. Bu sorunların mücadele-eleştiri-dönüştürme hareketi içinde ele alınması gerekir. Sorunu işçilerle tartışıyor, onların öğütlerini alıyor, sorunu daha da derinliğine inceliyor, ondan sonra önerilerimizi devlet örgütlerine iletiyoruz. Kesin kararlar orada alınıyor. Şu anda, siyasete öncelik veriyoruz ve haksız ücret eşitsizliklerini kaldırıyoruz.»

«Çalışma hızını kim tesbit ediyor?»

«Ülkelerimiz farklı, bu yüzden ilk başta bir yanlış anlama olabilir. Onun için baştan belirtmek gerekir ki, Çin'de üretim hedefleri bir devlet planı tarafından tesbit edilir, çünkü Çin'de sosyalist bir düzen vardır. Fabrikanın planı Dokuma Sanayi Bakanlığı tarafından hazırlanır ve bir yıllıktır. Aylık çalışma planları ise fabrikadaki devrimci komiteden bir üretim ekibi tarafından hazırlanır. Bu üretim ekibi teknisyenlerden, işçilerden ve yöneticilerden meydana gelir. İşte çalışma hızı böyle tesbit edilir.

«Çalışma hızı, kapitalist sömününün belirgin yönlerinden biridir, bazan saniyenin onda biriyle belirlenir. Hatta bir ürünün toplam olarak ne kadar zamanda imal edildiği bile hesaplanır.

«Yıllık planın bir nüshası bize geldiğinde, önce onu işçilerle tartışırız, sonra da ne kadar iş yapabile-

ceğimizi hesaplayarak fabrika için kendi *iç planımızı* hazırlarız. Kendi planımızı onaylanmaya gönderdiğimizde, onu bir robot gibi gerçekleştirmekle yükümlü görmeyiz kendimizi. Bir önceki yılın üretim rakamları, kişisel tecrübelerimiz ve makina yenileme ve onarım ihtiyaçlarımız tartışılır, vardığımız sonuçlar bu tartışmalara dayanır. Sonra bunlar bir üst düzeydeki devrimci komiteye sunulur. Böylece plan ayrıntılı bir biçimde hazırlanır ve herkes tarafından daha iyi anlaşılır. Eğer sıkı çalışırsak, üretici kaynaklarımızı kullanarak plan hedeflerini aşabiliriz. Ama bu ancak işçilerin insiyatifiyle olabilir. Geçen yıl her ay 150 bin ile 160 bin metre arasında kumaş dokuduk. Bu yılsa 180 bin metre kadar dokuyoruz ve bunun yüzde 40'ı ihraç ediliyor. Üstelik bunu, maddî müşevvik olmadan gerçekleştiriyoruz. Sovyetler Birliği'nde ve Batıdaki sosyalist ülkelerde üretim, maddî müşevviklere ve üretim primlerine bağlı olarak artar ya da azalır. Bizim işçilerimiz aynı zamanda fabrikadaki eski makinaları da onarırlar ve gerçek mucizeler yaratırlar.»

«Peki, emekliye ayrılanlar ve hastalananlar ne oluyor?»

«Yaşlı işçiler hastalandıklarında tam ücret almaya devam ederler. Hastalanan genç işçilere ise ücretlerinin yarısı verilir. Eğer en azından on beş yıl çalışmışsa, emekli aylığı işçinin gerçek aylığının yüzde 75'ini bulur.»

Eski bir Çin özdeyişi vardır: «Kaplanın inine girmeden kaplan yavrusunu yakalayamazsın.» Bu özdeyiş, insanın pratiği ve aynı zamanda bilgi teorisi için de geçerlidir. Pratikten kopuk hiç bir bilgi olamaz.

Mao Zedung, **Pratik Üzerine**

Lin Tien-si kırk altı yaşında eski bir kadın işçi. Yüzünde yaşını hiç belli etmeyen canlı ve umut dolu bir anlatım var. İnsan Çinli kadınlara bakarken, bizim güzellik ve çirkinlik ölçülerimizi düşünmeden edemiyor. Bizim ölçülerimize vurulacak olursa, Çinli kadınlar güzel değil, ama son derece sade. En küçük bir rüküşlük ve makyaj yok. Kısa saçlarını iki tokayla tutturuyorlar. Pantolon ve küçük bedenlerine bol gelen ceketler giyiyorlar. Ama onları daha yakından tanıdığınızda, onlarda canlılık ve tutkudan oluşan başka tür bir güzellik keşfediyorsunuz. Işık gibi hem yakınınızdalar, hem de çok uzağınızda. Bizim alışılagelmiş güzellik ölçülerimizle kolay kolay tanımlanamayacak değişik bir çekicilikleri var. Paris'ten ayrılmadan önce, Paris'teki ünlü bir modacının şöyle dediğini işitmiştim: «Kadınlara, Çinli kadınlar gibi üniforma giydirmeli. O zaman bir kişilikleri ve beyinleri olur; eğer varsa tabii.» İşçi Lin, «acıdan söz etmeye», yani eski toplumdaki hayatını anlatmaya başlarken kollarını göğsünde kavuşturuyor. Eski toplum Çinlilerde bir korku haline gelmiş, eski toplum deyince yalnızca acılar geliyor akla. Geçmişin geri geleceği korkusu, Liu Şaoçi'ye karşı kitleleri mücadeleye sevkeden etkenlerden biri olmuş. Çünkü halk, Dokuzuncu Kongreye sunduğu raporunda Lin Piao'nun da açıkladığı gibi, Partinin sağ kanadının önderinin Çin'de kapitalist tahakkümü geri getireceğini kavramış.

İşçi Lin öyküsünü anlatıyor:

«2 Nolu Fabrikanın boyama ve dokuma atelyesinde çalışan bir işçiyim. On yedi yaşından beri burada çalışıyorum. O zaman fabrika kapitalistlerin mülkiyetindeydi. Babam kendisine gerekli tıbbî bakım gösterilmediği için, yakalandığı hastalıktan kurtulamadı ve öldü. Aldığım aylıkla beş kişiye bakmam gerekiyordu.

Oysa iki kişinin bile karnını doyurmazdı aldığım ücret. Fasulya ve patates yemek zorundaydık ve her zaman aç kalıyorduk. Bütün kışı incecik ceketlerle geçiriyor, üstümüze serecek bir battaniye bulamıyorduk. Her gün aramızda açlık ve soğuk kol geziyordu. Fabrikaya gitmek için sabah dörtte kalkıyor ve ancak güneş battıktan sonra eve dönüyordum. Ötekiler gibi vereme yakalanacağım diye müthiş korkuyordum. Çünkü vereme yakalandın mı, işten atıldın demekti. İşçilerde fıtık ve mafsal romatizması vardı, ama kapının önüne konmamak için hastalıklarını gizliyorlardı. Hela'da biraz fazla kalacak olsan bile işten atılabiliyordun. Yoksulluk öyle korkunçtu ki, kimse karşı çıkmayı göze alamıyordu. Polis, patronların bir aracıydı. Atelyelerde ziller vardı, kapitalistler bunları çalar çalmaz muhafızlar koşup geliyor, işçileri tutukluyorlardı. Onlar bizim etimiz ve kanımızla yaşıyorlardı. Bizlerse hayvanlar gibi yaşıyorduk. Patronlar tavuk, ördek ve balık yiyor, kocaman konaklarda oturuyorlardı. Bizse insan pisliği gibi insanlığın posasıydık.

«1949'daki Kurtuluş, biz işçiler için cennete doğru atılmış bir adımdı sanki. Ne var ki, kurtuluştan hemen sonra fabrikada iki çizgi arasındaki mücadele başladı. Hâlâ iktidarda olan burjuva sağı, durumumuzun eskisinden de kötü olacağını söyleyerek aramıza güvensizlik tohumları ekti. Öfkeden çılgına dönüyor, ama onlara karşı koyamıyordum. Bütün bildiğim, evet demekti. Durumumuz da epeyce düzelmişti. Ama eleştirilerimizi formüle etmek için ihtiyacını duyduğumuz teorik bilgiye sahip değildik. 1958 Haziranında, eski öğretmenimiz Li Şih-an'ın önderliğinde ilk felsefe öğrenme ekibimizi kurduk. Gündüz ders yapmak mümkün olmadığından, akşamları toplanıyorduk. Felsefe incelemenin sandığım kadar güç olmadığını farkettim ve

her şeyden önce de felsefenin insan pratiğine bağlı olduğunu öğrendim. Merkez Komitesinin bir üyesi ve proleter karargahından bir yoldaş olan Ça Ho-hay 1958 Temmuzunda fabrikaya geldi. 3 Ağustos 1958'de de Kang Şeng ziyaret etti fabrikamızı. Her ikisi de, kıdemli işçiler için felsefe dersleri düzenlememize yardımcı oldular. Onların öğütleri epey işimize yaradı, çünkü ilk başlarda her şeyi birbirine karıştırıyorduk. Ama incelemelerimiz bize şunu öğretti: Felsefe öğrenmek, insanın sorunları daha iyi kavramasına ve her türlü sorunu çözmesine yardım eder ve bizim toplumu değiştirebilen bir güç haline gelmemizi sağlar. Felsefe sırf felsefe öğrenmiş olmak için öğrenilmez; devrim yapmak ve sınıf bilincini geliştirmek için öğrenilir. Felsefe, sınıf mücadelesine üretim düzeyinde katılıyor.»

İşçi, küçük kızıl kitabını açıyor ve Mao'nun çelişmeyle ilgili bir sözünü okuyor:

«'Çelişmeli iki yandan mutlaka birisi esas, diğeri ise talîdir. Esas yan, çelişmede hakim rolü oynayan yandır. Bir şeyin niteliği her şeyden önce çelişmenin esas yanı tarafından, yani hakim duruma gelmiş olan yanı tarafından belirlenir.' 'Baş çelişme' ile ne kastedildiğini anladığım zaman, kullandığımız makinanın yol açtığı hasarı onaran atelyemde bir baş çelişme olduğunu farkettim. Bu sorunun dışında, makina gayet iyi çalışıyordu. *Sadece bu sorunun üzerine* eğilerek ve bütün dikkatimizi ona yönelterek, sorunu çözdük. Ama eski çelişmeler çözüldüğü zaman, yenileri doğar. Denge kısa ömürlüdür, çünkü durumlar hiç bir zaman durağan değildir. Felsefe incelerken şunu öğrendik: *Öznel bir insiyatife* sahip olabilirdik ve o zaman maddî güç, toplumu değiştirebilen bir manevî güç haline gelebilirdi. Hedef ve görevler yeterli değildi. Aslında bütün mesele, yöntem meselesidir ve çözülmesi gereken

de budur. Yoksa görevlerden söz etmenin hiç bir anlamı kalmaz.

«'Diyelim ki, görevimiz nehri geçmektir. Bir köprü ya da kayık olmadan nehri geçemeyiz. Köprü ya da kayık meselesini çözmedikçe, nehri geçmekten söz etmek boştur.'»

İşçi daha sonra küçük kızıl kitaptan bir alıntı daha okuyor. Bu kez çok güzel bir söz:

«'Kitlelerin hayat şartlarıyla daha fazla ilgilenelim ve çalışma yöntemlerimize daha fazla dikkat edelim.'»

Lin, «bir ikiye bölünür» konusuna değinerek ve bu konuyu siyasî mücadeleye bağlayarak felsefî konuşmasını sürdürüyor. «Diyalektik materyalizmin temel yasası, zıtların birliğinin geçici olmasıdır,» diyor. «Mao sürekli olarak mücadelenin patlak verdiğini söyler: 'Bir ikiye bölünür.'(*) Marksizm-Leninizm Ensti-

(*) Bu deyim, diyalektik materyalizmin ve dolayısıyle da Marksizmin temel kavramlarından birinin bileşik ve yalınlaştırılmış bir ifadesidir. Lenin'in **Felsefe Defterleri**'nde geçen bir bölümden alınmıştır: «Tek bir birimin ikiye bölünmesi ve onun çelişmeli unsurlarına ilişkin bilgi... diyalektiğin... özüdür.» Çin'de 1964 Temmuzunda Mao Zedung Düşüncesine karşı çıkan kültürel ve ideolojik görüşleri eleştiren çok daha büyük bir kampanya sırasında bu konuda şiddetli bir tartışma çıkmıştı. Lin bu tartışmadan söz ediyor, Partinin en yüksek kademelerinde birbirine taban tabana zıt iki siyasi çizgi karşı karşıya geldi. Bu çizgilerden biri, proletarya ile burjuvazi ve sosyalizm ile revizyonizm arasında çok daha açık seçik bir ayırım yapmanın gerekliliğini vurguluyor; öteki ise, hem bu ayırımı, hem de açık mücadeleyi ortadan kaldırmaya çalışıyordu.
Bugün bu deyim siyasî ve ideolojik çalışmada kullanılıyor ve çeşitli durumlara uygulanıyor. Mesela, bir kimsenin ya da onun yoldaşlarının davranışının doğru bir şekilde değerlendirilmesinde bir kıstas olarak kullanılıyor ve

tüsünün yönetmeni ve Parti okulunun yönetmen yardımcısı Yang Sien-çen, 'iki unsuru yeniden birleştirmenin ve onları tek ve aynı şey haline getirmenin' mümkün olduğunu ileri sürerek, felsefeye karşı açıktan açığa saldırıya geçti. Burjuva idealist dünya görüşünün temelini oluşturan burjuva felsefe teorisini meşrulaştırmaya çalıştı. Bu uzlaşma teorisi, temelde, *iki unsuru bire indirger,* çünkü sınıf mücadelesini yok sayarak burjuvazi ile proletaryayı uzlaştırır. Oysa 'bir ikiye bölünür' deyimi, çelişmedeki uzlaşmaz unsuru öne çıkarır. 'İkiyi bire indirge' demek, çelişmeyi uzlaşabilir olarak görmek demektir. Dolayısıyla, bu kavram, çatışmayı bütünüyle inkar eder ve pratikte sınıf düşmanının niteliği, burjuvazinin ve sınıf düşmanlarının niteliği konusunda kafamızı bulandırır. Mao'ya göre, çelişme uzlaşmaz olmalıdır.

«Burjuva kapitalizmi kanımızı emdi. Bu konuda herhangi bir bulanıklık olabilir mi? Eğer varsa, o zaman bu revizyonizmin, teslimiyetin, kapitalizmin geri gelmesi olur. İşçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki çelişmeyi gizleyemezsin. Bizim yapmamız gereken şey, *biri ikiye bölmek,* bölmek için mücadele etmek, işçi sınıfını burjuvazinin pençesinden, gerici revizyonizmden kurtarmak için mücadele etmek ve, böylece devrim yapmaktır.

«Liu Şao-çi'nin burjuva karargahı, felsefe öğrenen işçilerle alay etti. Bize, felsefe konusunda bir otorite olan Yang Sien-çen'i gönderdi. Yang, fabrikaya geldi ve bizi azarladı. Alaycı bir edayla bize şöyle dedi: 'Yok canım, sahiden felsefe mi öğreniyorsunuz? Bak sen şu işe, bu ne cüret! Bütün işçiler felsefe öğrenirse,

bütünüyle olumlu ya da bütünüyle olumsuz değerlendirmeleri önlüyor. Aynı zamanda, Kültür Devrimi tarafından yaratılan yeni iktidar organları da çelişmeden arınmış olarak görülmezler, çünkü onlar da «ikiye bölünür», yeni çizgi arasındaki mücadele onların içinde de sürmektedir.

filozoflar ne yapacak?' Yanındaki dostlarından başka bir kürsü düşkünü, bizi sorguya çekti ve çalışmalarımızı çok dağınık ve ilkel bulduğunu söyledi. Felsefe ekiplerimizin üçte ikisini dağıtmamızı emrettiler ve yaptığımız işin çalışma hızını artırarak, felsefe çalışmalarımız için gerekli olan süreyi kısalttılar.

«Felsefenin devrimci mücadelede bir silah olduğunu kavramamış olsaydık, onlara boyun eğebilirdik. Fabrikada felsefe çalışacak vakit kalmayınca, tatillerde ve evde çalışmaya başladık. Ama artık her şey değişti. İşçiler arasında felsefe öğrenmek için 'uzun süreli savaş' başladı.»

Kişisel Düşünceler: Fabrikada Görüp İşittiklerim İle Marksist Klasikler Arasındaki İlişki

> Feuerbach Üzerine On Birinci Tez şunu açıklıyordu: «Bugüne kadar filozoflar dünyayı çeşitli biçimlerde yorumlamakla yetindiler, oysa asıl sorun onu değiştirmektir.» Bu yalın cümle yeni bir felsefe, artık dünyanın **yorumlanması** değil, dünyanın **değiştirilmesi** olan bir felsefe vaat ediyordu sanki. Üstelik bu cümle yarım yüzyılı aşkın bir süre sonra Labriola ve onun ardından Gramsci tarafından da böyle anlaşılmıştır; her ikisi de Marksizmi esas olarak yeni bir felsefe, bir uygulama felsefesi olarak tanımlamıştır.
>
> Louis Althusser, **Lenin ve Felsefe(*)**

Tartışmamız sırasında, işçilerin küçük kızıl kitabı, içindeki felsefî mesaj yüzünden okuduklarını far-

(*) Louis Althusser, **Lenin and Philosophy (Lenin ve Felsefe)** (New York: Monthly Review Press, 1972), s. 36.

kediyorum. Deminki işçinin anlattığı öykünün altına şunu yazmak isterdim: «Burjuva filozoflarına ithaf edilmiştir.» Ama Çin'deki durum bizdekine benzemiyor. Bizde bazıları bu sözlere omuz silker ve hatta fena halde öfkelenebilir. Bu sadece Çin ve Mao'yla ilgili bir sorun değil, aslında daha başka bir şeyle ilgili. Louis Althusser bunu şöyle açıklıyor:

> Akademik felsefe; Lenin'e (ya da bu konuda Marks'a), aslında bir ve aynı olan iki nedenden ötürü katlanamaz. Bir yandan, siyasetten ve bir siyaset adamından bir şeyler öğrenebileceği düşüncesine katlanamaz. Öte yandan da, felsefenin bir teorinin, yani nesnel bir bilginin konusu olabileceği düşüncesine katlanamaz.(*)

Kurulu felsefe aynı nedenle Mao Zedung Düşüncesinden de nefret eder. Çünkü bu Düşünce, Marksizmin çelişme teorisine katkısını bütün açıklığıyla ortaya koyar. Althusser, akademik filozoflar ile Marksist düşünürler arasındaki ayrımı şöyle tanımlıyor:

> Lenin ile kurulu felsefe arasında özellikle katlanılmaz bir bağıntı vardır: Hakim felsefe bizzat bastırdığı şeyle, yani siyasetle içli dışlı olmuştur... gerçekten bilinçli ve sorumlu bir felsefe *uygulaması* için bir felsefe teorisi zorunludur... Bunu ilk söyleyen Lenin olmuştur. Hem de bunu *söyleyebilmiş olmasının* nedeni, sadece bir siyaset adamı olması değil, aynı zamanda bir *proleter önder* olmasıdır. İşte felsefî tefekkürün Lenin'e katlanamamasının nedeni budur.(**)

(*) Aynı yerde, s. 32.
(** Aynı yerde, s. 34, 33.

Bu sözler aynı zamanda Mao için ve burjuva filozoflarının onun eserlerinde kabul edemedikleri şeyler için de geçerlidir. Bu filozoflar, aslında çok açık seçik olduğu için Mao'nun felsefî yorumlarıyla alay etmekte ve onu basit olmakla suçlamaktadırlar. Onlar, bir «düşünür»ün açık seçik olan bir şeyi anlaşılmaz bir hale sokması gerektiğini savunmaktadırlar. Düşmanlıklarının derecesini anlayabilmek için, işçinin bize aktardığı şu sözleri hatırlamak yeter: «Bütün işçiler felsefe öğrenirse, filozoflar ne yapacak?» Bu, çok açıklayıcı bir cümle.

Mao'nun felsefî yöntemi. Mao, feodalizm ve idealizmin bir zamanlar Çin üzerindeki hakimiyetinden hareket ederek, «Çelişme Üzerine» adlı yazısında şöyle diyor:

> Bir zamanlar Çin'de «Gökyüzü nasıl değişmezse, Tao da öyle değişmez» sözlerinde ifadesini bulan metafizik düşünce vardı ve bu düşünce kokuşmuş feodal hakim sınıflar tarafından uzun bir süre desteklendi. Son yüz yıl içinde Avrupa'dan ithal edilmiş olan mekanik materyalizm ve kaba evrimcilik de burjuvazi tarafından desteklenmiştir.

Yüzyılların pasifliğinin yerini mücadele almalıdır. Tevekkül felsefesinin yerini devrimci eylem almalıdır. İdealizm felsefesi ile materyalizm felsefesi arasında verilmekte olan savaş, yeryüzünde hangisinin hakim teori olacağını belirleyecektir. Mao'ya göre, felsefe *bir devrim silahıdır.* Bunun ne anlama geldiğini ilk kez açık seçik olarak şu aşırı-Leninist cümlenin somut bağlamı içersinde kavradım: «Felsefî uygulamanın temel görevi, *doğru fikirler ile yanlış fikirler arasında kesin bir sı-*

nır çizgisi çekmektir.» Ve bu düşüncenin ne kadar doğru olduğunu, bir konferans salonunda değil, bir fabrikada, her ay 180 bin metre kumaş dokuyan dokumacılar arasında kavradım. Eylemde bulunurken ve mücadele ederken, kendinle düşman sınıflar arasına kesin bir sınır çizgisi çekiyorsun. Çin'de mücadele devam ediyor. Silah, küçük kızıl kitap; strateji, felsefî uygulama. Günlük yaşantısını anlatırken bunu söylemek istemişti işçi.

Tabii tartışmamız sadece Çin'le ya da «akademik» burjuva filozoflarıyla sınırlı değil. Ben Batılı bir «Marksist aydın» olarak kendi kafamın içindeki tartışma yüzünden özellikle bu konuyla ilgileniyorum. Batıdaki işçiler ve kitleler Marksist felsefî eserleri, hatta *Kapital*'in birinci cildini bile bilmiyorlar. Sosyalist devrim açısından temel önem taşıyan büyük klasik metinler kütüphanelerde kapalı duruyor. Orada onları sadece her türden felsefî görüşe sahip profesyonel filozoflar inceliyor. Bu eserler, işçilerin erişebileceği bir yerde değil. İşçilerin düşünsel yoksullukları maddî yoksulluklarından çok daha ciddi, çünkü onları gerçekten güçsüz kılıyor. *Unita*'da yayınlanan bir mülakatta Louis Althusser, biraz da kışkırtıcı bir tavırla, *Kapital*'in sınıf içgüdülerinden dolayı işçiler için ötekilerden daha erişilebilir olduğunu söylüyor. Burada sadece üniversite erkanını eleştirmiyor Althusser. «Marksist-Leninist bir filozof olmak kolay değildir,» diyor. «Her 'aydın' gibi felsefe öğretmeni de bir küçük burjuvadır. Konuşmaya başladı mıydı, küçük burjuva ideolojisi dökülür ağzından: Küçük burjuva ideolojisinin kaynakları ve hileleri sonsuzdur.»(*)

Üstelik, Batıda teori ile uygulama, kültür ile uygulama arasındaki ilişkinin ne olduğunu tesbit etmek güçtür. Bu unsurlar genellikle birbiriyle çatışır gibi gö-

(*) Aynı yerde, s. 12.

rünür. Burjuva toplumu genellikle en son kültürel gelişmeleri, yenilikleri ve atılımları öne sürerek kendi çirkinliğini gizlemeye çalışır; akademizmin, seçkinler kültürünün fildişi kulesinin oynadığı rolün ardına gizlenmeye çabalar.

Lenin, bu meseleyi çok iyi anlamış. Lenin'e göre, Gorki yalnızca bir küçük burjuva aydınıydı. Gramsci de anlamış bu meseleyi. Her ikisi de, aydınların kendi düşüncelerinde bir «devrim» yapmaları ve «işçi sınıfı ideologları» (Lenin) ya da «organik aydınlar» (Gramsci) haline gelmeleri konusunda ısrar etmişlerdir. Bu düşüncelerde «devrim» burada Çin'de gerçekleşebilir, çünkü siyasî devrim tamamlanmış, feodalizm tasfiye edilmiş bulunuyor ve sosyalizm *her düzeyde* inşa ediliyor. Bu yeni siyasî muhteva içersinde, aydınların yeniden eğitilmesi daha da geniş bir anlam kazanıyor. Ne var ki, aydınların yeniden eğitilmesi, dünyanın devrimci güçlerinden kopuk bir şekilde kendi içinde bir amaç olarak görülmez. Çin'de teori ile uygulama arasında yeni, somut, adeta elle tutulur bir ilişki var. Bu, «fabrikadaki felsefe»de, Mao'nun dilinde ve Çinli işçi-filozofun «aydınlar»ın rolünün ne olması gerektiği konusundaki düşüncelerinde açık seçik görülüyor.

Althusser'in şu sözleri, Tienzin'deki fabrikada yaptığımız tartışmayı en iyi bir biçimde özetlemektedir: «Marksizmin felsefeye katkısında yeni olan şey, *yeni bir felsefe pratiğidir. Marksizm (yeni) bir uygulama felsefesi değil, (yeni) bir felsefe pratiğidir.*»(*) Bu yeni felsefe pratiği yavaş ilerler ve bir yığın güçlükle karşılaşır, ama güçlü ve kapsamlıdır, özellikle işçi sınıfı arasında. İşte o bizim alay ettiğimiz küçük kızıl kitabın canalıcı noktası da burada. İlk başta her yer-

(*) Aynı yerde, s. 68.

de karşınıza dikiliyor ve korkuyorsunuz adeta. Sonra onun temel bir şey olduğunu, her Çinliye felsefî düşünceyi ve diyalektik materyalizmi götürdüğünü farkediyorsunuz. Böylece Mao'nun düşüncesi Mao öldükten sonra da Çin'de yaşamaya devam edecektir. Sözümona «Mao dini» tamamen ikinci planda kalan bir sorun oluyor; Stalinci ve Stalin sonrası dogmacılığın karşıtıdır o.

> Doğru fikirler nereden gelir? Gökten zembille mi iner? Hayır. Yoksa insanın kafasında doğuştan mı vardır? Hayır. Doğru fikirler sadece ve sadece sosyal pratikten, şu üç çeşit sosyal pratikten gelir: Üretim mücadelesi, sınıf mücadelesi ve bilimsel deney.
>
> Mao Zedung,
>
> **Doğru Fikirler Nereden Gelir?**

2 Nolu Dokuma Fabrikasının boyama atelyesinde çalışan bir başka işçi, Yang Tong-hua, felsefe öğrenmenin kendisi için ne anlama geldiğini anlatıyor: «Onu teknik yeniliklere uygulamak için felsefe öğreniyorum. Fabrikada, boyanmakta olan kumaşın uzamasını ya da şeklini kaybetmesini önlemek için gerekli olan yüksek ısılı tekneler yoktu. Bu gereci hep dışardan ithal etmiştik. Mesele şuydu: Devletten bir yabancı makina satın almasını mı isteyecektik, yoksa makinayı kendimiz mi yapmaya koyulacaktık? Bu, iki dünya görüşü arasındaki bir çelişmeydi. Yabancı bir kaynağa bel bağlamak, metafizik bir tutumdur, bir *dış nedene* güvenmek demektir. Makinayı kendin yapman ise *iç nedeni* geliştirmek demektir. Dış neden şarttır, ama iç neden de esastır. Dış etkenlere güvenmek, sana ihanet edecek olan bir şeye bel bağlamak demektir. Yavaş yavaş ve tedricen ilerlemek, revizyonizm demektir.

«Bizim grubumuz yedi işçiden oluşuyor. Atelyede iyi bir çalışma düzeni içinde olması gereken elliden fazla makinadan sorumluyuz. Grubumuzdaki işçilerin sayısı az, fakat sorumluluğumuz büyük. İnsan canlı bir varlıktır, oysa üzerinde çalıştığımız şey cansızdır ve insanın iradesine boyun eğmek zorundadır. Komünist Partisinin önderliği altında ve insan var olduğu sürece, her şeyi icat edebiliriz. Sadece aklın zincirlerini koparmak, düşünmeye cesaret etmek, eylemde bulunmaya cesaret etmek gerekir. Proleter felsefenin incelenmesi, bize bu kurtuluşu sağladı. Mao'nun 'Pratik Üzerine' ve 'Çelişme Üzerine' adlı teorik eserlerini inceleyerek ve bilginin pratikten kaynaklandığı gerçeğini keşfederek, gerekliliğini duyduğumuz cesareti elde ettik. Bu teknelerin nasıl yapıldığını birinci elden görmek üzere öteki fabrikaları gezdik. Bir tanesi on sekiz metreden uzun ve karmaşıktı. Başka bir fabrikada onarım için sökülmüş olan bir makinanın parçalarını inceledik. 'Bir ikiye bölünür' ilkesini uygulayarak, çözülmesi gereken baş çelişmenin yeterince yüksek bir ısı elde etme sorunu olduğunu kararlaştırdık. Hiç birimiz mühendis değildik. Ama makinanın tasarısı üzerinde çalışmaya koyulduk ve kendi ellerimizle yarattık. Kimi zaman çözemediğimiz sorunlarla karşılaştık ve işe baştan başlamak zorunda kaldık. Makinanın orta kesimini tutmak için yeterince çeliğimiz yoktu. Biz de demiryolu rayı kullandık. Bu kimin aklına gelirdi? Bazıları bizimle alay ederek şunu sordular: 'Tavuk uçabilir mi? Onarım atelyesinde çalışan işçiler makina yapabilir mi?' Biz de şöyle karşılık verdik onlara: 'İşçi sınıfı uydu fırlatıyor da, biz niye makina yapamayalım?' Fizik yasalarından habersizdik, almaşık akımlarla ilgili hiç bir şey bilmiyorduk. Birçok hata yaptık. Ama sorunu çözdüğümüz zaman, makina tamamlandı. Bizim yaptığımız makina

ithal edilen makinanın onda birine mal oldu. 100 bin yuan yerine 10 bin yuan harcadık. Üstelik İngiliz ve İtalyan makinalarından daha yüksek ısıya ulaşıyor, onlardan daha hafif ve daha basit ve onlar gibi otomatik çalışıyor.»

«Hayır,» diye cevap veriyor bir soruma, «ne kadar zamanda yapıldığını bilmiyoruz. Bizim tecrübemizi kapitalist toplumlarla kıyaslayamazsınız. Bu gereç, bizim işçi sınıfı bilincimizin bir ürünüdür. Bilincimizi yükselterek, üretkenliği artırdık ve yeteneklerimizi geliştirdik.»

Odaların bir ucundan öbür ucuna kadar uzanan dazubao ve bayraklarla kaplı atelyelerden geçiyoruz. Burada hiç bir şey tekdüze değil. Yazıların biçimlerinde, renkli afişlerde, her yerde yaratıcı bir hava var. Birçok işçi resim yapıyor. Fabrika kongresi için bir karatahta almışlar ve üzerine kitapların arasında çalışan bir kadın işçinin resmini çizmişler. Başka bir karatahtaya renkli tebeşirle Dokuzuncu Parti Kongresinin şeref kürsüsünü çizmişler. Dazubao'lardan birinde şunlar yazılı: «Mao Zedung Düşüncesini okumakta güçlük çektiğinde başkalarının yardımına başvur. Yapacak fazla iş olmadığı zaman, boş vaktini felsefe öğrenerek değerlendir. Yolda giderken, okuduğun şeyleri düşün. Yatağa yatmadan, biraz oku. Sabah kalkınca, biraz daha oku. Bir inceleme yaptıktan sonra, düşüncelerini yaz. Ve felsefe konusunda öğrendiklerini bir kere daha düşün.»

Kıdemli bir işçi, yaptıkları ünlü tekneyi gösteriyor bize. Felsefe öğrenerek, bütün bir üretim devresi için gerekli planları hazırlayan ve makinaların çizimini yapan on sekiz kişilik bir kıdemli işçi grubunun üyesi olduğunu söylüyor. «Üniversite öğrenimi görmedim, Kurtuluştan önce okuma yazma bile bilmiyordum,» diye bağlıyor sözlerini.

ALTINCI BÖLÜM

DİYALEKTİK LİMAN

«Kültür Devriminden bu yana yeni Tienzin limanına gelip bizimle konuşan ve burayla ilgili yazı yazan hiç bir yabancı olmadı. Şanslı sayılırsınız,» diyor devrimci komitenin temsilcisi. Ceketinin yakasında, üzerinde küçük bir gemi resmi ve Mao'nun portresi bulunan bir rozet var. Çinli denizcilerin rozeti bu. Limanın üzerinde esen sert rüzgar, denizciler kulübünün bayrağını dalgalandırıyor. Üzerinde İngilizce «Bütün Ülkelerin İşçileri, Birleşin» yazıyor. Kulüp rahat bir yer; restorandaki yemek listesinde elli çeşit yemek var. Denizciler az ilerdeki iki katlı büyük mağazadan her şeyi satın alabiliyor. Ender bulunan yeşim taşları, porselen takımlar, kilimler, hatta 18 yuan'a uzun sarı peruklar, her şey var. Sadece dünyanın bütün öteki limanlarının denizcilere sunduğu «kadınlar» yok burada.. Ama devrimci filmler seyredebiliyor, Mao'nun eserlerini bedava alabiliyorlar. Ne var ki, yabancı denizciler bunu yeterli görmüyorlar! Çin'deki ahlak anlayışı yabancılara çok katı geliyor, oysa Çinliler hiç de sofu insanlar değil. Ama unutmayalım ki, geçmişten, Tienzin'in, Kanton'un ve Şanghay'ın ünlü kerhanelerinden öylesine kök-

lü bir şekilde kopmuşlar ki, bugün bir Çinli kadının yabancı bir erkekle siyasî ilişki dışında herhangi bir ilişki kurmasını düşünmek bile olanaksız.

Aynı zamanda 15 bin işçi ve görevlinin çalıştığı Tienzin limanı, Çin'in eski bir görüntüsünün sonunu temsil ediyor: Yük arabasının demirden tutamaklarının altında iki büklüm çalışan *kuli*'nin, yani Çinli hamalın görüntüsü bu. Mihmandarlarımız, bu limanın yüzde 80'inin makinalaştırılmış olduğunu bize gururla, ama alçakgönüllü bir şekilde gösteriyorlar. Bir zamanlar herhalde cehennemi andıran bu «tuz limanı»nda şimdi tuz yüklemek için makinalar var. Bu makinaların her biri, kürekle çalışan 130 kişinin yerini tutuyor. 330 ton tuzun yüklenmesi ve boşaltılması sadece bir saat alıyor. Kültür Devrimi sırasında araç ve gereçler artırılmış ve sonra da geliştirilmiş. İşçiler zaman zaman dünyanın düşman, kapitalist yörelerinden gelen gemiler ve yabancı tayfalar görüyorlar. Bu onların üzerinde kamçı etkisi yapıyor. («İşçiler bu limandan bütün dünyayı görüyor ve Çin ve dünya devrimine yardım etmek için ellerinden geleni yapıyorlar,» diyor devrimci komitenin temsilcisi.) Çinli dok işçileri, yüklerinin boşaltılmasının yirmi gün süreceğini sanan yabancı kaptanlarla yaptıkları söz savaşlarını anlatıyorlar. Tabii kırk sekiz saat sonra, dut yemiş bülbül gibi ayrılıyorlarmış limandan. Bize eşlik eden genç bir liman işçisi anlatıyordu: «Bir kaptan vardı; gemisi boşaltılacak malla doluydu. Kendisine gemideki yükü iki haftada boşaltacağımızı söyleyince, bize şu cevabı verdi, 'Mümkün değil. Kapitalist bir ülkede bir ay sürer bu iş. Siz üç haftada bitirin, kafamı kesip hatıra diye vereceğim size.' Bu meydan okuyuş biz işçileri öfkelendirmişti. Dişimizi tırnağımıza taktık ve gemiyi on günde boşalttık. Sonra da gidip kaptanı bulduk. Ama kafasını kesmedik

tabii, sadece yanıldığını kabul etmesini istedik. Kabul etti.»

Tienzinli dok işçileri, «Çin karasuları»na giren yabancı gemilerin kaptanlarının ağzını bir karış açık bırakmaktan ve dışarıdan gelen «deniz kurtları»na *Çinlilerin neler yapabileceğini* göstermekten büyük bir zevk alıyorlar. Ve artık yabancılar, gemisindeki 2500 ton çelik boşaltılmadan önce şirketine telgraf çekip işin beş gün süreceğini bildiren kaptan gibi hareket etmiyorlar. Çünkü bu kaptan daha sonra umduğundan çabuk yola çıkacağını bildiren üç telgraf daha çekmek zorunda kalmış ve en sonunda geldiğinin ertesi günü öğleyin hareket edince son telgrafı çekecek vakit bulamamış. Kültür Devriminden sonra meydana gelen bu denizci öyküleri anlatılırken, herkes gülmekten kırılıyor.

«Felsefî» Vinç

Demirden bir salapurya üzerindeki yüzen vinci görmek üzere iskeleye gidiyoruz. Vinç eskiden 85 ton kaldırabiliyormuş, şimdi 165 ton kaldırıyor. Bunun nasıl başarıldığını soruyorum.

Eskiden, yabancı gemiler Tienzin'e geldiklerinde, kaptanlar limanda yüklerini boşaltacak yeterince güçlü bir vincin bulunmamasından yakınırlarmış. Makina onarım atelyesinde çalışan işçiler, Mao'nun çelişme ve pratik üzerine, iç ve dış nedenler üzerine eserlerini inceleyerek, bu soruna bir çözüm bulmuşlar. Vincin kaldırma gücünü artırmak için, üzerinde durduğu temeli genişletmeleri gerekiyormuş. Ama bunu yapmak olanaksızmış. Dolayısıyla, temelin iki yanına iki parça daha yerleştirmişler. Biz bunları eski bir geminin, bir hurda yığınının parçalarına benzetiyoruz, çünkü vincin altı-

na koydukları temel hurdaya çıkarılmış bir tankerin kalıntılarından yapılmış. Eklenen parçaları tankerden aldıkları çelikle yerinde yapmışlar, sekiz ay çalışmışlar ve 360 bin yuan harcamışlar. İşçiler beş ay orada yemek yiyip orada yatmışlar. Bu çalışma sonucunda elde edilen «felsefî vinç»i Dokuzuncu Kongreye armağan etmişler. Vincin altındaki temelin üzerinde «kendi gücüne güven» yazıyor. Kızıl bayrağın altında Başkan Mao'nun gülümseyen bir portresi var.

«Hey!» diye bağırıyoruz iskelede bize doğru yürüyen işçilere, «gerçi Çin'in eski dostlarıyız, ama yaptıklarınızı gazetede okusak inanmazdık.» Çevirmen sözlerimizi Çinceye aktarıyor. Rüzgar sesi alıp götürüyor. İşçiler bir an şaşırmış duruyorlar, sonra hepsi birden bizim yönümüzde alkış tutuyorlar. Birbirimizi anladık. Bu yakınlık, güven duygusunu pek çok yerde duyuyoruz, ama bu limanda «yoldaş» sözcüğüyle kastedilen şeyi gerçekten yüreğimizde hissediyoruz.

Öğle yemeğini kaptanın kamarasında devrimci komiteyle birlikte yiyoruz. Yere mavi kurdeleli, harikulade, kalın kilimler serilmiş. Porselen kaselerde yiyoruz yemeklerimizi. Duvarda çok güzel bir porselen tabak asılı; üzerine bu ülkeye adanmış bir şiir işlemişler. Yemekler son derece bol. Çin yemekleri hiç ağır değil. Yemekler dağıtılırken, bizi en çok ilgilendiren konuya giriyoruz: 15 bin işçinin çalıştığı bu limanda devrimci komite nasıl seçiliyor?

Paris Komünü'nde Olduğu Gibi «Özgür Oylama»

«1968 Şubatında kurulan devrimci komitemiz üçü-bir-yerde bir birleşimdir,» diye anlatıyor komite tem-

silcisi yoldaşımız. «Kurulduğundan bu yana limanı yönetmektedir. Komitede otuz üç üye var: On dördü devrimci kadroları, on altısı devrimci kitleleri, üçü de Halk Kurtuluş Ordusunu temsil ediyor.»

«Peki, neden bu otuz üç kişi seçildi de, başkaları seçilmedi? Bunlar nasıl seçiliyor ve bu dağılım neye göre yapılıyor? Bir devrimci komitenin tam olarak nasıl seçildiğini anlatabilir misiniz?»

«Devrimci komiteye her gruptan kaç delegenin alınacağı tesbit edilirken, devrimci kitlelerin temsilcilerinin çoğunlukta olması kararlaştırılmıştır. Sonra işçilerle birlikte üretim çalışmasına katılan kadrolar, sonra da Halk Kurtuluş Ordusu temsilcileri gelir. Bizim seçtiğimiz üç asker daha önce limanın yakınında üslenmiş bulunan kendi birlikleri tarafından seçilmişlerdir ve ücretlerini ordudan almaya devam ederler. Onlar buraya genellikle kısa bir süre için gönderilirler; onların yerini gene seçimle başkaları alır. Limanımızdaki devrimci komitenin otuz üç üyesi arasında yirmi altı Çin Komünist Partisi üyesi vardır. Bu otuz üç kişiden dokuzu daimî komiteyi oluşturmaktadır.

«1968 Şubatında kitleler çeşitli toplantılar yaptılar. Bir de genel toplantı düzenleyerek, devrimci komite için önerilecek adayları demokratik bir biçimde seçtiler. Seçimdeki kıstaslara gelince, seçim her şeyden önce siyasîydi ve Başkan Mao'nun 'devrim davasının halefleri' için tesbit ettiği belirli nitelikler esas alınmıştı. Kitleler adayları bu niteliklere göre özgürce kıyasladılar. Sonra uzun bir ad listesi hazırlandı. Ardından listedeki adların bir ön sınıflaması yapıldı; bu, devrimci komite için kaç kişinin gerekli olduğu ve her gruptan (işçiler, kadrolar ve ordu) kaç delege alınacağı hesaplanarak düzenlendi. Devrimci komite için gerekli olan toplam üye sayısı tartışıldı. En sonunda, seçimleri

hazırlamak üzere bir komite seçildi. Aday listesi üzerinde mümkün en geniş oybirliğine varmak için alt kademede ve üst kademede üçer toplantı daha yapmak gerekti. Son liste yeniden tek tek tartışılmak üzere alt kademe örgütüne teslim edildi. Görüleceği gibi, devrimci komitenin bütün bir seçilme süreci eksiksiz ve doğrudan demokrasinin bir sonucuydu. Son listedeki adlar üzerinde seçim yapıldı. Başlangıçta ad listesi çok uzundu. Çeşitli tartışmalar ve resmî olmayan oylar sonucunda liste gittikçe kısaldı ve gerek adaylar, gerekse seçmenler devrimci komitenin rolünü ve sorumluluklarını daha derin bir şekilde kavradılar. Devrimci komitenin üyeleri mümkün olan en demokratik biçimde seçilmişlerdir. Bu seçimler, Paris Komünü'nün 'özgür oylama'sının bir sonucudurlar.»

«Bununla neyi kastediyorsunuz?»

«Çin Komünist Partisi Merkez Komitesinin 1966 Ağustosundaki bildirisini kastediyorum. Orada, Paris Komünü'nde olduğu gibi bir genel oy sistemi kurulması gerektiği belirtiliyordu.»

Tarihin belirli bir döneminde Komün için geçerli olan ve Engels tarafından övülen bir şeyin, dünyanın bu kesiminde gerçekten uygulanıp uygulanamayacağını düşünüyorum: Kitleler devrimci hak ve görevleri uyguluyor, adayları tartışıyor, gruplarının üyelerini ve yöneticilerini seçiyor, seçilenleri eleştiriyor ve onları değiştirme sorumluluğunu üstleniyorlar.

Parti örgütlerinin, Parti üyesi olmasalar bile bütün işçiler tarafından mı seçildiğini soruyorum sonra da.

«Parti örgütlerinin üyelerinin seçiminde kitleler de rol oynarlar, Parti üyesi olmayanlar da düşüncelerini belirtirler. Komünistlerin seçimleri, fabrikanın duvarları arasında gerçekleşen özel bir olay değildir. Tam

tersine, bizim yapmaya çalıştığımız şey, Partinin bir seçim döneminde bile kitleler arasında yaşamasını sağlamaktır.»

«Fabrikalardaki seçimler Kültür Devriminden önce nasıl yapılıyordu peki?»

«Fabrikada sendika ve Parti yöneticileri yukarıdan atanıyordu. Adaylar iyi kişiler bile olsa, üst kademelerdeki toplantılarda, işletme yöneticilerinin ya da Parti görevlilerinin bürolarında seçiliyorlar ve kitlelerden bu adları sadece onaylamaları isteniyordu. Yöneticilerin kol emeği çalışmasında bulunmaları istenmiyor ve bu da onların kitlelerin faaliyetinden kopmalarına yol açıyordu. Şimdi durum çok farklı. Devrimci komitenin her üyesi haftanın en azından üç günü fabrikada çalışıyor. Üstelik taban tarafından görevinden uzaklaştırılabiliyor.»

«Peki ya Parti?»

«Partinin devrimci komitede yirmi altı üyesi var. 1969 Şubatında Parti içinde bir yeniden inşa ve sağlamlaştırma hareketi başlattık, sonra da hücreleri yeniden kurduk. 1969 güzünde, Tienzin limanının Parti komitesini seçmek üzere bir kongre düzenledik.»

«Limanın Parti komitesi temsilcisinin kim olduğunu söyleyebilir misiniz?»

Yoldaş alçakgönüllü bir şekilde başını önüne eğiyor ve temsilcinin kendisi olduğunu söylüyor.

«Acaba, kapitalist yolu tutan Komünistlerin işledikleri hatalardan bazılarına bir örnek verebilir misiniz?»

«İşte size bir örnek. Yöneticinin bürosundaki sekiz müdürden en nüfuzlusu, limanın genel yöneticisi, kurtuluş savaşına katılmış kıdemli bir Komünistti. Savaştan sonra limanın yöneticiliğine getirilmiş ve kitlelerin çalışmasını maddî müşevviklere (üretim için

ödüller, hızlı çalışma çizelgeleri, vb.) dayandırma hatasını işlemişti. Kültür Devrimi sırasında işçiler tarafından ağır bir biçimde eleştirildi. Bize devrimci yardımda bulunmak üzere limana gelen binlerce Kızıl Muhafız bile katıldı onun eleştirilmesine. Kitleler, onu eleştirdikten sonra, Mao'nun eserlerinin kollektif bir biçimde incelenmesine onu da katarak, onun yeniden eğitilmesine yardımcı oldular. Daha sonra limanın devrimci komitesinin daimî komitesine seçildi. Batıdaki burjuvalar ve revizyonistler propagandalarında bizim burada müthiş bir temizlik yaptığımızı ileri sürdüler. Oysa aslında görevinden alınanların sayısı çok azdı. Partiden çıkarılanların oranı yüzde 1'den fazla değildi. Bujruvalar ve revizyonistler gene aptalca bizim Komünist Partisini yok ettiğimizi söylediler. Kültür Devrimi sırasında Parti önder rolünü hiç bir zaman yitirmedi ve yeni bir güç kazandı. Komünistler, devrimci komitedeki temsilcileri aracılığıyla, fabrikanın yönetimini her zaman ellerinde tuttular. Yeni bir fabrika kongresi toplanıncaya kadar, bu Komünist çekirdek yönetimi oluşturdu.

«*Kemiği Azar Azar Sıyıran Karıncalar*»

«Tienzin» adlı gemi tepeden tırnağa beyaza boyanmış. Hâlâ boya kokuyor. Gün ışığında pırıl pırıl parlıyor. On bin tonluk gemi uzak limanlara doğru yola çıkmaya hazır sanki. İlk uğrağı Şanghay olacak. Geminin yapımına 1969 Nisanında başlanmış. Pek yakında tamamlanacakmış. Tersanedeki 3000 işçiden 200-300 kadarı bu geminin yapımında çalışıyor. Eskiden Tienzin' de ancak 4000 tonluk şilepler yapılırmış. Oysa artık 10 bin tonluk gemiler bile yapılabiliyor. Daha önce 15

bin tonluk gemilerin yapıldığı Şanghay tersanelerinde ise bugün 18 bin tonluk gemiler yapılıyor.

«Tienzin» şilebi hemen bütünüyle otomatik. Çok güzel bir güvertesi, bir makina dairesi ve takılıp çıkarılabilen bir kapağı olan bir radarı var. Geminin planları orada hazırlanmış. En güç sorunu, ancak 5000 tonluk bir gemi inşa edebilecek araç-gereçe sahip olan bir tersanede 10 bin tonluk bir geminin nasıl inşa edileceği sorununu teknisyenlerle işçiler birlikte çözmüşler.

«Bu sorun, diyalektiğin, 10 bin tonluk bir şilebin inşasına nasıl uygulandığını ortaya koyuyor,» diyor tersanenin devrimci komitesinin temsilcisi. Tatlı tatlı gülümseyen uzun boylu bir adam. Son derece etkileyici bir kişiliği var. Açıkça soruyorum kendisine: «Hep bu limanda mı çalıştınız?»

«Hayır, tersaneye Kültür Devrimi sırasında geldim. Daha önce Halk Kurtuluş Ordusunda çalışıyordum. Kırk dört yaşındayım.»

«Sizin buradaki varlığınız, 'Siyasî iktidar silahın namlusundan doğar' anlamına mı geliyor?»

«Halk Kurtuluş Ordusu halkın içinde suda balık gibi olmalıdır. Kitlelerle kaynaşmalı ve 'siyasetin kumanda etmesini' sağlayarak katkıda bulunmalıdır. Bugün ülkemizin gemi yapımı sanayisini geliştirmeye, güçlü bir ticaret ve deniz filosu yaratacak gemiler inşa etmeye ihtiyacı var. Bizim devrimci görevimiz budur ve ordunun sorumluluğundan kaçmaya hiç niyeti yoktur.»

Bu adamın hiç de gemi mühendisine benzer bir hali yok. Kimbilir belki de bir kara subayıydı ve deniz kuvvetleriyle hiç bir ilişkisi yoktu. Ama şaşılacak ne var bunda? Dün iki asker görmüştük; yükünü boşalttıkları iki saman vagonunun üzerinde mışıl mışıl uyuyorlardı;

ceketlerinin düğmelerini açmışlar, üzerinde Halk Kurtuluş Ordusunun kızıl yıldızı bulunan kasketlerini geriye itmişlerdi; yakalarında kızıl işaretler vardı. Kimbilir bunlar da köylüydü belki de.

«Benim buraya gelişim, iki çizgi arasındaki mücadelenin en yoğun dönemine rastlar,» diyor asker. «Liu Şao-çi'nin çizgisine göre, 'gemi sorununda, satın almak inşa etmeye ve kiralamak da satın almaya yeğ tutulmalıydı'. Bu çizgi, Çinli revizyonistlere ve ülkemizdeki ve yurt dışındaki kapitalistlere kayıtsız şartsız yetki sağlıyordu. Öteki çizgi ise kendi gemimizi kendimizin yapmasını savunuyordu. Siyasî mücadele sonucunda bir başka başarı elde edildi: çetin ve yeni üretim görevlerinin üstesinden gelerek ve mühendisler, teknisyenler ve işçiler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırarak tersanemizi eşsiz bir yere çevirdik; böylece gücümüzü ve yaratıcılığımızı seferber ettik ve projeleri hazırlayanlar ile onları gerçekleştirenler arasındaki uçurumu kapattık. 'Tienzin'i inşa etmek üzere, tersanedeki üç bin işçi tarafından seçilen özel bir devrimci komite oluşturduk. Komitede esas rol işçilere verildi. Dolayısıyla tersanenin yönetimi artık sadece teknisyenlerde değil, onlarla birlikte çalışan işçilerdedir.»

Geminin güvertesinde, Mao Zedun'un portresinin altında şöyle yazıyor: «Rüzgâra ve akıntıya karşı ileri, yarıp geçin denizleri!»

«Meseleyi böyle ele alıyorsunuz, değil mi?» diye soruyorum portrenin altındaki yazıyı göstererek. «Fırtınalara karşın ilerlemek. Hayat felsefeniz bu mu?»

«Evet,» diye karşılık veriyor asker, «ama bir şey daha var: Eylemde bulunmaya cesaret ederek, düşünmeye cesaret ederek küçük şeyleri büyük şeylere dönüştürmek.

«Ancak beş bin tonluk gemiler inşa edebilen bir

tersanenin uzunluğu, genişliği ve kapasitesi arasındaki çelişmeleri çözmek, onu on bin tonluk gemiler yapabilen bir tersaneye dönüştürmek için ne yaptık, biliyor musunuz? Teknenin boyunun çok uzun olmasının, puruvanın kızağın dışına taşmasının ya da geminin kıçının suyun içinde olmasının hiç fark etmeyeceğini söyledik kendi kendimize ve teknenin boyunun çok uzun olması karşısında telaşa kapılmadık. Bu, işi biraz daha güçleştirecekti, o kadar. Ama esas mesele, on bin tonluk şilebin gövdesinin ağırlığıydı. Çünkü bu, kızağın kaldıracağı ağırlığı bin ton kadar aşıyordu. Kızağı bilimsel bir şekilde tahlil ettik ve zeminin altındaki desteklerin sayısını artırarak zemin üzerindeki ağırlığı eşit olarak dağıtabileceğimiz sonucunu çıkardık. Gerçekten de çözdük meseleyi böyle yapmakla. Bakın, mesela bir matkap yere düştüğünde, eğer ucunun üzerine düşerse toprağı deler, ama eğer kabzasının üzerine düşerse ağırlığı değişmediği halde toprağı delmez. Demek oluyor ki, bir nesnenin yüzey alanını ne kadar daraltırsanız, yaptığı basınç o kadar yoğunlaşır. Ayrıntılı hesaplar yaptıktan sonra, yüzey alanını genişletmek için gövdenin altına birçok destek koyduk. Kızağın en fazla yük binecek olan bölümünü çimentoyla takviye ettik. İşçiler bu bilimsel çalışmayı gerçekleştirmek için zengin tecrübelerinden yararlandılar ve bizi ilerlemekten alakoyan elverişsiz bir durumu elverişli bir duruma dönüştürdüler. Uzmanlar ile işçiler arasındaki düşmanlık ortadan kalkar kalkmaz, işçi sınıfının tüm yeteneği ve akıllılığı kendini ortaya koydu. Teknenin planları iki ayda çizildi. Oysa bu iş eskiden bir-iki yıl sürerdi. Eskiden yüzlerce mavi kağıt hazırlanırdı, oysa bu kez sadece dokuz mavi kağıt hazırladık. Daha sonra, ancak kırk dört ton kaldırabilen vinç sorununu çözdük; tekneyi daha sonra yeniden birleştir-

mek üzere yüz parçaya böldük, böylece vincin sınırlı kaldırma gücünün üstesinden geldik.

«495 santim çapında ve hemen hemen 15 ton ağırlığındaki pervaneyi şekillendirmek için büyük bir delme makinasına ihtiyacımız vardı, ama böyle bir makina bulamadık. Biz de, *karıncaların kemiği azar azar sıyırma yöntemini* uygulayarak yaptık pervaneyi. Çapı yirmi santim kadar olan bir matkap kullandık. Gemi artık nerdeyse hazır sayılır. Birkaç güne kadar suya indirilecek. Gördüğünüz gibi, şilebin yapımında Mao Zedung'un diyalektiğini uyguladık.» Asker küçük kızıl kitabı açıyor ve şunları okuyor: «Güçsüz ve pasif durumda olanlar, eğer bazı zorunlu şartları yaratmak üzere somut duruma dayanarak büyük bir sübjektif çaba gösterirlerse, insiyatifi elde tutan ve üstün güce sahip olanlardan insiyatifi alabilir ve zafer kazanabilirler.»

«Tienzin'de kaç gemi inşa ettiniz?»

«Bu daha ilki. Ama Şanghay'da yılda altı tane on bin tonluk gemi yapıyorlar. Kültür Devriminden önce yılda ancak iki gemi yapabiliyorlardı. İleride, Çin'de bugüne kadar görülmemiş, güçlü bir gemi filosu indireceğiz denize.»

«Bugünlerde Şanghay'a gidecekseniz, belki orada da görüşürüz,» diyorum. «Yahut da belki bir gün Napoli'ye gelirsiniz, ben de size bizim limanımızı gezdiririm.»

«Memnunlukla geliriz. Yalnız biz Cenova'yı görmek isterdik. Oradaki işçiler birleşmişler ve greve gitmişler; liman müdürünün yardımcı olmayı reddettiği güç durumda kalan bir Çin gemisine yardım etmek için hem de! Cesaret ve işçi sınıfı dayanışması örneği olan bu davranışı hiç bir zaman unutmayacağız.»

Şanghay'a vardığımızda, artık bir insan gibi gör-

düğümüz beyaz «Tienzin»in Huang-pu'ya gelip gelmediğini defalarca sorduk. Şanghay Sanayi Sergisini gezdik ve Çin deniz sanayisinin başarılarına ve gücüne hayran kaldık. 18000-19000 tonluk şileplerin küçük modellerini, biri 1969 Nisanında, öbürü de 1969 Ekiminde inşa edilen 15000 tonluk iki petrol tankerinin modellerini gördük. Çinliler büyük (3300 beygir gücünde) dizel motorları alanında da ilerleme kaydetmişler. Sergiyi ve Tienzin limanını gezmemiz, deniz sanayi alanında Çin'in geçmişte görülmemiş bir hedef tesbit ettiğini kavramamıza yardımcı oldu. Çin birkaç yıla kadar Sarı Irmak'ta önemli bir filoya sahip olacak. Bunu daha şimdiden görmek mümkün. Şanghay'da gördüklerimiz, Tienzin'deki asker arkadaşımızın anlattıklarını bir kere daha doğruladı. 1949'dan 1966'ya kadar sadece on bin tonluk iki gemi yapılmış. Buna karşılık, 1966 ile 1970 yılları arasında, eldeki makinalar ya da işgücü hiç artmadığı halde, aynı tonajda altı gemi inşa edilmiş.

Yolcu gemilerinin sayısı da artıyor. Şanghay'da bir vitrinde, «Doğu Kızıldır» adlı yolcu gemisinin maketini gördük. Bu gemi 364 yolcu taşıyor ve Yangçe üzerinde işliyor. İki kere Mao da binmiş bu gemiye. Daha şimdiden, 3200 tonluk bir buz kırma gemisi hizmete girmiş. Üç ayda suya indirmişler. Otomatik çalışan bir buz kırma gemisi (Şanghay'da gurur duydukları bir başka başarı) maketinin altında, İngilizce ve Fransızca olarak, geminin 134 günde inşa edildiği yazıyor.

Mao Zedung Şöyle Diyor:
«İşçi Sınıfı Her şeye Önderlik Etmelidir»

Eğer şimdi benim yerime bir yabancı Çin uzmanı

yazıyor olsaydı, fabrikalardan söz etmekten çoktan vazgeçmişti. Bu uzmanlardan birinin kitabını yanıma almıştım. Şöyle demiş: «Gene bana bir yığın fabrika gezdirmek istiyorlar. İtiraz ediyorum, ama elden bir şey gelmiyor. Üstelik bütün fabrikaların birbirinin aynı olduğunu biliyorum.» Bu uzmanlar fabrikalar karşısında öylesine dehşete kapılıyorlar ki, fabrikalara ilişkin istatistikleri ve çizelgeleri kitaplarının en sonuna iteliyorlar. İşçilerle zerre kadar ilgilenmiyorlar. Ama işçilerin söylediklerine kulak vermezseniz, olup biteni tam olarak anlayamazsınız. İşçilerin anlattıkları, görevlilerin anlattıklarından çok daha değerlidir. 1965 yılında Çin'e yaptığı geziyi 1967'de yayınlanan bir kitabında dile getiren Batılı bir gazetecinin, Kültür Devriminin gelişini haberleyen belirtilerden hiç söz etmemiş olması bir rastlantı değildir. Gezdiğim her fabrikada olağanüstü bir evren ve Çin tarihinin gerçek oyuncularını keşfettim; işte, bir Çin uzmanı ile bir aktivist arasındaki ayrım buradadır. İşçiler arasındaki farklılıkları, işçilerin düşmanlıklarını, amansız mücadelelerini, başarısızlıklarını ve zaferlerini ancak fabrikalarda keşfedebilirsiniz. En önemlisi de, onların «eleştirici düşünceleri»nin teknik bulgulara nasıl yol açtığını ve onların şaşırtıcı yaratıcılığının kaynağını ancak fabrikalarda görebilirsiniz.

Bizler Batıda teknolojiyi olduğu gibi kabul ediyoruz. Çinli işçiler ise, *teknoloji ürünlerinin* eleştirici bir gözle incelenmesi gerektiğini ve teknik başarılarının, pratik tecrübeden doğan eleştiri yeteneğinin bir sonucu olduğunu öğreniyorlar. Çinliler teknolojik bakımdan ileri ülkelerin bulguları karşısında ne umutsuzluğa kapılıyor, ne de aşağılık kompleksine düşüyorlar. Tam tersine, bu bulguları dikkatle inceliyor, onların aynını yapıyor ve hatta dediklerine bakılırsa daha da geliş-

mişlerini gerçekleştiriyorlar. Çin'de sanayileşmenin geleceğinin ne olacağını anlayabilmeniz için, kitle düzeyinde, milyonlarca insan tarafından gerçekleştirilen bu tür teknik bulgunun ne anlama geldiğini kavrayabilmeniz gerekir: Bugün bir vinç, yarın yeni ve daha güç şeyler.

Çinlilerin Giydiği Mavi Kumaşı Dokuyan Fabrika

Eğer bir Avrupalıysanız, büyük bir olasılıkla Çinlilerin hep maviler giydiğini, milyonlarca Çinlinin mavi pamuklu üniformalara sarındığını düşünüyorsunuzdur. Ne var ki, bizde böyle bir kanı yerleştiği halde, Çinlilerin mavi giysisini icat eden Mao değildir. Mavi halkın eskiden beri giydiği bir renktir, son zamanlarda giysilerin sadece biçimi değişmiştir. Alman coğrafyacısı Georg Wegener geçen yüzyılın başlarında Çin'e gittiğinde kitabına şunları yazmıştı:

> Ve son olarak, Çinlilerin günlük giysilerini boyadıkları çivit rengine gelelim. Çin'de, imparatorluğun her yanında milyonlarca ve milyonlarca insan bu mavi kumaştan giyiyor. Öyle ki, Çin'le ilgili ünlü bir kitabın adı, *Mavi Giysi Ülkesi.* Bir yabancı, farkında olmadan, dev bir Çinli kitlesinin kocaman bir mavi dalga halinde dört bir yandan üzerine geldiğini sanabilir.

Tienzin'de kumaş dokuyan ve boyayan fabrika (burada çoğu kadın olmak üzere 2300 işçi çalışmakta) günde 295 bin metre kumaş üretiyor. Bu kumaşlar genellikle mavi, ama hepsi değil tabii. Atelyelerde üzerleri-

ne fantastik desenler, hatta soyut desenler basılan top top pamuklu kumaş gördük. Zambiyalı ve Tanzanyalı kadınların Lusaka ve Dar üs Selam'da boşuna aradığım rengârenk bubu'ları (uzun entariler) burada yapılıyor. Seylan'da gördüğünüz kumaşlar, hani Seylanlı kadınların o güzelim sari'lerini diktikleri kumaşlar da burada yapılıyor. Endonezya'nın ünlü kumaşı batik'i Çinlilerin çizdikleri yeni desenlerle burada bulmak mümkün. Paris, Roma ve Londra'nın modacılarının akıllarını başlarından alacak, Avrupalı beğenisine uygun kilometrelerce kumaş var. Bu fabrikada imal edilen kumaşlar otuz dört ülkeye ihraç ediliyor.

Fabrikadaki işçi-ressamlar tarafından çizilen desenler, resimli gazete basmak için kullanılan makinalara benzeyen bakır silindirlerin üzerine özenle oyuluyor. Kumaş fiyatları gülünç denecek kadar ucuz. Mavi kumaşın metresi bir buçuk yuan. «Üstümdeki gibi bir takımı terziye 5 yuan'a diktirebilirim,» diyor devrimci komitenin temsilcisi.

Dikiş makinası olan birçok kadın büyük mağazalardan boyuna göre mavi kumaş alıyor ve evde dikiyor. Ama bazı mahallelerde kadınlar elbise dikerek halk için çalışıyorlar. «Dikkatinizi çekerim, bu çalışma *özel değildir,* ticaret sektörünün bir parçasıdır,» deniliyor. (Aslında, özellikle Kanton ve Şanghay'da, tıpkı Napoli'deki gibi, dükkanlarını sokaklara kurmuş birçok terzi kadın gördüm. Baş döndürücü bir hızla mavi giysiler, Çinli kadınların yazın giydikleri öteki renklerden giysiler dikiyorlardı.)

Tienzin fabrikasının atelyelerindeki çalışmanın büyük bir bölümü makinalaştırılmış. Hurda demirden imal edilen ve dört işlemi bir arada yapan basit bir makina keşfetmişler. Bu makinanın Dokuzuncu Kongreye armağan edildiğiin söylüyorlar. 1970 yılı planında tesbit

edilen hedeflerin yarısından fazlası daha ilk aylarda gerçekleştirilmiş ve üretim geçen yılın aynı dönemine oranla yüzde 30 artmış.

Ücretler ayda 50-60 yuan ile 110 yuan arasında değişiyor. Parça başına ücret ve prim burada da kaldırılmış.

Fiyatların hiç değilse son on yıldır istikrarlı olduğunu bildiğimiz Çin'de aylıklı işçinin satın alma gücü nedir? Bunu devrimci komitedeki kadın işçilere soruyorum. Dünyanın her yanındaki kadınlar gibi onlar da fiyatları erkeklerden daha iyi biliyorlar. Çinli erkeğe bir fiyat sorduğunuz zaman, bir şeyler mırıldanıyor, dönüp karısına bakıyor ve *karısının daha iyi bildiğini* söylüyor.

Ama bu tür sorular Çinlileri tedirgin ediyor. «İki Çinliye bir kase pirinç düşer» gibi Sovyet iftiralarının etkisi altındalar hâlâ. Böyle bir soru sorulduğunda hemen şüpheci bir tutum takınıyorlar ve cevap almak çok güç oluyor. Genellikle ya baştan savma cevap veriyorlar ya da, «Neden bu kadar merak ediyorsun? Halkın yeterince yiyecek ve giyeceği olduğunu kendi gözlerinle görmüyor musun?» dercesine omuz silkiyorlar. Tabii şunu eklemeye gerek görmüyorlar: «Burası sosyalist bir devlettir, sizin ülkenizle kıyaslamak yanlış olur.»

Ama gene de dostlarımızın yardımıyla, satın alma gücü konusunda bir fikir vermek amacıyla ortalama bir ailenin bütçesini tesbit edebiliyoruz. Dört kişilik bir aile (anne, baba ve iki çocuk) yiyeceğe ayda otuz yuan harcıyor. Bu yiyecek genellikle şunlardan oluşuyor: Pirinç, ekmek, çorba, balık, et ya da yumurta ve sebze. Şehriye ve pirinci kilosu kalitesine göre 15 fen ile 30-36 fen arasında değişiyor.

«Ne kadar pirinç ve şehriye satın alabiliyorsunuz,»

diye soruyorum, «sonra, gıda maddeleri için bir vesika sistemi var mı?»

«Hayır, vesika diye bir şey yok,» diye karşılık veriyor kadınlar tedirgin bir sesle. «Bunlar hep revizyonist propaganda. Erzak satıcımızdan (herkesin satıcısı aynıdır) ne kadar ihtiyacımız varsa o kadar pirinç ve şehriye alabiliriz. Yalnız bunları stok edemezsiniz. Bunun amacı erzaklara karşı herhangi bir sabotajı önlemektir. Böylece tek bir satıcının bütün erzağı tekeline alması da önlenmiş olur.»

Etin en iyisinin kilosu 1,6 puan; bir kilo balık 70 fen; yumurta da kiloyla satılıyor, kilosu 18 fen; bir kilo tavuk ise 1,4 yuan. Bir sepet dolusu domates ve sebzeyi 10 fen'e alabiliyorsunuz. Birkaç istisna dışında fiyatlar Çin'in bir ucundan öbür ucuna, Tienzin'den Kanton ve Pekin'e kadar her yerde aynı. Yiyecek ve giyecek fiyatları ucuz olduğundan, işçiler yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılayabiliyor ve aldıkları ücretleri yeterli buluyorlar. Ne var ki, Çin'deki hayat ve gelir düzeyini daha eksiksiz bir biçimde tesbit edebilmeniz için daha başka şeyleri de göz önüne almanız gerektiğini söylüyorlar. Bir Çinli aile konut, su ve elektrik giderleri için ayda sadece 1 yuan ödüyor. İlaç, hastane, okul ve çocuk bakım merkezleri parasız. Fabrikada bir çocuk bakım merkezi var; burada çalışanların çoğu kadın. Kadınlar doğum yaptıktan sonra 56 gün tam ücretli olarak izinli sayılıyorlar

Atelyede genç ve çok güzel bir kadın işçiyle tanışıyorum. Çok güzel bir yüzü var. Yeni kumaş desenleri çiziyor. Hemen yanında, baskıdan yeni çıkmış bir *Halkın Gazetesi* duruyor.

«Okuyacak vakit buluyor musun?» diye soruyorum.

«İş çok olduğu zaman bulamıyorum tabii. Ama yo-

ğun olmadığı zamanlar okuyabiliyorum. Biz burada hiç bir zaman Batıdaki fabrikalarda olduğu gibi sabit bir hızla çalışmayız,» diye karşılık veriyor alaycı bir sesle.

«*Devrimin Güçlü Silahı*» *Dazubao*

Pekin Ağır Elektrik Makinaları Fabrikası, kaldırıma kadar taşan yeşil lahana tarlaları, ince uzun kavaklar ve mutfak bahçeleriyle çevrelenmiş yeni caddelerden birindeki, başkentin ana caddelerinden birindeki Askerî Müzenin hemen yanında.

Devrimci komitenin önderinin adı Çiu. Komitedeki işçi temsilcisinin adı ise Li. Fabrikadaki toplantımıza iki yoldaş daha katılıyor. Biri, devrimci kadroların bir delegesi; öteki de, çocuk bakım merkezinin sorumlusu. Bu işçiler, 1500'ü kadın olmak üzere 54000 işçinin çalıştığı ve Çin'deki en modern fabrikalardan biri olan bu işletmenin devrimci komitesine seçilmişler. Sağlam insanlar. Yüzlerinde dingin bir anlatım var.

İlkin Li konuşuyor. Li, otuz yaşında. Yuvarlak bir yüzü, çıkık elmacık kemikleri, iri gözleri, şiş göz kapakları var. Fabrikadaki sınaî büyüme, 1958 yılında Büyük İleri Atılım hareketi sırasında başlamış. Bu fabrikada dev almaşık akım ve doğru akım jeneratörleri, türbinler, 3000 kilovattan 25000 kilovata kadar buharla çalışan türbinli jeneratör sistemleri yapılıyor. Kültür Devriminden önce 25000 kilovatlık bir türbinin yapılması altı ay alıyormuş, oysa şimdi iki ay sürüyor. Fiyatı da düşürülmüş; şimdi her türbin 1 milyon 350 bin yuan'a geliyor. Sonra kamyonlar ve benzinle işleyen kamyonlar da yapılıyor ve bunlar genellikle Vietnam'a, daha az sayıda da Arnavutluk, Zambiya, Tanzanya ve öteki Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerine ihraç

ediliyor. Bu tip kamyonlar Tanzanya'daki demiryolu yapımında da kullanılmış. Fabrikanın 1970 yılı üretim hedefleri Eylül ayında tamamlanmış, şimdi (Ekim) 1971 yılı hedeflerine girişiyorlar. «500 bin yuan'a mal olan Çekoslovak malı bir delme makinamız var; 200/1000 randıman veriyor. (Bunu bana, fabrikada yapılan teknik araştırmanın yüksek düzeyini değerlendirebilmem için söylüyorlar.) Bu makinadan yararlanarak başka bir makina yaptık. Bizim makinamız hem daha yüksek randımanlı, hem de 100 bin yuan'a mal oldu. 1960 yılında SSCB'den 450 santim çapında bir delme makinası almıştık. Ama hem eski modeldi, hem kalitesi kötüydü. Üstelik Sovyet teknisyenleri gittikten sonra yedek parçamız da kalmadı. Biliyorsunuz. Bunun üzerine, oturduk 480 santim çapında daha büyük bir delme makinasının planlarını çizdik. 1970 yılında tamamladık makinayı. Gerçi sadece tek kolu var, basit bir alet, ama en modern tekniklerle yapıldı. Bazı parçaları silisyumdan yapıldı. İki yeni makina daha yaptık, fakat bunlar henüz deneniyor. Fabrikadaki teknik başarıların çoğu Kültür Devriminden sonra gerçekleşti.»

Çin'deki fabrikaların çoğu gibi bu fabrika da genellikle pazarlar da dahil olmak üzere günde üç vardiya çalışıyor.

Hem buharlı türbin, hem de jeneratör atelyelerindeki işçileri ziyaret ediyoruz. Şimdiye kadar gezdiğim Çin fabrikalarının onunda da olduğu gibi, bu yılın martında yeniden başlatılan «*Çi ta san fan*» hareketi burada da bütün hızıyla sürüyor. Bu hareket, Mao'nun bir talimatına dayanıyor: «Karşı-devrimcilere saldırın, suistimallere, hırsızlığa, vurgunculuğa ve müsrifliğe karşı mücadele edin.» Her gittiğim yerde rastladığım bu insanlardan daha sade, daha tutumlu, daha

dürüst olunabilir mi, bilmiyorum? Çinlilere göre, kendini adama ve fedakarlık ruhu da dahil bütün bu niteliklerin sonsuz bir şekilde ortaya konulması gerekiyor. Parçaların birleştirildiği atelyede (burada birçok kadın ve kız da çalışıyor) bir dazubao ormanıyla karşılaşıyorsunuz. Her dazubao'nun eni ve boyu ikişer metre. O kadar çok ki, insan başka bir şey göremiyor nerdeyse. Ama ağaçların arasından değil de, yazıların, renkli resimlerin ve rengarenk festonların arasından geçiyoruz.

Tartışma başlıyor. Birkaç kadın, elektrik kablolarını kaplamak için yapılmış basit bir makina gösteriyor. Bu makinayı «eski zenaat teknikleri ile modern teknik bilgiyi birleştirerek» kendileri yapmışlar. Bir başka kadın işçi topluluğu, işini bitirmiş, *Çi ta san fan* hareketi için kendi dazubao'sunu yazıyor. Yazının adı, «Tuhaf Bir Hastalık». İşe pek ender gelen bir delikanlının öyküsü. «İşçi hasta değildir, ama belki bir hastalığı çıkar umuduyla sık sık doktora gider. Aslında onun tek hastalığı, tembelliği ve kitlelerden korkmasıdır. Bu hastalık iğneyle değil, ancak Mao Zedung Düşüncesiyle tedavi edilebilir.» Genç kadın işçiler böyle düşünüyor işte.

Koskoca bir yazıda şöyle deniyor: «*Çi ta san fan* Hareketini Sonuna Kadar İlerletelim.» «Bu ne demek oluyor?» diye soruyorum. «Burada hiç bir şey israf edilmiyor. Sonra burada işçiler arasında ne hırsızlığı olabilir ki?»

«Bu, sınıf bilincimizi sağlamlaştırmamız ve yükseltmemiz gerektiği anlamına gelir. Çin ile SSCB arasında büyük bir ayrım vardır. Sovyetler Birliği'nde müdürler bile işçilerle anlaşıp önemli makina parçalarını fabrikadan dışarı çıkarırlar. Bazı yedek parçalar ancak karaborsada bulunabilir. Biz Çin'de de böyle bir şey ol-

masını istemiyoruz. Hiç bir şey gizlemememizin ve vurgunculuğa ve hırsızlığa karşı açık bir mücadele yürütmemizin nedeni budur. Sözün kısası, devrimci bilinci, yani dürüst işçinin kollektife yöneltilmiş devrimci bilincini azami ölçüde geliştiriyoruz. İşçi, karşılıklı dayanışma ve ortak mücadeleden doğan dürüstlüğünü, yasaların ve hapishanelerin baskısını gereksiz kılarak kanıtlar.»

Sözgelimi, şu dazubao fabrikada egemen olan hava konusunda bir fikir veriyor:

> İşçi Vang Ta-min pazarda satmak üzere makina parçaları çaldı ve vurgunculuk yaparak fabrikaya zarar vermeye başladı. Bu işçi yoksul bir aileden geliyordu ve sınıf bilincini yükseltebilmesi için siyasî bakımdan yeniden eğitilmesi gerekiyordu. Kendisini düzelttik. Vang Ta-min yeniden aramıza döndü ve onu bağrımıza bastık. Burjuva toplumunda bir işçi bir şey çaldı mıydı hapsi boylar, bizim sosyalist toplumumuzda ise yeniden eğitilir.

Bize dostça bakan bir kadın işçiye yaklaşıyorum. Adının Kan Li-kuang olduğunu söylüyor. Ne iş yaptığını soruyorum. Mühendismiş, teknik planlar çizermiş. Şimdi çalışma sırası ona gelmiş. Neden peki? Sorumu sakin bir şekilde cevaplandırıyor:

«Okuldan mezun olup çalışmaya başladığımda, bir makina parçası için planlar çizdim. Ama iş makinanın yapılmasına gelince, bir de baktım hiç bir şey bilmiyorum. Çok utandım bundan. Makinanın nasıl yapıldığını bilmedikten sonra plan çizmek neye yarardı? Şimdi pratik tecrübe ediniyorum ve Mao'nun teknisyenlerin işçilerden öğrenmeleri gerektiği yolundaki çağrısının

parlak bir düşünce olduğunu kavrıyorum. Eskiden karmaşık makinalar için çizdiğim planlar çizim masasının üzerinde mükemmel gözükürdü, ama parçalar birleştirilmeye kalkıldığında boyutların yanlış olduğu anlaşılırdı. Şimdi üretimde çalışarak, bizim üstyapımızın değiştirilmesi gerektiğini, 'halka hizmet' için burjuva ideolojisinin eleştirilmesi gerektiğini öğreniyorum.»

Bir de dazubao yazmış; kendince nelerin haksız olduğunu ve Mao Zedung Düşüncesine nelerin uygun düşmediğini anlatmış. İşçilerden biri Kan'a bir şeyler söylüyor. Adamı sanki şefiymiş gibi can kulağıyla dinliyor; sanki o anda, kafasındaki diyalektik süreç sadece bu işçinin üzerinde yoğunlaşmış.

«Ben de küçük bir dazubao yazdım,» diyor. «Pazarda satıp başka bir şey satın almak üzere bir saat çalan bir işçiyi anlattım. Bu hırsızlığın kollektifin çıkarlarına aykırı olduğu kadar işçinin kendi çıkarlarına da aykırı olduğunu gösterdim. Bu işçi de yeniden eğitildi. Henüz fabrikaya dönmedi, ama pek yakında gene aramızda olacağına inanıyorum.»

Büyük sarı kağıtlar üzerine daha birçok dazubao yazılmış. Makinaların rüzgarıyla hafif hafif sallanıyorlar. İnsan nerdeyse bir pop art sergisinde sanacak kendini. Bu dazubao'lar bana gerçekten de, milyonlarca insanın «sanat ve kültür»ünün yaygın bir anlatımı gibi görünüyor. 8 Ekim 1970 tarihli yeni basılmış bir dazubao'da şöyle yazıyor:

> Bütün sahte ideolojiler zararlı otlardır, iblislerdir ve eleştirilmeleri gerekir. Ma Hu-ven adlı bir işçi fabrikada kayıtsızca çalışıyordu. Dünya görüşünü değiştirmemişti. Kafasında burjuva düşünceleri vardı ve her zaman eğlenceyi ve zevki düşünüyordu. Atelyedeki işçiler, proleter dünya

görüşünü edinebilmesine yardımcı olmak için onu eleştirdiler.

Bu eğlence düşkünü Ma Hu-ven'in ne yapmış olabileceğini soruyorum. Bütün siyasî çalışmalardan kaçtığını ve parasını olduğu gibi eğlenceye yatırdığını söylüyorlar.

İşçiler, bize, her dazubao'nun genellikle iki ya da üç işçi tarafından kaleme alındığını ve bu afişlerin yazılmasının fabrikanın hayatına müdahale etmenin demokratik bir yöntemi olduğunu, bu yöntemde asla zora baş vurulmadığını ve herkesin herkese yardım ettiğini açıklıyorlar.

Buharlı türbin atelyesinde, zayıf bir delikanlı ilişiyor gözüme. Gözünde gözlüğü, makinasının başında çalışıyor. Yanında durup ona bazı sorular yöneltiyorum. Devrimci komite yöneticileriyle görüşmelerimden gerek önce, gerekse sonra fabrikalarda konuşacağım kişileri ben kendim seçiyorum. Bu, gittiğim şehirler ve okullar için de geçerli.

«Zinhua Üniversitesinin dinamik bölümünden mühendislik diplomamı aldım. İşçiler tarafından yeniden eğitilmek üzere bu fabrikaya geldim. İşçilerle birleşmeyen aydınlar bunu anlayamaz. Burada pek fazla aydın yok, ama işçilerden öğrenerek kendimizi zenginleştirebildiğimiz için çok mutluyuz.»

«Burada kalacak mısınız?»

«Şimdi teoriyi öğrendikten sonra edinmem gereken pratik tecrübeyi ediniyorum,» diyor, «çünkü izlenmesi gereken doğru yol budur. Daha sonra devrimci komite nereye atanacağımı kararlaştıracak. Atelyede üretim çalışmasında bulunmaya gelen bütün öğrenciler kollektif ve onların işçi-öğretmenleri tarafından değerlendirilir. Üniversiteye, öğretmenliğe mi döneceğimizi,

yoksa başka bir yere mi gönderileceğimizi onlar kararlaştırır.»

Talien (Dairen) Sanayi Enstitüsünü bitirmiş ve 1968'den bu yana üretimde çalışan bir başkasıyla tanışıyorum. Şöyle diyor: «Kültür Devriminden önce, büromuza kapanır, planlarımızı orada çizerdik. Bürokratlardan farksızdık ve kitlelerle en küçük bir bağımız yoktu. Çünkü Liu Şao-çi'nin savunduğu uzmanlaşma tarzını izlemiştik. 1968'den önce bu deney hiç bir fabrikada gerçekleşemezdi. İşçiler ile teknisyenler arasında yeni bağların kurulması, şu anda benim de bir parçası olduğum bu deney, Çin'in başarılarında yepyeni bir ufuk açıyor. Eğer teknisyenler planlarını fildişi kulelerinde çizmeye devam etmiş olsalardı, bu hiç bir zaman mümkün olmazdı.»

Fabrikadaki karatahtaların çoğunun üzerinde renkli çizimler var. Dazubao'ların çoğunda felsefe incelemekten söz ediliyor. Sınıf mücadelesinin sona erdiği teorisini (işçiler, Liu Şao-çi'nin bu teoriyi benimsediğini söylüyorlar) eleştiren bir dazubao'da ilk kez Çin Halk Cumhuriyeti'nin eski başkanının bir karikatürüne rastlıyorum. Kırmızı burunlu, sivri dişleri ağzından dışarı fırlamış, yılan gövdeli bir Liu Şao-çi çizmişler. Yardakçısı Deng Siao-ping ise casuslar gibi kara gözlüklü ufak tefek bir adam; koltuğunun altındaki büyük siyah çantayı sımsıkı tutmuş, bacakları elverdiğince koşuyor. Liu Şao-çi'ye kızıl tüylü bir kalem (devrimci eleştirinin simgesi) saplanmış; Liu Şao-çi kollarını korkuyla göğe kaldırmış, bağırıyor.

Bir başka dazubao, değiştirilmesi gereken yapı ve üstyapı sorununu ele almış.

«Tamamen değiştirilmesi gereken üstyapılar hangileridir?» diye soruyorum devrimci komitenin temsilcisi Çiu'ya.

«Yönetim örgütleri. Siyaset, ideoloji ve kültür. Sanat, eğitim ve basın. Sağlık hizmetleri. Ve üretim ilişkileri. Önderliğin çekirdeği olan Komünist Partisi ve onun yönetimindeki yönetim örgütleri. Devrim, daha doğrusu her devrim iktidarı ele geçirmeyi amaçlar; devlet örgütleri bir iktidar merkezidir. Devlet ortadan kalktığı zaman, bütün devletler ortadan kalktığı zaman üstyapılar da ortadan kalkacaktır.»

Marks ve Lenin, sosyalist devlet ve onun bütün örgütlerinin de ortadan kalkacağını, üstelik devletin sadece baskı örgütlerinin değil, aynı zamanda ideolojik örgütlerinin de ortadan kalkacağını söylemişlerdi. İşte işçi Çiu burada en azından ileri kadrolar tarafından ele alınan bu görüşe değiniyor aslında.

Bu fabrikada aylıklar 34 yuan ile 100 yuan arasında değişiyor. Gördüğüm en düşük ücret bu. Prim ve parça başına ücret hiç kuşkusuz burada da kaldırılmış. Şu sıralar ücret sorunuyla ilgili olarak işçilerin önerileri alınıyor ve inceleniyor. Bana, maddî müşevviklerin niçin gerekli olmadığını anlatıyorlar: Prim sistemi uygulandığı sıralar ana türbinin parçalarının yapımı altı ay sürüyormuş; oysa şimdi, ideolojik devrimden sonra, sosyalist inşa uğrunda çalışan işçiler bu parçaları hiç bir prim almadan dört ayda yapıyorlarmış.

«Bizim prime ihtiyacımız yok,» diyorlar devrimci komitenin temsilcileri. «Biz işçiler, üçü-bir-yerde bileşimi aracılığıyla fabrikanın yönetimine katılıyoruz. Fabrikayı siyasî bakımdan ilerletiyor ve Anşan Demir-Çelik Fabrikasının kızıl bayrağını yükseltiyoruz.»

«Sendika neden kaldırıldı?»

«Sendika, ekonomizmin revizyonist çizgisini izliyordu. Sendikanın eski biçimine son verildi. Artık sendikanın yerini İşçi Temsilcileri Konferansları aldı. İşçi Temsilcileri Konferansı, İşçi Konseyi adı verilen bir

daimî komite seçiyor. Birkaç gün önce bir Çin işçi heyeti Şili'ye gitti. Gidenler arasında Şanghay İşçi Temsilcileri Konferansından bir delege de vardı.»

«Devrimci komite ile fabrika kongresi arasındaki fark nedir?»

«Devrimci komite, bir siyasî iktidar örgütüdür. Fabrika kongresi ise bir kitle örgütüdür. Her ikisi de Partinin yönetimi altındadır. Daha şimdiden fabrikadaki hücreleri yeniden kurmuş bulunuyoruz. Parti komitesini seçmek üzere yıl sonuna kadar her an bir kongre toplanabilir. Devrimci komitenin yirmi üyesi arasında yedi Parti üyesi var. Bunlar, Komünist çekirdeği oluşturuyor ve fabrika kongresi toplanıncaya kadar Partinin önderlik işlevini yerine getiriyorlar.»

Fabrikadaki İşçi Üniversitesi ya da Bir Mühendis Nasıl Yaratılır

Şanghay Makina Araçları Fabrikası, otuz ülkeye ihraç edilen cila makinalarının yanı sıra, mühendis de «üretiyor». Bunlar, işçi sınıfı içinden seçiliyorlar ve fabrikadaki üniversitede okuyorlar. Bu fabrika, Çin'deki sanayi örgütlerinin en ünlülerinden biri. Mao Zedung 21 Temmuz 1968 talimatında bu fabrikadan söz ediyor:

> Özellikle politeknik okulları biçiminde daha yüksek bir eğitim olmalıdır. Ama aynı zamanda öğrenim süresi kısaltılmalı, eğitim alanında bir devrim yapılmalı, öğrenim güçlükleri azaltılmalı, her şeye proleter siyaset komuta etmeli ve Şanghay Makina Araçları Fabrikası örnek alınmalıdır. Bu, teknik kadroların işçilerin arasından gelmesi gerekir demektir. Öğrenciler pratik tecrübe sa-

hibi olan işçiler ve köylüler arasından seçilmelidir. Bu öğrenciler birkaç yıl öğrenim gördükten sonra pratiğe ve üretime geri dönmelidirler.

Bir işçi üniversitesi kurma mücadelesi, Mao'nun 8 Temmuz 1957'de fabrikayı bizzat ziyaret ettiği Büyük İleri Atılım döneminde başlamış. O dönemde 290 işçi-mühendis yetiştirilmiş. Ama işçilerin anlattığına göre, burjuva uzmanlar bu gelişmeye karşı çıkmışlar ve «işçilerin pazuları iri, ama beyinleri küçüktür» diyerek daha fazla işçi-mühendis yetiştirilmesini engellemeye çalışmışlar. 1960 yılında üniversitede okumak üzere seçilmiş elli işçiden otuz üçü geri gönderilmiş. Sınavları düzenleyenler, revizyonist çizginin etkisinde kalarak, işçilerin yabancı dil bilmelerini şart koşmuşlar. İşçi Ma Çi-çen buna karşı çıkmış ve eski Çin'de bilim adamlarının hiç yabancı dil bilmedikleri halde önemli keşiflerde bulunduklarını anlatmış. Savunduğu görüşte diretmiş ve boyun eğmemiş. Sırf yabancı dil öğrenmek için gece okuluna gitmiş. Plan çizmesini öğrenmiş ve üniversiteye yeniden alınmak için baş vurduğunda kabul edilmiş. Şe Kunfu adlı işçi-mühendis de işçi üniversitesinden mezun; ama o da okula girebilmek için büyük güçlüklerle karşılaşmış. Öğrenime başlamadan önce, işi müdür bürolarının banyolarını temizlemekmiş. «Plan çizmek banyo temizlemeye benzemez,» diye alay etmiş müdürler onunla; onun öğrenme şevkini kırmaya çalışmışlar. Gelgelelim, sonradan eğri yüzeyli cila makinaları üzerinde ilk deneyi yapan bu işçi olmuş.

Şimdi işçi-mühendislerle, fabrika Parti hücresinin temsilcisiyle (aynı zamanda işçi üniversitesinin devrimci komitesinin temsilcilerinden biri), Çin yapımı cila makinalarının işçi-mucitleriyle ve Moskova Üniversitesinde öğrenim görmüş bir kadın aydınla tanışıyoruz.

Fabrikada son derece özgür bir ortam göze çarpıyor. Daha önce bir devrimci komitenin yöneticileri ile üyeleri ya da işçiler ile mühendisler arasında böylesine bir kardeşlik ve dostluk duygusuna rastladığımı hatırlamıyorum.

İşçiler, bu fabrikanın geçmişinin benzersiz olduğunu belirtiyor. Kurtuluştan önce kazma ve saban yapılıyormuş burada. Fabrika Amerikalıların malıymış, sermayenin çoğu da *kompradorlardan* geliyormuş. Kurtuluştan sonra meydana gelen değişiklikler sonucunda burası Çin'in örnek fabrikalarından biri olmuş.

Fabrikanın Parti örgütü sekreteri, işçi-mühendislerin dört temel biçimde yetiştirildiğini anlatıyor: 1) Uzun üretim çalışması tecrübesine sahip olan bazı işçiler birkaç yıl üniversiteye gönderilir, sonra da edindikleri teknik bilgileri fabrikadaki işçilerle paylaşmak üzere fabrika çalışmasına geri dönerler; 2) özellikle yetenekli bazı işçiler planların çizildiği teknik atelyelerde çalışmaya gönderilir; 3) çok fazla pratik tecrübeye sahip olan işçilere yönetimle ilgili görevler verilir; ve son olarak da, 4) fabrikanın içinde teknik öğrenim konusunda amatör üniversite kursları adı verilen akşam dersleri düzenlenir. Gerçi program 1953 ve 1958 yılları arasında birçok güçlükle karşılaşmış, ama işçiler bu kıstasları savunmuşlar. Ve Mao'nun 21 Temmuz 1968 talimatından sonra, makina araçları için gerçek bir üniversite merkezinin kurulması yolundaki tartışmalar bu temel üzerinde başlamış.

Altı bin metalurji işçisinin çalıştığı ve Çin'in pilot fabrikalarından biri olan bu fabrikada bir üniversite merkezinin kurulması kararlaştırıldığında, öneri Şanghay sanayi sektörünün devrimci komitesine iletilmiş. Öneri onaylanmış ve üniversite merkezi kurulmuş. Şimdi elli iki öğrenci okuyor burada. Bunlar her atelyenin

tavsiyesi üzerine işçilerin arasından seçiliyor, ama son kararı fabrikanın devrimci komitesi veriyor. Öğrenim iki yıl sürüyor. Bu iki yıl boyunca işçi-öğrenciler sadece okuyup öğreniyorlar, başka hiç bir işle uğraşmıyorlar. Ama üretimde çalıştıkları sırada aldıkları ücreti gene almaya devam ediyorlar. Yirmi dokuz öğretmen var. Bazıları daha önce fabrikanın teknik okullarında ya da Şanghay Üniversitesinde ders vermişler. Bazıları da işçi-teknisyen kadrolar arasından geliyor. Öğretmenlerin çoğu fabrikada çalışıyor. Üniversite işçi-teknisyenler, akşam okulu öğretmenleri ve öğrencilerden oluşan bir üçü-bir-yerde birleşim tarafından yönetiliyor. Üniversitenin kuruluş ve işletme giderleri bütünüyle fabrika tarafından karşılanıyor. Bu üniversite hayli başarılı olmuş. Buna benzer daha başka üniversiteler de kurulmuş ya da kuruluyor. Elbette ancak çok büyük ya da nisbeten büyük fabrikalar üniversite açabiliyor. Küçük fabrikalar ise işçilerini büyük fabrikaların üniversitelerine yolluyorlar. Aslında, bazı fabrika üniversitelerinde, Şanghay Makina Araçları Fabrikasındaki üniversitedekinden daha fazla öğrenci okuyor.

Bu alanda büyük başarılar elde edilmiş olmasına karşın, devrimci komite bu girişimin hâlâ sınanmakta olduğuna işaret ediyor. Sonuçlardan tam anlamıyla emin oldukları zaman programı genişletip bütün ülkeye yayacaklar. Eğer umulan sonuçlar elde edilmezse, girişim yeniden gözden geçirilecek ya da tamamen değiştirilecek. Bugünkü Çin'in temel özelliklerinden biri de bu işte: *Bütün yenilikler somut pratikte sınanmalıdır.*

Çin sanayisinin olağanüstü özelliklerinden biri de şu: İşçiler ileri teknoloji karşısında yerlere kapanmıyorlar ya da *teknolojiyi,* uzmanların mutlaka korunması gerektiği ve son derece sanayileşmiş ülkeler tarafından ulaşılabilecek bir dünya olarak *tanrılaştırmıyorlar.*

Çinli işçiler, yabancı malları inceliyorlar. Sadece taklidiyle yetinmemek, onu daha da geliştirmek amacıyla yabancı makinanın parçalarını söküp taktıklarını anlatıyorlar. Yoksa, diyorlar, uzun yıllar düşman kapitalist sanayi dünyasıyla kuşatılmış olarak yaşayan Çin bu kadar ilerleme kaydedemezdi. Şanghay Makina Araçları Fabrikasına ilişkin bir başka gerçek de, işçilerin makinaları *yeniden icat etmeyi* bilmeleri. Yalnızca vinçleri değil, büyük otomatik makinaları da. Fabrikada eğri yüzeyli cila makinaları, düz düzeyli cila makinaları ve dişli yapan makinalar üretiliyor. Burada üretilen makinaların kalite bakımından dünyanın öteki yerlerindeki makinalarla eşit, hattâ zaman zaman daha üstün olduğu söyleniyor.

Bu fabrika işe hemen hemen sıfırdan başlamış. Anlatılanlar gerçekten akıl almaz şeyler. Bu fabrikadaki işçilerden biri, o sıralar otuz yaşında olan Çen Mey-fan, 1960'ta Leipzig'deki uluslararası fuara gönderilmiş. Orada, çeliği çok yüksek düzeyde parlatabilen bir cila makinası görmüş. O günkü Çin makinalarından çok üstünmüş bu makina. Makina hakkında bilgi veren tanıtma broşürlerinden bir tane alabilmek için öteki konuklarla birlikte sıraya girmiş. Ama sıra tam kendisine geldiğinde, artık başka broşür dağıtılmayacağı söylenmiş. Çen Mey-fan, buna inanmamış ve kendisine niçin broşür vermek istemediklerini sormuş. Ona şu cevabı vermişler: «Siz Çinliler teknolojik bakımdan gerisiniz, size broşür vermenin bir yararı olmaz. Bu makinayı nerede kullanacaksınız ki? Hem zaten siz böyle bir makina yapamazsınız. Bu makina, gelişmiş bir sanayi ülkesinin teknolojisinin ürünüdür.» Çen yoldaş bu sözlere öyle öfkelenmiş ki, kıpkırmızı kesilmiş. (Birden Fransız öğrencilerin 1968 Mayısında söyledikleri sözü hatırlıyorum: «Öfkelenin.») Çen yoldaş yurduna

döndüğünde, yoldaşlarına Leipzig'de başına gelenleri anlatmış ve makinanın aynının yapılmasını önermiş. Herkes katılmış onun bu önerisine. Ama atelyesinin önerisini fabrikanın baş mühendisine ilettiğinde, baş mühendis bu makinanın yapılması için gerekli teknik bilginin elde edilmesi için yirmi yıl gerektiğini ve gerekli malzemeyi dünyanın en ileri sanayi ülkelerinden almak zorunda olduklarını söyleyerek, Çen'le alay etmiş. Sonra Çen'e yabancı dil bilip bilmediğini sormuş. Çen sadece başlangıç kursuna devam etmiş olduğunu, ama gece okuluna gittiğini söylemiş. Baş mühendis «babacan» bir edayla, yabancı dil kursundan vazgeçmesini öğütlemiş. En azından on yıl gece okuluna gitmesi gerekeceğini, onun için bu işi unutmasını söylemiş.

Öfkesi daha da büyüyen Çen dönmüş, fabrikanın Parti komitesine gelmiş. Öteki fabrikalardakilerin aksine işçi sınıfıyla sağlam bağları olan bu Parti Komitesi atelyedeki işçilere yardımcı olmaya çalışmış. Ama baş mühendis gerekli malzemeyi ya hiç vermiyor, ya da yetersiz ölçüde veriyormuş. Çen ve arkadaşları, hurdaya çıkarılanlar da dahil olmak üzere bulabildikleri bütün gereçleri toplamaya koyulmuşlar, Çen, vardiyasından sonra gecesini gündüzüne katarak çalışıyormuş. Onun bu inatçılığına hayran kalan ve çalışmasıyla yakından ilgilenen öbür işçi ve teknisyenler de ona yardım etmeye başlamışlar. Deneyler için gerekli olan gereçleri bulamadığı zamanlar «Çen gözlerini, kulaklarını ve ellerini kullanıyordu.» diye anlatıyor fabrikadaki yoldaşlar. «Bir cila makinasının yüzeyinin saçın telinden bin kere daha ince olması gerekir. Ama Çen bunu ölçecek araca sahip olmadığından, çarkın yüzeyini denemek için parmağını kullanıyordu.» Çen bu makina üzerinde dört buçuk yıl çalışmış ve bu arada üç bin kere başarısızlığa uğramış.

Çen'in deneyleri yaptığı sırada, fabrikaya Doğu Almanya'dan bir uzman gelmiş. Yanında gerekli ölçmeleri yapabilecek bir araç olduğunu söylemiş, ama bunu Çen'e göstermeyi bile reddetmiş. Çen gene de uzun ve ısrarlı çabalardan sonra adamı aracı göstermeye ikna etmiş. Bir gün uzman dışarı çıktığında, Çen nasıl yapıldığını anlamak için aracı sökmüş; ama mekanizmanın karmaşıklığı karşısında öyle korkmuş ki, parçaları hemen yerine takmış. Uzman geri döndüğünde durumu anlamış. Gidip baş mühendise şikayet etmiş işçiyi. Baş mühendis, Çen'i odasına çağırmış, fena halde azarlamış ve özeleştirisini yapmaya zorlamış. İşçi «müthiş bir öfkeye kapılmış; tabii öteki yoldaşlar da.» Baş mühendisin karşı çıkmasına rağmen, işçiler cila makinasının yüzeyini ölçecek aracı, yani «işçilerin beş duyularıyla gördükleri işi görecek» aracı yapmayı kararlaştırmışlar. Başarmışlar da. Şimdi bu teknik çeşitli fabrikalarda kullanılıyor ve «on altı-on sekiz yaşlarındaki genç kızlar tarafından bile kolayca öğrenilebiliyor.»

Makina Araçları Fabrikasında yapılan yüksek nitelikli cila makinaları bazı bakımlardan Çen'in Leipzig'deki uluslararası fuarda gördüklerinin aynısı, hatta bazı bakımlardan daha üstün. Bu makina birkaç yıl önce Japonya'daki bir uluslararası fuarda sergilenmiş. Çeşitli kapitalist ülkelerden gelen temsilciler, makinanın yapımı hakkında ayrıntılı bilgi istemişler. Kendilerine, bu makinanın Çin işçi sınıfının bir keşfi olduğu ve bunun bir sır olduğu söylenmiş. Çen, Kültür Devrimi sırasında Şanghay Devrimci Komitesinin temsilcileri arasına seçilmiş. İşçi delegesi olarak Çin Komünist Partisi Dokuzuncu Kongresine katılmış.

Bugün fabrika üretim konusunda önemli bir gelişme dönemi içinde bulunuyor. 1966 yılında 1634 makina

aracı üretmiş; Kurtuluştan beri elde edilen en yüksek rakam bu. Bu yılki plan, çok daha gelişmiş 2300 makinanın üretilmesini öngörüyor, ama yoldaşlar 2600 makina, hatta belki daha da fazlasını üretebileceklerini umuyorlar. Dediğim gibi, bunlar yüksek nitelikli makinalar; bugün otuz kadar ülkeye ihraç ediliyorlar. Bu makinaların yapılışı sırasındaki en önemli yenilikler, işçilerin yaratıcı gücünün doruğuna vardığı Kültür Devrimi sırasında gerçekleşmiş. Bu fabrikada, Parti içinde keskin bir hizipleşme olmamış. Fabrika her zaman Mao'nun çizgisine bağlı kalmış, hatta Kültür Devriminden sonra yönetici grupta bile pek az değişiklik yapılmış. Fabrikadaki aydınların ve idarecilerin rolüne gelince, siyasî mücadele gerek mühendisleri, gerekse yüksek vasıflı kadroları işçi sınıfına çok yakınlaştırmış. «Fabrikada üniversitelerden mezun olmuş üç yüz aydın kadro var. Bunların yeniden eğitimi özellikle yakından izlendi. Şimdi hepsi nöbetleşe üretim çalışmasına katılıyor. Üçte biri atelyelerde çalışıyor. Geri kalan üçte ikisi yönetim bürolarındaki teknik çalışmaları yönetiyor. Devrimci komitede temsilci olan yoldaş, bana, bu aydınlardan «pek azının kötü olduğunu, çoğunun nisbeten iyi, birkaçının da iyi olduğunu, ama hepsinin de işçilerden çok şey öğrenmesi gerektiğini» anlatıyor.

Daha önce belirttiğim gibi, bu toplantıya bir de kadın mühendis katılıyor. Adı, Zao Van. Otuz yaşlarında gösteriyor. Bize kısaca aydın geçmişini anlatıyor. Okula gitmiş, mezun olmuş ve bir yıl yabancı dil öğrenimi görmüş. Daha sonra dört yıl kaldığı Moskova'da makina mühenlisliği doktorası yapmış. 1962'de yurda dönmüş. Bir süre sonra işçiler kendisini eleştirmişler ve 1962 yılından 21 Temmuz 1968'e kadar kitlelerle hiç bir ilişkisi olmadığını belirtmişler. (Bunu söylerken utanarak başını önüne eğiyor.)

İşçiler onun yalnızca kitabî bilgiye sahip bulunduğunu, zehirli revizyonist çizginin etkisinde kaldığını ve bütün bu yıllar boyunca hiç bir şey üretmediğini söylemişler. Ama Kültür Devrimi sırasında hayat anlayışını değiştirmeye başlamış. İşçilerle omuz omuza pratik çalışmaya katılmış ve kitlelerden öğrenmeye koyulmuş. Şimdi yoldaşları kendisi hakkında nisbeten daha olumlu bir kanıya sahipler ve onu fabrikanın devrimci komitesine seçmişler.

Fabrikada sınıf bilincini, hatta aydın kadroların bile sınıf bilincini yükseltme mücadelesi sürdürülüyordu. Bu aydın kadroların temel hatası, halka hizmet etmek gibi önemli bir noktayı unutmuş olmalarıydı. Aynı zamanda çeşitli türden küçük burjuva tutkularına karşı da savaşmak gerekiyordu. Bize bir örnek verdiler: Bir elektrik mühendisi son on yıl içinde altmıştan fazla proje üzerinde çalışmış ve hiç birini tamamlamamış. Bütün yaptığı, daha fazla saygınlık kazanmak amacıyla bilimsel bilgisini artırmak olmuş. Bir keresinde, saç çıkmasını sağlayacak küçük bir makina yapmaya kalkışmış; bu nitelikte bir elektrikli aletin dünyanın hiç bir yerinde bulunmadığını ve böyle bir makina icat ettiği zaman ün kazanacağını düşünüyormuş. Bir defasında da, gene sırf hiç bir yerde olmadığı gerekçesiyle, elektrikli bir fare kapanı yapmaya girişmiş. Ama hiç birinde başarılı olamamış. Ve onun cila makinası atelyesinde mühendis olduğu bütün bu süre boyunca işçiler gece gündüz çalışarak üretimi artırmaya çabalıyorlarmış.

21 Temmuz 1968 talimatından bu yana aydınlar işçilerle birlikte çalışıyor. Fabrikada tam bir dayanışma havası egemen. Aydınların temel sorununun, «kime hizmet etmek gerekir», halka ve devrime mi, yoksa kendi saygınlıklarına ve çıkarlarına mı hizmet etmek gerekir

sorunu olduğu söyleniyor. Bireycilik yolunu tutanlar kimseye hizmet etmezler. Onlar revizyonizmin birer aracıdırlar. Ötekiler ise, kendi kaderlerini işçi sınıfının kaderiyle birleştirerek proleter devrimci aydınlar haline gelirler.

13500 Tonluk Hidrolik Pres ya da Budala İhtiyar Dağları Nasıl Taşıdı

Şanghay'dan yirmi iki mil uzaklıktaki 13500 tonluk hidrolik presin bulunduğu yerdeyim. Bu pres Çin'de Mısır'daki piramitler kadar namlı. Presin planlanması ve inşası çalışmaları 1958'deki Büyük İleri Atılım dönemine kadar uzanıyor. Pres, 12000 işçinin çalıştığı Şanghay Ağır Makina Fabrikasında bulunuyor. Bir katedral kadar yüksek bir hangarda duran presin yüksekliği 24, genişliği 8, uzunluğu da 36 metre; ağırlığı 2500 ton. «Bir basketbol sahasından bir buçuk kat daha büyük,» diyor arkadaşlarım. Basınç gücü 4500-9000 ton arasında, ama 13500 tona kadar yükselebiliyor. Kızgın bir çelik külçesinin otomatik kontrollu pres tarafından yassıltılışını izliyorum. Kontrol aynası, makinanın 13500 tonluk tam kapasitesini kullandığını gösteriyor. Araç odasında kompresörün homurtusu işitiliyor. Öğrenciye benzeyen birçok genç çalışıyor burada. Gözlüklü ve düzgün yüzlü gençler. Kıpkızıl kesilmiş çelik külçelerini demir çubuklarla tutup kaldırırlarken bir hayli beceriksiz davranıyorlar. Hiç de uzmana benzer bir görünüşleri yok.

«Fabrikada kaç öğrenci var?»

«Beş yüzden fazla.»

«Zaman zaman işinizi aksattıkları olmuyor mu?»

«Pek fark etmiyor. Onlar fabrikaya işçiler tara-

fından yeniden eğitilmeye ve çalışma hayatına atılmaya geldiler. Üretimin etkilenmesi o kadar önemli değil. Asıl önemli olan, onların fabrikadan devrim davasının gerçek halefleri olarak çıkmaları.»

«Kültür Devrimi yıllarında, çelik eritmek için yeni bir atelye açıldı,» diye anlatıyor devrimci komitenin temsilcisi Çen Za-çen. «Fırın, Kültür Devriminin bir ürünüdür. Yedi ay dört günde inşa edildi. İşçiler, 'dünyevî bir mucize,' diyorlar buna. Müdür ve mühendisler bu tasarıya karşı çıkmışlar ve biz bu işi başarırsak kellelerini keseceklerini söylemişlerdi. Atelye açıldığında, eski müdürü çağırdık ve işin üstesinden geldiğimizi ona gösterdik. Şimdi müdür, Mao'nun mücadele-eleştiri-dönüştürme öğretisine uygun olarak kol emeğinde çalışıyor ve işçiler tarafından yeniden eğitiliyor.»

Bu dev pres için verilen mücadele, Çin'de sanayileşme konusunda iki çizgi arasındaki ilk büyük mücadeleydi ve çatışma ilk ortaya çıktığı günlerde meydana gelmişti. Bu, gerek Liu Şao-çi'nin, gerekse Sovyetler Birliği'nin projeyi ekonomik maceracılık olarak gördükleri Büyük İleri Atılım dönemiydi. İşçinin anlattıkları çok ilginç, çünkü insanın, seçeneklerin neye dayandığını görmesini sağlıyor.

«13500 tonluk hidrolik presin yapılması yalnızca teknik bir savaş değil, esas olarak siyasî bir savaştı da. Çünkü bu meselede iki çizgi karşı karşıya gelmişti. Liu Şao-çi'nin adamları, 13500 tonluk bir pres yapabilmek için 11000 tonluk bir prese sahip olmak gerektiğini ve bunu yapmak için gerekli maddî şartların, yani makinanın parçalarının yapımında kullanılacak gereçlerin, uzmanların ve gerekli tecrübenin olmadığını ileri sürüyorlardı. İşçiler bu revizyonist teslimiyetçiliği eleştirdiler ve Mao'nun talimatlarının izlenmesi gerektiğini savundular: Bugüne kadar kimsenin tutmadığı bir yolu

tutmalıyız, hem de hiç duraksamadan. Dünyanın sahip olduğu, ama bizde bulunmayan bir şeye biz de sahip olmalıyız. Sorunlar büyüktü. Presin tabanı 330 ton çekiyordu ve altında çalışabilmemiz için onu kaldıracak bir vincimiz yoktu.

«Mao'nun 'Dağları Taşıyan Budala İhtiyar' adlı yazısını okuduk. Burada budala ihtiyar çocuklarından dağları kazmalarla kazmalarını istiyordu. İşçilerin önünde ise 330 ton ağırlığında bir çelik dağı vardı. Ama budala ihtiyarın kararlılığına onlar da sahiptiler. Dağı elleriyle kaldırabileceklerini söylediler. İşçiler, kamyon kaldırmakta kullanılan kırk sekiz küçük bocurgat buldular ve çelik parçasını onlarla kaldırdılar. Her bocurgatı iki işçi çalıştırıyor, çevrelerinde de bir grup işçi duruyordu. Öteki işçi-öğretmenler bütün işlemi denetliyorlardı. Kaldırma komutu verildiğinde, bocurgatların başındaki işçiler çelik külçesini hep birlikte kaldırdılar; önce iki santim, sonra dört santim, altı santim. Külçe kalkınca altına hemen takozlar ve demir çubuklar konuldu. Çelik parçasını altı metre kaldırabilmek için iki gün, iki gece durmaksızın çalışıldı. 330 ton ağırlığındaki çelik külçesi bir dağa, bocurgatlar da dağları taşıyan karıncalara benziyordu. 'Kararlı olmalı ve fedakârlıktan kaçınmamalıyız' ve 'zafer kazanmak için her türlü güçlüğün üstesinden gelmeliyiz'» diye tamamlıyor işçi sözlerini. Mao'nun küçük kızıl kitaptaki budala ihtiyar yazısından bir bölüm okuyor.

«Bu başarıdan sonra,» diye devam ediyor, «kaldırılan çelik külçesinin altına konulmak üzere sağlam demirden iki sütun yaptık. Çelik dağı yükseğe kaldırıldı. Bütün bu çalışmalar dört yılımızı aldı ve dev makina ilk kez 1962'de çalışmaya başladı.

«Burada mücadele Kültür Devriminden çok önce başladı. Liu Şao-çi'nin ajanları, makinanın yapımı için

gerekli nesnel şartların var olmadığını ispatlamak amacıyla, çeşitli baltalama girişimlerinde bulundular. Presin yapılmasında kullanılan çelik başka yerlere gönderildi. Makinanın yapımında çalışan ekip başka işe verildi. Parti komitesindeki kapitalist yolu tutmuş yöneticilerin sürekli baskısı altındaydık. Bu hidrolik presin yapılmasının kesinlikle olanaksız olduğunu söyleyerek, bizi böylesine 'umutsuz bir iş'e kalkışmaktan caydırmaya çabaladılar. Şöyle dediler bize: 'Bu tip makina bizde yok, sadece yabancılarda var. İster istemez onlardan satın almak zorunda kalacağız.' 'Pekala,' dedik biz de, 'makinanın esas modeli elimizde yok, ama bizde yabancılara tapma alışkanlığı da yok. İnsanlar 13500 tonluk presi ilk kez nasıl yaptılar? Küçük şeylerden büyük şeyler doğar.' Gerçekten de elimizde bir yapım planı yoktu, sadece küçük ve orta büyüklükteki preslerin nasıl çalıştığını öğrenmek için bütün ülkede yürüttüğümüz araştırmalar vardı. Bunun üzerine, bütün bunlardan elde edilen en iyi unsurları bir araya getirdik. Proje sadece uzmanların değil, aynı zamanda işçilerin ve devrimci teknisyenlerin eseri olacaktı. Bu sorunu proje üzerinde çalışırken çözüme kavuşturduk. İzlediğimiz özel yöntem şu cümleyle özetlenebilir: 'Küçük parçalar büyük parçaları, kısa parçalar da uzun parçaları oluşturur.'»

Çen Za-çen bizi fabrikanın kapısına kadar geçiriyor. Bizi içtenlikle tekrar davet ediyor.

«Bir dahaki gelişimizde yeni bir presle, bu sefer 20 bin tonluk bir presle karşılaşırız herhalde?» diyorum.

«Tabii,» diyor hiç böbürlenmeden, «bundan kuşkumuz yok.»

Çinlilerin Mao Zedung Düşüncesini Nasıl «Okuduklarını» Anlamanın Anahtarı, Budala İhtiyarın Öyküsü ve «Sürekli Okunan Üç Yazı»

Çin dili, sözcüklerin kullanımında çok usta olduğumuzu sandığımız biz Batılıları müthiş şaşırtıyor. Çincede her sözcük sadece ve sadece tek bir nesneyi karşılıyor. Yani Çincede karınca sadece karınca, dağ sadece dağ, ölüm sadece ölüm anlamına geliyor. Çinliler bir yazı okudukları zaman, dili ilk önce somut ve nesnel bir şey olarak, ondan sonra da yaratıcı ve kültürü oluşturucu bir şey olarak görüyorlar. Okuduklarından kültür ediniyor ve elde ettikleri bilgiyle kendilerini geliştiriyor, zenginleştiriyor ve dönüştürüyorlar. Çinliler bir şeyi hiç bir zaman mekanik bir biçimde okumuyorlar. Tam tersine. Bu konudaki bütün gözlemlerim, kültürel açıdan bakıldığında, Çinlilerin gördüğüm en zengin tarzda okudukları kanısını uyandırdı bende. Bir örnek verelim.

Mao'nun «Sürekli Okunan Üç Yazı»sı on bir sayfayı geçmiyor. «Halka Hizmet», «Norman Bethune'un Anısına» ve «Dağları Taşıyan Budala İhtiyar» adlı yazılardan meydana geliyor. «Halka Hizmet» yazısında sözü geçen kişi, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Muhafız Alayı askerlerinden Çang Szu-teh'di. Çang Uzun Yürüyüşe katıldı ve 1944 Eylülünde, odun kömürü yaparken ocağın aniden çökmesi sonucunda öldü. «Bütün insanlar ölümlüdür, ama bazılarının ölümü Tay dağından da yüce, bazılarınınki tüyden de değersiz olabilir,» diyor Mao. Bu, başkaları uğruna canını veren insanların ölümünün acısız, akılcı bir biçimde yüceltilmesidir.

Doktor Norman Bethune tanınmış bir Kanadalı Komünistti. 1937'de bir tıp ekibiyle birlikte Çin'e gitti. Daha önce İspanya İç Savaşına katılmış, sonra da Halk

Ordusunun devrimci üslerinde doktor olarak çalışmak üzere Çin'e gitmişti. 1939 yılında görevi başında bir kan zehirlenmesi sonucunda öldü. Mao bu yazısında, Bethune'un gerçek bir enternasyonalist Komünist örneği olduğunu anlattı ve birkaç satırda çağımızın ana konusunu, yani kapitalist ülkelerdeki işçi mücadeleleri ile sömürge ülkeler ve azgelişmiş dünyadaki mücadeleler arasındaki bağıntı sorununu ortaya koydu. «Leninizm, dünya devriminin, ancak kapitalist ülkelerin proletaryası sömürge ve yarı-sömürge halkların kurtuluş mücadelesini desteklediği takdirde zafere ulaşabileceğini öğretir... Bethune yoldaş, bu Leninist çizgiyi pratiğe uyguladı. ... Bethune yoldaşın bu gerçek Komünist tutumunu her Komünist örnek almalıdır.»

Bu yazılar, bize, cesaretin bedelinin ne olduğunu hatırlatmakta ve sosyalizme ve enternasyonalizme adanmış bir hayatın anlamını ve bir ölümün değerini hiç abartmadan gözlerimizin önüne sermektedir. «Dağları Taşıyan Budala İhtiyar»la ilgili meselde adı geçen Yu Kung bir bakıma bugünkü devrimcilerin atasıdır. Sözümona tanrısal iradeye, onun evren düzenine ve değişmez yasalarına karşı bir başkaldırıştır Yu Kung. Sanki bir köylü Galile'dir, bir halk Galile'sidir. Mao Zedung bu öyküyü Çin Komünist Partisi Yedinci Millî Kongresinde 11 Haziran 1945'te yaptığı kapanış konuşmasında anlatmıştı. Yu Kung, yolunu kapatan iki büyük dağı kaldırıp atmak istiyordu. Yu Kung ve oğulları, dağları kazmalarla kazıp yok etmeye karar verdiler. Bu görev gelecek kuşaklar tarafından da sürdürülecekti:

> «Ben ölünce, oğullarım devam eder; onlar ölünce, torunlarım devam eder; torunlarım da ölünce, onların oğulları ve torunları devam eder

ve bu durmadan sürüp gider. Dağlar ne kadar yüksek olursa olsun daha fazla büyüyemezler. Ama bizim kazdığımız her bir parçayla biraz daha küçülürler.» ... Tanrı bütün bu olup bitenden çok etkilenmiş ve yeryüzüne iki melek yollamış; bu melekler de dağları sırtlayıp götürmüşler. Bugün, Çin halkının omuzlarında bütün ağırlığıyla duran iki büyük dağ vardır. Bunlardan biri emperyalizmdir, öteki de feodalizm. Çin Komünist Partisi çoktandır bunların kökünü kazımaya karar vermiştir. Sebat etmeli, bıkmadan usanmadan çalışmalıyız. Böyle yaparsak Tanrıyı biz de etkileriz. Bizim Tanrımız, Çin halk kitlelerinden başkası değildir.

Mao'nun Küçük Kızıl Kitapta Kullandığı Dil

Mao Zedung Düşüncesini anlamanın en basit yolu, *onun Çin dilini nasıl kullandığını* anlamaya çalışmaktır. Uzmanların akademik çalışmalarını ve nazariyatçıların fantezilerini bir yana bırakalım. Batıda, Saussure ve yapısalcı ustalar, dilin gücünü ortaya çıkardılar, dili alıp açımladılar, yeniden bileştirdiler ve sonra da onu bize akla uygun bir yasalar sisteminin çerçevesi içinde geri verdiler. Ne var ki, Çin'de Mao' nun kullandığı dil, dilbilimsel bir yapıya indirgenmiyor. Mao'nun dili her şeyden önce bilgiyi, hayal gücünü ve yaratıcılığı geliştirmeyi amaçlıyor. Herhangi bir anlam kaymasını önlemek için sözcükler «yeniden keşfediliyor». Böylece ortaya son derece yalın bir dil ve nerdeyse son derece basit cümleler çıkıyor: Mao' nun dili, Çin halkının dilidir. Sözcükler bütün idealist süslerden arındırılıyor ve somut anlamlarla *yeniden*

donatılıyor. Devrimci bir dil yaratmış Mao Zedung. Bu dil, küçük kızıl kitaptaki sözcüklerin her zaman somut bir şeyler ifade etmelerini sağlıyor. Bu somut şey giderek hayal gücü oluyor, uygulama oluyor ve en sonunda düşünceyi devrimleştiriyor.(*) Dercartes'çı düşünce tarzından (canlı, ama hayal gücünü bastıran bir düşünce tarzı) en çok etkilenen Batılılar, Mao'nun kullandığı sözcükleri çok yanlış anlayabilirler. Sözgelimi, «Karargâhı Bombalayın» deyimi, yanlış bir biçimde, bir savaş komutu olarak, topçu bölüğüne verilen bir ateş emri olarak yorumlanmıştır. «Siyasî iktidar silahın namlusundan doğar» deyimi de bizim buralarda yanlış anlaşılmıştır: Tüfeği elinize alıp ateş etmeye başlayın. (Üstelik Mao'nun bu cümlesi, tarihî durumlardaki çeşitli aykırılık ve farklılıkların derin bir kavranılışına dayanan engin teorik ve stratejik anlamlar içermektedir. Belki de bunları en iyi kavrayan Marksisttir Mao Zedung.) Burada sadece iki örnek verdik, daha birçok örnek vermek mümkün. Mao'nun en ünlü deyimlerinden birini hatırlamakta yarar var: «Emperyalizm kağıttan bir kaplandır» (bu daha sonra «Atom bombası kağıttan bir kaplandır» ya da «Dolar kağıttan bir kaplandır» deyimlerine de dönüştü). Bu deyim Batıda elden geldiği kadar çarpıtıldı ve gerçek muhtevasından kopartıldı. Mao'nun geliştirdiği bu deyim, devrimci mücadele için bir stratejiyi ifade ediyordu. İlk kez 1946'da, Birleşik Amerika ile Guomindang arasındaki ittifakı tanımlamak amacıyla kullanıldı. Daha sonra, 1958 Aralık ayında Vuçang'da Mao' nun Çin Komünist Partisi Siyasî Bürosunda yaptığı bir

(*) Mao'nun, bu kitabın 16. Bölümünde **Çin Komünist Partisi** başlığı altındaki kısımda sözü edilen «Basmakalıp Partî Yazılarına Karşı Çıkalım» adlı yazısına bakınız.

konuşmadan sonra daha da ileri bir anlam kazandı. Bu konuşmada bu deyim sınıf mücadelesinin diliyle ifade edildi:

> Nasıl dünyada her şeyin ikili bir tabiatı varsa (bu, zıtların birliği kanunudur), emperyalizmin ve bütün gericilerin de ikili bir tabiatı vardır: Onlar aynı zamanda hem gerçek kaplandır, hem de kağıttan kaplanlardır. ... Bir yandan gerçek kaplanlardı; insanları, milyonlarca, on milyonlarca insanı parçaladılar. ... Ama sonunda kâğıttan kaplanlar, cansız, doldurulmuş kaplanlar haline geldiler. ... Bu yüzden uzun vade açısından, strateji açısından meselenin esasına bakıldığında, emperyalizm ve bütün gericiler gerçekte neyse odur, yani kâğıttan kaplandır. Strateji konusundaki düşüncemizi bu esasa dayandırmalıyız. Öte yandan, onlar aynı zamanda insanları parçalayabilecek canlı kaplanlar, demirden kaplanlar, gerçek kaplanlardır. Taktik düşüncemizi de bu esasa dayandırmalıyız.

Mao, 700 milyonu aşkın insanın kullandığı dili kullanmıştır. Bu onun gerçekten ölümsüz olacağı anlamına gelir. Tanrılaştırıldığı için, «putlaştırıldığı» için değil (bunlar, Mao Zedung Düşüncesinin tabiatına aykırı düşüncelerdir), bir insanın yarattığı düşünce kendinden sonra da varlığını sürdüreceği için. Dolayısıyla, Mao öldükten sonra Çin toplumunun parçalanıp gideceği varsayımı, temelsiz ve sersemce bir varsayımdır. Hurda demirden makinalar yaratan Çinli işçiler, ıssız bir adaya terkedilmiş Robinson Crusoe'lar değildirler. Onlar gerçek birer mucit olmuşlardır, çünkü «eleştirici bir tarzda» düşünmektedirler; bu, Batıda çürüyüp yok olmuş bir yetenektir. Onlar, Batıdaki bilimsel ve teknik

gelişmeleri *reddetmemekte*, bunları kendi ilerlemelerine yararlı saymaktadırlar. Çalışmalarında yaratıcıdırlar, *çünkü* küçük kızıl kitabı siyasî açıdan okumaktadırlar. Hiç kuşkusuz, herkesin büyük bir mucit olduğu anlamına gelmez bu. Hiç kuşkusuz, birçok hata yapılmakta, kimi zaman sonuçlar yetersiz kalmakta ve bazı değerli gereçler hasara uğramaktadır. Ama Çin'de basit okuma eyleminden yeni bir düşünce süreci doğmakta, okuma kollektifin en geniş bölümünden en büyük bireyselliği ortaya çıkarmakta ve yeni Çin için çok gerekli olan üretim ve teknolojide yaratıcılığı harekete geçirmektedir. Bizim için bunu kavramak zordur. Birinci Dünya Savaşı sırasında Picasso, kübizmi, fırçası ve boyası olmadığı için renkli kağıt parçalarıyla çalışarak keşfetmiş ve böylece en ünlü eserlerini yaratmıştı; bunu kolaylıkla kavramıştık. Ama Çin'de halk arasında yaygın bir yaratıcılık tarzı doğuyor, bu yaratıcılık acayip yüzen vinçlerde, Batı teknolojisinden (Çinlilerin Batı teknolojisine karşı hiç de kaderci bir tutumları yok) yola çıkılarak inşa edilen dev hidrolik preslerde, delme makinalarında, ancak 5000 tonluk gemilerin yapılabileceği olanaklarla inşa edilen 10000 tonluk şileplerde somut ifadesini buluyor; gel gör ki, bunu anlayamıyoruz. Tienzin'deki 22 Nolu Fabrikadaki bir dazubao, insan yaratıcılığını sürekli olarak özgür kılmanın gerekliliğini özetleyen şu çağrıyla son buluyor: «Felsefî düşünceler üretin.» Bu dazubao'lar, herkesin kendini ifade etmeyi ve düşüncelerini formüllendirmeyi öğrendiği ve bunları başkalarına da öğrettiği yeni bir kollektif edebiyat biçimi değil de nedir? «Devrimin güçlü silahı» dazubao, kitlelerin yaratıcı gücünün bir başka ifadesidir.

Çin'e ilk kez giden birisi, kendisini selamlamak üzere sallanan küçük kızıl kitaplar karşısında şaşkınlığa

uğrayabilir. Toplantılarda her zaman kızıl kitaba baş vurulmakta, her zaman kızıl kitaptan alıntılar yapılmaktadır. Nerdeyse bir tutku halini almıştır kızıl kitap. İlk başlarda habire aynı cümleleri işitmekten usanır, esnemeye başlarsınız. Ama yavaş yavaş kafanızı toparladığınızda, küçük kızıl kitaptaki cümlelerin duygusuz bir biçimde okunmadığını ve bu kitabın Mao adlı tanrı tarafından mekanik bir şekilde okunmak üzere yazılmış bir din kitabı olmadığını farketmeye başlarsınız. Çok geçmeden, küçük kızıl kitabı okurken diyalektik bir sürece yaklaştığınızı ve onu kavramaya başladığınızı keşfedersiniz. Öğrendiğiniz şey, yaptığınız şeye ve günlük davranışlarınıza uygulanabilir, hem de sadece ve sadece kendinize özgü bir biçimde. Küçük kızıl kitabın okunma tarzı asla dogmacı değildir. Örneğin, Yu Kung'un öyküsü; gerçekte günlük hayatta herkes bu öyküdeki olayla binlerce kez yüz yüze gelmekte ve ondan farklı biçimlerde etkilenmektedir.

Küçük kızıl kitabın Çin'deki önemini kavramanın anahtarı, *kültürel* sözcüğünün *devrim* sözcüğüyle bağıntılı anlamında yatmaktadır. Alman bilim adamı Schickel şöyle diyordu: «Çincede kültüre *venhua* denir. *Ven*, tam anlamıyla *yazılı olan, yazılı metin* demektir. *Hua* ise, 'değişmek, dönüştürülmek, evrime uğramak, yazılı metin aracılığıyla bir şey haline gelmek, bilim adamı olmak' demektir.» Eğer kültür, yazılı sözler aracılığıyla değişmek diye tanımlanıyorsa, çağdaş Çin uygarlığının, insanların kökenlerine ve bu kendini eğitmenin ne getireceğine bakmaksızın herkesi *ven* edinmeye ve *hua*'ya uğramaya teşvik etme ilkesini savunmasına şaşmamak gerekir. Dolayısıyla, *Başkan Mao Zedung' dan Seçme Sözler*'in Çin'de cep kitabı olarak milyonlarca basılmasının önemli olmasının nedeni, sadece bu kitabı Mao'nun yazmış olması değil, daha da önemlisi

bu kitabın bütün Çinlilere hem başkalarıyla birlikteyken, hem de kendi aralarında yazılı düşünceye baş vurma olanağını sağlamasıdır.

Dünyanın dört bir yanında yetmiş dilde basılmış 750 milyon adet küçük kızıl kitap var (bu rakam 2 Ocak 1969'da Pekin Radyosu tarafından verildi.) Çin'de bunun iki katı olmalı. Çinlilerin küçük kızıl kitabı okumaları, *kişiliksiz bir kitle olayını* yansıtmıyor. Mao Zedung Düşüncesi, Çinlilerin yeni bir tarzda, tek başlarına ve özgün bir biçimde düşünebilmelerini sağlıyor. Çünkü herkes nesnel gerçeklikle ve kendisiyle karşı karşıya kaldığında, siyasete öncelik tanıyarak kendi fikirlerini oluşturmak ve böylece hem nesnel gerçeklikte, hem de kendisinde «devrim» yapmak yükümlülüğünü taşıyor.

Kızıl kitap aynı zamanda herkesin ortak bir siyasî dil konuşmasını, çok eskilerden beri bütün ülkede varlığını sürdüren çeşitli şivelerin üzerinde ortak bir siyasî dil konuşmasını sağlayarak birleştirici bir rol oynuyor. (Çin dilindeki bu bölünme hâlâ sürüyor: Bizim Kantonlu çevirmenimiz Şanghay'daki insanlarla anlaşabilmek için başka bir çevirmene gerek duymuştu.) Dolayısıyla küçük kızıl kitabın 750 milyon Çinli için *birleştirici bir siyasî eser* olduğu söylenebilir. Aynı anlamlara gelen aynı sözcükleri okuyabiliyor ve onları sadece siyasî çalışmalarına uygulayabilmekle kalmıyor, aynı zamanda onlar aracılığıyla cesaret, bağlılık, tutumluluk ve alçakgönüllülük gibi kollektif ahlak kurallarına da sahip olabiliyorlar.

Küçük kızıl kitap, kuzeyden ve güneyden Pekin'e gelen Kızıl Muhafızlara ortak bir dil sağlamış. Düşünecek olursak, Anglo-Saksonların (İngilizler ve Amerikalılar) da uzun yıllar yazılı bir metni aynı şekilde kullanmış olduklarını hatırlarız. Okuyup yazmasını aile

İncil'inden öğrenmişlerdi. Aslında birçok evde tek yazılı metin olarak İncil'in bulunması, onların cehaletten ilk kurtulanlar olmalarını mümkün kılmıştı. Böyle düşündüğümüz zaman belki de küçük kızıl kitabın Çin'in her yerinde bulunması daha bir açıklığa kavuşmaktadır. Okuma yazma bilmeyen ve genellikle köylük bölgelerde yaşayan ihtiyarları okuma yazma öğrenmeye teşvik etmektedir. Nanking'in otuz mil dışındaki Yeni Çin komününde tanıştığımız seksen yaşında bir köylü kadını, köydeki bazı gençlerin de yardımıyla kızıl kitabın Partiyle ilgili ilk cümlesini okuyup yazmasını öğrenmek için *muazzam bir çaba* harcadığını ve öğrendiğini anlatmıştı.

Sosyalist devrimden önce Çin halkının yüzde sekseni okuma yazma bilmiyormuş. Bugün ise okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüzde otuzun altında. Yenan günlerinden bu yana, kitlelerin kolayca anlayabileceği bir dille konuşmak ciddi bir sorun olmuş. Geçmişin metafizik dili mi kullanılacaktı; seçkin aydınlar zümresinin, mandarinlerin ve dar edebiyat çevrelerinin dili mi kullanılacaktı? Yoksa Mao'nun alaycı bir şekilde, «Kapısından dışarı adımını atmadan... dünyada olup biten her şeyi bilir,» diye söz ettiği bilim adamının dili mi? Yoksa şu noktayı vurgulayan bir dil mi olacaktı:

> Belli bir şeyi ya da belli bir şeyler sistemini dolaysız bir biçimde öğrenmek istiyorsanız, gerçekliği değiştirmek için, o şeyi ya da şeyler sistemini değiştirmek için pratik mücadeleye bizzat katılmanız gerekir. Çünkü ancak böylelikle onlarla birer olgu olarak temasa gelebilirsiniz; ancak gerçekliği değiştirmek üzere pratik mücadeleye bizzat katılarak o şeyin ya da şeyler sisteminin özünü açığa çıkarabilir ve kavrayabilirsiniz.

Burada seçim açıktı elbette. Doğrudan, basit ve siyasî bir dil, ülkedeki şive ayrılıklarının ve dil barikatlarının üstesinden gelecek bir dil benimsenmeliydi. Peki bu, *Çin dilinin* kesilip biçildiği, ilkelleştirildiği anlamına mı gelir? Böyle bir şeyin olması mümkündü. Belki de siz kendi bakış açınızdan, böyle olduğunu düşünebilirsiniz. Ben dili siyasî bir açıdan ele alıyorum; bu yüzden de bence siyasete öncelik tanıyan bir dil, kendi hayatiyetinin ve kültürel dinamizminin kaynaklarını beraberinde taşıyan ve insanın gelişmesine gerçekten uygun düşen bir dildir. Eski kültür dağılıp yok olurken, yeni bir kültür inşa edilir («yıkma olmadan, inşa olmaz»). Eski kültürün, tartışmanın alevleri arasında dili köklerine kadar sınayan bir mücadele süreci içinde yok edilmesinde, teori önemli bir rol oynar; küçük **kızıl kitap bunun** kanıtıdır. Kültür Devrimi sırasında teori konusunda patlak veren şiddetli tartışmalar, kitleler açısından, siyasî dilin kullanımı ve günlük pratikte belirli sözcüklere hangi anlamların yükleneceği noktasında toplandı. «Kızıl bayrağa karşı çıkmak için kızıl bayrağı sallamak» sloganı, çoğu zaman siyasî dilin anlamına dayanan bu amansız mücadelenin tipik bir özelliğidir. Burada insanın aklına, Lenin'in **sosyalist** hareket, daha sonra Komünist hareket içindeki teori tartışması konusunda yazdıkları geliyor. Lenin *Ne Yapmalı*'da bunu bir «anlam farklılıkları» meselesi olarak tanımlamış ve bu meselede bir tutum benimsemenin mutlaka gerekli olduğunu, çünkü «Rusya Sosyal-Demokrasisinin kaderinin daha uzun yıllar şu ya da bu 'farklılığın' güçlenmesine bağlı olabileceğini» söylemişti.

Her devrim geçmişe karşı yıkıcı bir öfkeyle ayağa kalkar. Bu, herkesin az çok katıldığı bir gerçektir. Yeni bir kültür yaratılırken, geçmiş elden geldiğince çabuk bir şekilde aşılmalıdır ki, insanlar kendi kültürlerini kendi gözleriyle görebilsinler ve kendi tarihlerini kendileri yazabilsinler. Eskinin yıkıntıları üzerine nasıl bir yeni çağ kurulmuştur? Çin halk kitlelerinin siyasî dili, üstyapı alanında, neler yaratacaktır? Hangi romanlar, edebiyat ve müzik eserleri, filmler, heykeller ve resimler doğacaktır? Gerçi bir fabrikanın devrimci komitesinin işlevini kavrayabiliriz, ama devrimcileştirilmiş bir üstyapıda onun sanat adı verilen bölümünün nasıl bir çehreye ve biçime bürüneceğini önceden kestiremeyiz.(*)

Sonuç ne olursa olsun, Çin'deki sanat sizin umduğunuzdan çok farklıdır. Müdürün sınırlı işlevi nasıl son bulduysa, üniversite ve tıp okullarındaki pro-

(*) Mao şöyle demişti: «Proletarya eskiyi eleştirerek yeniyi yaratır ve eski dünyayı eleştirerek yeni bir dünya kurar. Bu eleştiride kullandığımız silah, proleter dünya görüşüdür.» Bu tahlilden kaynaklanan «büyük devrimci eleştiri» hareketi, Kültür Devriminin hayatî bir unsuruydu ve eleştiriyi kitlelerin anlatımının ve pratiğinin bir ürünü haline getirdi. Aslında devrimci bir çizginin sağlamlaştırılması ve benimsetilmesi, sırf idarî emirler vererek ya da yöneticileri değiştirerek gerçekleştirilemez. Her türlü değişiklik, ilk önce durumu eleştirici bir gözle değerlendirerek yapılmalıdır. Yeni bir dünya yaratmanın tek yolu budur. Sanat ve kültür alanında bile, kitleler sürekli olarak eleştirici yeteneklerini geliştirmeye teşvik edilirler. Çünkü karşılarına çıkan sorunları göğüslemeleri ve sosyalist altyapı ve üstyapısıyla uyuşmayan eski anlayışlara karşı **amansız bir mücadele** yürütmeleri ancak böyle mümkün olabilir.

fesörlerin tahakkümüne nasıl son verildiyse, profesyonel sanatçı, yani yaratmaya yazgılı birey de ortadan kalkmıştır. Bugün Çin'de sanatsal ilişkiler, grup aracılığıyla çalışan birey ya da birey aracılığıyla çalışan grup tarafından dile getirilmektedir. Dört buçuk metrelik bir merdivenin tepesine tırmanıp, Hangçov kapılarına sırtında bir un çuvalı taşıyan Halk Kurtuluş Ordusu askerinin resmini çizen ressam bir sanatçı mıdır? Mao ve Lin Piao'nun Tien An Men meydanının şeref kürsüsünde çekilmiş fotoğraflarını alıp onları köy evlerinin ya da Nanking yakınlarındaki Bakır Madeni komününün duvarlarına özenle nakşeden insanlar (Botticelli'nin *İlkbahar*'ını kopye etmek üzere Floransa' daki Uffizi Sanat Galerisine giden insanlar gibi) sanatçı sayılabilir mi? Denizle gökyüzü arasında ceketi rüzgarda savrularak yürüyen genç Mao'nun resmini kocaman bir kilime oyayla işleyen Tienzin Saat Fabrikası işçileri Lurçat gibi bir kilim sanatçısı sayılabilir mi? Elbette hayır. Ama gene de, Çin'de kaldığım süre uzadıkça, çizili ve yazılı biçimlerde yansıtıldığını gördüğüm kadarıyla sanata gittikçe daha fazla yakınlık duyuyorum. Bunların arasında Mao'nun elyazısının altın ve gümüş rengi kağıtlardan kesilmiş karakterlerle ustaca kopye edilip kırmızı kumaşların üzerine yapıştırıldığı ve kağıt çiçeklerle, bazan da tahtadan ya da alçıdan yapılıp sonradan boyanan afyon çiçekleri ve ay çiçekleriyle süslendiği panolar da var.

Dazubao, yazı ile resimi birleştiriyor. Her birinde hazırlayanın yaratıcı çabası, *sanat* adı verilebilecek bir çaba görülüyor. Bazan sabahlara kadar çalışıyor, yazıyor, yapıştırıyor, imgeleri ve karakterleri resmediyor, düşüncelerini en iyi biçimde, göze en hoş görünecek biçimde sunuyorlar. Aynı zamanda hem sanatçı, hem gazeteci, hem de yazar oldukları söylenebilir.

Bana öyle geliyor ki, bugün Çin'de doğmakta olan sanat biçimleri arasında dazubao'lar bir kitle sanatı olabilecek güce sahip. Bunu fabrikaları gezerken pek farketmemiştim, ama Şanghay gibi büyük şehirlerin duvarlarında kilometrelerce uzayıp giden dazubao'ları görünce daha iyi farkına vardım. Kanımca, yüz binlerce insanın bu afişlerin yapılmasıyla «uğraşması» sanatsal bir değer taşıyor. Sanat açısından, yazılan yazılar ile yanlarına çizilen resimler arasında *estetik* bir karşılaştırma yapabilirim. Mao'nun sloganı değişmese bile, sonunda ortaya çıkan ürün her zaman *bireysel* bir yaratıcılığın ürünü.

Kitleler tarafından gerçekleştirilen tiyatro da başka bir estetik anlatım biçimi değil mi? Yedi sekiz tane devrimci oyun ezbere biliniyor. Genç ihtiyar milyonlarca insan bu oyunlardaki şarkıları söylüyor, dansları oynuyor. Pekin Ağır Makina Fabrikası çocuk bakım merkezinde, 7 Mayıs Kadro Okulunda, Şanghay işçi mahallesi Peng Pu'daki çocuk yuvasında ve çok uzaklardaki komünlerde herkes *Kaplan Dağı*'nın kahramanı Yang'ın şarkılarını ve hareketlerini, *Kızıl Kadınlar Müfrezesi* ve *Beyaz Saçlı Kız*'dan (şimdi bale olmuş) dansları ve *Doklarda* adlı Şanghay operasının baladlarını iyi kötü söylüyor, oynuyor, yansılıyor.

Ayrıca bazıları da zaman zaman özeleştirilerini şiir biçiminde sunuyor ve böylece ortak duyguları dile getiren bir tür kollektif tiyatro yaratıyorlar. Bunun sonucunda hem özeleştirinin önemi artırılmış oluyor, hem de özeleştirinin aşırı gitmesi ve sözkonusu kişi için bir işkence olması önleniyor. Zinhua Üniversitesinde Parti sekreter yardımcısı kendi özeleştirisini, Yenan üs bölgesinde birlikte çalıştığı Vu Tien yoldaşın şiir biçimindeki özeleştirisini okuyarak yaptı. Vu Tien'in özeleştirisi, onun tarlalarda çalışarak kendini yeniden

eğitmeye gittiği Kiangsi'deki bir tarım işletmesindeki köylülere sunulan bir oyun sırasında okunmuştu. Kiangsili köylülerin çok iyi karşıladığı ve şimdi başka yerlerde de okunmakta olan bu kollektif monologda Vu Tien kendisinin ve Zinhua Üniversitesinin geçirdiği bocalamaları anlatmaktadır:

Tırpanı sallarken dikkatle düşünüyorum.
Tarihin tecrübesi unutulamaz.
Başkan Mao'nun yolunu, Partinin yolunu
izlemiştim
Otuz yıl önce Yenan'da.
Gel gör ki, Kurtuluştan sonra şehre dönünce,
Ne bir tırpan gördüm, ne de bir balta.
Üçü Partiyle ilgili «altı kara sav»ıyla
Zehirledi kadroları Liu: Bağışlanmaz bir suç bu.
Cumhurbaşkanı çok muhteristi, Zinhua'nın kralı
sanıyordu kendini.
Revizyonizme boyanmış koskoca bir tekneye
çevirmişti Zinhua'yı.
Cumhurbaşkanının ardından gitmekle
Hatalı yolu tuttum,
Revizyonizmin batağına saplandım.
Birkaç katlı yapılar inşa ediyor,
Batı tipi evlerde oturuyorduk.
Saygınlığa ve ayrıcalığa alıştım,
Bir bürokrat ve kabile reisi gibi davrandım.
«Barış içinde evrim»le on yıl geçince
işçi ve köylü ruhundan hiç bir şey kalmadı geriye.
Sonra 27 Temmuz geldi, işçi sınıfını
önderliği ele almaya çağırdı Başkan Mao,
Ve ben yeniden benimsedim devrimci çizgisini
Başkan Mao'nun.
Ne tepemdeki yakıcı güneş, ne ellerimdeki
nasırlar,

ne belimdeki sancılar, ne bacaklarımdaki yaralar,
ne de ısırıkları zehirli yılanların,
hiç birinden korkmuyorum,
var gücümle ve büyük bir kararlılıkla
başına çalıyorum tırpanı Liu Şao-çi'nin,
yok ediyorum eski fikirleri her vuruşta.

Bana, Çinlilerin boş vakitlerinde neler yaptıklarını sorsaydınız, devrimci oyunlar sahnelediklerini, halk kahramanlarını canlandırdıklarını, bu oyunların şarkılarını söyleyip müziklerini çaldıklarını, resim yaptıklarını, şiir yazdıklarını ve Mao'nun talimatlarını beste lediklerini söylerdim. Son derece romantik ve devrimci insanlar. Milyonlarca insan, kendi hayatlarında öncülük ediyor. Mao'nun karısı Çiang Çing'in 1966'daki bir konuşmasında sanatla ilgili olarak söylediği sözleri somut bir biçimde canlandırıyorlar: «Yaratıcı çalışmamızda devrimci gerçekçiliği devrimci romantizmle birleştirmeliyiz.» Ama bu devrimci gerçekçilik geçmişteki «sosyalist gerçekçilik»ten tamamen farklı.

Tienzin'deki Heykelcikler

Yorucu bir günden sonra, akşamüstü geç saatlerde en sonunda *gerçek* bir sanat merkezini, Tienzin Güzel Sanatlar Akademisini gezmemize izin veriliyor. Tienzin'deki fırınlanmış balçıktan ünlü heykelcikleri görmek istediğimizi söylemiştik, ama doğrusu isteğimizin kabul edileceğini beklemiyorduk. Bu heykelcikler on dokuzuncu yüzyılda Çang usta tarafından yapılmış. Çin edebiyatının ve mitolojisinin ünlü kişilerini ve sıradan insanları model alarak balçıktan heykellerini yapmış, sonra onları fırında pişirip boyamış. Bunların ba-

zılarını 1954'te Yazlık Saray Sergisinde görmüştüm. Pierre Loti, 1900 yılında Müttefik birlikleri geçtikten sonra Tienzin'de ve kuşatılmış bölgelerde Batılı askerlerin heykelciklerinin satıldığından söz eder bir yerde. Bazılarının yüzünde «vahşi bir ifade» varmış, ama Fransız askerlerinin yüzünde sarı ve kahverengi ipek bıyıklarından dolayı dostça bir bakış bulunuyormuş. Hattâ bazıları kucaklarında Çinli çocuklar taşıyormuş. Tienzin Güzel Sanatlar Akademisi Kültür Devrimi sırasında kapatılmış. 1950'lerde inşa edilmiş mermer bir yapı. Geniş ve büyük pencereleri var. Ana kapıdan sütunlarla çevrili bir bahçeye giriliyor. Stalinci tarzda görkemli bir mimarisi var. Servis kapısına benzer bir yerden zemin kata giriyoruz, oradan ana binanın arka tarafına düşen dört köşe büyük bir odaya geçiyoruz. On-on iki kadar el sanatçısı sessizce çalışıyor. Öteki gezilerimizdeki canlılık ve merakın yerini bu kez olağanüstü bir suskunluk alıyor. Sanatçılar, başları önlerinde, çalışmalarını sürdürüyorlar.

«Tienzin heykelcikleri eskiden imparatorları, dansözleri ve sarayluları yansıtırdı, şimdi ise sıradan insanlar işleniyor,» diyor temsilci.

«Sanatçılar kim?»

«Eskiden **Tienzin'de özel atelyeleri** olan el sanatçıları, öğrenciler, heykeltraşlar, sanat öğretmenleri.»

«Bunları bize neden göstermek istemiyorsunuz?»

«Çünkü henüz yeni bir figüratif sanatın deneme sürecindeyiz,» diye karşılık veriyor yoldaş. «Sizin burayı gezebilmeniz için çok çaba harcadık.»

Heykeltraşlar, eski Çin'den kalma doğal boyda kadın ve erkek heykelleriyle dolu soğuk bir odada çalışıyorlar. «Öküzler ve atlar gibi» yükün altında belleri bükülmüş, sabanları çeken köylüler; toprak ağaları-

nın kâhyalarına vergi ödeyen, paçavralara bürünmüş yarı-ölü köylüler; bebeklerini sımsıkı göğüslerine bastırmış kupkuru kadınlar; elinde bir kamçı (hakiki), ağzında sigara, toprak ağasının korku saçan kâhyası; köylülere işkence eden Guomindang askerleri. Sanatçılar, yumuşak kahverengi balçığa küçük spatülleri ve bıçaklarıyla şekil vererek, eski fotoğraflardaki insanları büyük bir ustalıkla ve özene bezene canlandırıyorlar. Eski Çin'in bu üzgün bakışlı insanlarına siyah ve yeşil renkte umutsuz gözler takıyorlar; bunlar, heykelciklerde balçıktan olmayan tek madde. Çang ustanın geleneksel heykelcikleri gibi 15-20 santim boyundaki heykelcikler uzun bir tezgahın üzerine sıralanmış. Bunların arasında bugünün kahramanları, Halk Kurtuluş Ordusu askerleri, işçiler, köylüler, kadın askerler ve Kızıl Muhafızlar var. İrili ufaklı heykellerin düzenlenişi eksiksiz bir görünüm oluşturuyor. Çin tarihinin feodalizm dönemi. Köylülerin sömürülmesi ve toprak ağalarına karşı isyan. Japonya'ya Karşı Direnme Savaşı. Ve nihayet, Kültür Devrimi. Gerçi bu küçük heykellerden bazılarını geçen ilkbaharda Çin Elçiliğinin izniyle Paris'teki Guimet Müzesinde açılan bir sergide görmüştüm. Ama burada hepsi bir arada görüldüklerinden bambaşka bir izlenim uyandırıyorlar. Topraktan yaratılmış bu yarıcanlı insan şekillerinden müthiş bir canlılık fışkırıyor. Sanat bakımından, on sekizinci yüzyıl Napoli üslûbuyla yapılmış İsa'nın doğuşu tablolarına, Gemito'nun İtalyan halkını canlandırdığı heykellerine ve daha genel olarak da bizim Romantik, Neo-Klasik ve Natüralist dönemlerimize benziyorlar. Kültür Devrimi tarafından yaratılan *devrimci romantizmin* ürünü bu heykeller. Çiang Çing demin sözünü ettiğim konuşmada şöyle demişti: «Eserlerimiz zorlu mücadelelerimizi ve yiğitçe fedakarlıkları-

mızı göstermeli, ama aynı zamanda devrimci kahramanlığı ve devrimci iyimserliği de dile getirmelidir.» Lin Piao bu tartışmaya ilişkin raporuna girişte şunları yazmıştı:

> Son on altı yıldır kültür cephesinde şiddetli mücadelelere tanık olundu... Henüz hangi tarafın kazanacağı belli değildir. Hiç şüphe yok ki, eğer proletarya daha önce sahip çıkmazsa burjuvazi Çin'de sanat ve edebiyatın paltosunu sırtına geçirecektir. Bu mücadele kaçınılmazdır. İşte burada, ideoloji alanında sosyalist devrim son derece engin ve derindir.

Sanatçılar, gözlerini önlerinden kaldırmadan, elleri ve araçlarıyla, balçıktan insanlar yaratmaya devam ediyorlar. Devrimci komitenin temsilcisi, Halk Kurtuluş Ordusundan bir asker. Burada ordu, ideolojinin bir muhafızı gibi görünüyor. Devrimci komitede yedi-sekiz sanatçı, el sanatçısı ve devrimci öğretmen de bulunuyor.

«Siz de heykel yapıyor musunuz?» diye soruyorum askere.

«Hayır, ben sanatçılarla birlikte Mao'nun sanat ve edebiyat üzerine Yenan konuşmalarını inceliyorum.»

«Buradaki sanat çalışmalarında size hangi ilkeler yol gösteriyor?»

«Biz sanat ve edebiyatın 'somut günlük hayattan daha üst düzeyde, daha yoğun, daha vurgulu, daha tipik, ideale daha yakın ve dolayısıyla daha evrensel olabileceği ve olması gerektiği' ilkesini izliyoruz,» diye karşılık veriyor Mao'nun 1966'daki bir konuşmasından aktarma yaparak. «Gerçeklik her şey değildir.

Kendimizi gerçek insanlar ve gerçek şeylerle sınırlamamamız gerekir.»

On Beş Renkli Mao

Hangçov İpek Fabrikası, bir gölün kıyısında, salkım söğütler arasına kurulmuş. İpekli kilimler yapılıyor bu fabrikada; kilimlerin üzerine on beş renkli Mao resimleri işleniyor. Kilimler işçilerin keşfettiği yeni bir teknikle dokunuyor. Elektronik bir süreç içinde 56 bin tarak kullanan 500 otomatik makina Çin'in siyasî portresini dokuyor. Çinli ve Marksist önderlerin fotoğrafları aynen resmediliyor ve rengarenk ipekten nefis bir şekilde dokunuyor. İşçiler, Mao'nun Yenan' daki Dokuzuncu Kongreden sonraki ünlü resmini de ikiyé bir buçuk metrelik bir ipekli kilimin üzerine işlemişler.

Devrimci komite üyesi Çen yoldaş, «Fabrika bu büyüklükte ve on beş renkte ilk kez kilim dokuyor,» diye bilgi veriyor bana.

Marks ve Engels'in gür sakalları, Lenin'in küçük sakalı ve Mao'nun askerî kasketi ortaya çıkarken, binlerce makinanın aralıksız uğultusu duyuluyor. Fabrikada kilimlere çeşitli olaylar da işleniyor. Sözgelimi, Mao 20 Mayıs konuşmasını yaparken, Mao Yangçe Irmağını yüzerek geçmeye hazırlanırken, Mao ile Lin Piao üzerinde çay fincanları bulunan bir masanın başında otururken, Mao ilk dazubao'su «Karargahı Bombalayın»ı yazarken, Mao, Lin Piao ve Cu En-lay Tien An Men meydanının şeref kürsüsünde kollarını kaldırmış kalabalığı selamlarken, Mao ping-pong oynarken. Fabrika ayrıca Mao'nun şiirlerini de dokuyor kilimlere, ama renkli değil. Nanking Köprüsü, Hangçov'dan

görünümler ve Tien An Men meydanı parlak renklerle işleniyor. Fabrikada, Çin'in dört bir yanından gelen siparişleri karşılamak üzere geceli gündüzlü üç vardiya halinde 1700 işçi çalışıyor.

«İşçilerin, köylülerin ve askerlerin tüm taleplerini karşılayacak ölçüde duvar kilimi üretebiliyoruz. Herkes, üzerlerinde Mao'nun, öteki Çinli önderlerin ve sosyalist başarıların resimlerinin bulunduğu duvar kilimlerinden istiyor. Eski toplumda geleneksel duvar kilimleri dokuyan fabrikanın geliştirdiği yeni dokuma tekniği kitleler tarafından çok iyi karşılandı. Bu fabrikada eskiden sadece imparatorların, devlet ileri gelenlerinin, Saraydaki dansözlerin ve cariyelerin resimleri işlenirmiş. Üstelik bu duvar kilimleri sadece siyah ve beyaz renklerde dokunurmuş.»

Çen yoldaşın saçları ağarmış. Üzerinde bol bir şort ve ceket var. Galiba biraz soğuk almış, burnunu çekip duruyor. Gölden doğru rutubetli bir rüzgar esiyor.

«Ülkenin her yanına duvar kilimi gönderiyoruz,» diye devam ediyor. «Yirmi beş santimetre kareden biraz büyük siyah-beyaz kilimler 3 yuan'a satılıyor. Her işçi kendine bunlardan bir tane aldı.»

Daha büyük boy, rengarenk duvar kilimlerinin en güzelleri rulolar halinde sarılıp kırmızı ipek kurdelelerle bağlanıyor. Bunlar 6-7 yuan'a satılıyor. Çin'deki bütün dükkanlarda bulmak mümkün bunlardan. Dükkanlara girip, tezgahtarlardan kilimleri göstermesini istiyorlar. Tezgahtar ruloları açıp ortaya seriyor. Herkes kilimlerin duvara en iyi nasıl asılacağı konusunda fikir yürütüyor, sonra zevkine göre evinin duvarında her gün hangi siyasî sahneyi görmek istiyorsa onu seçip alıyor. Resmî kabul salonlarında, tren istasyonlarında, devrimci komitelerin çalışma odalarında ve otellerde gerçekten büyük duvar kilimlerine (ünlü

«Goblen» Fransız kilimleri gibi) rastlamak mümkün. Şanghay Hoping Otelindeki odamızın duvarında upuzun bir ipekli duvar halısı asılı: Mao Yazlık Sarayın gölünün kenarında bir hasır koltuğa oturmuş gülümsüyor; hoşgeldiniz dercesine bize bakıyor.

YEDİNCİ BÖLÜM

YENİ BİR SANAYİLEŞME MODELİ

> Eğer kitleler bütünüyle seferber edilir ve uygun düzenlemeler yapılırsa, Kültür Devrimiyle üretimi birbirlerini kösteklemeden bir arada yürütmek mümkündür...
>
> **Çin Komünist Partisi Merkez Komitesinin Büyük Proleter Kültür Devrimine İlişkin Kararı** (8 Ağustos 1966).

> Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi, uydunun fırlatılmasıyla ilgili araştırmalara ve bunun gerçekleştirilmesine katılan bütün işçileri, Halk Kurtuluş Ordusu subay ve erlerini, devrimci kadroları, bilim adamlarını, mühendisleri, teknisyenleri ve halk milislerini kutlar... Alçakgönüllülüğü elden bırakmayacaklarını, kendini beğenmişlik ve acelecilikten kaçınacaklarını, araştırmalarını ciddi ve özenli bir biçimde sürdüreceklerini, tam bir işbirliği içinde çalışacaklarını, Çin bilimini ve teknolojisini daha da geliştirme çabalarını iki katına çıkaracaklarını umar...
>
> **Merkez Komitesinin ikinci uydunun fırlatılmasıyla ilgili mesajı, 3 Mart 1971.**

Kültür Devrimi, iktisadî gelişme için bir stratejidir, ama henüz gelişmenin kendisi değildir. Kültür Devrimi, işçilerin, sanayinin yönetimini ve teknolojinin gelişmesini, teknisyenler ve bilim adamlarıyla omuz omuza ele almalarıdır. Bu nedenle, 1966 ile 1969 (sanayide büyük yeniden canlanış yılı) yılları arasında, her şeye

tabanda yeniden başlandı ve talimatlar işçilerin tecrübeleriyle zenginleşti. Ama tam bir verim alınmasını engelleyen muazzam maddî güçlükler ortadan kalkmadı. Çin'in sorunlarının derinliğine indikçe insanı en çok şaşırtan şeylerden biri de, işçi sınıfının aynı anda üstlendiği kapsamlı görevlerdir. İşçi sınıfı Kültür Devrimini gerçekleştirdi, devrimci komiteleri kurdu, Partinin katılığına karşı mücadele etti, onları seçecek meclisler toplayarak Parti organlarını yeniden inşa etti; kadroları yeniden eğitti, gençleri yetiştirdi; yeni bir yönetim türü getirerek sanayilerin işleyişini sürdürdü; üretimi işçilerle teknisyenlerin elbirliğiyle çalışmalarını sağlayacak biçimde yeniden örgütledi ve işbölümünü yeniden düzenledi; uydunun fırlatılmasıyla doruk noktasına erişen büyük sınaî gelişmeleri ve teknik bulguları gerçekleştirdi. Eğer sürekli bir siyasî ve teorik çizgi olmasaydı, Mao Zedung'un Çin halk yığınlarını yarım yüzyıldır besleyen çizgisi olmasaydı, bütün bunların gerçekleşmesi mümkün olmazdı. Gerçi Mao zaman zaman bazı taktik düzeltmeler yapmak zorunda kaldı, ama yol gösterici düşünceler 1926'dan bu yana esas olarak değişmedi. Bunlar, *Çinlilerin bildiği* ve 1966'dan sonra Kültür Devrimini belirleyen *düşüncelerdir*.

Bu muazzam teknik yenilik hareketini anlamak için, onu üç aşama içersinde düşünmek gerekir. Birinci aşama, her şeyin değiştirilmek istendiği 1958-60 yılları arasındaki Büyük İleri Atılım'dı. Güçlükler küçümsenmişti, siyasî ve iktisadî engeller hayli ciddiydi, ama izlenen çizgi esas olarak doğruydu. İkincisi, 1964-65 yıllarındaki aşamaydı; sanayilerin işletilmesinde karşılaşılan güçlüklere rağmen, teknik planlar tam olarak gerçekleşmeye başlıyordu; işçiler yeni modeller yaratıyor, ama üretim ve pazarlama çok pahalıya geldi-

ğinden bu modeller genellikle kitle çapında üretilemiyordu. 1966'dan 1969'a kadar süren üçüncü aşama ise Kültür Devriminin kendisiydi. Teknik yenilik grupları (teknisyenler, işçiler ve kadrolar) bu modelleri aldılar ve üretim maliyetini düşürmeyi başararak onları tasarı aşamasından üretim aşamasına ulaştırdılar. Bu başarı, iki kamp arasındaki mücadelenin bir sonucu olarak kabul edilmektedir: Tasarıların çoğu işçi olan yaratıcıları ile «gerici kadrolar» arasındaki mücadele. Sonunda işçiler galebe çaldı. İşçi sınıfı fabrikaların, üniversitelerin ve tüm eğitim sisteminin yönetimini üstlenmektedir.

Hiç kuşkusuz, bütün bunların gerçekleşmesi sırasında zaman zaman bazı yerlerde bazı karışık durumlarla karşılaşıldı. Çin, değerli madenlerin yabancı maddelerden arındırılmak üzere kaynatıldığı bir maden eritme kabına benzetilebilir. Gerçi yabancı maddeler de kullanılacaktır, ama ilk önce yeni alaşımın niteliği anlaşılmalıdır. Çinliler, yaratmaya çalıştıkları yeni sanayi modelinin tasarlanmasında kendileri de son derece titiz davranıyorlar.Bir kere, çok alçakgönüllü insanlar. Sonra, onları geleneksel teknoloji ağına düşme tehlikesiyle karşı karşıya bırakan cihaz yok edilir edilmez, yeni çözümün, özgür kılınmış insan enerjisinin çözümünün ancak günlük pratik içinde ve sürekli yeniden incelemeyle bulunabileceğini kavrıyorlar. Geçiş döneminde de durmak bilmeyen sınıf mücadelesinin güçlüklerini; eğer bölünme tehlikesi sürekli olarak alt edilmezse, kitlelerin siyasî mücadelesinde sadakat her şeyin üstünde tutulmazsa, bu geçiş döneminin kendi yarattığı şeyi yok edebileceğini biliyorlar. Üretimde çalışmaya gönderilen fabrika yöneticileri, bizim toplumumuzda olsa mutlaka kapılacakları aşağılık duygusuna kapılmadılar, ama gene de on-

larda bir tedirginlik, bir gerginlik seziliyor; bu da anlaşılır bir şey tabii. Gerçekten de, Çin, kendisini ilk gören insanda ateşler içinde bir insan izlenimi uyandırıyor. Bir devrim olmuş; milyonlarca insanın yenilgisiyle sonuçlanmış bu devrim. Bunlar yenilgiye uğramış insanların rolünü kendiliklerinden kabullenebilirler mi? Evet, kadroların yeniden eğitimi nerdeyse yüzde yüz başarılı olmuş, ama bu müthiş bir siyasî çabaya mal olmamış mı topluma acaba? Devrimci komiteler kendi üyeleri için zorunlu çalışma çağrısında bulunuyorlar; eğer fabrikalarda sağlıklı bir siyasî ortam olmazsa, eğer bu çizgi sürekli olarak doğru siyasetle beslenmezse, bütün bu yapılanlar görevin gerçekleştirilmesini sağlayamaz. Gerginlik derken bunu kastediyorum.

Her şey, insanın bıkmadan usanmadan geliştirilmesi üzerine kurulmuş. Bu da, «her şeye siyaset kumanda eder» slogarına ve geçmişi yok et, geleceği kur ikili amacına dayanıyor. Kuruluş aşaması daha da ilerletildiğinde, birçok engel ortadan kalkacak; üstyapı esas olarak değiştirilmiş olacak. Gelecek bambaşka olacak. Okullardaki ve üniversitelerdeki Kültür Devrimi on-on beş yıla kadar yeni bir ideolojinin biçimlendirdiği yeni bir teknisyenler kuşağı yaratacak. Daha şimdiden, okula başladıkları ilk günlerden itibaren siyasî çalışma ve kol emeği çalışması öğrenimlerinin ayrılmaz bir parçası haline geliyor. Daha şimdiden, teknisyen ile işçi arasında hiç bir nitelik farkı görmüyorlar.

Çinliler birkaç on yıl içinde «Çin'i, yabancı dünyanın sahip olduğu her şeye sahip olan, ayrıca orada bulunmayan şeylere de sahip olan modern bir sanayi gücüne dönüştürmek» istiyorlar. Fakat sanayileşme başka bir «uzun süreli savaş»tır. Çin'in sanayi devrimi

için benimsediği stratejinin çeşitli temel ilkeleri var. Burada, Mao tarafından sanayileşme örneği olarak gösterilen Taçing'i(*) ve bu konuyla ilgili en son Çin belgelerini ele alarak, bu ilkeleri aydınlatmaya çalışacağım. En son yayınlanan belgeler şunlar: Pekin Devrimci Komitesi tarafından hazırlanan «Çin'in Sosyalist Sanayileşme Yolu» (*Peking Review*, Sayı 43, 1969); Devlet Sermaye Biriktirme Komisyonu Yazı Grubu tarafından hazırlanan «Büyük, Küçük ve Orta Çaplı İşletmeleri Aynı Anda Geliştirin» (*Peking Review*, Sayı 48, 1970); Honan Devrimci Komitesi tarafından hazırlanan «Küçük Sanayinin Canlı Gelişmesi» (*Peking*

(*) Taçing: Ünlü bir Çin petrol işletmesi. Taçay nasıl tarıma örnek gösteriliyorsa, Taçing de Çin sanayisine örnek gösterilmektedir. Bu işletmenin gelişmesi Büyük İleri Atılım hareketi sırasında başladı ve «kendi gücüne güven» ilkesinden kaynaklandı. Bu nedenle, Liu Şao-çi'nin sağ fikirlerine tamamen aykırıydı. Liu Şao-çi aşırı yoğunlaşmış, gereğinden fazla uzmanlaşmış ve tekelci büyük sanayi merkezleri istiyordu. Petrol bulunduğunda, bütün tesisleri birkaç işçi ellerindeki olanaklarla inşa ettiler. Sanayi ihtiyaçlarının tarım ihtiyaçlarına ağır bastığı ve devlet yatırımlarının büyük bir kısmını yuttuğu eski sanayileşme modellerinin tekrarlanmasını reddettiler. Fabrika planlandıktan sonra, buraya çoğu köylülerden oluşan alleler getirildi. Şehirlerde alleler genellikle asalak bir hayat sürdükleri halde, burada köy tarzı evler yapılmasına yardımcı oldular ve topluluğun ihtiyaçlarına uygun olarak tarım üretimini planladılar. Şimdi onlar, işçilerle köylülerin kaynaşmasının canlı bir örneğidirler. Okullar daha en baştan «yarı okuyup öğrenme, yarı sanayi ya da tarım çalışması» çizgisini izlediler. Ve işletmenin yönetilmesi de Kültür Devriminin çizgilerine uygun olarak bir devrimdi. Üst Kademedeki bütün kadrolar, vasıfsız işçilerle birlikte çalışmaya katıldılar. Taçing, şehir ile köyün, işçiler ile köylülerin, aydınlar ile kol emekçilerinin ve önderlik ile kitlelerin kaynaşmasını sağladı.

Review, Sayı 6, 1970); ve «Çin'in Sosyalist Tarımına Giden Yol» (*Peking Review*, Sayı 7, 1970).

Çin stratejisinin temel ilkeleri şöyle açıklanabilir:

1. Her şeyin özünde siyaset vardır ve siyasî çalışma tüm iktisadî çalışmanın candamarıdır. Proletarya siyasetinin varlığı, sosyalist sanayileşmenin biricik güvencesidir. Sanayi üretimine siyaset kumanda etmelidir. Dokuzuncu Kongreye raporunda Lin Piao şöyle demişti:

> Siyaset, ekonominin yoğunlaştırılmış ifadesidir. Eğer üstyapı alanında devrim yapamazsak, geniş işçi ve köylü yığınlarını seferber edemezsek, revizyonist çizgiyi eleştiremezsek, iktidardaki bir avuç dönek, düşman ajanı ve kapitalist yolcuyu ve karşı-devrimcileri açığa çıkaramazsak, proletarya önderliğini sağlamlaştıramazsak, sosyalist iktisadî temeli ve sosyalist üretici güçleri daha da geliştirmemiz mümkün olmaz.

2. Çin'de gereği duyulan hızlı sanayileşme Mao tarafından *Halk İçindeki Çelişmelerin Doğru Ele Alınması Üzerine* (Şubat 1957) adlı yazıda açıklanmıştır. Çin sanayisine ilişkin bütün tahliller bu yazıdan hareket etmek zorundadır.

> Sanayileşme yolumuzu tartışırken, burada esas olarak ağır sanayi ve hafif sanayinin gelişmesi ile tarımın gelişmesi arasındaki ilişkiyi ele alıyorum. Belirtmek gerekir ki, ağır sanayi iktisadî kuruluşun esasıdır. Aynı zamanda, tarımın ve hafif sanayinin gelişmesine de büyük önem vermek gerekir.

Stalin'in Rusya'da yaptığını, 500 milyon köylünün yaşadığı bir ülkede yapmak olanaksızdır. Mao buna özellikle karşı çıkmıştır: «Sovyet tarım politikası her zaman yanlış olmuştur; balığı yakalamak için göl kurutulmuştur.» Çin'in stratejisi, sanayi ile tarımı dengeli bir biçimde geliştirmektir. «İki ayak üzerinde yürümek gerekir». Çin, köylük bölgelerden bir fazla değer, bir öşür toplama düşüncesini reddetmektedir. Oysa Stalin bunu, *sosyalist temel birikimi* sağlamak için «tarihî bir zorunluluk» olarak görmüştü (1928 Temmuzunda Merkez Komitesine sunduğu raporuna bakınız). Buna karşılık, Mao, devrimin köylülerin yardımı sayesinde zafere ulaştığını ve sanayileşmenin de zafer kazanmak için köylülerin katkısını hesaba katması gerektiğini söylemiştir.

Çinliler, «tarımı temel, sanayiyi önder etken» olarak kabul etmekle, proletarya diktatörlüğünün büyük sorununu, yani iki büyük emekçi halk sınıfı olan işçiler ile köylüler arasındaki ilişkiler ve bu iki sınıf arasındaki ittifak sorununu doğru bir şekilde çözdüklerine inanıyorlar. Aşağıdaki satırlar, Pekin Devrimci Komitesi tarafından hazırlanan bir belgeden alınmıştır:

> Ağır sanayiyi geliştirmenin iki yolu vardır. Birincisi, hafif sanayiyi ve tarımı ihmal etmektir... Mao'nun savunduğu ikincisi ise, hafif sanayiye ve tarıma daha fazla önem vermektir. Hafif sanayi ve tarım geliştirildikleri zaman, halkın günlük ihtiyaçlarını karşılayabilirler... Tarım geliştiği zaman, sanayi alanına daha çok miktarda hammadde sağlanır ve sanayi ürünleri, özellikle ağır sanayi ürünleri için pazarlar açılır. O zaman ağır sanayi daha sağlam bir temel üzerinde gelişebilir.

3. Sanayileşmenin hızlı bir şekilde gelişmesini sağlamak için büyük ve küçük sanayiyi aynı anda geliştirmek gerekir: «Şeylerin gelişme kanunu her zaman küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya doğrudur.» Büyük, küçük ve orta çaplı sanayilerin gelişmesiyle ilgili olarak 1970 sonlarında yayınlanan belge, Mao'dan bir alıntıyla başlıyor:

> Sanayimizin temel direğini oluşturmak üzere yavaş yavaş bir dizi büyük çaplı modern işletme kurmalıyız. Bu olmadan, önümüzdeki birkaç on yıl içinde ülkemizi kuvvetli bir modern sanayi gücüne dönüştüremeyiz. Ama işletmelerimizin çoğunluğu büyük çaplı olmamalıdır; en büyük tutumluluğu uygulamak ve daha az parayla daha çok iş yapmak üzere daha çok küçük ve orta çaplı işletmeler kurmalı ve eski toplumdan miras kalan sanayi temelinden sonuna kadar yararlanmalıyız.

Kısacası, büyük sanayiler kurulacak, ama küçük ve orta büyüklüktekilere bağlı olarak. Çinliler, tek başına büyük sanayiyi «etsiz kemiğe» benzetiyorlar ve bu durumda esas görevini yerine getiremeyeceğine ve tam olarak hizmet edemeyeceğine inanıyorlar. Aynı belgede Devlet Sermaye Biriktirme Komisyonu şunu açıklamıştı:

> Şanghay'ın sanayisini bu kadar hızlı geliştirmiş, sanayi üretiminde böylesine yüksek bir noktaya erişmiş ve Çin'de tam makina takımlarının en büyük üreticisi haline gelmiş olmasının temel nedenlerinden biri de, büyük, küçük ve orta çaplı işletmeleri aynı anda geliştirme ilkesine sebatla bağlı kalması, büyük işlermeleri temel direk ola-

rak kabul ederken çok sayıda küçük ve orta çaplı işletme kurmasıdır.

Şanghay'ın makina yapım sanayi esas olarak küçük ve orta büyüklükteki fabrikalardan oluşmaktadır. Şehrin makina yapan fabriklarının yüzde 30'u ana makinalar ve tam ürünler üreten büyük fabrikalardır. Yüzde 40'ı yan makinalar ve parçalar üretmekte, geri kalan yüzde 30'u ise ötekilerin teknolojik işlemlerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere çeşitli işleri ve görevleri üstlenmektedir. Bunlar, saha ordusu, bölge ordusu ve gerillalar gibi sıkı bir eşgüdüm içinde çalışarak güçlü bir savaş kuvveti oluşturmaktadırlar.

4. Çin hızla sanayileşebilmek için ademimerkezileşmek zorundaydı. Ademimerkeziyetçilik, tabanın insiyatif göstermeye teşvik edilmesini, kitlelerin yaratıcı gücünün özgür kılınmasını ve komünlerin ve eyaletlerin kendi kendilerini yönetmelerini mümkün kıldı: Yerel girişimler sonucunda her yerde küçük ve orta büyüklükte fabrikalar doğdu ve bunlar özerkliklerinin büyük bir bölümünü korudular. «Bölgeler bağımsız sanayi sistemleri kurmaya çalışmalıdır,» diyordu Mao. «Şartların elverdiği yerlerde, koordinasyon bölgeleri ve sonra da eyaletler kendi nisbeten bağımsız ve çeşitli sanayi sistemlerini kurmalıdırlar.» Bugün tam hız ilerlemekte olan ağır sanayinin gelişmesi de kendi stratejik anlayışını izlemektedir: «Uyanıklığımızı artıralım, anayurdu savunalım» ve «Savaşa hazırlıklı olun, millî felaketlerin üstesinden gelmeye hazırlıklı olun.»

Sanayileşmeyle ilgili belgeden söz ederken, *stratejik ademimerkeziyetçilikten* söz etmemiz gerekir:

> Savaş durumunda her bölge, her eyalet kendi planını kendi hazırlamalıdır; yerel yönetimler özerk sanayi sistemleri kurmalıdırlar. İlk önce bölgeler, sonra da eyaletler, hem sanayinin akla uygun dağılımını, hem de topyekun gelişmesini göz önünde bulundurarak, nisbeten bağımsız sanayi sistemleri kurmalıdırlar. Eğer Amerikan emperyalizmi ve sosyal-emperyalizm halkımızı savaşa zorlayacak olursa, sağlam ve yok edilemeyecek irili ufaklı birçok sanayi üssüyle savaşmaya hazır olacağız. Savaşa dayanabilecek, düşmanı yok edebilecek ve zafer kazanabileceğiz.

Tabii bu arada, Çin'in 3,6 milyon milkarelik bir yüzölçümüne sahip olduğunu unutmayalım.

Çin'in dört bir yanında küçük çelik imalathaneleri, sunî gübre fabrikaları, çimento fabrikaları, yiyecek maddeleri üreten küçük fabrikalar, tarım araçları onarım atelyeleri gördük. Her yerde hepsi de yerel işletmelerde kömür ve petrol çıkaran insanlar gördük. Küçük fabrikalar doğal zenginlikleri (sözgelimi, şeker kamışı) hemen yerinde işliyor ve böylece taşıma giderlerinden tasarruf etmiş oluyorlar. Hangçov'da kömür buldular ve «Yangçe'nin güneyinde kömür yoktur» diyen atasözünü yalancı çıkardılar. Eyaletler ve kömünler fabrikalar kuruyor. Çinliler mutlaka kâr ettiklerini ve taşıma giderlerinin kalktığını anlatıyorlar. En ücra köşelerdeki ve en azgelişmiş yöreler bile bu küçük fabrikalar sayesinde yararlı duruma getiriliyor. Yirmi ayrı yerde otomobil ve her türden taşıma aracı üretimine başlandı. Kiangsi'deki otomobil sanayi ilk önceleri birkaç küçük atelyeyle başladı ve çok kısa bir süre sonra beş yüz kamyon üretti. Ulaşımın hayvanlarla yapıldığı özerk bölgelerde teknisyenler ve işçi-

ler yeni tipte bir ulaşım aracını planladılar ve gerçekleştirdiler. Aynı şey, yakın bir zamana kadar sadece kırk eski yabancı arabanın bulunduğu bir bölge olan Çinghay için de geçerli. Bugün küçük fabrikalar tarafından üretilen sunî gübre ve çimento millî hasılanın üçte birini meydana getiriyor. Her komün, tabii afet ya da savaş durumunda başka yerlere muhtaç olmamak için, çeşitli türden tahıl üretiyor. Gezdiğimiz halk komünlerinin yanı sıra, sanayiyi tarıma bağlayan, ikisini yeniden bütünleştiren ve çiftliklerin makinalaştırılmasına yardımcı olan bir yığın sanayinin kurulmuş olduğunu gördük. Şanghay'da bize, Çin'deki bölgelerin yüzde sekseninden fazlasında tarım makinalarının yapımı ve onarımı için gerekli fabrikaları kendilerinin kurduklarını anlattılar. Yirmi eyalette yerel ihtiyaçlara uygun olarak farklı tipte traktörler yapıyorlar. Birçok bölgede tarım araçları çelik, dökme demir, fabrika makinaları ve yakıt gibi yerel ürünler kullanılarak üretiliyor. Hopey'deki sondaj makinalarının çoğalması sonucunda, kuyu sayısı Kültür Devrimi öncesine oranla iki buçuk misli yükselmiş.

5. Çin'in sanayileşmesi merkezileşme eğilimi göstermiyor, tersine üretici güçlerin azami ölçüde gelişmesine dayanıyor. Çinliler kendilerini, 700 milyon insanın ihtiyaçlarını karşılamak üzere düzenlenmiş bulunan ve esas olarak bir tarım ekonomisi olan bir ekonominin geliştirilmesiyle kısıtlamıyorlar. Ağır ve hafif sanayilerini de başlatmışlar. Bu modern sanayi harekâtının verimliliğini ileride rakamlarla göreceğiz. Aynı zamanda, köylük bölgeleri makinalaştırmaya başlayan küçük ve orta çaplı bir yığın fabrika kurmuşlar. Yerel girişim ve insiyatifler devlet tarafından düzene konulsa bile, sanayileşme asla merkeziyetçi değil. «Sosyalizmin üstünlüklerinden biri de,» diye ya-

zıyor Charles Bettelheim, «üretici güçlerin mümkün olduğu kadar geliştirilmesine dayanan bir sanayileşme modelini izleyebilmesidir.» Bana öyle geliyor ki, Çinliler tam da bunu yapıyorlar. Bettelheim şöyle devam ediyor:

> Merkezileştirilmiş sanayileşme, modern teknikler kullandığından, her işçi için yüksek bir yatırımı gerektirir ve bu yüzden de ancak bir azınlığa modern üretim araçları sağlanabilir. Bir başka deyişle, sanayileşmenin başlangıcında, nüfusun ancak yüzde 10 ya da 15'ini maddî araçlarla donatabilirsiniz. Bu azınlık son derece modern üretim araçları elde eder, ama buna karşılık nüfusun geri kalanı özellikle tarım sektöründe yetersiz araçlarla üretimi sürdürür.
>
> İşçilerin küçük bir azınlığının elindeki son derece geliştirilmiş üretim araçlarının merkezileştirilmesi, kapitalist kalkınma biçimini yeniden yaratır. Çünkü kapitalist kalkınma, üretici güçlerin gelişmesine önem vermez, sadece üretim araçlarının yoğun olduğu işletmenin ya da işletmeler grubunun gelişmesine önem verir.

Üretici güçlerin özgür kılınması (öteki seçenek) işçi sınıfının yaratıcılığında bir patlamaya yol açar. Bu yaratıcı deha ve özgünlük patlamasının temelinde, işçi sınıfının gücüne duyulan bir güven, işçi sınıfının sadece yeni makinalar yaratmakla kalmayacağına, aynı zamanda eski makinaları geliştireceğine ve onaracağına ve bunların tutumlu bir şekilde kullanılmasında mucizeler yaratacağına duyulan bir güven yatar.

İktisatçı Jack Gray'e göre:

Mao'nun iktisadî düşüncesinin temel özelliklerinden biri de, atılım ruhuna... «göze alma» cesaretine verdiği önemdir. Maocu çizginin yürürlükte olduğu işletmelerin çoğunda, yeni bir fikir bulan ve onu ilkin kendi başına deneme riskini göze aldıktan sonra kollektifi de onu benimsemeye ikna eden bir kişi ya da küçük bir grup vardır. Şurası kesindir ki, Maocu bakış açısı, kollektif sanayi örgütü içindeki atılım ruhunu hızlı kalkınmanın anahtarı olarak görür; Maocu eğitimin esaslarından biridir bu.

Bununla Sovyet Stahanov'culuğu arasındaki farkın altını bir kere daha çizmekte yarar var. Stahanov eşi görülmemiş bir hızla çalışıyor, fakat hiç bir zaman gözlerini kaldırıp da yanında çalışan yoldaşlarına ya da fabrikanın nasıl yönetildiğine bakmıyordu. Kendini bir birey olarak işine adamış, ama aynı zamanda kendini topluluktan tamamen koparmıştı. Çin'de ise tam tersine bireysel çalışma ile kollektif çalışma sımsıkı kaynaşmış bulunmaktadır .

Çinliler, Liu Şao-çi'nin, fabrikaların yönetiminde kapitalist tecrübeye, hepsinden fazla tekelci yönetime dayandığını ve azgelişmiş ve pek sanayileşmemiş bir ülke için çok gelişmiş ülkelerle bir bağın zorunlu olduğuna inandığını söylüyorlar. Mao ise «Çin'in teknolojisini geliştirmek için aynı yolu izleyemeyeceğini, öteki ülkeleri kaplumbağa hızıyla izleyemeyeceğini» ve malî ve siyasî bakımdan öteki ülkelere bel bağlayamayacağını savunuyor. Peki öyleyse ne yapmalı? «Kendi gücüne güvenmeli.» Çinlilere göre, toplumların sanayi devrimine özgü evriminden sakınmanın biricik yolu budur. «Çin'in Sosyalist Sanayileşme Yolu»nda şu satırları okuyoruz:

Kapitalist ülkeler, sömürgelerini yağmalayarak, yenik düşen ülkelerden savaş tazminatları kopartarak ve başka ülkelerden borç alarak sanayileştiler. Onların sanayileri milyonlarca insanın cesedi üzerine kurulmuştur.

Sosyal-emperyalizm, bir yandan yatırım yapmaları için kapitalist ülkelere açıkça yalvarmakta, öte yandan da öteki ülkelerin işçileri tarafından yaratılan zenginlikleri «iktisadî bütünleşme» ve «yardım» kisvesi altında yağmalamaktadır.

Bizim ülkemiz sosyalist bir ülkedir. Ülkemize Marksizm-Leninizm ve Mao Zedung Düşüncesi yol gösterir. Biz sanayimizi geliştirmek için yağmalamaya baş vuramayız ve baş vurmak da istemeyiz. Biz halkın çıkarlarının göz ardı edilmesine asla izin vermeyeceğimiz gibi, sanayiyi geliştirmek için halkımızı da satmayacağız. Biz ülkemizi sadece ve sadece kendi gücümüze ve kitlelerin yaratıcılığına dayanarak, çalışkanlık, tutumluluk ve fedakarlıkla inşa edeceğiz.

Bir ülke, sosyalizmi kurmak için, kendi halkının emeğine dayanmalıdır ve dayanabilir de. Hiç şüphesiz, kardeş ülkeler arasında karşılıklı yardımlaşma ve iktisadî işbirliği (birinin öbürüne ihtiyacı olanı sağlaması) gereklidir. Ama millî egemenliğe karşılıklı saygı, eşitlik ve karşılıklı yarar ilkelerine bağlı kalınmalıdır. Ne var ki, bu işbirliği hiç bir zaman halkın çalışmasının yerini alamaz.

Bütün hurda ve artıkları değiştirin ve kullanın: Sanayileşme herkesin çabasını gerektirir, ama aynı zamanda eldeki potansiyelin durmadan yeniden harekete geçirilmesini de gerektirir. Teknolojik yenileme,

aynı zamanda makinaların ömrünün mümkün olduğu ölçüde uzatılması anlamına gelir. Sanayi üretimindeki başka bir siyasî ilke ise, *her şeyin sonuna kadar kullanılması* ilkesidir. İnsan, Çin'deki üretim sistemine baktığında, aklına Lavoisier'nin beliti (aksiyom) geliyor: «Hiç bir şey yok olmaz, hiç bir şey var edilmez.» Bu ilke, Çin'in büyük küçük tüm fabrikalarındaki sanayi için de geçerlidir. Sanayi alanındaki bütün artıklar onarılmakta ve yeniden kullanılmaktadır. 5 Şubat 1971 tarihli *Peking Review*'da yayınlanan bir yazıda, «Bir şey üretilirken kullanılan malzemenin bir kısmı ortaya çıkan ürüne dönüşür, geri kalanı ise 'artık' haline gelir,» deniliyor ve şöyle devam ediliyor:

> Bütün mesele, bu «artık»ı hangi bakış açısından ve nasıl bir tutumla ele alacağımızdadır. Metafizik bakış açısına göre, artık olan bir şey kullanılamaz ve atılması gerekir. Diyalektik materyalist bakış açısı ise, tam tersine, bir şeyin artık olarak kabul edilip edilmemesinin görece bir şey olduğunu savunur. Yeryüzünde mutlak olarak artık olan bir şey yoktur. Belli şartlarda «artık» olan bir şey, daha başka şartlarda değerli olabilir. Bir üründen geriye kalan «artıklar» başka bir ürün için iyi bir malzeme olabilir. «Artıklar» dönüştürüldükten ve yararlanıldıktan sonra bir ürün ya da yararlı bir malzeme haline gelebilir.

Kanton'daki bir komünde, eczacılıkta ve diş macunu yapımında kullanılan kalsiyum karbonat sağladığı ileri sürülen bir kireç ocağı gördük.

Ama bunun en çarpıcı örneğine, Kanton'da üç yüz işçinin çalıştığı bir kağıt fabrikasında rastladık. Bu-

radaki artıkların yeniden kullanılır hale getirilmesi gerçekten örnek bir olay. 1956'da Mao fabrikaya gelmiş, fabrika gazetesini okumuş ve işçilerin artıkların yeniden kullanılmasıyla ilgili önerilerini dinlemiş. Mao'nun fabrikaya geldiğinde çekilmiş alışılmadık bir fotoğrafı ilişti gözüme. Üzerinde kemerli bol bir pantolon ve açık yakalı bir gömlek var. Makina başında bir işçiyle konuşuyor. Kağıt fabrikası şu ilkeyi benimsemiş: «En sıkı tutumluluk kuralına uyarak, mümkün olan her yerde hiç bir şey israf etmeyerek devrime katılın.» Sonra Mao'nun başka bir fotoğrafı: Bir çöp arabasını göstererek işçilerle konuşuyor. Kağıt fabrikasında yılda 400 metreküp kereste tasarruf ettiklerini ve böylece fazladan 200 ton kağıt ürettiklerini anlatıyorlar. Ayrıca, kağıt yapımında kullanılan ağaç liflerini ve suyu yeniden işleyerek çam sakızı ve sülfirik asit elde ediyor ve bunları sentetik lif yapımında kullanıyorlarmış. Şimdi de sıvı artıklarından alkol elde etmeyi tasarlıyorlarmış. Şimdi ağaç lifleri yeniden işlenmek üzere yeraltına yatırılmış. Kağıt kırpıntıları hemen kaynar su dolu bir tekneye atılıyor ve orada paket kağıdı haline geliyor. Kağıt yapımında kullanılan suda kaynatılıyor, içine birtakım kimyasal maddeler atılıyor, arındırılıyor ve vanilya tozu haline geliyor! İşçiler, kirlenmeyi önlemek için artıkların nasıl yok edileceğini öğrendikleri gibi, artıkların nasıl yararlı hale getirileceğini de öğrenmişler.

Çinlilerin benimsedikleri çizgi (kapitalist birikimin, ezici teknolojinin reddedilmesi), karşımıza çıkan bazı müthiş görünümlerle çelişiyormuş gibi görünebilir: Bellerine kadar soyunmuş adamlar, kayışlarla bağlanmış koskoca keresteleri dev arabalara taşıyorlar. Bu çizgi, traktörlerin azlığıyla, öküzlerin çektiği tek bıçaklı sabanlarla, geniş toprakların kova kova su taşınarak elle

sulanmasıyla çelişiyor gibi görünebilir. Ama Çin bu yolu, azgelişmişliğini düşünerek seçmedi. Bu, daha şimdiden iki sosyalist devrim gerçekleştirmiş, dünyanın bugüne kadar tanık olduğu en uzun sosyalist devrimi yapmış bulunan ve çok ileri bir sosyalist inşa aşamasına ulaşmakta olan genç bir ülkenin seçimiydi. Çin, çalışmanın örgütlenmesi sorununu, muazzam bir kollektif çabayı seferber ederek çözüyor. Azgelişmiş dünyanın çelişmelerinin ve engellerinin üstesinden gelmeye ve özellikle de teknik bakımdan gelişmiş dünyaya olan bağımlılıktan kurtulmaya çalışıyor. İktisadî açıdan, bir Üçüncü Dünya ülkesi daha iyi bir seçim yapamazdı. Onun temel zenginliği insandı ve o da bunu kullanıyor. İktisadî işbirliği (Mao'ya karşı çıkan çizgi) dosdoğru bağımlılığa gitmekteydi. Sosyalist ülkelerle olan ilişkiler olumsuz bir tecrübeydi. Çin, SSCB'den koptuktan ve Sovyet teknisyenleri ülkelerine döndükten sonra, yıkımın eşiğine geldi. Mao'nun tesbit ettiğinden farklı bir yol izlemek demek, siyasî bakımdan bozguna uğramak ve Çin'in tüm devrimci geleceğini tehlikeye atmak demekti. Bir teknokratlar sınıfı ortaya çıkabilir, zenginlerle yoksullar arasında yeni bir bölünme meydana gelebilirdi. Çin'in en değerli varlığı ve zorlu bir kurtuluş mücadelesinin ürünü olan birliği bozulabilir ve şehirlerle köylük bölgeler arasında bir bölünme doğabilirdi.

Çin'in İktisadî Gücü

Çin'in bilim ve teknolojisinin gelişmesini gösteren birkaç rakam verelim.

Çin teknolojisi hızla ilerliyor. Atom ve uzay alanlarında önemli başarılar elde ettiler: Hidrojen bombası (17 Haziran 1967); ilk uydunun fırlatılması (24 Nisan

1970); ikinci uydunun fırlatılması (3 Mart 1971). Bu başarılar fizik, elektronik, metalürji, elektronik beyin, otomatik araç ve makinalar, kimya ve haberleşme alanlarında ilerleme kaydedildiğini göstermektedir. Kruşçev, Çinlilerin uzay çalışmalarına yatırım yaptıkları takdirde «sırtlarına giyecek gömlek bulamayacaklarını» söylemişti. Oysa uyduların birbiri ardı sıra fırlatılması ve ekonominin gelişmesi, Kruşçev'in yanıldığını kanıtlamaktadır.

Hiç şüphesiz, elimizdeki bilgiler Çin'in atom programını, hattâ tüm iktisadî planını değerlendirmeye yeterli değil. Ama elimizde Çin'in teknik gelişmesine ilişkin yeterince rakam var. Bu rakamlar Çin dergilerinde yayınlanıyor. Gezimiz sırasında, Şanghay'daki Sanayi Sergisinde ve Kanton Ticaret Fuarında bize bu dergilerden birkaç tane vermişlerdi. Dolayısıyla, Çin'in teknik gelişmesine ilişkin çok kesin olmayan, ama gene de bir fikir veren bir bilanço çıkarabiliriz. Aynı zamanda Çin'in iktisadî gelişmesiyle ilgili ilk kez yayınlanan bazı genel rakamlardan da yararlanacağız. Bunları, Edgar Snow'un Cu En-lay'la yaptığı görüşmeden aldık. Öbür rakamlar ise Fransa Sanayi Bakanlığının Bilimsel Araştırma Dairesinden elde edilmiştir.

Metalürji

Sovyet teknisyenlerinin geri çağrılması, Çin sanayisine ağır bir darbe indirdi. Sovyet yardımı, Çangçun Kamyon Fabrikası ve Loyang Traktör Fabrikası da dahil olmak üzere yüz elli fabrikanın kurulmasını mümkün kılmıştı. Yüz beş fabrikanın da ayrıca kurulması planlanmıştı. Çinli teknisyenler ve işçiler üretimi sürdürebilmek için insanüstü çabalar harcamak zorunda kal-

dılar. Zaman zaman üretimin durgunlaştığı dönemler oldu ve daha başka sayısız güçlükle karşılaşıldı. Bundan en çok metalürji sanayileri zarar gördü ve bunların sorunları 1969 yılına kadar çözülemedi.

Bunun üzerine Çinliler düşük alaşımlı çelik yapmak için bir yöntem geliştirdiler ve bundan çok sağlam bir metal elde ettiler. Nanking Köprüsünde bu çelik kullanıldı. Çinliler bu çelikten 1969 yılında 1965 yılındakinin otuz katını ürettiler ve 1970'te 20 milyon tonu aştılar.(*) Tekniklerin modernleştirilmesi süreklidir. Şanghaylı metal işçileri, saf oksijen püskürten otomatik bir alet yapmayı başardılar. Bu, öteki ülkelerdeki örnekleriyle boy ölçüşebilecek niteliktedir.

(*) Bazıları, 1959'daki 13 milyon tonluk çelik üretimine oranla 20 milyon tonluk üretimin bir başarı olduğuna inanmamaktadır. Kanımca, bu rakam, bu bölümün bütünü, özellikle metalürji kısmı göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. Bu, sadece rakamlarla ilgili bir mesele değil, Sovyet teknisyenlerinin ve gereçlerinin geri çekilmesiyle yaratılan durum ve bunun sonucunda ortaya çıkan buhran tehlikesini alt etmek için gösterilen muazzam çabayla ilgili bir meseledir. Buhran, sadece sanayi üretimini değil, tarım üretimini de kapsıyordu ve köylük bölgelerin (halk komünlerinin) yeniden inşası için genel bir siyasî çalışmaya girişilmesini, sadece tarım üretimini geliştirmek için değil, aynı zamanda yiyecek ikmaliyle ve şehirle köy arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılmasıyla ilgili temel tarihî sorunu çözmek için de çaba harcanmasını gerektiriyordu. (Bununla ilgili daha ayrıntılı bilgi için Ek bölümüne bakınız.) Çinliler 1965 yılında çelik üretiminde meydana gelen düşüşten sonra üretimi 1959'dakinin iki katına çıkarmayı başardılar, yani üretimi, SSCB gibi son derece gelişmiş ve ileri bir «süper devlet»ten yardım aldıkları döneme kıyasla iki katına yükselttiler. Böylesine ihtisadî-siyasî şartlarda bunun bir **başarı** olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz. **Halkın Gazetesi'nin** 1 Ocak 1972 tarihli başyazısında, 1971'de 27 milyon ton çelik üretildiği bildirilmektedir.

Elektrik Projeleri

Transformatör alanında büyük bir ilerleme var. Şanghay'da, 1968 Nisanında yapılmış çifte su soğutma sistemli ve buharla işleyen 125 bin kilovatlık bir türbinli jeneratör gördük.

Madencilik ve Jeoloji

Madenler de makinalaştırılmış ve modernleştirilmiş. Binlerce terkedilmiş maden ocağı yeniden işletilmeye başlanmış, yenileri açılmış, yeni maden filizleri bulunmuş. Kitlelerin de bilinçli bir biçimde katıldığı jeolojik araştırmalar yaygınlaştırılmış; bu da, daha önceki azgelişmiş bölgelerin yeni bir faaliyete açıldığı anlamına gelir.

Elektronik, Elektronik Beyinler ve Kontrol Aletleri

En büyük ilerlemelerin görüldüğü alanlardan biri de, elektronik sektörü. 1969 yılında, Şanghay'da 120, Tienzin'de 100 kadar elektronik fabrikası vardı. 1967 Ekiminde, Teknoloji ve Matematik Enstitüsü atom ve uzay çalışmalarının geliştirilmesi için gerekli olan elektronik beyini yetkinleştirdi. Çinli fizikçilerin yeteneğinden artık şüphe edilmiyor.

1968 yılında mikro-elektronik ortaya çıktı. Şanghay sergisinde, 400 bin kere büyütme yeteneğine sahip dev bir elektron mikroskobu gördük. Çin yayın organlarındaki bilgilere göre, elektronik üretimi geçen yıla oranla sektörüne göre yüzde 80-350 oranında yükselmiş. Elekt-

ronik sanayisi ilk kez Çinghay, Ninsia ve Tibet'te kurulmuş. Şimdi ise hemen her yerde var. Geniş çapta transistör imalâtı, 1970 yılı başlarından itibaren silisyum mono-kristal üretimi için gerekli sanayi makinalarının geliştirilmesini mümkün kılmış. O zamandan bu yana, büyük elektronik sanayisi, «belkemiği» ve küçük sanayiler arasındaki sosyalist işbirliği gelişmiş. Birçok elektronik fabrikası millî üretim planını aşmış. Sözgelimi, Nanking fabrikası, yıl ortasında yıllık hedefe ulaşmış. Laboratuvar gereçleri alanında da büyük bir çaba gösteriliyor: Manyetik rezonans ve çifte ışınlı enfraruj cihazları 1967'de tamamlanmış. Kanton fuarında sergilenen 875 bilimsel araçtan yüzde 90'ı son zamanlarda yapılmıştı.

Mekanik Projeleri

1968 ve 1970 yılları arasında gemi yapımında da büyük başarılar elde edilmiş. 1969 Ekiminde 18 bin - 19 bin tonluk şilepler, 15 bin tonluk iki tanker yapılmış. Ancak 5 bin tonluk gemiler yapabilecek güçte olan Tienzin tersanesinde 10 bin tonluk altı şilep inşa edilmiş. Şanghay'da 3200 tonluk bir buz kırma gemisi yapılmış. Dizellerde de büyük ilerleme kaydedilmiş.

Şanghay'da, daha önce bir sigara fabrikasında çalışmış işçiler (yüzde 60'ı kadın) tarafından Kültür Devrimi sırasında yapılmış bir kontrol aleti gördük. Sonra, elektronik kontrollu bir delme makinası. Elektronik radyal gövdeli bir freze. Basınçlı havayla çalışan bir dokuma tezgâhı. 1969 ve 1970 yıllarında yapılan bu makinalar 1970'te Şanghay Sanayi sergisinde sergilendi.

Otomobiller ve Demiryolları

Şanghay'da çok güzel modeller sergilenmişti. Yüz küçük fabrikanın işbirliğiyle yapılmış 32 tonluk bir kum kamyonu (ithal edilen kamyonların en büyüğü 27 tonluktu). Mercedes'e benzeyen ve saatte doksan mil yapan bir «Şanghay» arabası. Rehberimizin anlattığına göre, koltukları çıkarılabilen ve «savaş zamanında cankurtaran arabasına dönüştürülebilen» bir «Şanghay» otobüsü. Saatte seksen mil yapıyor. Ama otomobil yapımı sınırlı tutuluyor; esas ağırlık kamu ulaşımına veriliyor.

Otomobil üretimi hâlâ yetersiz. Bu bölgede yirmiden fazla il kamyon ve araba modelleri hazırlıyor. Lokomotif ve elektrikli tren yapan yeni fabrikalar da daha şimdiden hizmete girmiş bulunuyor. Şanghay'da yapılan bir tren, Hangçov-Şanghay demiryolu hattında işlemeye başlamış.

Kimya Sanayi

Gübre üretimi, organik kimya ve eczacılık alanlarında önemli bir gelişme göze çarpıyor. Edgar Snow, yıllık gübre üretiminin 14 milyon ton olduğunu ve 1969 ile 1970 yılları arasında büyük bir artış görüldüğünü söylüyor. Çin'in 30-35 milyon ton gübre üretimine ihtiyacı var ve bu hedefe 1975 yılında erişileceği sanılıyor.

Çin hemen tüm antibiyotiklerini kendisi imal ediyor; deneysel üretim, en ileri ülkelerle eşit düzeyde.

Petrol

Çin bu alanda ilk kez kendi ekonomisinin, millî savunmasının, biliminin ve teknolojisinin ihtiyaçlarını karşılayabiliyor. Çin (Snow'un Cu En-lay'la yaptığı görüşmeden edinilen bilgiye göre) 1970'te 20 milyon ton duvarını aşmış. Petrol rafinelerinde üretim durmadan artıyor. Benzin, gaz, akar yakıt, asfalt vb. alanlarında devlet planı geride bırakılmış. Petrol sanayi, yeni petrol kuyuları açıyor ve işletiyor. 1970 yılında ham petrol üretimi bir önceki yıla oranla yüzde 34 artmış. Kanton Fuarında yüz otuzdan fazla yeni petrol ürünü sergilendi.

Dokuma Sanayi

Çin pamuklu, yünlü ve ipekli kumaş üretiminde kendi kendine yeterli duruma gelmiş bulunuyor. Pamuklu üretiminde dünyada birinci geliyor ve büyük ölçüde pamuklu kumaş ihraç ediyor.

Köprüler ve Yollar

Nanking Köprüsünün uzunluğu dört milden fazla. Bunun hemen hemen 1 mil kadarı Yangçe üzerinden geçiyor. 1968 Ekiminde tamamlanan Nanking Köprüsü, bu alandaki en büyük başarı. Kanton'daki İnci Irmağının üzerinden 690 metre uzunluğunda bir köprü geçiyor. Üç köprü daha yapılmış: Liuçu'daki 600 metre uzunluğundaki betonarme köprü; Anhuy'da Çang Irmağı üzerindeki demiryolu köprüsü (bu köprü 1969 yılında 8 ayda tamamlanmış ve 285 metre uzunluğunda); Kiangsu'da

Sinyi Irmağı üzerindeki köprü (bu da 1969 Ekiminde tamamlanmış ve 1200 metre uzunluğunda).

Ne Enflasyon, Ne Borç: Fiyat İstikrarı

Çin, yüzyıllardır süregelen ve azgelişmiş dünyayı hâlâ etkisi altında tutan açlık sorununu çözmüş. Ülkenin bir ucundan öbür ucuna kadar tüm şehirler, komünler, hattâ en küçük topluluklar bile son derece bol yiyecek maddelerine, meyvalara ve sebzelere sahip. Fiyatlar, ücret istikrarına bağlı olarak tamamen sabit. Halk ihtiyacı olan besini alabiliyor.

Mamul maddelerin fiyatları, 1953'te tesbit edilmiş (1 dolar = 2,40 yuan) ve o günden bu yana değişmemiş olan yuan'ın sabit değerine göre ayarlanıyor. Ülke içindeki fiyatlar sabit; hatta bazıları düşmüş bile. Çin'in içte ya da dışta hiç bir borcu yok. Gıda maddeleri bütün öteki ülkelerdekilerden daha ucuz.

Bettelheim şöyle yazıyor: «Çin'in pazar ilişkilerini proleter bir uygulama belirliyor. Sürekli olarak, sabit ya da düşen fiyatlardan oluşan bir malî istikrar sağlamaya ve kitleler tarafından tüketilen malların fiyatlarını düşürerek kitlelerin hayat düzeyini yükseltmeye çalışıyor. Bu, bir fetişizm değil; kitlelerin çalışmasına, kitlelerin haklarına duyulan saygıdan kaynaklanıyor.»

Ne var ki, Çin'in kişi başına geliri, kitle çapında doğum kontrol hapı kullanılmasına rağmen nüfusu 800 milyonu bulan bir ülke için, hâlâ dünyadaki en düşük gelirlerden biri. Resmî kaynaklarda nüfusun 700 milyon olduğu belirtildiği halde, Sihanuk 800 milyon olduğunu söylüyor.

Çin Tarımının Yönü

Çin'de gübre ve sulama sayesinde dokuz yıl sürekli iyi ürün alındıktan sonra, en sonunda 1970 yılında 240 milyon ton tahıl üretilmiş. Bu bir rekor. 40 milyon ton tahıl rezervi var. Ama Cu En-lay'ın Snow'a söylediğine göre, Çin hâlâ tahıl ithal ediyor. «Dünya piyasasında buğday pirinçten ucuz olduğundan, bir miktar pirinci buğday ve öteki ürünlerle değiştirmek Çin'in yararınadır.»

Toplam 150 milyon nüfusa sahip olan Hopey, Honan ve Şantung eyaletleri tarihlerinde ilk kez yiyecek bakımından kendi kendilerine yeterli duruma gelmişler.

Tarım Makinaları

Ülkedeki toplam tarım makinaları üretimi, 1970 yılının ilk yarısında, 1969'un ilk yarısına oranla yüzde 22 arttı. Temel tarım makinaları üretimi yükseldi. 1970 yılının ilk yedi ayında, tüm 1966 yılındakinin iki misli traktör imal edildi. Bugün Çin 1966'ya oranla üç yüz çeşit daha fazla, yani bin çeşitten fazla tarım makinası üretiyor.

1970'te Sanayi Üretiminin Toplam değeri

Cu En-lay'ın açıklamalarına göre, 1970 yılı sanayi üretimi 90 milyar dolar olarak tahmin edilebilir. Üstelik bu rakam yalnızca sanayi ve ulaştırmayı içermekte, sözgelimi kamu hizmetlerini kapsamamaktadır. Toplam sanayi, ulaştırma ve tarım değerinin yüzde

25'ini tarım oluşturmaktadır. Çin'de bu üç alandaki üretim 1970 yılında 120 milyar dolar dolaylarındadır.

Genel Görünüm: «Savaş Çıkarsa Hazırız»

1967'de, sanayinin yeniden örgütlendiği, sınaî yapının düzeltildiği, «devrim ve üretim» komitelerinin kurulduğu sıralarda, kitleler arasında yeni fikirler dolaşmaya başladı. Bazı eski değerlerin yıkılması, bazı kimselerin hayal kırıklığına uğraması, bazılarının üretkârlığı o ölçülere varmıştı ki, fabrikalar çoğu zaman çalışamaz duruma geliyorlardı. Bazan dönüştürme göreviyle üretim görevini bir arada yürütmek zorunda kaldıklarında da böyle oluyordu. İster çok şiddetli olsun, ister ciddi tartışmalar ve iş duraklamalarıyla sınırlı olsun, siyasî mücadele de üretimde gözle görülür aksamalara yol açıyordu. Bu nedenle, öyle görünüyor ki, 1967'deki toplam üretim 1966'ya oranla yüzde 5-15 kadar düşüktü (bunu 1968 Şubatındaki bir konuşmasında Cu En-lay söylemişti). Gördüğümüz gibi, 1968 yılında tüm üretim yeniden düzenlendi ve sınaî kalkınma tarımla birleştirildi. İlk olumlu sonuçlar 1969'un ilk yarısında alındı. Çin 1970'te içteki durumunu sağlamlaştırdı, genel bir yüseliş ve siyasî istikrar sağlandı. Sanayi alanında kazanılan başarılar, Çin sanayisinin yıkıma uğrayacağını uman dünyayı hayretler içinde bıraktı. Tarım alanında, dokuz yıllık düzenli bir gelişme sonucunda, Çin tarihinin en büyük mahsulü elde edildi. 1967-1968'deki durgunluğa ve Kültür Devriminin gergin yıllarına rağmen, 1966-1970 Beş Yıllık Plan hedeflerine ulaşıldı, hattâ daha da ileri gidildi. Beş Yıllık Planın bu büyük başarısı, Çinli yetkililer tarafından resmen açıklandı. Cu En-lay Snow'la yaptığı görüşmede

şöyle diyordu: «Diyebiliriz ki, gerek önder grubun siyasî bakımdan sağlamlaştırılmasında, gerek devrimci ilerlemede elde edilen kazançlar, kayıpları fersah fersah geride bırakmıştır.» İşte bu nedenle, Kültür Devrimi sadece siyasî alanda değil, aynı zamanda iktisadî alanda da bir zaferdir.

Bu şartlarda, eğer Amerikan emperyalizmi ve Saygon'daki rejim saldırılarını sürdürürse, acaba Çin kendini bir savaşa hazır hissedecek mi? Cu En-lay'ın 5 Mart 1971'de Hanoy'a gidişi, bu bakımdan açık bir anlam taşıyor. Çin'in Kültür Devriminden sonraki ihtisadî gelişmenin, Çin Hindi yarımadasında saldırıya uğrayan kardeş halklara yardımla bir arada yürütüldüğünü gösteriyor. Cu En-lay'ın dediği gibi:

> Çin halkı son birkaç yıldır, bizzat Mao tarafından yönetilen büyük ve köklü bir Proleter Kültür Devrimine girişmiş bulunuyor... Halkımızın düşüncesi derin bir biçimde dönüşmüştür ve her yerdeki çalışmalarda devrimci bir canlılık göze çarpmaktadır. Ülkemiz, millî ekonomisinin gelişmesi için Üçüncü Beş Yıllık Planı zaferle gerçekleştirmiştir. Tarımda birbiri ardı sıra dokuz yıl iyi mahsul alınmıştır. Sanayi üretimi tam bir artış göstermiştir. Proletarya diktatörlüğü her zamankinden daha sağlam ve daha güçlüdür. Yüce önderimiz Başkan Mao, bize, yüce proleter enternasyonalizmi ruhunu öğretir... Başkan Mao, 700 milyon Çinlinin Vietnam halkının en sağlam müttefiki ve Çin'in geniş topraklarının da Vietnam halkının en güvenilir cephe gerisi bölgesi olduğunu söylemiştir. Bu, halkımızın ve hükümetimizin temel, sağlam ve değişmez bir ilkesidir; bütün Çinlilerin davranışlarına yol gösteren bir ilkedir.

Sizin mücadeleniz bizim de mücadelemizdir, sizin güçlükleriniz bizim de güçlüklerimizdir ve sizin zaferleriniz bizim de zaferimizdir.

Ve 13 Mart 1971'de, Saygon birliklerinin daha önce sızmış oldukları Laos topraklarından geri çekildikleri haberi geldi. Bu da, Amerikan emperyalizmi ve onun Güneydoğu Asya'daki uşaklarının, Kültür Devriminden çıkmış olan yeni Çin'i ne kadar ciddiye aldıklarını ispatlamaktadır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

NANKİNG'İN ÇOK UZUN BİR KÖPRÜSÜ VAR

İkinci Dünya Savaşından kalma ve yalnızca Çinli pilotun ustalığı ile havalanabilen çok eski bir İlyuşin ile Pekin'den Nanking'e gidiyoruz: Uçak kaynak yerleri kopacak kadar gerili durumda, havayı bir ıslık konseriyle yarmakta. Yolcu kabininde artık basınç yok. Kulaklarımda keskin bir sancı duymaya başlıyorum. Bütün yolcular da aynı şekilde. Basınç farkını dengelemek için çiğniyor, yutkunuyoruz. Bir asker iki eliyle başını tutmuş, iki yana salınıyor. Pekin'deki Japon Ticaret Heyetinden bir Japon aile, baba, anne ve iki çocuk bizimle birlikte seyahat ediyorlar. En ufakları, tombul ve sokulgan olanı yanıma yaklaşıp benimle Fransızca konuşuyor.

«Oynamak istiyor musun?» diye soruyorum.

«İsterim, ama siz hangi oyunları bilirsiniz?»

«Sen Çinli çocuklarla oynamaz mıydın?»

«İsterim, ama...»

«Onlar oynamak istemezler mi?»

«Halk milisleri gelip 'çekilin bakalım, onunla oynamayın' derler.»

«Ne kadar zamandır Pekin'desiniz?»

«İki yıldır.»

«Sıkılıyor musun?»

«Evet, çünkü Çinli çocuklar iyi oyunlar biliyorlar, ama benimle hiç oynamak istemiyorlar.»

Biz ve Japon aile, çok büyük bir parkın arkasındaki bir otele iniyoruz. Bir yatak odamız, bir de oturma odamız var. Her şey sonsuz bir titizlikle düzenlenmiş, ama her zaman olduğu gibi otel terkedilmiş, ya da görünmez konuklarla doluymuş gibi bir izlenim uyandırıyor. 1954'te gördüğüm Nanking, tanınmayacak hale gelmiş. Şimdi ağaçlanmış, asfaltlanmış bulvarlarla dolu olan şehir, Pekin'in karanlık gecelerinin tersine, ışıklarla dolup taşıyor. Devrimci komite önderleri, her Çinlinin konuşmaya giriş sözü olan «basit olarak ifade edilirse» leriyle, bize şehrin hızla geliştiğini anlatıyorlar. Nanking'de sanayi üretimi Kurtuluştan 1969'a kadar altmış kat artmış. 2600 yıllık bir tarihi olan bu şehir, devrimden önce asalaktı. Her şeyin, kibritin bile dışarıdan geldiği ve otomobillerinin on bin ülkeden gelmiş olduğu söylenen petrol, makina ve elektrikli araçların yabancı adlarıyla söylendiği bir şehirdi burası. Şimdi Nanking bir sanayi patlaması yaşıyor. Çin'in eski yoz başkenti, büyük bir sanayi şehri haline gelmiş. Bu gelişmenin, yalnızca Nanking'in değil, bütün Çin'deki gelişmenin simgesi, hangi Çinli ile görüşseniz kendisini gösteriyor. Termoslara resmi yapılıyor, posta kartlarına fotoğrafı basılıyor, Hangçov ipeklilerine dokunuyor, çay fincanlarına ve paspaslara işleniyor. Yatak örtülerine, çarşaflara basılıyor. Bu, Çin'in üstesinden geldiği teknik bir olay, Yangçe'yi kılıç gibi dümdüz kesen, dört milden uzun bir köprü, *Nanking Köprüsüdür.*

Hırçın Yangçe'nin gemlenmesiyle Nanking yöresindeki köylük bölge, sekiz yıldır iyi ürün almış. Yılda iki kez pirinç, bir kez de buğday olmak üzere alınan ürün hektar başına on beş tonu bulmaktadır. Bu bütün

Çin'de en yüksek üretimdir. Nanking'in eğitim patlaması da olağanüstü olmuş: 21 fakültesi, ve enstitüsü, 200'den fazla ortaokulu ve 500 ilkokulu var. Şehir hemen hemen İtalya'nın nüfusuna eşit 45 milyonluk bir eyalet olan Kiangsu'nun devrimci komitesinin bulunduğu yerdir.

İki gün sonra, bu devrimci komitenin önderlerinden biriyle yemek yiyeceğiz. Yangçe'nin gönlü isterse son derece hareketli, istemezse son derece kurak kıldığı tarlalarda bir geziye başlıyoruz. Bakırmadeni Komününe gidiyoruz. Zengin hasat başlamış bulunuyor, Otomobilimiz tarihî bir Zim: Mao'nun 1963'te ünü hâlâ bilinen bir inceleme yapmak üzere geldiğinde bindiği otomobil. Sürücüsü de elma gibi yuvarlak kafasıyla aynı adam. «Mao'nun şoförü» diye tanındığı için özellikle mütevazi. «Bu benim için büyük bir onurdu. Ben işçiyim. Kurtuluştan sonra şoför oldum.» Konuşurken kaşını siliyor, anılarıyla heyecanlanan bir görünüşü var. Sokaktaki insanlar siyah Zim'de kimin bulunduğunu görmek için durup bakıyorlar. Düş kırıklığına uğruyorlar galiba.

Sabahleyin sokakların görünüşü baş döndürücü: Ellerinde ipler, sırtları çıplak sekiz kişinin çektiği ağaç tomruklarıyla yüklü arabalarla dolu. Erkekler, kadınlar, bir yığın insan. Çuvallar, variller, kutular, mobilyalarla yüklü arabaları çekiyorlar. Modern kamyonların ve otobüslerin arasında yollarını buluyorlar. Curzio Malaparte *Io in Russia e in Sina*'da şunları yazmıştı: «Sian caddeleri gündüzleri tuğla, betonarme yapılar için çubuk demir, kireç, putrel, kereste dolu arabaların oklarını yakalamış uzun at-insan dizileriyle, iki ucuna tuğla sepetleri asılı bambu sırıkları altındaki insan-yük hayvanlarıyla dolup taşar.»

Dostlarımız şaşkınlığımızı anlayıp,» Çin'in önünde hâlâ zor bir yol var,» diyorlar. «Siz her şeyin çözüme bağlandığı kanısında mısınız? Öyle düşünürseniz yanılırsınız. Biz de size, ülkemizdeki başarılara rağmen hâlâ eksik olan şeyleri göstermek istiyoruz.»

Yeniden sokaklardaki kalabalığa dönüp bakıyorum. Bu insanların birçoğu (ameleler, duvarcılar, beygirler, yük taşıyan insanlar) büyük devrimci mücadeleye katılan Çin halkının temsilcileridir. Hepsinde de Çin'in inşası konusunda aynı coşku var. Kendi kendime, dış görünüş yırtık pırtık da olsa, *iç neden* Çin'in izleyeceği yolu belirlemekte önemli olan şeydir. Bunu, bu insanların hepsinde, ertesi gece tanışacağımız devrimci komite önderlerinde de görüyoruz.

Bakırmadeni: Köylüler Arasında İki Çizgi Arasındaki Mücadele

Bakırmadeni adlı halk komünü, Yangçe ile dağlar arasındaki 42.000 mu (7000 dönüm) toprağı kaplıyor. 28300 üyesi 16 tabura ve 205 üretim ekibine bölünmüştür. Toprağın kollektifleştirilmesi işine girişilir girişilmez uygulanan sulama sonunda yağmur yağmazsa kuraklık, yağarsa taşkına karşı komünü korumaktadır. Sekiz yıllık iyi üründen sonra bu yılki sonuçlar olağanüstüdür. Buğday ve pirinç üretimi mu başına yarım tona erişmiştir. Bu da komüne ürünün 8300 tonunu devlete satmak olanağı vermiştir. Bu rakam, 1962 toplam üretimine eşittir. Komüne aynı zamanda tahıl depolarını inşa etmek olanağını da sağlamıştır: «Savaş ya da tabii afet durumlarında kullanılmak üzere» 3000 ton tahıl depo edildi.

Devrimci komitenin daimi komitesi kabul odasında bizi karşılıyor. Köylüler dost ve uyanık görünüyorlar. Aralarından üçü kadın. Bir tür köylü western'inin kahramanlarını andırıyorlar. Topraklarını sulamak için herbiri altı mil uzunluğunda iki kanalı nasıl kazdıklarını, kanal ağının hemen hemen yüz mile nasıl ulaştığını anlatıyorlar. Sekiz sulama merkezi ve kuraklık durumları için on bir rezervuar kurmuşlar. Kültür Devrimi sırasında, özellikle de 1967'den sonra 7 milyon metre küp, yani geçen on altı yıl içindeki kadar toprak hafriyatı yapmışlar.

Ling yoldaş, «Toprağımızın kuraklık, ya da taşkın zamanlarında bile iyi ürün veren bir toprak haline gelmesi bu sayede oldu. Aynı dönem sırasında 14000 mu' luk teraslar meydana getirmek için dağları kazdık, 60000 mu'luk bataklık araziyi çeltik tarlaları haline getirdik. Bunu yaparken yalnızca doğayla değil, sınıf düşmanları ile de mücadele ettik. Eski toprak ağası —artık toprağa sahip olmasalar bile, eski kafada olanlara bizim verdiğimiz ad budur— bize şöyle dedi: «Dağlık araziyi çeltik tarlası haline getirirsiniz, ama güneş batıdan doğunca.» Bunun imkânsız bir şey olduğunu söylemek istiyordu. Dağda tarlaları kışın açtık: yazın çok işimiz olurdu. Dağ ise mermer kadar sertti, sivri kazmalar kullanmak zorunda kaldık. Ellerimiz, ayaklarımız kanadı. Ama Mao'nun 'her komün bir savaş alanıdır' sözü işe devam etmemize yetiyordu. Kesiklerimiz ufaksa bunlara kendimiz bakıyorduk. Daha ciddi bile olsalar acıyı düşünen yoktu.»

«Komün en yoğun dönemini ne zaman yaşadı?»

«Komün 1958'de kuruldu, Kültür Devrimi yıllarında gelişti. Küçük sanayilerden oluşan bir şebekeye katıldı ve imkânlarını arttırdı. Komün bir tarım makinele-

ri onarım atelyesi, bir petrol arıtım tesisi, Çin pastası ve erişte dahil, tarım ürünleri fabrikası vardır. Taş kıran, kireç söndüren ve tuğla pişiren daha başkaları da vardır. Şimdi bir hastanesi de var. Sulama, tahıl ve hurda işlemleri yarı makineleşmiş durumdadır. Komün evlerin içinde de önemli başarılar sağlamıştır. Evlerin yüzde 70'inden çoğunda elektrik, yüzde 90'ından çoğunda radyo var. Komün, Mao'nun ve Merkez Komitesinin her talimatını anında üyelerimize iletebileceğimiz kendi radyo istasyonu var.»

«O halde çalışmalarınız, aynı zamanda ideolojik oluyor.»

«Birçok değişmeyi başarmış olmakla birlikte,» diyor Ling Yoldaş, «bunların en büyüğü insanların ideolojisinde sağladığımız değişikliktir. En ufak ayrıntıya varıncaya kadar Taçay tugayının örneğini izledik. Acıya, ölüme, fedakârlığa bakmadık, yalnızca kendi gücümüze güvendik, tıpkı Mao'nun o tugaya işaret ettiği gibi. Size bir fikir vereyim. Irmak taştığı sırada, üretim mangalarımızdan biri ufacık bir ada üzerinde çalışıyordu. Birden suların adayı kaplaması tehlikesi çıktı ortaya. Komünün binden fazla üyesi bir set teşkil edecek şekilde birbirine yanaştı. Bu insan seddi yerinden kımıldamadı. Taşkınla mücadele etmekte olan köylüler sonunda onu yolundan çevirmeyi başardılar. Sonra bu toprağa pirinç ektik, ürün 1968'dekinden daha iyi oldu. Biz yalnız Çin için değil dünya devriminin imkânlarını arttırmak için de çalışıyoruz. Kızıl bayrağı taşıyarak, Mao Zedung düşüncesini derinliğine inceleyerek, Çin ve dünya devrimlerinin başarısına çok daha fazla katkıda bulunmaya karar vermiş durumdayız.»

Gerek kuzeyde, gerekse güneyde gezdiğimiz bütün fabrika ya da komünlerde Çinliler, Çin ve dünya

devrimleri arasındaki yakın bağı belirtmeyi bir kez olsun unutmadılar.

Çin'in Köylük Bölgelerinde Haber

Alıcılar ve vericilerle donanmış komün radyo istasyonunu geziyoruz. Radyonun aynı zamanda devrimci komite talimatlarını, makalelerini ve bütün komün hayatını ilgilendiren konularda köylülere haber ileten yayım müdürlüğü de var.

«Merkez Komitesinin sesi bize her gün anında erişir,» diyor Ling Yoldaş, «aynı zamanda hava raporlarını da alır, köylülere gereken uyarılarda bulunuruz. Kitleler hoparlörlerden hoşlanır, kırda çeşitli yerlerde yüz tane hoparlör var. Yayınlarımız Merkez Komitesi talimatlarını, başlıca gazete makalelerini, dış haberleri, özellikle Amerikan saldırısına karşı Vietnam ve Çin Hindi halklarının kahramanca mücadelelerini, aynı zamanda da bütün dünya üzerinde Amerikan emperyalizmi ve kapitalist burjuvaziye karşı yapılmakta olan mücadeleleri okumaktan, anlatmaktan oluşur. Yayınlarımız, herkesin savaş tehlikesini göğüslemeye hazır olması gerektiğinin bilincine varması için çaba gösterir.»

İstasyonu çalıştıran iki genç kadın, diğer bir programın da komün devrimci komitesinin talimatları, komün hayatında sağlanan başarılar ve başarısızlıklar, hasat durumu ve tabii afet tehlikelerine ilişkin haberlerden oluştuğunu anlatıyor. Hiç bir köylü tek başına bırakılmış değildir; radyo komün üyelerine olanı biteni, yani o gece üzerinde konuşabilecekleri şeyleri iletir. Ayrıca devrimci şarkılar ve marşlar çalar. Spor ha-

berleri ve genel bilgiler verir. Radyonun Onuncu Kongre toplantılarını verip vermediğini soruyorum.

«Elbette verdik.»

«Ya, Mao'nun kongrede yaptığı konuşmayı?»

«Uzun alıntılar yayınlıyoruz.»

«Hazırlanmakta olan yeni Milli Halk Kongresinin ana tüzüğünü?»

«Yayınlamaya başlamak üzereyiz.»

Bu yalın olgular yepyeni bir konunun açılmasına neden oluyor. Batıda bize Çin'de haberlerin sınırlı bir çevreye yayınlandığı, bir «yönetici elit»e özgü olduğu söylenir. Komünde öğrendiklerimiz, bunların aslı olmadığını kanıtlıyor. Sözgelimi, *Unita*'nın son Pekin muhabirinin *Halk Arasındaki Çelişmelerin Doğru Ele Alınması Üzerine* adlı raporun hazırlandıktan ancak bir süre sonra yabancıların bilgisine sunulduğunu, Başkanın bu raporu son kez bir daha gözden geçirip kendi eliyle düzeltmeler yapmak istediğini söylemiş olduğunu hatırlıyorum. Ama bizim muhabir bu metni beklerken, köylerdeki hoparlörlerin bu raporu, hem de çoktandır yayınlayıp durduklarını farketmiş. Aynı zamanda bazı sözlerin metinden çıkmış olduğuna da dikkat etmiş. Ben, «gizli ya da çok özel» gerçekleri bizzat görmek imkânını elde ettim. Sözgelimi, Batı'da hiç bir zaman elimize geçemeyecek olan ekonomik gelişme planı, Çin halkı tarafından enine boyuna biliniyor. Bu bilginin yabancılara verilmemesi başka bir iştir. Çin'de «haber sızmaları» olmaz.

Köylerde haber düzeninin, esas olarak radyo istasyonlarına dayandığını anlıyorum. 1964'te Batılıların eline geçen rakamlar 6,7 milyon radyo ve hoparlörden ve 11,975 iletici istasyondan söz ediyordu. Ondan bu yana bu rakamlar, özellikle Kültür Devrimi sırasın-

da üç kat kadar artmış olsa gerekir. Haberler tümüyle radyo ile yayınlanır ve Mao'nun «proleter karargâhı»nın daima göz önünde bulundurduğu araçtır. Ülkenin gittiğim bütün kesimlerinde, tarlalarda çalışmakte olan köylülere yayın yapmakta olan direklere asılı hoparlörler gördüm. Bunların söylediklerini anlamamış olmanın günahı benim Çinceme düşer. Ama anlayabildiğim her yerde, önce genel yayın şebekesi, sonra da Bakırmadeni'ndeki gibi bütün yerel istasyonlar tarafından yayınlanan haber, Çin ile İtalya arasındaki diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmuş olduğuna ilişkin olandı.

Bütün köy, özellikle de yüzlerce çocuk (doğum kontrol hapının kırsal kesimde pek de etkili olmadığı kanısındayım) bizleri görmeye geliyor. Alay halinde peşimizden geliyorlar. Bizim de kendileri gibi tepki gösterip göstermediğimizi, onlar gibi etten-kemikten yapılıp yapılmadığımızı anlamak için bize dokunuyorlar, her fırsatta birlikte fotoğraf çektirmek istiyorlar. Kapı önlerinde oturan yaşlı kadınlar bize alkış tutuyor. Bazıları ziyaretimiz dolayısıyla Kızıl Bayrak asmışlar. Öbürleri ise küçük kızıl kitabı sallıyorlar. İşçi sınıfı hayatının hırçınlığı, yerini köylü coşkunluğuna bırakıyor. Komün kitaplığına giriyoruz. Burası Mao'nun eserleri, Mao rozetleri, Mao fotoğraflarıyla dolu.

Kadın yoldaşlardan biri, «Kültürü Devriminden önce Mao'nun eserlerinden birini edinmek isteyen bir köylü, kasabaya inmek zorunda kalırdı; bu da pek kolay değildi,» diyor. «Şimdi burada, çok ucuza satın alabilir.»

Köy halkının hizmetinde bir sürü mağaza var: Kumaş mağazaları, ev eşyası mağazaları, üç bin çeşit mal satan bir pazar, bir marangoz atelyesi, güzel işler ya-

pan bir bambu sepet örme atelyesi. Berber ile oğulları dükkânlarının kapısına kurmuşlar tezgâhı. Ayrıca, köylülerin çok onur duydukları, büyük şehirlerden ameliyat yapmak için tıp profesörlerinin geldiği bir hastane de var. (Tıp bölümünde bunu daha ayrıntılı olarak ele alacağız.) «Artık Nanking'e gitmek zorunda değiliz. Her şeyimiz var burada,» diyor kadınlar. Komünün tiyatrosu, bütün Çin'de gösterilmekte olan filmleri oynatıyor. Henüz elektriği olmayan çok uzak tugaylarda bile projektör, Şanghay Sanayi Sergisinde görmüş olduğum üç tekerlekli bisikletle çalıştırılıyor: Pedal, diğer elektrik kaynaklarının yerini almış. Komünde içinde kırmızı yatak örtüleriyle kaplı ve yorulmuşsak dinlenebileceğimiz ranzalar bulunan iki odalı küçük bir «otel» bile var. Halkın giyimi yoksul, giysileri yamalı, hem de inanılmayacak kadar yamalı, birbirine uymayan bez parçaları birbirine dikilmiş, tıpkı palyaço giysisi gibi. Pek çok çocuk yalınayak. Önderler, «Hayat düzeyi her yerde pek yüksek değil,» diyorlar bana, «... ama komün geliştikçe...» Bu komünde siyasetin önceliği, köylülerin ellerinden geleni Çin ve dünya devrimine adamış oldukları, kendilerini ancak ondan sonra düşündükleri anlamına geliyor. Burada gerçekten kahramanca bir havayı *soluyabiliyorsunuz.* İşi ne olursa olsun kadın erkek herkes elinden geleni yapmaya kararlı. Yıldızışığı üretim taburunun domuz bakıcısı kendi domuz üretiminin planda öngörüleni iki kat aştığını bize gururla anlatıyor.

Yemekten sonra dışarıya çene çalmaya çıkıyoruz. Günışığı pırıl pırıl aydınlatıyor ortalığı. Kültür Devrimi sırasında ücret düzeni, Taçay tugayı örnek alınarak değiştirildi. Her ay her köylü yapmış olduğu işi paraya vurarak değerlendirir, sonra üretim ekibi toplam geliri para ve mal olarak değerlendirerek

üyeleri arasında bölüştürür. Bundan başka aileler, kendi küçük bahçelerini ekebiliyorlar: Sebze bahçeleri köy evlerinin önüne ve arkasına düzenli bir şekilde kurulmuş. Bu bahçe şeritleri hiç bir zaman komün arazisinin yüzde beşini aşmıyor. Büyük tarım makinaları üretim ekibi tarafından sağlanıyor, ama köylülerin kendi malı olan küçük aletler de var.

Çin Komünist Partisi Üye Kartına Yetmiş Üç Yaşında Nasıl Hak Kazanılır?

Bakırmadeni'ni boydan boya gezdikten sonra devrimci komite tarafından özellikle bizim için düzenlenen küçük bir köylü toplantısına katılıyoruz. Burada ihtiyar kadın Yang yoldaşla tanışıyoruz: Yang yoldaş, bu yıl parti kartını alan ilk köylü. Başında siyah bir başörtüsü, yüzü kırış kırış, omuzunda *Başkan Mao Zedung'dan Seçme Sözler*'i içinde taşıdığı kırmızı plastik bir çanta var.

Bu ihtiyar kadın bize kendi hikâyesini, yoksul köylülerle toprak sahipleri arasındaki sınıf mücadelesinin hikâyesini bütün canlılığıyla anlatmağa başlıyor. 1966 ile 1968 arasında böyle binlerce öykü, en yoksul köylüler arasındaki «devrim haleflerine», gençlerin kendileri ile uğursuz geçmiş arasındaki uçurumun ne kadar derin olduğunu anlamalarına yardımcı olması için ders olarak veriliyordu. Eski toplumun kötülüklerini, eskilerin yaşamış oldukları acıları ve fedakârlıkları dinleyen gençler «devrimci davanın halefleri» olmanın gururunu duyarlar.

Köylü kadın, «Benim adım Yang Man-kun,» diyor,

«kurtuluştan önce bana 3 mu toprak kiralayan toprak ağalarının sömürüsü altında yaşadım. Bu topraktan alınan ürün kirayı ödemeye yetmezdi. Buz gibi soğuk bir kıştı, hamileydim. Bir gün yiyecek ot bulmak için dışarıya çıkmak zorunda kaldım. Dağda doğum yaptım, bebeğim soğuktan öldü. Eve dönerken yol boyunca ardımda kan izleri bıraktım.»

İhtiyar kadın şimdi için için ağlıyor. Genç köylü kadınlar gözlerinde yaşlarla onu seyrediyorlar.

«Hayatımız sefaletti. Hasta olduğumuz zaman tedavi olmaya bile hakkımız yoktu. Muhtar, yok der, birşeyciğimizin olmadığını söyler, biz de çalışmak zorunda kalırdık. Bir gün kızım hastalandı, gizlice doktora götürdüm. Her kimse biri müzevirlik etmiş, muhtara doktora gittiğimizi haber vermiş. Kulübemize döndüğümüzde onu bizi bekler bulduk. Öylesine korkmuştuk ki, ilaçları alıp bir başka eve gizlendik. Ama gelip bizi buldu. Dışarı çıkardı, sopayla dövdü. Bizim demir gibi olduğumuzu söylüyordu. Kızımla ben karşı koyduk ve tutuklandık. Toprak kirasını ödeyecek param olmadığından muhtar beni toprak ağasının malikânesine hizmetçilik yapmaya gönderdi. En berbat işlere koşuldum orada. Cahildim, okula gidememiştim. Bizler, bizim gibi köylüler için tek dert okula gitmemiş olmak değildi. Bizim yiyecek ekmeğimiz bile olmazdı. Japon istilacıları geldikleri zaman evimi ateşe verdiler. Kimse bakmadı halime.»

Köylü, büyük acılarını anlatmaya devam ediyor. Küçük kızıl kitabını masanın üstüne koyuyor, ara sıra elini onun üstüne basıyor; tıpkı ihtiyar İtalyan kadınlarının dua kitaplarına yaptıkları gibi. Bu korkunç öyküyü defalarca anlatmış olmalı, ama herkes onu ilk kez dinliyor gibi.

«Kurtuluştan sonra Mao bizleri acıdan kurtardı.

Hayatımız değişti. Ama dönek, işçi sınıfı haini Liu Şao-çi iblisi, tadını bildiğimiz cehenneme bizi yeniden yuvarlamak üzereydi. Bizim sınıf bilincimizin çok yüksek olmadığını söylemem gerekiyor. Bir keresinde ihtiyarlar için bir inceleme grubu kurdular; daha rahat bir hayata, saygınlığa kavuşmak için buna katılmayı düşündüm. Sonra, geçmiş hayatımızı, acılarımızı hatırlamak, gelecekteki görevlerimizi belirlemek amacıyla Mao Zedung Düşüncesini inceledik. Bir de baktım ki, ben kendi ideolojimde devrim yapıyorum. Dönek Liu Şao-çi'nin eleştirilmesine katıldım. Keni ellerimle çalıştım, dağı kazdım, kazma ile söktüğüm kayaları omuzlarımda taşıdım. Evet yoruldum, çoğu kez dinlenmek, vazgeçmek geçti aklımdan. Ama gece gözlerime uyku girmedi. Bu dinlenme isteğimin. Liu Şao-çi'nin bireyci bencilliğini yansıttığını düşündüm. Ertesi gün dönüp gençler gibi toprağı kazdım. 1970'te üretimi artırmak için kışın yalınayak bataklıkların çamurlarını kazıyarak gübre hazırladım. Öbür köylüler işi bırakmamı istiyorlardı. Hasta olacağımı, ayaklarımdaki soğuğun beni öldüreceğini söylüyorlardı. Ama, ben de Mao gibi, halk için ölmenin Tay Dağından da yüce, emperyalistler için ölmemin ise tüyden de değersiz olduğu karşılığını verdim. Bu yıl, Çin Komünist Partisine üye oldum. Hayır, ben bürokrat olmayacağım. Devrime hizmet edeceğim. Son nefesime kadar Mao'nun izinden gideceğim. Gözlerim gördüğü sürece Mao'yu okuyacağım. Kulaklarım işittiği sürece Mao'nun talimatlarına kulak vereceğim. Başkan Mao'nun yeni talimatlarının geldiği akşamlar dans ederim. Hâlâ cahil biriyim, ama birkaç cümle okumaya başladım. Bana, Mao'nun sözlerindeki karakterleri çizen bir öğretmenim var. Onları yanımda taşıyor, ne anlama geldiklerini öğrenmeye çalışıyorum. Yemek pişirilirken bile çalışıyorum. Kimi zaman ye-

meğe tuz koymayı, pirincin suyunu dökmeyi unuttuğum oluyor. Kocam bana, «Sen niçin uyumuyorsun?» dedi, «Biz uyumasak da olur, Mao'nun düşüncesini incelememiz gerek,» cevabını verdim. Küçük kitaptaki ilk alıntıyı birlikte öğrenmek üzere çalışmaya başladık. Ama kocam ikinci cümleyi bir türlü ezberleyemedi. «Pekala,» dedi, «Mao düşüncesini incelerken, artık seni rahatsız etmeyeceğim.

«Bir devrimci eleştiri grubuna katılmayı tasarlıyordum, ama kocam çok hastaydı. Ağladı. Kendisini yalnız bırakıp gitmememi istedi. Sonunda onu buna razı ettim. Eski toplumda bizler yetmiş yaşına kadar yaşayamazdık. Bunu Mao'ya borçlu olduğumuzu anlattım. Yoldaşlarım hasta kocamın yanında kalmamı istediler. Kocam ölünce onun için gerekli olan her şeyi kollektif yapar, diye cevap verdim. Eve döndüğümde kocam artık konuşamıyordu. Ertesi gün de öldü. İşte benim hayatım; ama anlatış tarzımda şüphesiz birçok yanlışlar vardır.»

Acısını bastırmak, belki de kocasının ölümünden duyduğu üzüntüyü açığa vurmamak için gülmeğe başlıyor. «Mao'nun şoförü» ağzı açık, onu dinliyor. Parti görevlisi başını sallıyor, köylülerin yüzleri heyecandan gerilmiş.

Çalılar Arasındaki Öğrenci

İhtiyar yoldaştan sonra genç bir kız öğrenci söz alıyor. Yirmi iki yaşında. Lise mezunu; adı Su Kveyta. 22 Ocak 1969'da, Mao'nun çağrısına uyarak, köylerdeki kol emeği çalışmalarında payına düşeni yapmak için komün taburuna gelmiş. Kızın öyküsü, şehitlik mertebesine kadar yaşanan bir devrimin öyküsü.

Kız, «Ben de Liu Şao-çi'nin ideolojisini taşımaktaydım, çünkü on iki yıl boyunca üniversiteye gitmek, ün kazanmak gibi bencil tutkularımı besleyen okullarda okumuştum,» diyor. «Bu okullarda, köylerdeki kol emekçilerine katılmazdık, omuzlarımda en hafif yükü taşımak fırsatını bile hiç bulmamışımdır. Köylüleri hor görür, onların pis olduklarını düşünürdüm. Böyle bir düşünce ile ben nasıl olur da proletarya davasını ileriye götürecek biri olabilirdim? Mao'nun çağrısı açıktı. O yüzden geldim buraya, köylü dünyasının kazanına daldım. İlk gün bataklıktan çamur taşınmasına yardım ettim. Omuzlarım ağrıdı. Ertesi gün üretim taburundan bir gün istirahat istedim. Öbür sabah yoldaşlar beni uyandırmaya geldiklerinde, onları duymamış gibi yaptım, kalkmadım. Sağlığımın böyle yaşamaya uygun olmadığını söylemeye başladım. Ama, istemeyerek de olsa, taburdaki çalışmalara katılmaya devam ettim. Köylü yoldaşlar durumu anladılar, benim için bir Mao düşüncesi kursu düzenlediler: İhtiyar köylüler geçmişte çektikleri eziyetleri anlattılar; hele sekiz çocuğu açlıktan ölen kadının öyküsünden çok etkilendim. Geçmişle şimdi arasındaki bu çelişme benim sınıf bilincimi arttırdı, bana güç verdi. Anladım ki, Mao gençleri köylülerin arasına, devrimci güçlerini sınavdan geçirmek için gönderiyor. Yükleri daha bir cesaretle taşımaya başladım. Çeltik dikerken, bin kez dinlenmek ister, ama ben yapmazsam benim işimi başkalarının yapmak zorunda kalacaklarını düşünmekten alamazdım kendimi. Taburun başkanı devrimin kolay bir iş olmadığını anlattı. Bir gün ot keserken ayağımı yaraladım, ama kendi kendime, başkaları devrim davası uğruna öldüklerine göre, işe devam etmem gerektiğini söyledim. Köylüler en zor görevleri, en çetin işleri cesaret ve alçakgönüllülükle yapıyorlar. Ya bizler? Biz de

onlar gibi insan değil miyiz? Dağa tırmanıyorduk, bu son derece zor bir şeydi. Devam edebilmek için, *Kaplan Dağının Hileyle Ele Geçirilmesi*'ndeki kahraman Yang'ı getirdim aklıma. Düştüm, yaralandım. Pantolonumun paçaları param parça oldu. Ama sonunda tepeye tırmanmayı başardım. Şimdi görev, bir odun yükünü aşağı indirerek işi bitirmekti. Yapabileceğimi pek de aklım kesmiyordu. Ama Mao'yu hatırlayınca korkum kalmadı. Ölümden bile. Odunları ovaya indirdim. Ama gene de kendini beğenmişlik taslayan biri olarak görünmek istemem...»

Kızın acımaksızın kendi zaafını, bir çeşit yıkıcı tutku ve hemen hemen vecde gelmiş, kendinden geçmiş ve zafere erişmiş bir anlatımla açıklamasını dinlerken kulağımda dayanılmaz bir sancının zonklamaya başladığını hissettim. Sol kulağım, ihtiyar yoldaş kadın konuşurken de sancıyordu. Acı kulağımdan beynime, oradan da öbür kulağıma gidiyor gibiydi. Elimle başımı tuttum, kulağımı ısıtmaya çalışıyordum. Acı o kadar fazlaydı ki, oturduğum sıraya yığılıp kalmak geldi içimden, ama bu bir zayıflık belirtisi olurdu, utandım. Genç öğrenci geçirdiği sınavları ve bir devrimci olarak dünyaya yeniden gelişini anlatırken, sol kulağım gitgide isyan etti ve başımın yarısı kurşun kesildi. Korkaklığın üstüne üstüne gidişi dinlerken, kulağımın önemsiz ağrıları beni insan cesaret merdiveninin en alt basamaklarına indirir gibiydi. Defterimin sayfasına «Hastayım. Lütfen onlara teşekkür et de gidelim,» diye kocama bir not yazdım. Çao, farkına varıyor, hem de her şeyin farkına varıyor.

«Hayrola, birşey mi var?»

«Sol kulağım feci ağrıyor.»

«Sizin yüzünüz de kıpkırmızı. Ateşiniz olsa gerek.»

Ertesi sabah Nanking hastanesinin kulak-boğaz-burun uzmanı kadın doktor Çen'in muayene odasındayım. Teşhis: Orta kulak iltihabı. Kulak çok şişmiş ve geçirdiğim soğuk algınlığından mikrop kapmış. Doktor, soğuk algınlığı dışında her şeyin İlyuşin'de basınçlama olmamasından ileri geldiğini, kulak zarının basınç değişikliklerinden çok zedelenmiş olmasına rağmen görünüşe göre delinmemiş olduğunu açıklıyor. Kadın doktor, çok kesin ve kendinden emin konuşuyor, yüzünün çizgileri minyatürlerdeki gibi. Yüzünden zeka fışkırıyor, ama sert ve alçakgönüllü. Beni muayene ediyor, kuvvetli bir ağrı dindirici veriyor, kulağıma ilaç damlatıyor, ardından da kuvvetli dozda antibiyotik şırınga ediyor. Yirmi dört saat geçmeden ateşim 36,5'e düşüyor. Kendimi biraz daha iyi hissediyorum.

Çao ve Lu ziyaretime geliyorlar. Yatağımın yanı başına oturuyorlar, Çao *Halkın Gazetesi*'nde General de Gaulle'ün ölümü üzerine yayınlanan makaleyi okuyor. Olay birinci sayfanın üçte ikisini kaplamakta. Mao'nun kendi el yazısıyla General'in dul karısına yazdığı mesaj, ayrıca Cu En-lay'ın mesajı var. Çinliler dostlarına karşı son derece vefalıdır. De Gaulle'e saygıları (ki bu kapitalist bir ülkenin devlet başkanı için müstesna bir şereftir) ülkesinin bağımsızlığını savunarak ve Çin'i tanıyarak Amerikan boyunduruğunu sarsan bu adama bir şükran ifadesidir. 1965'te Elysée salonundaki basın toplantısını, o dünya çapındaki heyecanı hatırlıyorum. Çao Pekin'den telefonla beni sorduklarını söylüyor. Çok önemli bir şeymiş gibi, sağlığıma özen göstermemi, iyileşinceye kadar yerimden kımıldamamamı istiyorlar.

Gene sabah oldu: Bugün gidip Nanking Köprüsü-

nü seyredeceğim. Bu köprü, iki çizgi arasındaki mücadelede Kültür Devriminin, teknolojinin kollektif yönetiminin zafer destanıdır. Köprü, eşsiz bir çalışmanın eseri. Mavi durgun ırmağın üzerinde çelik bir gökdelen gibi yükselmiş. İki katlı; üzerinden trenler gelip geçiyor, lokomotiflerin iki yanında Mao'nun portreleri var. Yeniden ayağa kalkmaktan mutluluk duyuyorum. Öyle sanıyorum ki, *iç neden*, kulağım hâlâ ağır duyuyor olsa bile zaferi kazanmış bulunuyor.

Nanking Köprüsü, Çin'in Eyfel kulesidir. Bir tapınaktır. Köprünün ifade ettiği teknik başarı öylesine mucizevidir. Buraya durmadan gruplar halinde okul öğrencileri gelir. Bütün bölgelerden, trenler dolusu işçi ve köylü, köprüyü gezmeye, incelemeye, tartışmaya gelir. Köprü, geceleri bir yığın ampulle, o da çelik kütlesine çevrilmiş ışıldaklarla aydınlatılır. Madenî mavi rengi, pırıl pırıl beliriverir. Yangçe ırmağı, köprünün görkemini yansıtır.

Nanking Köprüsünün uzunluğunu öğrenmek istiyorsanız, onun bir ucunun Pekin'de öbür ucunun ise Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarında olduğunu söyleyin kendinize. Bir ucundan öbürüne, yalnızca Yangçe'yi değil, tüm düşman kıtaları birleştirerek Üçüncü Dünya'ya ulaşan Nanking Köprüsü konusunda Çinli öğrencilere öğretilen ve özünde siyasî bir düşüncedir bu.

Köprü konusundaki teknik bilgileri, yapının kontrolunu yapan yönetim görevlisi bir Halk Kurtuluş Ordusu askeri veriyor. Askerin rütbesini söylemek her zamanki gibi olanaksız. Her zaman olduğu gibi insan onu aşçı yamağı sanır, ama bir de bakarsın general çıkar. Çin filosunun bir gemisinde, kemerlerden birinin altından geçerken bakıyoruz. Her biri 150 metreden uzun on tane kemer var. Sonra, köprüyü dolaşıyoruz. Köprü iki katlı. Biri trenler, öbürü ise kamyon-

lar, otomobiller ve yayalar için. Birinci kat dört mil, ikinci kat iki mil uzunluğunda. Birincide iki tren aynı anda karşıt yönlerde, ikincisinde ise dört kamyon yan yana geçebiliyor. Bütün çelik üstyapıyı, her biri bir basketbol alanından büyük yüzeyde dokuz kolon ayakta tutuyor. On kemerin altından 10 bin tonluk gemiler geçebiliyor. Köprüden 70 metrelik dört muazzam kule yükseliyor. Yapının görkemliliğine ilişkin bir örnek daha vereyim: «Çok Yaşa Başkan Mao» yazısını oluşturan karakterlerden her biri, hemen hemen 65 metrekarelik alanı kaplıyor.

«İyi ama, bundan önce ırmağı nasıl geçerdiniz?»

«Feribotlarla. Bunlarla bir treni karşıya geçirmek iki saattan fazla sürerdi. Şimdi tren üç dakikada geçiveriyor. Köprü, kuzey ve güney Çin arasındaki ulaşım halkasıdır.»

«Bu yapıyı kendi başınıza planlayıp inşa ettiğinizi söylüyorsunuz. Aynı zamanda da köprü konusunda iki çizgi arasındaki mücadeleden söz ediyorsunuz. Bundan kastettiğiniz nedir?»

«Kapitalistler ve revizyonistler, Kültür Devrimi konusunda aslı astarı olmayan bir sürü zırva yaydılar; Çin'i anlama olanağını ortadan kaldırdılar,» diyor asker. «İki çizgi arasında gerçekten de mücadele vardı: Köprünün planı 1958'de yapıldı. Ama inşaat ancak 1960'ta başlayabildi. Bu iki yıl içinde Partinin kendi bünyesi içindekiler de dahil çetin tartışmalar oldu. Siyasî tartışmalar şu üç seçenek üzerinde toplanıyordu: (1) Bu köprü, nitelik, nicelik, hız ve tutumluluk ilkesine göre mi yapılacak? (2) Kendi gücümüze mi dayanacağız, yoksa yabancı yardımına mı bel bağlayacağız? (3) Esas olarak teknik uzmanlara mı dayanacağız, yoksa kitlelerin seferber edilmesine mi?»

Asker yoldaş kasketini çıkarıyor, bir an düşünüp devam ediyor:

«Bu, iki sınıf, iki yol, iki çizgi arasındaki mücadeleydi. Mao'nun çizgisi kazandı ve köprü kadroların, teknisyenlerin ve işçilerin birleşik çabasının eseri oldu. Bu da, en zor kesimde bile Çin'in dış yardıma muhtaç olmadığını gösterir.»

«Asker yoldaş, Çin'deki siyasî durumu nasıl görüyorsun?»

«Kültür Devrimi, yalnızca ülkenin önderleri arasında değil, aynı zamanda işçiler arasında da çoktandır süregelen bir mücadelenin en sonunda patlamasıdır. Daha uzun bir süre de devam edecektir. Mücadele, ilk aşamada iktidarı ele geçiren ve Çin'i kapitalist yola sokmaya kalkışan bir avuç insanın maskesini düşürmeyi başarmıştır. Mücadele devam ediyor; sürdürülmesi gerekir. Bu, proletarya diktatörlüğü altında süreduran bir sınıf mücadelesidir.»

«Nanking Köprüsünün uzunluğu ne kadar?»

Yaptığım benzetmeyi anlayıp gülüyor. Birlikte dostça bir resim çektiriyoruz. Bu karşılaşma, ordunun her şeyden önce siyasî olduğu yolundaki izlenimini doğruluyor.

Akşam, Nanking Devrimci Komitesindeki yoldaş otelimize bizimle yemek yemeye geliyor. Biraz da hâlâ ateşli olduğumdan mı ne, Stalin konusunda bir polemik serbestliği içinde konuşuyorum.

«İşçi hareketi için 'Stalin meselesi' kapanmış olmaktan uzaktır,» diyorum. Ardından da ekliyorum: «Nesnel olarak, Çin Komünist Partisinin somut tarihi Stalinci olmayan bir tarihtir (Yalta'yı, dünyanın iki bloka, iki nüfuz alanına bölünmesini düşünüyorum). Stalin sizden silahlarınızı bırakmanızı istemişti ve, siz bırakmamıştınız!»

«Ya siz, siz niye bıraktınız?» diye kibarca soruyor birisi.

Hiç kimsenin benimle gerçekten polemiğe girmediği bu konuşma bir başka bölümün konusu olacaktır.(*)

(*) Çin ve SSCB arasındaki **(yardım, uzmanlar ve Çin-Sovyet ticaretine ilişkin meselelerde)** ilişkilerle ilgili nazik konu için, Ek kısmındaki ÇKP'nin SBKP Merkez Komitesine yolladığı 29 Şubat 1969 tarihli mektuba bakınız.

DOKUZUNCU BÖLÜM

BİR MİLYAR KÖYLÜ ELİ

Köylük Bölgelerde İki Çizgi Arasındaki Mücadele ve Kültür Devrimi

Kültür Devrimi kentlerde, köylerdekinden çok daha yavaş gelişti. Gezdiğim komünlerdeki köylüler büyük siyasî çalkantılardan söz etmediler. Kentlerdeki Kültür Devriminin, köylük bölgelerdeki ya da komünlerin gelişedurdukları yerlerdeki uygun siyasî ve iktisadî duruma dayandığı bile söylenebilir. Mücadelenin en keskin olduğu aylarda (kent ve yöresi 11 milyon nüfuslu) Şanghay gibi kentlerin besinini halk komünleri sağlamaya devam ettiler. Sözgelimi, Kültür Devrimine köylülerin yardımı kesilmiş, kentlerde yiyecek bir şey kalmamış olsaydı, acaba ne olurdu? Ama Mao, temel birkaç tarihî gelişimi önceden güvence altına almıştı. Bunlardan biri bu komünlerin kurulmalarıydı. O sıralar bunlara Sovyetler, «sefaletin kollektifleştirilmesi» demişlerdi. 1959-1961 arasındaki Büyük Atılımın ardından yeterli hazırlıkların olmaması, tabii afetler ve Sovyetlerin takındıkları tavır, besin stoklarında birtakım bunalımların ortaya çıkmasına neden olmuştu. O yüzden 1961'de maddî özendirmeler yeniden getirildi, köy-

lülere yeniden toprak tahsis edildi, az da olsa tarımsal ürünlerde özel ticaret teşvik olundu. Ama, ertesi yıl köylük bölgelerde meydana gelen iyileşme, Mao'yu kandırmadı. Belki de Mao, bu tür sosyal gelişmenin, Sovyet stratejisinden farklı olan Çin stratejisini baltalaması ve kentlerin gelişmesi ile köylerin gelişmesi arasındaki dengeyi bozması olasılığından korkmuştu. Köylük bölgelerde kollektifleşme işine dört elle sarılındı ve sanayinin tarıma yapması gerek yardım üzerinde önemle duruldu. 1970 ilkbaharında *Halkın Gazetesi*'nde yayınlanan bir makalede, Honan Devrim Komitesi, yerel sanayinin tarımın hizmetindeki doğru yolunu nasıl sürdürmesi gerektiğini tartışır ve şöyle der:

> Kentlerle köylük bölgeler arasındaki ilişki sorununa doğru yaklaşımda bulunmanın temel şartı, işçiler ile köylüler arasındaki ittifaktır. Çin, iki dönem geçirmiştir. Birincisinde, bu ittifak, toprak devrimine dayanıyordu. İkinci dönem sırasında ise bu ittifak, tarımın kollektifleştirilmesine dayandı. Bu kollektifleştirme, tarımda kooperatifleşmenin başlaması ve halk komünlerinin kurulmasıyla muazzam bir ilerleme sağlamıştır. Bugün, yoksul ve aşağı-orta köylüler, tarımın makineleşmesine acil olarak ihtiyaç duymakta ve sanayinin kendilerine daha fazla miktarda modern makina ve gereç sağlamasını istemektedirler. Sanayi, tarımın hizmetine girmek, tarıma hizmet etmek için kalkınmayı hızlandırmakla kalmamalı, işçiler ile köylüler arasındaki ittifakı da pekiştirmelidir.

1970 başlarında *Kızıl Bayrak*'ta «Çin Tarımının Yolu» başlığı altında yayınlanan bir başka belgede ise,

iki çizgi arasında köylük bölgelerde yer alan mücadelenin her dönemi, hâlâ sürüp gitmekte olan ve Mao Zedung ile Liu Şao-çi'yi karşı karşıya getiren mücadelenin dönemleri anlatılmaktadır.(*)

Yoksul köylülerle tarım emekçileri arasında ittifakın kurulmakta olduğu *toprak reformu hareketi* sırasında, Liu Şao-çi, zengin köylülerin desteğini aramaktaydı. Mao, *tarımsal kooperatifleşme hareketini,* tarım üreticileri arasında karşılıklı yardım ve işbirliğini şiddetle teşvik ederken, bu ittifakın yoksul köylülere ve kırsal nüfusun orta ve alt tabakalarına dayanmasını istiyordu. Oysa Liu Şao-çi, «önce makineleşmeye, sonra kooperatifleşmeye» inanıyor, «kooperatifler tarım sosyalizminin sahte; tehlikeli ve ütopyacı bir kavramıdır» diyordu. Çinliler, onun yeni kooperatiflerin kurulmasını engellediğini, varolanların da sayısını azalttığını söylüyorlar. Mao'nun, Liu'nun tarım alanındaki düşüncelerine karşı vermiş olduğu büyük savaş, Çin

(*) Liu Şao-çi'nin, **san zu yi bao** adı verilen çizgisi, Çin'in ekonomik güçlükler içinde bulunduğu bahanesi ile kollektifleştirme üslerini ortadan kaldırarak köylük bölgelerde durumu tersine çevirmeğe çalıştığı 1960-1961 yıllarında açık seçik ortaya çıkmıştı. Liu Şao-çi, üretici güçleri «harekete geçirmek» kisvesi altında kendi çizgisini öne sürmeye çaba gösterdi. Bu çizginin başlıca noktaları şunlardı: (1) Kişi başına düşen payı arttır. (2) Üretimi alleyi esas alarak yeniden örgütle, hasat hâlâ kollektife aittı, ama her ürün fazlası allelere veriliyordu ve herhangi bir ziyanı alleler karşılamak zorundaydılar. Bu siyaset, köylük bölgelerde hızlı bir farklılaşma yaratarak kollektifleştirmeyi baltaladı. Kol gücü daha fazla olan alleler zenginleştl, en yoksul köylüler ise gırtlağa kadar borca battı. (3) Köylülerin kendi üretim fazlalarını kendilerinin satacakları serbest pazarlar kur, böylece köylülerin kapitalist özlemlerini körükle, vurgunculuğa arka çık. (4) Kârı ve zararı kendilerine ait küçük işletmeler kur.

tarımının sosyalist doğrultuda dönüşüm yapmasını engelleyen eğilimleri boşa çıkardı: *Kızıl Bayrak'taki* makalede şöyle deniyor: «1958'de kooperatiflerin birleşmesiyle halk komünleri kuruldu ve *üç mülkiyet kademesi* kabul edildi. «Komünlerin gücü, üretim ekiplerinde yatmaktadır. Bu yeni dönemde, köylük bölgelerdeki kollektif mülkiyet büyüdü ve daha yüksek düzeylere çıktı. Buna karşılık şu unsurların bir araya gelerek birleşmesi sağlandı: Sanayi, tarım, perakendecilik, eğitim, askerlik eğitimi ve aynı zamanda hayvancılık, ormancılık, kıyı hizmetleri ve balıkçılık. Bütün bunlar Çin'in tarım üretimine ve tüm köy ekonomisine büyük bir atılım kazandırdı. Bunu izleyen bol ürünlü yıllar, halk komünlerinin üstünlüğünü kanıtladı.

Mao'nun Kültür Devrimine verdiği yön, Çin'in engin köylük bölgelerini, bu Kültür Devriminin ve bu devrimin kentle köy, sanayi ile tarım arasındaki farkları kaldırma yolundaki tedbirlerinin vazgeçilmez bir desteği haline getirmiştir. Parti üyelik kartına sahip olanların yüzde altmışından fazlası köylü kökenlidir.

Köylülerin Kültür Devrimindeki ve sosyalizmin inşasındaki rolleri, Mao'nun şu gözlemiyle kanıtlanmıştır: «Bizim 500 milyon kişiyi aşan bir köylü nüfusumuz var; bu nedenle, köylülerimizin durumu ekonomimizin gelişmesinde ve devlet iktidarımızın sağlamlaşmasında son derece belirleyici bir etkendir.»

Kültür Devrimi, Çin'in yapmış olduğu muazzam seçimin onaylanmasıdır. Kültür Devrimi, Stalinci devrimin tersine, en katıksız Marksist geleneği, Marks'ın kent ile köy ilişkilerinin özüne ilk kez ışık tutan sözlerini her zaman esas alır; Marks *Komünist Manifestosu'* nda «Burjuvazi köylük bölgeleri kentlerin tahakkümü altına sokmuştur,» diye yazmıştı. Marks bu sonuca, *Alman İdeolojisi'*nde geliştirilen tahlilden sonra varmıştı:

> Maddî emek ile zihnî emek arasındaki en büyük bölünme, kentle köyün birbirinden ayrılmasıdır... Kent ile köy arasındaki karşıtlık... bireyin, işbölümü altında, kendisine zorla kabul ettirilen belli bir etkinlik altında boyun eğdirilişinin en yalın ifadesidir; kimini kısıtlı bir kent hayvanı, kimini de kısıtlı bir köy hayvanı haline getiren ve bunların çıkarları arasındaki çatışmayı her gün yeniden yaratan bir boyun eğdirmedir... Kent ile köy arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılması, komünal hayatın ilk şartlarından biridir... Kent ile köyün birbirinden ayrılması, sermaye ile toprak mülkiyetinin birbirinden ayrılması, toprak mülkiyetinden bağımsız sermayenin doğması ve gelişmesinin başlangıcı olarak da kabul edilebilir.

Kültür Devrimi, köylük bölgeleri bağımlı bir durumda bırakmıyor. Tarımdan öşür almıyor, köylüleri yeni bir «vakıf arazisi» ya da «gericiliğin deposu» haline getirmiyor. Çin'i oluşturan, şunun şurasında daha otuz-kırk yıl öncesine kadar önce feodalizme gömülü olan o uçsuz ucaksız toprakları kendi kaderine bırakmamak için, teknoloji ve «zekâ»nın zafere erişmiş bulunduğu dev sanayi merkezleri üzerindeki kentlerin durmadan ademimerkezileştirilmesi yolunu seçmiştir. Kültür Devrimi, köyü, büyük sanayiye dayanan küçük ve orta sanayilerle makineleştirerek, okullara köylü çocuklarını alarak, köylü öğretmenlerle üniversiteyi yeni baştan kurarak, tıbbı ademimerkezileştirerek kent ile köyü yeniden birleştiriyor.

Kültür Devrimi sırasında Mao, her türden aydınlar (öğretmenler, profesörler, bilim adamları, doktorlar) ile bu aydınların içinde çalışmaya gönderildiği köylü nüfus arasında kopmaz bir bağ yarattı. Bu aydınların

büyük bir kısmı köylük bölgelerde kalacaklardır; böylece bizim «gelişmiş» dünyamızı nitelendiren köyden göçün tam tersi bir olay meydana gelmektedir. Çin'in köylük bölgelerine yapılan bir gezi, halk komünlerini görmek, konuğa kentlerde hâlâ hissedilen ve herhalde hâlâ tehlikeli yanları olan gerilimlerin köylük bölgelerde tümüyle farklı olduğunu görmek fırsatını veriyor. Çin'in izlemekte olduğu yolun başarısı açısından, bu çok büyük köy nüfusunun can alıcı bir önem taşıdığı herkesçe kavranmaktadır.

İyi Toprak

> Diğer özelliklerinin yanı sıra 600 milyonluk Çin halkının başlıca özelliği yoksul ve tertemiz olmasıdır. Bu kötü bir şey gibi gözükebilir ama, gerçekte iyi bir şeydir. Yoksulluk insanda değişiklik, eylem ve devrim isteği yaratır.
>
> **Mao Zedung**

Nanking Belediyesi Devrim Komitesi daimi komite temsilcisi Çen bize şunları anlatıyor: «Yarın sabah sizi trene kadar geçiremeyeceğim için beni bağışlamanızı rica ederim, tarlada çalışmaya gideceğim. Şimdi ürün devşirme mevsimi, yapacak iş çok. Şafakta yola koyuluyoruz». Nanking-Şanghay treninin penceresinden, bir tablo gibi gözlerimizin önünden geçip giden kırları seyrediyorum. Karla örtülü gibi görünen pamuk tarlaları. Nöbetçiler gibi sıralanmış demetlerin her birinin üzerine birer kızıl bayrak dikilmiş. Gemilerin geçebildiği kanallarda kara renkli Çin balıkçı gemileri ve ağzına kadar odun yüklü mavnalar var. Bunları kadınlar ve erkekler uzun sırıkları ite ite yürütüyorlar. Burada

elleri ve ayakları hep su içinde balıkçılar çalışıyor. Kendi kendime, Çen yoldaş da buralarda bir yerlerde diye düşünüyorum. İki genç kız, lokomotifin tarlalar üzerinde duman saça saça giderken yol kenarına saçtığı kömürleri topluyor. Çinliler hiç bir şeyi ziyan etmiyorlar. Her şeyden sonuna kadar yararlanıyorlar. İki genç kız gözden kayboluncaya kadar kollarındaki sepetleriyle tren yolunu izliyorlar. Tarlalarda iki defa ürün alınan pirincin ardından buğday ekiliyor. Şu Çinliler acaba ne zaman uyurlar ki? Uyumaları gereken saatlerde Mao Zedung Düşüncesini inceliyorlar.

Çin'de şöyle derler: «Kendi gözünle gördüğün bir şey, sorduğun yüz sorudan değerlidir.» Bu, kuzeyde, güneyde, içerlerde her keresinde yeni yeni görünümlere bürünen Çin'in köylük bölgeleri için de doğru. Bayraklardan tutun şiarlara kadar her zaman karşınıza çıkan, aynı anda hem fizikî, hem de siyasî olan müthiş bir köylü canlılığı. Bir de şu: Hemen hemen her şey elle yapılmaktadır; sabanı kavrayacak, kazacak, dağları delecek, su yolları açacak, bentler kuracak, kanallar kazacak, eskiden bataklıktan başka bir şey olmayan bahçeler ekecek, hayvan yetiştirecek, evler, fabrikalar ve traktör yapım atelyeleri inşa edecek, okullar ve hastaneler açacak olan kurtarıcı gücü oluşturan Çin köylüsünün bir milyar eliyle yapılmaktadır. Çin'de hiç bir şey, tarlalarda sürekli hareket halinde olan, bu köylü nüfusunun (bütün Avrupa'nın nüfusuna eşit) görüntüsü kadar başınızı döndüremez.

Kanton'u çevreleyen köylük bölgeyi alalım. Buranın görünümü yalnızca bildiklerinizi değil, düşünebileceklerinizi de aşar. Çoğu kadın binlerce köylünün toprağı ardsız arasız ve coşkuyla kazışı. Geometrik bakımdan kusursuz üçken, kare, paralelkenar yeşillikleriyle bahçe gibi bezenmiş tarlalar Bunlar birbirlerinden

kanallarla ayrılmış, Köylüler bu kanallardan su alırlarken ayakları ıslanıyor. Suyu gerdeller, kovalar, eski variller ya da tenekelerle ritmik bir şekilde filizlere ve bitkilere serpiyorlar. Sulama kanallarının yanı sıra, fidanların sabah akşam sulanması gerekiyor. Tarlalar, kent meydanları ve caddeleri gibi kalabalık. Tarlalara eğilmiş yüzlerce kadın çalışma mangası çeltik topluyor. Bir o kadarı da bu çeltikleri, taşıma sırıklarının iki ucuna asılmış koskoca demetler halinde taşıyorlar. Daha başkaları, kanaviçe dokuyan bir dokumacının çabukluğu ve titizliğiyle suyun içine yeni çeltik fideleri dikiyorlar. Bir başka grup, çeltik ayıklıyor. Çeltik tarlalarının üstüne yeşil yeşil taneler yığılıyor. Yollar cesaretle tomruk taşıyan, araba çeken, omuzlarındaki sırıklarıyla çuvallar ya da daha başka yükler taşıyan insanlarla dolup taşıyor. Sonra göz görebildiğine su; bir tür göl-ülkesi. Her yer makinalı ulaşım araçları, akıl almayacak kadar çok sayıda bisikletlerle kaplı. Halk bunlarla çalışmaya gidiyor, eşyaları bunlarla taşıyor; her birine ikişer, üçer kişi biniyor.

Her su birikintisi üzerindeki sallarda, yalınayak balıkçılar ağlarla iri iri balıklar avlıyorlar. Bunları tugaya ya da komün pazarına götürecekler. Bu arada, sabah dersleri bitince kızıl bayraklarıyla tarlalarda yardıma gelen ilk ve ortaokul çağındaki öğrenci kızları da görüyoruz. Sığırların çektiği demir sabanlar, Şanghay sergisinde görmüş olduğum o küçük modern sabanlar. Eski ile yeni bir arada, ama eski yeniden çok. Değişmeyen tek şey, bu halkın arı kovanı gibi hareket halinde olması. Durmadan kazıyor, ekiyor, suluyor, dikiyor. Artık dört mevsimin anlamı kalmamış gibi. Toprağın ekim ve mahsul zamanlarına da kulak asılmıyor. Bir tarlada ürün kaldırılırken, öbüründe ekim yapılıyor. Üç kez ürün alınıyor; bunlardan ikisi çeltik, biri buğ-

day. Yakında doğa, güney Çin komünlerindeki köylülerin inatçı iradesine boyun eğecek ve üçü çeltik olmak üzere dört kez ürün kaldırılacak. Burada yığınların çalışmasının, hiç bir engel tanımayan sınırsız kararlılığın tanrılaştırılmasıyda karşı karşıya bulunduğunuzu anlarsınız. Çin'de kentlerde bu kadar fazla yiyecek, bu kadar bol meyva, sebze, et ve balık bulunmasının nedenini burada buluyoruz. Sonra, yapılan işin çetinliği bazılarının ürkerek geride kalmalarına yol açmamış; hep birlikte bir ordu gibi yılmadan ilerliyorlar. Genç-ihtiyar, kadın-erkek tarlalarda kalıyor. Nineler, hattâ en ihtiyarlar bile hiç değilse çocuklara bakıyor, tavuklara ve ailenin domuzlarına göz kulak oluyorlar. En küçük çocuklar ikişerle kol halinde taşıdıkları kovaları sulama kanallarına boşaltıyorlar. Her güçten kendi çapında, olabildiğince yararlanılıyor. Dinlenme nedir bilmediklerini söyleyebilirsiniz, ama Çinlilerin güneşi zaptetmek için giriştikler bu büyük saldırıda herkesin bir işe yaradığını söylemek daha yerinde olur. Güneyde gelenek, kadını erkekle aynı güçte sayar. Aynı işleri yaparlar. Omuzlarına vurulmuş sırığın iki ucunda dengelenmiş iki saman dağıyla yalınayak seyirten, su taşıyan ya da su pompalayan bu incecik bedenleri görünce soluğunuz kesilir. Ama Mao şunları yazmamış mıydı: «Köylü hareketinin başlamasıyla birlikte kadınlar bir çok yerde köylü kadın dernekleri kurmaya başladı; kadınlar başlarını kaldırma imkânına kavuştu; kocanın otoritesi her geçen gün biraz daha fazla sarsılıyor.»

1964'te Mao, Çin'in bir ucundan öbür ucuna yankılanan bir çağrı yayınladı. Tıpkı Yang yoldaşın fethedilmez olanın fatihi olması gibi, tıpkı «dağları taşıyan budala ihtiyarın» imkânsız olanın kahramanı olması gibi, Taçay tugayı da köylük bölgelerdeki her türlü siyasetin örneği, tabii afetlerin olduğu hadar Liu Şaoçi'nin hatalarının da üstesinden gelecek bir örnektir. *Taçay'ın Örnek Öyküsü,* Çin köylülerine sözle, radyoyla milyonlarca kez anlatılmıştır. Bunun üzerine yazılmış yüzlerce makale vardır Bunlar yalnızca yaygın yerel basın şebekesinde, *Halkın Gazetesi*'nde, *Kızıl Bayrak*'ta değil, Çin'in yabancı dillerde bütün dünyaya dağıttığı tüm yayınlarda da çıkmaya devam edecektir. Bütün köylü sorunu gibi, bu da tükenmek bilmeyen bir konu. Çin, her keresinde daha iyi ürün alınan (bu yılki bir rekordur) on yılı geride bırakmışsa, bu biraz da Çin köylülerinin, Taçay tugayındaki alçakgönüllü yoldaşlardan, bir üst-yapı devriminin ne olduğunu öğrenmiş olmalarından ve deyim yerindeyse tarımda «imkânsız olan»ın metafizik olduğunu kavramış olmalarındandır. Köylük bölgelerdeki sömürünün kökünde yatan bencilliğin ve para hırsının üstesinden gelmişlerdir. Her şeyin bölüşüldüğü kollektif yönetimin sosyalist cömertliğine akılları yatmıştır. Çalışma günlerini, tugayın tümü bir arada yapılan bir grup tartışmasından sonra, her köylünün kendine vereceği çalışma puvanlarıyla hesaplamışlardır. Bu, düşünülebilecek en büyük siyasî olgunluktur.

Şansi eyaletinin verimsiz bir kesiminde, löslü dağlara yaslanmış Taçay tugayı köyünü iki milyon köylü gezmiştir. Bu geziyi olağanüstü bir şeyi görmeye gider gibi yapmışlardır. «Taçay'dan ders al» artık Çin'de bir

destanın başlangıcı olmuştur. *Yeni Çin*'in bir sayısında (Ekim 1970) dendiği gibi, «Taçay'dan esinlenen 500 milyon halk komünü üyesinin» yol göstericisidir o. Taçay'ın hikâyesi, Mao'nun siyasî pragmatizminin bir başka örneğidir. Başkan, Taçay'ı, tabandan gelmiş ve bütün köylü Çin'inin gelişme tohumu olabilecek bir örnek olarak inceledi. Onu tahlil etti, onayladı ve genelleştirdi. Bu tugayın köylülerinin fotoğrafları, Lin Piao'nunkiler kadar olmasa bile gene de yaygındır. Taçay, iki çizgi arasındaki mücadelede zaferi temsil etmektedir. Mao'nun köylük bölgelerdeki kollektif yönetim yolunun zaferini; kollektif ekonominin sağlamlaşmasını; komünde komün üyelerinin ideolojik bilincine dayanan ve her köylünün, herkesin katıldığı bir toplantıda kendi çalışmasını değerlendirip «puvan»landırdığı yeni bir ücret sistemiyle sosyalist paylaşma ilkesinin uygulanmasını temsil etmektedir. Bunların dışında Taçay, Partinin burjuvalaşmaya ya da devizyonizmin saldırısına uğramaya göz yummadığı bir devrimci parti çizgisinin özetidir. Gerçekte Taçay, Liu Şao-çi'ye karşı verilen mücadeleyi simgeler. Bir Parti organının bu örnek alınacak davranışı, demin de söylemiş olduğum gibi, Parti içindeki sıkıntıların ve bunun sonucunda Partinin yeniden inşaasının uzak köylük bölgelerde kentlerdeki kadar olanaksız sınavlar olmadığını dolaylı bir biçimde de olsa ispatlar. Köylük bölgelerdeki komünistler, Başkan Mao'nun çizgisini ısrarla sürdürdüler ve yüksek iyi bir sosyalist bilinç düzeyi sağladılar. Bu o kadar doğrudur ki, Komünlerin yönetim kadrolarının büyük bir kısmı, devrim komitelerinin doğmasından ve her komünün başına üçlü birleşimlerin gelmesinden sonra bile değişmemiştir.

Yemyeşil Komününden Bir Yaşlı Köylü Taçay'ı Nasıl Görüyor?

Yemyeşil komününden ihtiyar bir köylü, altmış iki yaşındaki Su Çin-tun ve bizim için baharatlı sosla bir Çin yemeği hazırlamış, biri Parti üyesi üç kızıyla birlikte yemek yedik. Ev ahşap kaplamalı, yatak üzerinde renkli hasırlar ve keçi postları var. Bir ayna takımı, nefis iki madenî mobilya. Pencereler çiçekle dolu; duvarda üzerinde çıplak, hem de çırıl çıplak bir kadınla zarif giyimli iki kadını gösteren bir resim bulunan soluk bir takvim asılı. Çin'de gördüğüm tek *siyasî olmayan* resim, bu. Köylünün üyesi bulunduğu üretim mangasında 82 aile var. 212 aile 513 mu toprak işliyor.

«Taçay tugayını duydunuz mu?»

«Duydum ya,» diye cevap veriyor köylü, «Üstelik ben Liu Şao-çi'yi hedef alan bir dazubao yazıp köye astım. Liu, köylük bölgelerde zengin-fakir ayrımını geri getirecekti. Günümüzde yaşlı insanlar için beş güvence var: Yiyecek, giyecek, ev, tıbbî bakım ve gömülme. Geçmişte kimin aklından geçerdi bunlar?»

«Dazubao'nuza neler yazmıştınız? Onu gerçekten siz kendiniz mi yazmıştınız?»

«Yalnızca bir bölümünü. Kızlarım bana yardım ettiler. Liu'nun toprağı devrim için değil, para kazanmak için işleme ilkesini diriltmek istediğini yazdım. Bu ilke köylüleri yozlaştırır, yeniden bir sömürücüler sınıfı ile bir sömürülenler sınıfı yaratırdı. Buraya, bu köye Kızıl Muhafızlar geldiler. Büyük eleştiriler yaptılar, sorunu anlamamıza yardımcı oldular, o sıralar Taçay tugayının sözü çok geçmişti.»

«Taçay tugayının öyküsünü anlatabilir misiniz?»

«Taçay'ın öyküsü mü?» Köylü hayretler içinde soruyor, sanki bu öyküyü bilmeyen kimse olamazmış gi-

bi. «Acı bir öykü bu. Başkan Mao'nun toprak reformunun tamamlanmasından sonra kooperatifleri karşılıklı yardımlaşma gruplarına dönüştürme buyruğunu verdiği 1952 yılında başlar. Tugay, kooperatife dönüşme izni için bölge yöneticilerine başvurdu. Ama yöneticiler önce olmaz dediler. Çünkü halk düşmanı, dönek Liu Şao-çi' den etkileniyorlardı. 1953'te izin vermeyi kabul ettiler, ama kooperatifin yalnızca otuz aileyle sınırlandırılmasında ve hepsi de aynı köyden olan ve kooperatife katılmayı gönülden isteyen kırk dokuz ailenin alınmamasında ayak dirediler. Oysa, Taçay'ın devrimci ve antirevizyonist ruhu durmadan gelişiyordu.

«1959 ile 1961 arasında, halk komünlerinin doğmasından sonraki yeniden örgütlenme döneminde Taçay, köylük bölgelerde sosyalist yolda ilerleyen yörelerin en başında geldi. Tabii afet yıllarında bile üretimini artırmayı başardı. Ama, «Çin'in Kruşçev'i» ve onun çömezleri Taçay'a saldırmakta gecikmediler ve oraya bir «çalışma ekibi» gönderdiler. Tugayda sözümona Sosyalist Eğitim Hareketi başlatılacaktı. Bu ekip, bir soruşturma açtı. Taçay tugayının kuraklık döneminde elde ettiği ürünü abarttığı ve ikiyüzlü çiftçilerden oluştuğu sonucuna vardı. Üçüncü sınıf bir tugay dediler.» Burada kemikli eliyle masaya vuruyor. «Aynı zamanda Taçay'da insanların yoksulluk içinde yaşadıklarını, üretimden pay ve maddî müşevvikler yerine siyasî bilince önem verildiği için yönetim sisteminin kötü olduğunu söylediler. Ama Taçay, tuttuğu yolda sebat etti: *kendi gücüne güvenmek*, devletin peşinde yardım diye koşmaktan kaçınmak, israfsız ve tutumlu yaşamak, üretimi geliştirmek ve dünya sosyalist devrimine hizmet etmek. Taçay komutayı siyasete verdi. Liu Şao-çi 1964'te saldırılarını tekrarladıysa da Kültür Devrimi kırsal kesimde sosyalist yol düşmanlarına öldürücü bir darbe indirdi.»

«Görüyorum ki Taçay'a karşı büyük hayranlık besliyorsunuz. Siz Taçay'ın sadece siyasî yeteneğine mi hayranlık duyuyorsunuz?»

«Yoo, yalnızca siyasî yeteneğine değil. Çünkü siyaset ile üretim, devrimle üretim birlikte yürür. Taçay halkı korkunç şartlar altında çalıştı. Modern tarım aletleri yoktu, kollektif fonları yoktu; birkaç sabanları, çapaları, kazma ve kürekleri, sepetleri vardı, hepsi bu. Gene de o sapa köylerini örnek bir köy haline getirdiler. Dağı ağaçlandırmak için kazdılar, şimdi yemyeşil. Yeterince tahılları yoktu, oysa şimdi devlete tahıl satabiliyorlar. Suları yoktu, dağ sellerini ıslah edip kanallarla bağladılar. Yeterince gübreleri yoktu, bataklıkların çamurundan yararlandılar. Hem de hepsini bir dağın başında, bir kartal yuvasında yaptılar...»

«Hiç Taçay'a gittiniz mi?»

«Gittim, 1969'da. Ama anlattıklarım oraya gitmeden de anlatılabilir.»

«Burada, sizin tugayınızda Taçay'dakilere benzer şeyler yapıyor musunuz?»

«Kurtuluş gerçekleştiğinde, bizim de hiç bir şeyimiz yoktu, hattâ ağlayacak gözlerimiz bile. Çamur ve topraktan yapılma yüz kulübe. Bunlar da bir tek toprak ağasının malıydı. Zengin, tek bir köylü yoktu. Bizler kooperatifleşme ve halk komünlerinin kurulması hareketine katıldık. Siyasî bakımdan doğru bir yol izledik. 334 tane yeni küçük ev inşa ettik. Bir sulama sistemi meydana getirdik Eskiden yalnızca bir tane çıkrıklı kuyu varken, şimdi her evin bir kuyusu var. Eskiden köyde 1 bisiklet vardı. Şimdi ise 134 bisiklet ve 82 radyo var. Bu evde 2 bisikletimiz ve 1 radyomuz var. Ev, 1964'te yapıldı. Yalnızca son iki buçuk yıl içinde üretim üçte bir oranında arttı. Sonra buraya «çıplak ayaklı doktorlar» ve klinikleri geldi. 1976'de has-

talandım. Mao'nun doktorları olmasaydı, bu köy yerin de bakılmayacak, ölecektim, Lin Piao der ki, «Eski toplumun acısını anlamıyorsan, sınıf mücadelesini ya da devrimi de anlayamazsın.» Eski toplum köylüyü boyunduruk altında tutardı. Bir şeyler ekmek için Çin Seddinin ötesine geçmek, sonra da satmak için tahılı sırtlarımızda taşımak zorunda kalırdık. Biz yaşlı köylüler geçmişten nefreti, revizyonizmden nefreti ve kesintisiz devrim aşkını yeni kuşaklara iletmeliyiz. Kızıl Muhafızlar buraya geldikleri zaman onlara geçmişteki acılarımızı anlattım, çünkü gençlerin bunları bilmeleri gerekiyordu. Onlara, 1948'de bu bölge kurtarıldığı zaman, sonunda siyasî iktidarı biz köylülerin ele geçirdiğimizi, siyasî iktidarı ele geçirdiğiniz zaman her şeyin mümkün olduğunu anlattım. Liu Şao-çi'ye karşı mücadele bir siyasî iktidar mücadelesiydi. Biz ihtiyarlar ve Kızıl Muhafızlar, omuz omuza savaşmaya kararlıydık.»

Elini Mao rozetinin üstüne koyuyor, ince sakalı titriyor; gözleri nemli, mırıldanıyor: «Yüreğimin içinde Başkan Mao'ya duyduğum sevgi hiç bir zaman azalmayacak.» Sonra da, başka bir odaya gidip, donanmada hizmet gören bir Halk Kurtuluş Ordusu eri olan en küçük oğlunun fotoğrafını getiriyor. Bir köylü ailesi için çok büyük bir onurdur bu.

> Üzerine hiç bir şey yazılmamış tertemiz bir kâğıda en yeni ve en güzel yazılar yazılabilir, en yeni ve en güzel resimler yapılabilir.
>
> **Mao Zedung**

Bizi Yemyeşil komünde ağırlayan kadın, devrimci komitenin daimî komite üyesidir. Devrimden önce basit

bir köylüydü. Ancak 1940'dan sonra gece okullarında okudu. Adı Van Şen-yin'dir. Pekin'den 30 mil ötedeki bu komünde en önemli işlerden birini görmektedir. Sağlam, sakin bir kadın. Tartışılan her şeyi notlara hiç bakmadan büyük bir durulukla açıklamakta. Yanında, koluna Kızıl Muhafız pazubendi takmış bir delikanlı var. Burası, bazı bakımlardan pilot bir komün, Devlete her yıl, Kültür Devriminden öncekinin iki katı olmak üzere 110 bin ton sebze ve bu toprağın eskiden ürettiğinin 120 katı olmak üzere 4 bin ton meyva veriyor. 1300 muazzam serası, ayrıca meyva ağaçları var. 100 bin domuz, 20 bin ördek yetiştiriyor. Ayrıca, bir merkez hastanesi, 12 sağlık merkezi, 137 üretim ekibinin her birinde ortalama iki «çıplak ayaklı doktor» var. Komünün eğitim sistemini ikisi ortaokul olmak üzere on yedi okul oluşturuyor. Bu okullarda denetim, *yoksul köylülerin elindedir*. Komünde 9 bin aile yaşıyor ki, bu da 40 bin mu toprak eken 40 bin kişi demektir. Bunlar 12 üretim tugayına ve 137 üretim ekibine ayrılmıştır.

Bu komünde makinalaşma çok ilerlemiştir. 5 bin mekanik kuyu var. Toprağın yüzde 98'i köylülerin kazdıkları kanallarla sulanıyor Araç-gereç satın almak için ortak bir fonları var ve şu anda 44 kamyona, 20 büyük ve 60 küçük traktöre sahip bulunuyorlar.

Van yoldaş, «Kitlelerin devrimci ruhundaki fark bugün, Kültür Devriminden sonra öylesine büyümüştür ki, 1949 Devriminden önceki dönemle sosyalizm arasındaki farkla kıyaslanabilir.»

Bu denli açık anlam taşıyan bir sözü bir başkası söylememiştir. Ama bütün kadınlar gibi Van yoldaş da meselenin kökenine inmek istiyor. Mao'nun «Göğün yarısını yukarıda tutan, kadınlardır,» diyen sözünü düşünüyorum.

«Köylülerin işgünlerini saptamak için yeni iş puanı sisteminden, bu çalışma puanlarının açık toplantılarda köylünün 'kendisi' tarafından nasıl 'saptandığından' biraz söz edebilir misiniz?»

«Eski iş puanı teorisi komün üyelerince çok eleştirildi. Her gün puanlar ve bu puanları kimin vereceği üzerinde uzun uzadıya tartışır dururduk. Taçay örneğini izleyerek, toprağı puan için değil, devrim için işlediğimizi öğrendik. Bu nedenle şimdi ayda bir puan veriyoruz. Kadın erkek her birimiz yapılan nesnel iş esasına dayanarak kaç puanı hak etmiş olduğumuza ilişkin düşüncemizi söyleriz. Her üç ayda bir bunu tartışırız. Bu, insanoğlunda derin bir değişme meydana getirir. (Eskiden kazancı arttırmak için fazla mesai ve daha fazla puan kazanmak için aşırı süratin bulunduğu bir tür Stahanov'culuk ödülü vardı). Gene o zamanlar, bir mu toprağı işlemişsek, on puan alırdık. Ama halk bunun iki katını kazanmak için çok daha fazla çalışır, işin kalitesine pek kulak asmazdı. Önemli olan, puanlar, yani paraydı. İşin kalitesini göz ardı eden, yalnızca puan alma uğraşından ibaret olan bu parça başı ücret sisteminin hiç bir şey demek olmadığını ve köylü ideolojisinde gerilemeye yol açtığını kavradık. Halk Kurtuluş Ordusundan çok şey öğrendik. Eskiden çalışma zamanı gelince zil çalar, gene de herkes işe geç kalırdı. Şimdi, zil çalmadan önce bile, bir saat Mao Zedung Düşüncesi inceleniyor. Çalışma sonunda zil çaldığı zaman, yapmaya başladıkları işin bitip bitmediğini denetlemeden tarlalardan ayrılmıyorlar. Kısacası, kollektif davayı seviyorlar. Şu anda 10 bin mu buğday ekmiş durumdayız. Bu ürünü kaldırmak eskiden iki hafta alırdı. Oysa bu yıl yalnızca bir hafta sürdü, çünkü devrimci ideoloji köylüleri gayrete getirdi, onlara kendi yurt topraklarını ve dünyayı düşün-

dürdü. Geçmişte geceleri de tarlalara gitmemiz gerektiği zaman komün üyeleri razı olmazlardı. Şimdi bu fedakârlıklara da katlanıyorlar. Dediğim gibi çalışmaya çeki düzen gelmiştir.»

Kadın notsuz konuşurken bize bakıyor. Güzel ve gururlu kafasında her şey duru görünüyor. İki toka ile saçları başının arkasına tutturulmuş; o da herkes gibi pamuklu yazlık ceketinin altına renkli kazak giyiyor. Onunki kavuniçi renginde.

Yeni Bir Ücret Sistemi

Taçay'ın ardından bütün Çin köylerinde işin değerlendirilmesi baştan aşağı değişti. Normlar bir yana bırakıldı. Büyük ücret farkları kaldırıldı. «Herkese çalışmasına göre» ilkesi daha iyi uygulandı, tabanda demokrasiye muazzam bir atılım kazandırılmış oldu. Anladığım kadarı, her köylünün açık bir toplantıda işe kendi katkısını kendi yargılayarak puan verdiği bir ücret sistemine ulaşmaları böyle oldu. Değerlendirme, köylülerin çalışma arzusunu kamçılayacak olan temel iş gününü esas almıyordu; köylüler arasında güçlerine, yaşlarına, teknik düzeylerine, ailelerindeki insan sayısına göre farklılaşma yaratan ve nitelikten çok niceliğe önem veren bir esasa dayanırdı. Şimdi, *verimli* işgününü esas alıyor.

> ki, bu da gerçekten işi güvence altına almamız, çalışma puanlarının herkesin davranışına göre verildiği anlamına gelir Bu basit ve adil bir yöntemdir. Güçlü ya da zayıf, önemli olan insanın çalışabilmesidir. Verimli işgünü şöyle saptanmaktadır. Evde iş yapan ve durumlarını özel ola-

rak kabul ettiğimiz birkaç kadın dışında bütün verimli işgünlerini, yalnızca zorunlu dinlenme dönemlerini düşerek hesaplarız. Bu verimli işgünü hesap edilince, tıpkı çalışma puanlarını hesapladığımız şekilde zaman zaman kontrollar ve tahminler yaparız.»(*)

Olağanüstü Durumlarda

Komün önderi yeniden öyküsüne başlıyor, onurla konuşuyor:

«29 ağustos 1969'da dolu yağdı. Dolu taneleri tavuk yumurtası kadardı. Meyva ağaçları mahvoldu. Bu felâket karşısında halk örgütlendi. Fedakârlık ve cesaretten kaçınmamayı kararlaştırdılar ve üç gün üç gece canla başla çalıştılar. 10 bin mu toprağı yeniden ağaçlandırdılar. Diğer komünlerdeki bölüklerini buraya gönderen Halk Kurtuluş Ordusundan ve Pekin Devrimci Komitesinden yardım gördüler. Bu çaba olmasaydı, üstesinden gelemeyeceğimiz bir yıkıma sürüklenebilirdik. Tarlalar bir kez daha yeşile büründü. Yapacağımız her işte kararlı olmamıza yardım eden Mao düşüncesinin yol gösterdiği doğayı değiştirme mücadelemiz zafer kazanmıştı.»

> Köylük bölgelerde **okulları denetim altına** almak yoksul ve aşağı-orta köylülere yani işçi sınıfının en güvenilir müttefiklerine düşer.
> **Mao Zedung**

İhtiyar köylü başını kaldırınca bizi ilkokul dersliğinin eşiğinde görüveriyor. Öğrencilerle konuşmasını

(*) «Yönetim, Komün Üyelerinin İdeolojik Bilincine Dayanmalıdır.» **Ekonomik İncelemeler (Çingçi Yençlu)**, sayı 3,1966.

kesiyor, iyice şaşırmış. Okul öğrencileri olanlara gözlerini dört açıyorlar (burunlarının dibinden eğlenceli yabancı yüzler geçmekte) ve eşikte durmuş bakan aslanlarmışız gibi soluklarını tutuyorlar. Köylü-öğretmen yoldaşın kürsüsü üzerinde kocaman bir lahana, bir demet havuç var On yaşındaki çocuklara verdiği tarım dersinin orta yerinde. Tugayda toplam altı yüz öğrencisi bulunan on beş ilkokul dersliği var. Bu derslikte sıraları kırk çocuk dolduruyor. Köylünün yanındaki laternanın başında saçı örülü bir kız oturuyor. Öğretmen konuşmasını bitirince öğrenciler devrimci şarkılar söylüyorlar, kız onlara eşlik ediyor.

Köylünün güneş yanığı bir yüzü var. Büyük, yamalı, iğriş büğrüş olmuş ayakkabıları var. Tepesindeki birkaç tel beyaz saçı saymazsak, kafası tamamen kel.

«Sizi rahatsız ettiğimiz için özür dileriz,» diyoruz. «Ama köylülerin okulları nasıl yönettiklerini öğrenmek istiyorduk. Acaba öğretim işini zor buluyorlar mı?»

«Mao'nun talimatlarına uyan yoksul köylüler, devrimci kadrolarla, öğretmenlerle ve öğrencilerle birlikte okulları yürütmeyi üstlendiler. Ama eğitimde devrim akşamdan sabaha gerçekleşmedi. Eskiden, 'Ben öğretirim, sen de tarlayı ekersin,' derlerdi. Bu, bizim her ikisini de yapabilmemiz için yok etmek zorunda olduğumuz bir alışkanlıktı. Biz köylüler ders vermeye başladığımız zaman bizimle alay ettiler. Liu Şao-çi'nin adamları, 'Okulları yöneten yoksul köylüler hiç bir şeyi değiştirecek değiller, her şey er geç eski haline döner,» diyorlardı. Ya da gene, 'Çocuklara domuz yetiştirmeyi öğretmek güzel bir kültürel yenilik doğrusu; bunun onlara ne faydası olur ki?' diyorlardı. Kimileri de bizimle açıkça alay ederlerdi: 'Yoksul köylüler mektep medrese görmemişlerdir. Ne öğretebilirler ki?' Ki-

misi de kızıl doğduklarını sanıyorlardı: 'Ben bir yoksul köylü ailesinin çocuğuyum Her gün onlarla bir aradayım. Onlarla bir sayılırım. Köylüler tarafından daha fazla eğitilmeme neden gerek olsun?' Böylece, bizim buralarda söylenen deyimdeki gibi 'havanda su dövüyor', hiç bir sonuç alamıyorduk.»

«Sizin gibi yoksul köylüler, okulların eski durumu için ne düşünürlerdi?»

«Okulları eleştirdik. Bu okullar ne tür insan yetiştiriyordu. Yoksul köylülerin çocukları sınavları veremezler, okulu bitirmeden ayrılmak zorunda kalırlardı. Üst kademelere geçmek için yapılan sınavlar çok zordu. Okullar çok uzaktı. Köylüler bir günde bu okullara varamıyorlardı. Bir keresinde yoksul köylülerden biri şöyle demişti: 'Bizim tugayımızda yirmi sekiz aile var ve bu yirmi sekiz aileden ancak üç köylü ortaokul diploması almış durumda. Bunların kim olduklarını görmeye gittik. Bunlardan biri yoksul köylü çocuğu, öbür ikisi ise bizim tek zengin köylü ailesinin çocuklarıydı.' Dolayısıyla mesele şuydu; okul kapısını kendine açılmış bulan kimdir? Ayrıca, köylü çocuklar bir de evde çalıştıkları, okula giderken çoğu kez çok yorgun bir durumda oldukları için ders çalışacak vakit bulamazlardı. Hiç bir zaman derslerin somut yanına ve siyasî niteliğine değil, nota öncelik tanınırdı. Çocukların bütün düşündükleri, nottu. Bizim gibi köylülerin kültür alanındaki gücü ne olurdu? Gerçekten de, Kültür Devriminden önce kültür alanında hiç bir gücümüz yoktu.

«Başkan Mao'nun 7 Mart Talimatı meseleyi açıkça ortaya koymuş, okulları biz yoksul köylülerin ele almamız gerektiğini söylemişti. Dediğim gibi bu basit bir iş değildi. Sert tedbirler almak, kararlılıkla hareket etmek gerekiyordu. Tek otorite sistemini, yani

okul müdürü sistemini kaldırmak ve yoksul köylüler, devrimci öğretmenler ve devrimci öğrencilerden oluşan bir devrimci eğitim komitesinin kurulması yeniliğini desteklemek zorundaydık Bunu yaptık, hattâ orta öğrenim süresini ikişer yıllık iki döneme ayırarak altı yıldan dört yıla indirdik. Eğitimde bize demin değindiğim tecrübeleri kazandırmış olan ilk devrim, Çinsin bölgesindeki Deng Şa Ho komününde yer aldı ve Başkan Mao bu devrimin bütün köylük bölgeler tarafından geniş ölçüde öğrenilmesini sağladı. Biliyorsunuz ki bu zor olmadı! Önemli olan bizim sınıf bilincimiz, eski sistemin tahakkümü altında bulunan öğretimin kökten değişmesi gerektiğine olan inancımızdı. Kurtuluştan önce okuma yazma bilmiyordum. Sonra geceleri, özellikle tarlalarda çalışma yapmadığımız kış mevsiminde gece okulunda ders gördüm. Buraya Mao'nun 7 martta yaptığı çağrıya uyarak 1968'de geldim ve köylülerce yönetilen yeni okulu kurmaya koyuldum.»

«Dersiniz, şimdi vermekte olduğunuz ders nasıl geçiyor?»

«Şöyle: çocuklara, tohumun çimlenmesinden hasada kadar meydana gelen tarımsal olguları anlatıyorum. Ayrıca, dondan parazitlere kadar olabilecek âfetleri, her şeyi anlatıyorum. Ama dersimi bununla bırakmıyorum. Öğrencileri tarlalara götürüp uygulamalı dersler de yapıyorum. Sosyal durumlarını görmek, nasıl yaşadıkları konusunda bilgi sahibi olmak için öğrencilerimin evlerine gidiyor, aynı zamanda da öğretmenlerin yeniden eğitilmesi işinde çalışıyorum.»

«Sizin esas siyasî çalışmanız nedir?»

«Onlara eski toplumda yoksul köylülerin ne kadar acı çektiklerini, o toplumdan ne denli nefret ettiğimizi anlatırız. Onlardan kendi ailelerinin ve bütün köyün tarihçesini öğreniriz. Çocuklarla birlikte geçmişi en in-

ce ayrıntılarına varıncaya kadar inceler, şimdiki mutluluğumuz ve gelecekte bizi bekleyen görevler üzerinde konuşuruz. Buna 'sınıf mücadelesi dersi' adını veririz. Komünde, halk milislerinden olan yoldaşlar, biz köylüler buraya nasıl tarım dersi vermeye geliyorsak, askerlik konuları üzerinde ders vermeye gönderilirler. Komünün işçileri tarım mekaniği dersi verir, tugay muhasebecisi matematik öğretir, sağlık görevlileri sağlık koruma dersi verirler. Öğretmenler kendi ideolojilerini bırakmışlardır, şimdi bize eğitimde proletarya devrimini yeniden örgütlemekte yardımcı oluyorlar. Tugay okullarımızın çoğu kendi ihtiyaçlarını kendileri karşılarlar, devletten yardım almaya gerek görmezler.»

Karatahtada bir lahana resmi görüyorum; lahananın çeşitli gelişme aşamalarını gösteriyor Köylü gördüğümün farkına varıyor.

«Lahanayı neyin büyüttüğünü, hangi gübreleri vermek gerektiğini, buna benzer şeyleri açıklıyoruz.»

Köylünün ders vermesine yardım eden okul müdiresi, lahananın her gelişme evresinin üzerine çok güzel Çin karakterleri çiziyor ve köylü-yoldaş bambu bir sopayla bunları gösteriyor.

Ardından müdire, «7 Mayıs Talimat»ını yazıyor ve çocuklar, harflerin üzerine yazılan latin harflerinin yardımıyla bir ağızdan okuyorlar.

Bu genç müdire on dokuzundan fazla göstermiyor, oysa yirmi altı yaşında. Köylü ile birlikte o da çocuklara soru soruyor.

«Eskiden sınıf düşmanları halkı sömürürlerdi. Şimdi onlara tahammül edebilir miyiz?»

İki çocuk cevap vermek istiyor, parmak kaldırıyorlar. Birine söz veriliyor.

«Edemeyiz. Birgün bir sınıf düşmanı beni içki içmeye götürmek istedi. Eski toplumda yoldaşlarıma çektirdikleri acıları hatırladım, gitmedim.» Başka bir çocuk ekliyor:

«Bir keresinde annem bir toprakağasının önünde şarkı söyleyip dansetmemi istedi. Yapmadım. Annem çok kızdı. Eve döndüğümüzde anneme şöyle dedim: 'Halkı sömürmüş, üstelik seni de sömürmüş bir sınıf düşmanının önünde nasıl olur da sen bana şarkı söyletmeye, dansettirmeye kalkarsın? Mantıklı bir kadın değilsin sen.»

Bir başka soru:

«Devrim için mi çalışmalıyız, yoksa zenginlik ve para için mi? Düşünce tarzını değiştirmek için mi, yoksa Liu Şao-çi'nin maddî müşevvikleri için mi?»

Üç parmak kalkıyor; küçük bir kız anlatmaya başlıyor:

«Bir keresinde Başkan Mao rozetimi yitirdim, hem de rozetlerim içinde en güzel olanını. Evde ağladım. Babam beni sevindirmek, oyuncak almam, çörek almam için para vermek istedi. Ama ona şunları söyledim: 'Hayır baba, ben manevî bir nedenle ağlıyorum; sense tutmuş tıpkı Liu Şao-çi gibi beni yozlaştıracak maddî şeyler vermek istiyorsun »

İhtiyar köylü ellerimizi yakalıyor. Devrim davasının halefleri olan öğrencilerinin verdiği cevaplar onu çok heyecanlandırmış. Biz giderken hepsi bizi alkışlıyorlar. Sonra, Pekin operası *Kızıl Fener*'den bir bölüm söylüyorlar.

Öğretmenlere soruyorum:

«Öğrencilerin çalışmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Notla mı?»

«Eskiden okullarda not verirdik, ama şimdi vermiyoruz. Bir alıştırma iyi yapılmışsa öğretmen öğrenci-

nin defterine bir kızıl bayrak çizer ve 'Başkan Mao'ya bağlılık' diye yazar. Ödev kötü olmuşsa, Mao'dan şu alıntıyı yazar: 'Kararlı, cesur ol ve zafere ulaşmak için çaba göster.»

Çocukların ortaokulu bitirdikten sonra bir iki yıl süreyle tarlalara döndükleri anlatılıyor. Hiç kimse anasının karnından 'kızıl doğmaz'. Köylülerin çocukları bile dünya görüşlerini sürekli olarak değiştirmek zorundadırlar. Ondan sonra köylüler hep birlikte, sosyalist toplumun bir bütün olarak gelişebilmesi için, üniversiteye gitmeye en lâyık çocukları seçerler.

«Okulun devrimci komitesini nasıl seçtiniz?»

«Devrimci Komite, alt kademeler düzeyindeki bir toplantıda seçilir. Açık bir tartışmanın ardından her komün üyesi okulun devrimci komitesinde temsilci olmasını istediği kimsenin adını ufak bir kâğıda yazar. Sonra gelir, oyunu verir. Oylama bitince eski devrimci komite sonuçları inceleyerek onaylar. Şimdi okulun devrimci komitesindeki beş üyeden üçü Partilidir.»

Başka sınıflarda gübrelerin dozunu ayarlamaya ilişkin matematik derslerini, öğrencilerin *Halkın Gazetesi*'ndeki haber başlıklarını ve makaleleri okundukları okuma derslerini dinliyoruz. Elime aldığım kitaplar yeni, 1969-1970'te Kültür Devriminden sonra basılmış. Elimdeki kitabın içindekiler tablosunda Lin Pia'onun Dokuzuncu Kongre konuşmasının bir özeti, Mao'nun Yenan Üniversitesine ilişkin bir sözü var.

«Edebiyat dersinde neler okutuluyor?»

«Mao Zedung'un şiirlerini okuyorlar. Bu şiirleri inceleyerek, sözcükleri, üslûbu ve siyasî içeriği öğreniyorlar.»

«Bir tanesini okutabilir misiniz?»

«Memnunlukla.»

Öğretmen yapacakları şeyi anlatıyor, ardından çocuklar hep bir ağızdan okuyorlar:

Yüksek göğün ve uçuşan bulutların altında,
Güneye göçen yaban ördeklerini seyrederken
Çin Seddine erişemeyen kişiye yiğit
denemeyeceğine inanıyoruz;
Bir de bakıyoruz, yirmi bin li yol almışız!

Liupan Dağının doruğunda.
Batı rüzgârıyla özgürce dalgalanıyor
bayraklarımız.
Uzun püskül elimizde, hazırız.
Ne zaman ipe çekeceğiz o boz ejderi?

Çocukların çoğunun kolunda «Küçük Kızıl Muhafız» yazılı bir kolluk ve numara var. Çocukların üçte ikisi *Kızıl Muhafız*. Bu bir örgüt değil, siyasî çalışma ve inceleme simgesi.

Ejder Kuyusu'ndaki Çay Tugayı: Gelir Nasıl Bölüşülüyor?

Su kadar berrak, pırıl pırıl bir çay içiyoruz. Bu, Hangçov'un batısında, göl üzerindeki komünün bir tugayı olan Ejder Kuyusu'nun çayıdır. Fincanın dibindeki açık yeşil renkli, ufacık yapraklar, üzerlerine su eklendikçe diriliyorlar. Çin'in bu en ünlü çayı, bizim bildiğimiz çayların hiç birine benzemiyor. Bu benim şimdiye kadar içtiğim en *anti*-çay. Çok hafif yeni biçilmiş bir ot kokusu var, kaynar suya batırılmış taze bir bitki gibi. Bu çay tugayının çevresindeki toprakların, koruluk halindeki çay ağaçlarının kokusuna bürünmüş. Çay çiçekleri portakal çiçeklerine benziyor.

«Havadaki hoş kokunun farkında mısınız?» diye soruyorum Çao'ya; bir çiçeği koklarken resmini çekiyorum.

Çao, ikircikli bir şekilde, «Resmimi sanki bir kapitalistmişim gibi çekiyorsunuz,» diye bağırıyor.

Dikkat etmem gereken birtakım dil incelikleri var diyorum bir kez daha kendi kendime. Eski Çin'de bir aydının *koku saçtığı* söylenirdi, anlamaya çalışsana. Aynı zamanda, iyi ve kötü kokularla ilgili öteki ince ayrımlarda dikatli olmak ya da bir kimseyi yakışıklı, hattâ çok yakışıklı bulduğunuz zaman öbürlerini çirkin bulmuş sayılacağınızı bilmek zorundasınız. Bize sık sık söylendiği üzere, insanlar daha başka nitelikleriyle ayırt ediliyorlar.

Hangçov dağlarına tırmanan, kılı kırk yararcasına hazırlanmış düzenli dizileri andıran çalıların yeşil görünümü, eski duvar örtülerinde binlerce kez resmedilmiş çok ünlü Çin kırıdır. Üretim tugayını yöneten, devrimci komite üyesi Ney Çien-hu ile birlikte, kakmalı maun bir masanın ve arkalıkları pembe somaki işlemeli masif iskemlelerin bulunduğu ciddi ve kibar bir yer olan eski toprak sahipleri «kulübü»ndeyiz. İkinci katta ortadaki boş bölümün çevresinde uzayıp giden bir galeri var. Buraya bir takım esrarlı odalar açılıyor (belki de eskiden buraları fahişeler içindi), ama sorunuza cevap vermiyor, yalnızca odaların çay kurutmaya yaradığını söylüyorlar, o kadar.

Yoldaşımız şunları anlatıyor: «Çin, çayı ilâç olmaktan çıkarıp bir içecek haline getiren ilk dünya ülkesidir. İçmekte olduğunuz bu çay, Ejder Kuyusu'nun üç hasadının, yani ilkbahar, yaz ve güz hasatlarının en iyisi olan ilkbahar çayıdır. Her yıl ürün kaldırırız. Burada, toprağın yüzde 80'ine sahip büyük çiftlik sahiplerinin buyrukları altında hayat köylüler için ko-

lay değildi. Yüzde doksan beşimiz gibi ben de yoksul köylüydüm. Tugayda 200 aile, 3200 nüfus var. Hepimiz de aynı acılı geçmişten geliyoruz. Gündüzleri toprak ağası için çalışır, geceleri ise hayatımızı sürdürebilmek için odun keserdik. O sıralar bir ailenin yıllık geliri yılda 200 yuandan azdı. Bugün 1093 yuan. Çay üretimi çok düşüktü (mu başına iki kilodan az). Gübreye verecek paramız olmazdı. Köylünün kendi malı bir iki çay ağacı bulunsa bile, bunlar tavuk kemikleri kadar cılız şeyler olurdu. Üstelik de her türlü böcekle, en çok da asalak mantarlarla dolup taşarlardı. Hiç bir çare bulunmazdı. Toprak ağası bütün bunlardan bizi sorumlu tuttu, bizleri payladı: 'Ey köylüler, sizin yürekleriniz temiz değil, o yüzdendir ki tanrı böcekleri musallat ediyor başınıza. İyisi mi şimdi yakanızı bunlardan kurtarmak için dua edin; tanrılara adayacağınız en büyük armağanlara katacağınız coşku ile dua edin.' Büyük çay çiftlikleri içinde küçük küçük heykelcikler ve adaklarla dinsel tören yürüyüşleri yaptık. Parazitlerin bitkinin hayat dönemlerine uygun olarak geliştiklerini, sonra da döküldüklerini, bitkilerin yeniden çiçek açacağını bilmiyorduk. Oysa bitkiler yeniden çiçek açtığı zaman, bunu bilen ve bizim boş inançlarımızı sömüren mal sahibi, bizlere birer geçit töreni daha yaptırdı, felâketin sona erdiğine şükretmek için göklere yeni yeni armağanlar verdirdi. İkinci parazit kuşağı ağaçlarımızı sarınca ne yapacağımızı bilemedik; ağaçlara, hem de bizim malımız olan ağaçlara vurduk baltayı; bunları bir avuç un karşılığında odun olarak elden çıkardık. Sonra Mao'nun Halk Kurtuluş Ordusu geldi. 1949'da ağaç yetiştirme konusunda ilk teknik bilgileri edinmemiz böyle oldu Halk kurtuluş ordusu parazitleri yok eden mantar öldürücü ilaçlar verdi bize. Bunun üzerine halk, kuşaklardır toprak ağalarının köy-

lülere yutturdukları sahtekârlıklara büyük öfke duydu. Bütün o heykelcikleri ve tanrıları paramparça ettik.»

«Şimdi ne kadar üretiyorsunuz?»

«Kurtuluştan önce mu başına iki buçuk kilodan az üretirdik. 1952'de karşılıklı yardımlaşma grubu ve devletin sağladığı teknik yardım (mantar öldürücü ilaçlar, gübreler) sayesinde hemen hemen 60 kiloya ulaştık. 1958'i izleyen yıllarda halk komününün kurulmasından sonra 110 kiloya çıktı. Artış devam etti. Geçen yıl mu başına 150 kilo ürettik. Kurtuluştan önce eğitim görmemiştik, topumuz cahildik. Köyün tek okulunda yirmi öğrenci vardı; onlar da toprak ağasının ya erkek çocukları ya da yeğenleriydi. Bu grupta tek bir köylü çocuğu vardı. Şimdi ise bir ilk ve bir de ortaokulumuz var. Bunlara bütün çocuklar gidebiliyor. Bizim tugayımızda sekiz öğrenci var üniversiteye giden. Ayrıca siyasî, kültürel gece kurslarımız da var. Bunlarda Mao Zedung Düşüncesini inceliyoruz. Kitlelerin bilinci muazzam arttı. Üretim tugayımız önemli başarılar sağladı, ama Taçay üretim tugayınınkine oranla hâlâ pek çok şeyde geriyiz. Çay ekimini büyük ölçüde makinalaştırdık. Ürün hasattan sonra iki kez kurutuluyor. Önceleri dağlardan topladığımız odunları kullanmak zorundaydık. Şimdi ise elektrik gücümüz var. El emeğini gerektiren tek çay, şu anda sizin içmekte olduğunuz Ejder Kuyusu'dur; daha narin olur çünkü.»

«Tugayda geliri nasıl bölüşüyorsunuz?»

«Her şeyden önce unutmayın ki bizim tugayımız, komünün tersine, devlete bağlıdır. Bu yalnız çay konusunda böyledir. Çay üretme planı, tugay ile devlet organları arasında anlaşmaya varılarak kararlaştırılıyor. Biz devlete 110 bin kilo teslim ediyoruz. Planı her yıl aşıyoruz.»

«Gelir köylüler arasında nasıl bölüştürülüyor?»

«Çayı devlete sattıktan sonra her köylü ailesi kendi kullanacağı kadar çayı elinde tutabilir ve bunun karşılığı kazancından düşülür. Devlete satılan çaydan alınan bedelden, önce gene devlet için yüzde 7 vergi keseriz, sonra yüzde 15'ini tarım giderlerine, yüzde 13'ünü de ihtiyat fonuna ayırırız. Geriye kalan yüzde 35 köylüler arasında paylaştırılır.»

«Ne şekilde?»

«Her hasattan sonra tugayın köylüleri kendi çalışmalarını 'herkese yaptığı işe göre' ilkesinin yol göstericiliğinde tartışmak üzere toplanırlar. Her köylü kendi çalışmasını kendi değerlendirerek belli bir puan verir. Bu puan en çok günde ondur. Kollektif tartışma şu üç ölçütten yararlanarak günlük puanı belirler: siyasî davranış, işe karşı tutum, yapılan işin niteliği ve niceliği. Günde on puan, insan başına 1,75 yuan tutar. Ortalama çok daha yüksektir ama, beş puanlık bir ortalama ile her köylü günde 1 yuanı garantiler. 250 ailenin geliri, tugayın çalışma ekiplerinin açık tartışmasıyla belirleniyor. Ailenin her bireyi çalışır; küçük çocuklar bile kolay bir iş olan çay üretimine katılabilir. İhtiyarlar da öyle. Ayrıca elektrik, okul ve konut da parasızdır. Geçmişle kıyaslanırsa, biz köylülerin başları göğe ermiş. Komünün ortak fonu bir hayli fazlalaşmış durumda. Bu yıl makinalaşmaya, okul yapımına, araç onarım atelyesine ve sulamaya harcadığımız tüm paraya rağmen elimizde gene de 400 bin yuan kaldı. Çayı depo etmeyiz, çünkü tadı değişir.»

«Burada yeniden eğitilmek üzere sizinle çalışmaya gelen öğrenciler var mı?»

«Çok; şu anda yüz kadar var. Tabii, ücret almazlar. Köylüler ile birlikte yer, içerler, köylülerin geçmişteki yaşayışlarıyla ilgili öyküleri dinlerler. Bu, mükemmel bir yeniden eğitimdir. Bir köylü ailesi ile bir-

likte yemek yedikleri zaman, üniversitede yemek için ödedikleri parayı öderler o aileye. Ama yoksul köylüler onlara en iyi yiyecekleri verir, çoğu kez et çıkarırlar. Bu da o ücretin sembolik hale gelmesi demektir. Çay hasadı bir tekniktir. Başlangıçta öğrenci günde ancak 100-120 gram toplayabilir. Ama eli alıştı mı, günde 1-1,5 kiloya çıkabilir. Çay toplamayı öğrenmek; bir yıllık bir uygulamayı, çayı işlemek ise dört-beş yıllık bir uygulamayı gerektirir.»

Ejder Kuyusu tugayının burcu burcu kokan kırlarından ayrılıyor, yamaçlardan aşağıya, Hangçov'a doğru iniyoruz. Bir zamanlar turistlere özgü olan, şimdi ise askerler, köylüler ve ailelerle dolup taşan göl kıyısındaki bir halk lokantasında yemek yiyoruz. Bir şişe Çin votkası, üç şişe bira içtik; balık, kerevides, bambu filizi, et, kızarmış tavuk ve çorba, beş kap yemek yedik, beş kişi için toplam beş yuan verdik. Lokantanın göl üzerindeki kocaman pencereleri önünde otururken yemeklerini birkaç kuruşa sessiz-sessiz yemekte olan aileleri seyrediyoruz. Gerçekten günlük hayat çok ucuz.

Daha sonra gölde âdet haline gelmiş olan kayık gezintisini yapıyoruz. Bize eşlik eden Çinlinin arkadaşça yardım ettiği bir kadının uzun bir kürekle ite ite sürdüğü ağır bir tekne içinde ada ada geziyoruz. Gökyüzü kurşuni, hava yağmurlu, ama gölden gene de yumuşacık tılsımlı bir hava yayılıyor. İnsana huzur veriyor. Bir zamanlar Çan Kay-şek'in olan yeşil damlı villayı gösteriyorlar. Çinli yoldaşlarımız, «Eskiden yalnızca büyük mandarinler, zengin ağalar ve ünlüler gelirdi buraya; şimdi Hangçov, tüm halkın malı,» diyorlar. Bahçelerde küçük yonca tarhında dört yapraklı bir yonca bulmaya çalışıyorum. Bir tane buluyorum da. Lu iki tane buluyor. Soruyorum ona, «Talihe inanıyorsun galiba?» Cevaplıyor: «Sırf eğlence olsun diye.»

Ama gene de dört yapraklı yoncalarımızı özene özene defterlerimizin arasına yerleştiriyoruz. Anladığıma göre Lu'nun yoncasından dileği, Parti üyesi olmak. Çok istiyor bunu. Ama pratik mücadele sınavı zor, devrimci yetenek sınavı ise çok üst düzeydedir diyor bana. Bir aydının üye olmasından önce birçok sınavdan geçmesi gerekiyor.

On iki vagonlu, iki mevkili, azamî hızı saatte 80 mil olan yeni bir trenle Hangçov'dan Şanghay'a dönüyoruz. Tren, yeşil-beyaz. İçinde ikişer kişilik, manivelalı, uzun arkalıklı koltuklar var; uçaklardaki gibi yatıyorlar. 135 millik yolun birinci mevki bileti 5 yuan. İkinci mevki 3 yuan. Vagonun bir ucundan öbürüne Mao'nun eserleri elinizin altında. Radyodan devrimci şarkılar yayınlanıyor. Bize verilen o nefis çay, Ejder Kuyusu'ndan geliyor. Tren uzun yolculuğa uygun; şık ve rahat. Kışın ısıtılıp yazın soğutuluyor. Şanghay'da yapılmış, ama hâlâ deneme seferinde, kuzey ve kuzeybatı hatlarına daha birkaç ay çalışmayacak. Demiryolu milisinden bir asker geliyor. Her zaman olduğu gibi kendimizi yalnız bulduğumuz vagonumuzda bizi selâmlamak istiyor ve çevirmenlerimizle kırk yıllık dostlarmışçasına çene çalmaya başlıyor. Bu bizi her keresinde etkiliyor, çünkü halk arasındaki yeni bir ilişkiyi gösteriyor. Eski dostlar gibi konuşuyorlar; bir de öğreniyoruz ki daha biraz önce tanışmışlar.

Komünler Nasıl Sanayileşiyor?

Evet, dediği gibiydi. Kışın korkunç nefesi şimdiden fırtına gibi esmeye başlamıştı. Çevre hep ormanlıktı, ama odun alacakları yer yoktu. Dört yanda ekskavatörler turba ocaklarında homurdanıp duruyordu, ama halka

turba satmıyorlardı, sadece başlıklılara veriyorlardı; bir okulun öğretmenlerine, doktora, fabrikadaki işçilere. Talnovo'dakilerin turba hakkı yoktu, istemek akıllarına gelmezdi. Kolhoz başkanı köyde dolaşıyor, insanların gözünün içine, araştırıcı bir dikkatle ya da iyi niyetle bakıyor, her şeyden konuşuyordu, yakacaktan başka. Çünkü, o, kendisi, bu işte hesaba katılmıştı. Ama kış hesaba katılmamıştı.

— Aleksandr Soljenitsin, **Matriona'nın Evi** (Cem Yayınevi, Nobel Yayınları Dizisi)

Kanton'un kuzeyindeki «Çiçek Ülkesi»ndeki Yeni Çin komünü, buralarda solunan siyasî havanın örneği, Soljenitsin'in Rusya kırı konusunda anlattıklarının tam karşıtı bir yer. Devrimci komite önderleri, gördüğümüz en neşeli, en sevimli insanlar. Ama burada önemli olan, komünün 1958'den bu yana izlemiş olduğu sanayileşme yoludur. Gerçekten de Çin konusunda bir şeyler öğrenmek ve anlamak isteyen herkes, şu düşünceden yola çıkmalıdır: Her komün sanayileşmenin temelini parça parça yaratıyor. Bu da, on-on beş yıl sonra, merkeziyetçilikten uzak bir sanayi gelişmesini, en uzak köşelere ulaşan küçük ve orta büyüklükte bir fabrikalar şebekesini öngörmeyi mümkün kılıyor.

Yeni Çin komüne bir göz atalım. Bu komün, 85 bin mu toprak işliyor. Bu toprağın 75 bin mu'su sulanıyor. 58 bin mu'suna pirinç ekiliyor. Tabii tek başına bu bir şey ifade etmez. Önemli *olan,* 1958'de örgütlenen bu komünün yedi fabrika ve on iki tarım işletmesi (domuz, bambu, fındık, yemeklik yağ ve daha birkaç toprak ürünü işleyen işletmeler) kurmuş olmasıdır. Fabrikalar tarım makinaları yapıyor, onarıyor; kireç, tuğla pişiri-

yor, kâğıt yapıyor, şeker kamışı işliyorlar ve bir taş ocağıyla bağıntıları var.

Kendi güçlerine dayanarak. 35 milyon metre küp su depo eden üç bent inşa etmişler. Kırk mil uzunluğunda bir sulama kanalı kazmışlar, sunî bir göl meydana getirmişler, yeni bir havalı kilit sistemiyle yeni bir baraj inşa etmişler, yetmiş üç tane elektrikli su pompalama merkezi kurmuşlar. Baraj geçen yıl, Kültür Devrimi sırasında iki yıllık bir çalışmadan sonra tamamlandı. Eskiden bunu yapmak altı yıl sürerdi.

Komün, makinalı tarım alanında 68 yeni traktör, 120 çeltik makinesi, 354 tohum ekme makinesi ve 1000 biçer döver satın almış ya da yapmış. Yüksek ve alçak gerilim hatları dört bir yana uzanıyor. Ayrıca 4000 yeni konut inşa etmiş bulunuyorlar. Sağlık sistemi her tugayın hizmetinde, hastane donanımı tümüyle yenilenmiş. Her üretim tugayının —326 üretim ekibine ayrılmış üç tugay var— kendi ilkokulu ve ortaokulu var. Komünün aynı zamanda bir de lisesi var. Her komün üyesinin geliri artmış. Devlet, kollektif ve birey arasındaki ilişkinin olumlu olduğunu öğreniyoruz. Kültür Devriminden önce komün devletten pirinç satın almak zorunda kalırdı; şimdi ise sulama sayesinde artık kuraklık olmuyor. Ürün öyle artmış ki, komün devlete 8.700 ton tahıl satabiliyor. Komündeki köylü aileler (toplam 61500 kişi olan 13 aile var) 14 bin bisiklet, 2 bin dikiş makinası satın almışlar. Evlerin yüzde 80'inden çoğunun elektriği var. Yüzde 80'inin hesabında para var. Komünün geliri şu şekilde bölüşülüyor: Yüzde 20-27'si inşaat fonu, yüzde 8-10'u ortak ihtiyaçlar fonu, yüzde 10-11'i devlet tarım vergisi (vergi bölgelere göre değişiyor).

Tien Sun-ken yoldaş, «Şimdi yapmamız gereken şey, tahıl ve domuz yetiştiriciliğini geliştirmektir. Mao ne

demişti: 'Domuz bir kimyasal gübre fabrikası gibidir'. O yüzden, domuzlarla tahıl arasında diyalektik bir bağıntı vardır; domuzlar ne kadar çok olursa, tahıl da o kadar çok olacaktır, tersi de doğru.» diyor.

Yaptığı tanımlanmanın hoşumuza gittiğini görünce gülüyor ve bize komünün ürettiği cevizleri ve Kvangtung'un bereketli, güneşli toprağında yetişen muzları ikram ediyor.

Komün devrimci komitesinin önderleri gençten kimseler. Konuşan yoldaş otuzunda; öbürü, Hao Tu-yen ise yirmi sekizinde. Her ikisi de hem Parti, hem de komün önderleri. Dünya görüşlerini *devrimcileştirmek* için çalışırlarken bu görevlerini korumuşlar. Kültür Devriminde de önemli rol oynamışlar.

Tien'e, «Liu Şao-çi'nin köylük bölge siyaseti konusundaki yargınız nedir?» diye soruyorum. «Onun çizgisinin ne şekilde oluştuğu konusunda daha iyi, daha somut bir fikir edinmek isterdim.»

«Kültür Devrimi sırasında bizim eleştirimiz şu kötülüklere yöneltilmişti: Liu'nun çizgisi kişiye ait toprak parçalarını ve serbest pazarı yüceltti. Ailelere ve miktara dayanan üretimi doğurdu. Bu ise, işgücü çok, parası olan, donanımı iyi olan bir ailenin çok sayıda iş puanı doldurması, buna karşılık fakir olan küçük bir ailenin az puan doldurması demektir. Sözgelimi, komünlerin kurulmasından önce bir aile toprağın belirli bir miktarına, diyelim ki yılda 500 yuan vermek zorundaydı ve toprakta dilediğini yetiştirirdi. Fazla yetiştirirse az yetiştiren bir aileden daha fazla kazanırdı. Kazandığı fazla parayı da dilediği şekilde kullanırdı. Fiyatlar devletin önerdiğinden daha yüksek olursa, ya da ürünlerine muhtaç alıcılar bulunursa, ürün fazlasını pazarda satardı. Böylece zengin ve yoksul köylüler şeklinde bir bölünme, yani köylük bölgelerde kapitalizm yeniden baş-

latılmış oldu. Biz Liu Şao-çi'nin ileri sürdüğü 'özgürlük' leri eleştirdik: Kredi alma özgürlüğü, faizle borç verme özgürlüğü, toprak alıp satma özgürlüğü, tarım işçileri kiralama özgürlüğü, pazar özgürlüğü. Yoksul ve aşağı-orta köylülerin yaptıkları eleştiriler köylülerin bilincini artırdı.

«Ama belki de, Liu Şao-çi'ye yöneltilen saldırıların ardında daha önceki olayların yattığını söylemek yerinde olur; 1958'de Kruşçev, halk komünlerine tarihin üzerinde durmadığı, sadece sefaleti halkın ortak malı haline getiren şeyler olarak saldırmaktaydı. Bizim köylük bölgelerde kurduğumuz halk milislerinin de fazladan beslenmesi gereken boğazlar olduğunu söylemişti. O sırada Sovyet revizyonistleri, yapmaları gereken teslimatı durdurarak sözleşmeleri ferhettiler, bu arada birtakım büyük tabii afetlerle de karşı karşıya kaldık. Ayrıca SSCB bize verdiği borçları ödememizi istedi. Ödedik. Ama ağır ekonomik güçlükler içersindeydik. Onun üzerine, Parti içinde başını Liu Şao-çi'nin çektiği birtakım burjuva unsurlar, bir fırtına koparmaya kalkıştılar, kötü şeylerdir diyerek halk komünlerine saldırdılar. Komünlerin çok erken, zamansız kurulduğunu söylediler. 1959'da Siyasî Büronun genişletilmiş bir toplantısı yapıldı, Liu Şao-çi'nin sağ-oportünist eğilimi eleştirildi. Eğilim düzeltildi, ama ideolojik etkisi sürdü. Şüphesiz, bazı zengin köylüler revizyonist çizgiden yanaydılar; buna karşılık yoksul ve aşağı-orta köylülerin onlara karşı verdikleri savaş her geçen gün büyüdü. Köylük bölgelerde iki yol, iki çizgi, iki sınıf arasında mücadele büyüdü. Şüphe yok ki, kentlerdeki gibi olmadı. Her mücadelenin kendine özgü özellikleri vardır. Mao'nun «halk komünü iyidir» kampanyası da bütün bu yıllar içinde gücünü pekiştirmekteydi. Bu nedenle Mao çizgisinin daima üstünlüğe sahip bulunduğunu söy-

leyebiliriz. Köylük bölgelerde üretimin yıldan yıla artmış olmasının nedeni de buydu. Evet Liu Şao-çi'nin köylük bölgede belli bir sınıfsal temeli (toprak sahipleri, zengin köylüler, her türden gericiler) vardı, ama Kültür Devrimi ilerledikçe hepsi silinip süpürüldü. Açıklamalarımla ikna olmuşsanız, şimdi bir şeyler göstermeye götürebilir miyim sizi? Görmek daima konuşmaktan iyidir.»

Turist acentesinin minibüsüne biniyoruz. Kapılarında sabit mürekkeple «Emperyalizm ve bütün gericiler kâğıttan kaplandır» yazılı. Gezimize komünün *sanayi alanındaki başarılarından* başlıyoruz.

«Eskiden bu bölge çok yoksuldu,» diyor yoldaşımız çevredeki kırları göstererek, «çünkü su sorununu hiç bir zaman çözüme bağlayamamışlardı. Bugün toprak kolayca sulanıyor. Su sayesinde, gübre sayesinde (şu anda kendisi gübre işini gören bir bitki yetiştirmekteyiz) yılda üç kez pirinç ekmenin yeni bir yöntemini bulmaya çalışıyoruz. Şimdi üç hasatta mu başına 850-1000 kilo ürün alıyoruz. Ama istediğimiz 1000 kilodan fazla almak. Afet olmayan bir yılda, deneylerimiz sonucu bu yöntemle yılda üç ürün alabileceğimizi saptadık. İlk iki dikim mümkün olduğu kadar erken yapılıyor ki, üçüncüsüne yetecek zaman kalsın. Şu anda bu yöntem henüz hazırlık aşamasında; çünkü üçüncü dikim için daha fazla insan gücüne ve gübreye ihtiyacımız var.»

İlk gezimiz Kanton-Pekin demiryolu hattını geçerek ulaştığımız *sulama bendinde*. Üç çeyrek mil genişliğinde, otuz üç mil uzunluğunda. Kapasitesi 5 milyon metreküp. Sulama yapıyor. Ama aynı zamanda yılda 5500 kilo balık üreten balık üretme yerleri var. Balıklar bazan 35 kilo kadar geliyor. Bent dağların eteğinde mavi bir göl gibi uzanıyor. Köylüler dağ yamacına kendilerine bunca felâket getiren suyu toplayan kanallar açmışlar, suyu bende akıtmışlar.

Biraz ilerimizde kauçuk set kapaklarıyla barajı görüyoruz.

«Eskiden barajları tahtadan yapardık, ama çok pahalıya mal olurdu. Ama duvar gibi şişip genişleyen ve tahta kapılar kadar sağlam hale gelen havalı çerçevelemeden yararlanan bir baraj inşa sistemi bulduk. Bu bent ve baraj sayesinde şimdi 30 bin mu toprağı sulayabiliyoruz.»

Birkaç mil ötede 130 işçi-köylü çalıştıran kireç fabrikasına geliyoruz. Bu bölgede kireç, gerekli bir toprak pekiştiricisi. Her yıl toprağa mu başına 55 kilo kireç vermeniz gerekiyor. Önceleri satın alınırdı, şimdi ise köylüler kireci kendileri yapıyorlar. Kireçle çeltik daha gür yetişiyor, bitkinin taneleri daha dolgun oluyor, gübreler daha etkili hale geliyor.

Çevrede patlamalar duyuyoruz. Bunlar, pek uzakta olmayan taş ocağında kayayı parçalamak için patlatılan dinamitlerin sesleri. Kireç ocağı bir yıl önce işçiler ve köylüler tarafından yapılmıştı. Bazıları Kanton'dan tecrit tuğlası satın almak istemişlerdi. Ama 70 bin yuan'a mal olacaktı. o yüzden kendileri yapmak yoluna gittiler. Fırın çok basit, bir ortaçağ kulesi gibi uzun. Tepesine taş yerleştiriliyor, alttan kireç toplanıyor. Yılda 25 bin ton kireç yapabiliyorlar. Kireç yapılacak kayaların eskiden kulenin tepesine insan sırtında taşındığını, ama şimdi bunların bir asansörle fırına atıldığını öğreniyoruz. Yeni bir kimyasal maddeler fabrikası inşa ediyorlar. Bu fabrika, artık maddeleri eriterek ilaç yapımında kullanılacak olan kalsiyum karbonat üretecek.

Toprakta dişsiz bir ağız gibi açılan taş ocağa geçiyoruz. Derinlerde dinamit patlatıldığını duyuyoruz. Taş ocağı da kısmen makinalaşmış. Kepçeler gri renkli taşı hızla tepeye taşıyor. İşçilerin hepsi köylü. Çoğu

kadın. Topraktan sökülen taşı kürekle almak ve küçük vagonlara yüklemek gibi zor bir işte çalışıyorlar. Biraz ötede komün üzerine dağılmış tuğla ocakları görüyoruz. Her tugayın kendi tuğla ocakları var. Yoğun ev yapımına imkân veren budur.

Dostlarımızla konuşmaya ve izlenimlerimizi özetlemeye devam ediyoruz:

«Bir komüne geldik; pirinç ve buğday tarlalarıyla karşılaşacağımızı sanıyorduk, o kadar. Sonra tuğla yapan bir fabrika görüyoruz. Güzel şey bu. Ardından bir gölle karşılaşıyor şaşıp kalıyoruz. Bu daha da iyi. Ardından baraj; bu inanılmaz bir şey; sonra taş ocağı, hayretler içindeyiz. Bir de bakıyoruz ki, kireç ve kalsiyum karbonat çıkaran ocağın önüne gelmişiz, ne düşüneceğimizi bilemiyoruz. 'Bu kadarı da fazla artık' diyoruz.»

Köylü yoldaşlarımız bunu çok eğlenceli buluyorlar. Şöyle diyorlar:

«Siz daha ne traktör fabrikalarını gördünüz, ne gübre fabrikalarını, ne de okulları.» Ve nihayet: «Bir eleştiriniz ya da öneriniz var mı?»

Sin Zun Yeni Köyünde
Bir Yoksul Köylü Evi

Dostlarımızla birlikte Çen yoldaşa uğrayacak, sonra da onun üretim ekibindeki köylü ailelerinden birine konuk olacağız. Bu kendine özgü üretim ekibinde kırk iki aile var. Çocuklar sayılamayacak kadar çok. Omuzlarındaki sırıklarla yük taşıyan kadınların meydana getirdiği sıra, biz görününce karışıveriyor. Bir köylü evine giriyoruz. Bizi aile reisi karşılıyor. Yanında karısı, beş çocuğu ve yaşlı annesi var. Çocukları ilkokula ve

ortaokula gidiyorlar. En büyük kızı ortaokulu bitirmiş, tarlalarda geçireceği bir çalışma döneminden sonra liseye gönderilip gönderilmeyeceği konusundaki grup kararını bekliyor. Küçük kız çok şeker bir şey. Omuzlarına inen iki saç örgüsü var. Okumayı çok istediğini söylüyor. Köylünün evinin içi sıvasız. Baştan aşağı kırmızı tuğladan yapılmış. Duvarların önünde peykeler ve küçük bir masa, iki alçak iskemle var. Halka olup konuşuyoruz. Bir dikiş makinası, bir bisiklet, üzerinde bardaklar ve porselen eşyalar bulunan bir masa gözümüzden kaçmıyor. Odanın sonunda tuğladan yapılmış, kalaslarla örtülü iki kocaman kutu. Bunların içinde bir şeyler kımıldıyor, garip sesler geliyor. Köylüler bunların içinde tavşanlar bulunduğunu söylüyorlar. Evin duvarlarında takvim ya da daha başka duvar süslerinin üzerinde yirmi iki tane Mao resmi sayıyorum. Bu sayıya ev halkındaki sekiz rozeti de eklemek gerek.

«Hayatımız bugün Mao ve Çin Komünist Partisi sayesinde mutlu. Eskiden hiç bir zaman gerçek bir evimiz olmazdı bizim. Hep sel alır götürürdü. Benim annemin sekiz çocuğu olmuş, yalnızca ikimiz sağ kalmışız. Öbür iki erkek kardeşim açlıktan, hastalıktan ölüp gitmişler, Japon saldırganları köyümüzü abluka altına aldılar ve bizi tam bir açlığa terkettiler. Annem, hayatta kalabilmemiz için abluka hatlarını geçip bize birkaç tane tatlı patates getirmek istedi. Ama onu gördüler, tutuklandı ve toplama kampına atıldı. Kurtuluştan önce mu başına 275 kiloluk üründen 175 kilosunu toprak ağasına vermek zorundaydık. Hayatımız neden o kadar mutsuzdu, bilir misiniz? Çünkü siyasî iktidar bizim elimizde değildi. 1968'de bu evi inşa ettik, çalışmamızdan sağladığımız gelirle (ailemizde üç işçi, yani ben, karım ve büyük kızım var; yetmişlik annem çok yaşlıdır) bir bisiklet, bir dikiş makinası ve mobilya

alabildik. Hayatımızda ilk kez dilediğimiz her şeyi yi yebiliyoruz; giyeceğimiz var; ben okuma yazma bilmiyorum ama, çocuklarım okula gidebiliyor.»

«Evinizi kim yaptı?»

Peykede oturan köylü, ailesinin gözleri merakla üzerine dikilmiş olduğu için heyecanlı. Bana güç belâ cevap veriyor:

«Kendi elimizle yaptık. Kendi mimarımız kendimiz olduk.» Konuşurken nasırlı ellerini birbirine çarpıyor. «Ben, öbür yoksul köylüler, hepimiz evlerimizi kendimiz yaptık. Ben öbürlerine yardım ettim. Sıram gelince de öbürleri bana yardım ettiler.»

Gerçekten de köye vardığımızda, bu köydeki evlerin hepsinin de yeni kırmızı tuğladan yapılmış olduğu gözüme çarpmıştı. Ama bu büyük avlulu, dört köşe, iyi tasarlanmış evlerin mimarlarının köylüler olacağını düşünmemiştim doğrusu.

«Üç işçisiyle ailenizin geliri ne kadar?»

«Ailemiz her ay 130 yuan ya da daha fazla kazanabiliyor. Bu, bir yılda 1600 yuan eder. İşimiz, yılda iki kez, yazın ve yıl sonunda, 'herkese yaptığı işe göre' ilkesi uyarınca hesaplanıyor. 1 yuan 20 fen için on puan veriliyor. Sözgelimi ben 10 puandan 0,2 az; karım 9,2; kızım da 8,5 puan kazanır. Toplamı, kendi işimizi kendimiz değerlendirerek buluruz. Öyle gün olur ki karım işe gitmez, meselâ bugün olduğu gibi. Kimi gün olur kızım çalışmaz.»

Köyden çıkıyoruz. Bense hâlâ köylülerin yaptıkları evlere bakıyorum. Japonlara tutsak olan ve şimdi yeni bir hayata kavuşan yaşlı nine, küçük çocuklar, tüm aile ve dostlarıyla birlikte resim çektiriyoruz.

«İyi ama evlerin mimarı kim?»

Herkes gülüşüyor.

«İşte size mimarlar.» Gururla avuçlarını gösteri-

yorlar. Deminki köylü gibi avuçlarını birbirine kürek gibi vuruyorlar.

Yeni Çin komünündeki dostlarımızdan ayrıldıktan sonra kocam bana, «İki kez Çin'de kalıvermek geldi içimden; bir Şanghay Makine Araçları Fabrikasında, bir de şimdi, bu komünde,» diyor.

Tien, «İyi ya, haydi buyurun kalın,» diyor, arabanın kapısını açıyor.

Kesinlikle ciddiler. Ama kocam duraksıyor. Belki de gerçek düşüncelerini aşan bir şeyler söylemiş oluyor.

«Öyleyse, hoşça kalın, yakında görüşelim,» diyor yoldaşlarımız. Kapıyı kibarca kapıyorlar.

1920'lerde Sovyetler Birliği'nden ayrılırken Liam O'Flaherty şunları yazmıştı:

> Sınırı geçince bir hüzün ve yalnızlık duydum. Onurumu kazanacağım bir savaşı, hiç değilse daha yüksek bir insan onurunu kazanmaya çalışırken düşüp ölebileceğim bir savaşı yitirmiştim sanki. Sanki huzur içinde bitki gibi yaşamak, yozlaşmak için düşman hatlarından kaçıyordum. Trende hemen herkes burjuva turistiydi; yemek masasına açgözlülükle yumuluşları beni nefretle dolduruyordu. Yeni dünyanın o çılgın mimarlarındaki o sade yoksulluğun, şevkin, ciddiliğin, tükenmek bilmeyen olağanüstü canlılığın eksikliğini hissettim. Savaş alanından kaçıyordum, gene de kalmak istemedim. Utançsız, alçaklığımdan mutluluk duyarak ikinci bir Horace gibi kaçtım.

Ama biz dönmek için derin bir istek duyuyorduk. Biz de bir savaş alanında, hem de *kendi* savaş alanımızdayız. Hiç şüphesiz, oradan kaçmak istemiyoruz.

Buradaki mücadele aynı olmasa bile, yüzeysel olmak, zorlamalara düşmek korkusuyla kıyaslama yapmaktan çekinsek bile, kendi mücadelemizin Çin komünistlerinin mücadelesine hem dolaylı, hem de dolaysız olarak bağlı bulunduğunu hissediyoruz.

BİRİNCİ CİLDİN SONU

çin deyince

m.antonietta macciocchi

25 LİRA

BELGELER
BİLGİLER
BÖLGELER

